

Collection of Prof. Muhammad Iqbal Mujaddidi
Preserved in Punjab University Library.

پروفیسر محمد اقبال مجددی کا مجموعہ
پنجاب یونیورسٹی لائبریری میں محفوظ شدہ

Marfat.com

Marfat.com

اَزْ اَوْلِيَاءِ اللّٰهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ

احمد رضا کھنڈرین آوان ہیمون وزمان ہمایون کتاب فیض اکتنا

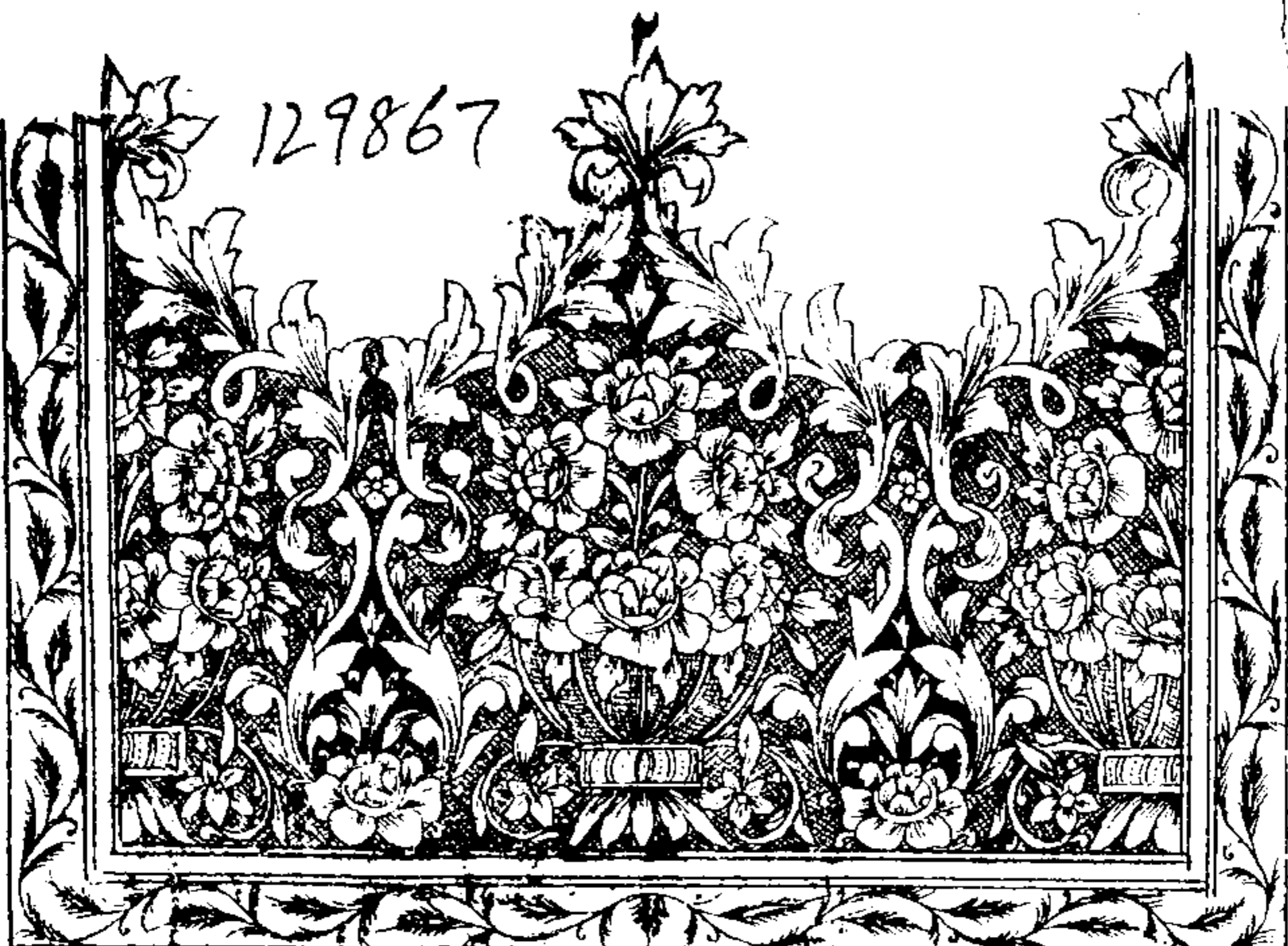
سوانح عمری حضرت مولانا مکی موم

مستقیبہ

مناقب العارفين

کہ نسخہ ان حکم نسخہ کسیرت دول عالمی راسن استیاقش سیکرنت از
کتب خانہ متولیان مدوضہ منورہ حضرت خواجہ بزرگ علی اللہ مقدس سرور
برآمد و فی ما یشر بہ الہ ماجد الامثال بہرہ علمانی بین ہتھین جناب مولانا مولانا
محمد رفیع الدین عم فیضی بانی مہتمم مدرسہ معین الاسلام اجیر شریفیت

سَبَّحْتَ هَذَا كَمَا مَحَلَّتْهَا لَنَا عَلِيمٌ كَلِمَاتُهَا
وَعَطَّرَ بِرُوحِ الْبَقَّةِ وَسَيَاوِيْنِكَ لَا طَبْعَ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله الذي نور قلوب اوليائه بانوار المعاني والبيان و اجرى من
 فيض فضله على لسان الانسان ينابيع الحكمة والبيان و اظهر كشف حقائق
 التنزيل و دقائق التاويل بواسطة العقل و الثقل و البرهان هو الذي انزل
 التوراة و الانجيل من قبل هدى للناس و انزل الفرقان و الصلوة و السلام
 على خير خلقه و الثناء على عاين حقه محمد المصطفى و على آل محمد
 اصحابه ما تعاقب النيران و تقابل النيران حميد و سباس بقياس حضرت الوهيت
 مالك الملكى را كه جهت زمانه با نوار يقين لايح گردانيد و روى زمين را با نثار بامر ظاهر گردانيد و
 سيطر غير را مسكن ايران و مقصر حيوان ساخت محمودى كه جهت احوال نقطه كمال معرفت
 او خطره دائره در هم است و زبان حال عقل كل در نشر الاذ شرح نعمات حضرت او اخرس اكرم جواد
 كه سوال سائلان آسمان و زمين بر تكرر ايام و تعاقب شهور سزانه نعمت او اسپرى نكند و
 جبرائيم بنندگان مجرم اگر چه بعد در يك بيابان باشد آمرزش او را مانع نيايد لطيفه كه از لطف او

امطار اقطار ارحام ربیع مسکون را بہ نباتات نباتات حال گردایند نوع انسان بخلعت کمال
اعتدال لقد خلقنا الانسان فی احسن تقویم بمزاج کن فیکون مشرف فرمود تا بدین
سبب نفوس انسانی را اہل قبول فیض فیضان فضائل جو بہر عقل شریف کہ شمع مشہد دوری
و مصباح مشکات کوب دری است حاصل گشت و بدین واسطہ از مہادی غواہت بمصاعد ہست
رسیدند تبارک من اجر الامور بکلک اشالا ظلم اراد و نظماً و تحف تحیات زاکیات کلمات
صلوات نامیات نثاروات عالی صفات اشرف کائنات افضل موجودات پیشواسے محراب
صلوات حکما یرتمونی رہنمای بی اریاب قل ان کنتم تحبون اللہ فاتبعونی گوہر گران بہار
علی الناس اتبعونی بلغ العلی بجمالہ کشف الدجی بجمالہ حسنت جمیع خصالہ صلوات
علیہ وآلہ محمد نام محمود مقام احمد نظام علیہ فضل تہمتہ والسلام و برآل و اتباع و اخوان اشباع

اوباد ابیات

صد ہزاران آسیرین ہرجان او	برق دوم دورش زندان او
وان خلیفہ زادگان مقبش	زادہ انداز عنصر جان و دشر
گرز بنف داد و مری یا ازری اند	بہ مزاج آب و گل نمل وی اند
شاخ گل ہر جا کہ روید او گل است	خم مل بہر جا کہ جوشت بہم مل است
گرز مغرب برزند خورشید	عین خورشید است لی چیز دیگر

بدان حسدک اللہ و ایدک برحق مسند کہ بہنی بنا بر اشارت با بشارت حضرت شیخ
العارفین برہان المکاشفین کمال الحال زبہ کحل الرجال قوۃ الامارۃ الابل علی الناس
در اسر ظلمہ العوارف و ظلمہ الواکف بتالیف این کتاب برقیب سنفت کہ مہادی زامات آبا
عظام و اعظام اجداد قرین السرم و مادام فی معارج القدر فو تہم شریعہ اقامت یگان

عشر و تسعاً بعد این بنده خاکی خاکی تجاوز از آنکه عمارت به قدمیه او استغفنه تحمل از قبیل حکایات
 اظهار و تبدیل حکایات ابرار و از قبیل استخبار و طریق استفسار از کبار احرار و ابرار احباب
 که روایتی عدالت و عدول نقاد بودند عقل و نقل کرده بودند وقت در طوع و کمال شوق و نقل
 نموده و در تحقیق تکرار آن مشرب حقیق حقیق و واجب دیده اطمینان کلی در ابراجصول است
 و مقرر گشته بود و بعد در بیان اصول انجمن عماد در ذمه اصل منحصر گردانیدیم تا ابد مریدانی
 ان یرث الله الاشراف و من علیها در بیان اهل حضور و اخوان نوسه شهور گشته تذکره شده
 ان هذاه تذکره فمن شاء اتخذ المسبب سبیلاً و این کتاب بمناسبت العارفین نام
 نهاده شامل بعنایت یزدان و بهجت یزدان منوط است که مرطالع کسندگان این
 لطائف و ناقلان این خطرات از صدقات و دعوات استجابات این ضعیف سگین
 را نسیان یا نفرمایند **بیت** فراموشم مکن یارب رحمت **بیت** اگر غیبت ترا من
 یاد کردم **بیت** و چون عنایت بی نهایت حضرت شیخ ادام الله جلایه و افاض علی العالمین نوال
 شامل حال و مال این بیچاره بود و البته منجوست که این مناقب بدین مراتب نوشته شود
 بر موجب وصیت و تحریص آن حضرت امر حکم طاعت عنتم گفته بصد گونه ترس از ادب ترک
 ادب کرد که ترک الادب عن اولی الالباب ادب امثال را واجب دیده این مقدار حکایات
 در شرح کرامات حضرت شان که صفت صورت ظاهر ظاهر الشیخ است بقلم آمده و آنهم بقت
 افهام سبب تدبیر راه و مسالکان سبیل شاه است و الاهیات الشریک من الشریک و این مسالک
 من الصباح و ما للتراب و رب الارباب که خیال گفت بودی گفتی گفتمی **بیت** حق ز من خوشتر
 بگوید تو مهل فترک دین **بیت** لا اله الا الله الذی هدانا لهذا و ما کننا لنهتدی لولا ان
 هدانا الله والله الموفق علی ایمان **بیت** عن عمیر فضل و انعام **بیت** نه است اصول **بیت**

لفصل الاول في ذكر مناقب سلطان العلماء في عالم العالم رباني بباؤ الحق وولده
الولده سسر - **لفصل الثاني في ذكر مناقب فخر آل سسين برهان الحق والدين**
الحقق المدقق المسترشد في رضی المدعنه - **لفصل الثالث في شرح مناقب حضرت**
مولانا سسر الاظم قدس سره المكرم - **لفصل الرابع في بيان المناقب سلطان**
الفقير - **لفصل الخامس في ذكر مناقب شيخ المشايخ العالم صلاح الحق والدين المعروف بزرکوب روح الله**
روحه العزيز - **لفصل السادس في ذكر مناقب خليفته المشرقي خلقه مفتاح خزان العرش**
مين كنوز القمم - **لفصل السابع في ذكر حضرت مولانا بها الحق والدين ايدنا سر نبوره المويد** - **لفصل الثامن في ذكر**
حضرت سلطان العارفين جلال الحق والدين فزويون محمد بن محمد العارف
السلخي اعلى السرحه ولا يلع عمره - **لفصل التاسع في ذكر مناقب حضرت ملك سلوک المتقين**
شمس الملة والدين طهري - **لفصل العاشر في ذكر اسماؤه الا**
الاولاد والاخلاق هذه الائمة رضوان الله عليهم جميعين والافلاك منهم وشرح سلسله الذكر احو
من فضل الله تعالى في شرح اصل فضل علي التمام في شرحه واصل العبادي وعلية الحكمان -
لفصل الاول في ذكر مناقب مولانا بزرگ بهار الحق والدين محمد ابن حسين
ابن احمد الخطيب السلخي لسكري رضی المدعنه وعن سلاف فقهم السلف فيتم في
تقرير صحرة هجرت وانواعها في بيانها في شرح سلسله اسماؤه الاصل في شرح مناقب
وخسارت اهل جنات اعلم احدك السرحه اخبار وقله آثاره في بيان حايته كونه
بادشاه ملك خراسان علا الدين مستخرم شاه كرم جلال الدين محمد بن محمد شاه باقر اعظم

بزرگ و بہا بہت بود و اکابر و ملوک ان مالک ملک و سخر او در تخت تصرف و فرمان او
 بود و او را نازنین و خستہ بود کہ در اقلیم سببہ ربع مسکون بلامت و موزونی و کمال جمال
 نظیسہ خود نہشت لایق پادشاہی اورا کفوی یافتہ بنی شد تا دختر را بوسہ دہد و از قید
 او برہد و ہمانا کہ آن دستہ نیک اختر مرہق گشتہ بود مگر شبہ پادشاہ با وزیر خود در ان باب
 مشورت کرد کہ چون ملکہ مارا در کل وجوہ کفوی موجود نہی شود چیسے باید کردن و تدبیر ان حکایت
 وزیر او مردے بود عالم و عاقل گفت کفو پادشاہ ان اسلام و حکام علماء کرام باشند الملوک
 حکام علی الناس و العلماء حکام علی الملوک پادشاہ گفت کہ ان چنان عالم عامل کجاست گفت
 آنکہ در تخت گاہ بلخ است خدمت جلال الدین حسین خطیبی کہ او از فرزندان صدیق کہبست
 رضی اللہ عنہ و دارالاسلام شدن خراسان من اول الحال برکت جہاد و فتح کردن جہاد
 و در جمیع فنون نگشت نامے علماء عالم و کبرائے بنی آدم است و ہنوز تازہ جوہت و در سن
 سی سالگی بسی باضت و مجاہرات کردہ گوئے تقوی از فرشتگان ملا علی میاید گویند
 جلال الدین حسین پیوستہ از عذوبت خود متردد خاطر بودے و از مکاید شر الناس اندیشہ
 کردی و گفتے کہ در جمیع احکام دینی و سنن احمدی صلی اللہ علیہ وسلم ہیچ نوع دقیقہ از من
 فوت نشدہ است اصلادر کار شرع تکامل و تہا و نکرده ام و بقوت عصمت ایزدی از جمیع
 کبار معصوم بودہ ام و از متابعت نبوی صلوات اللہ و سلامہ علیہ می بیوفابیش نہ نہادہ ام
 بغیر از سنت نکاح کہ در طلب آن رغبت نمودم ہمانا کہ ہمان شب حضرت سلطان المسلمین
 و حبیب رب العالمین محمد امین را صلے اللہ علیہ وسلم بخواب دید کہ دختر پادشاہ خراسان را
 طلب کن ہچنان بقدر الہی ہمان شب ہم پادشاہ و ہم وزیر و ہم ملکہ جہان در خواب حضرت
 رسول صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم را دیدند کہ ملکہ جہان را بحسین خطیبی نکاح کردم بعد ازین این مذکورہ

ازان اوست نغم کجتن و اسروس بیت بادامبارک در جهان سور و عروسیمای ماه سور و
 عروسی را خدا بسزیدہ بربالاے ماه علی الصبح وزیر شادی تمام برخاست و بخدمت بادشاہ
 و ملکہ جهان رفت و تقریر خوابے کہ شب دیدہ بود کرد ایشان نیز همان دیدہ بودند کہ وزیر دیدہ بود و
 درین ارادہ عظمت حق بل و علاہمگان حیسہ این مانند وزیر با جازت بادشاہ بخدمت جلال الدین
 خطیبہ آمد تا قصہ خواب باز گوید ہانا کہ جلال الدین خطیبہ کیفیت خواب ہمہ بیان کرد وزیر
 خلاص سیکے در ہزار شد و در آن ایام اجتماع و طنطنہ عظیم فرمودہ حق را بحق دادند و ہچنان
 منقولست کہ حضرت حسین خطیبی در آن عنقوان جوانی چنان متبحر و علامہ زمان بود کہ مثل رضی الدین
 نیشاپوری و بدروروس و شروق عاقلی کہ از مشہوران جہانست از جملہ شاگردان او بودند و دو
 ہزار شاگرد منستی و زاہد صاحب کرامت دہشت چنان گویند کہ بعد از نیم ماہ حضرت بہا الدین
 ولد بوجود آمد بعد از دو سالگی او آنجناب از عالم نقل فرمود و چون مولانا بہا الدین ولد بزرگ شد
 و بالغ گشت در انواع علوم در حکم مستنا و مشارک شد ہانا کہ خویشان مادرش اتفاق کردہ
 میخواستند کہ او را بر تخت بادشاہی بنشانند با ہنگنان در تخت تصوف او باشند حضرت بہا الدین
 ولد تسبول نکرد و اصلاً نشانند از روزے کہ کتب خانہ پدر خود درآمد و آن کتب اسطالعہ کردن گفت
 با خود گفت کہ مادرت ملکہ جہان اسبب این علوم بکلم بیدرت دادہ بودند بہا الدین ولد بحسب تمام
 تحصیل علوم دینی مشغول شد و نماز نمود و از مالک جہان بلی فارغ آشت و گویند کہ خطیب ہانا
 سیدہ غفری متقی مستعد حضرت مصطفی صلا اللہ علیہ و آلہ وسلم را شب آدینہ خواب دید کہ
 در صحراے خیمہ بس بزرگ گرفت بودند و سیدہ عظیم نامادہ و طاہرہ انداختہ و حضرت رسول
 صلا اللہ علیہ وسلم بران سندانگیہ او بود و در ہلویہ رہت مصطفی صلا اللہ علیہ و آلہ وسلم
 بہا الدین ولد نشستہ بود و باقی علم و غت بیان دین ہر ذائقے ادب از دوشستہ بودند

فرمود که بعد از این ولدر اسطغان علما گویند و جهان خطاب کنند علی بصبح
 باتفاق تمام جمیع علما و مفتیان بلخ مرید و بسنده شدند و خواب ایشان را بیشتر از ایشان آن
 سلطان کریم ایشان بدیشان بیان کرد و در دیار خراسان مشهور شد که بهار الدین ولدر اسطغان
 العلمای خوانند و معروف بدینست و چون ظهور ولایت و کرامت بی نهایت سلطان علمای
 در اقلیم خراسان و در تختگاه بلخ شایع شد و اجتهادات و ریاضات و تقوی و دیانت و مع
 و صیانت و سلوک طریقت و شریعت نبوی درستی و درستی و ارشاد و عباد و دعوات و فضایل
 او از حد بلوغ و حدت دال در گذشت و قبول خاص و عام بی نهایت شد و تنبیه نفوس
 جبار و اکابر و دهر موفور گشت علما و حکمای که در او سار و هر دو کبریا عصر بودند مثل امام خمینی رازی
 و قاضی زین فزازی و جمال الدین حمیری و تاج زید و عمید مروزی و ابن قاضی صدیق شمس الدین
 خانی در شید قبایی و قاضی خوش چشم امام از نبوت دانش بسیار و سبب غرض در عرض او زبان
 طعن نشود و همه فقیهان میگویند و سود از چیزهای گفتند و در تکلیف خطیب عرب نیز از
 میگویند چنانکه ما دست علماء زمانست تا باب السلام و این همه در تاریخ ۶۵۰ هجری
 بود و حضرت بهار الدین ولدر اسطغان در اثنای آنکه فخر الدین رازی و محمود خوارزمشاه را استماع
 خطاب کردی و آئینه و احوال هر یکی را حکما کان باز نمودی و ایشان ازین تفریح در است گوی
 او قوی رنجیدندی و اصلا ایشان را محال قال و امکان جواب و سوال نبودی تا همچنان روزی
 در وعظ گرم شد و بود فرمود که ای فخر راز و محمود خوارزمشاه و مستعدان دیگر نیک بدین
 و آگاه باشید که شما صد هزار دلهای با راحت اد کشور با دو دولتتار را کرده اید و این چندین
 روشنائی را این دو سه تاریکی عالم بر شما تاریک میدارد و این غلبه از بهر نیست که نفس
 غالب است و شهرت طالب شمار بیکار میدارد و سعی میکند چون بیکار باشد میباید کرد

و تاریکی و دوسو و خیال و سودا می فاسد و ضلالت پدید آید از آنکه عقل غریبست و نفس
 در ملک خودست و آن ملک از ان شیاطین است الی آخر المعارف در خدمت مرحوم
 خوارزم شاه مرید بود و اکثر اوقات با دستاوش امام فخر رازی که باور ازی داشت در
 مجلس سلطان العلماء حاضر شدند و هیچ مجلس نبود که از سوختگان جان بازیهانشند
 و غریب از بهناد مردم نبر خاستی و جازه بیرون نیامدی و همیشه نفی مذہب حکما و فلاسفه
 و غیره کردی بمتبعبت صاحب شریعت و دین احمدی ترغیب دادی و چون این کلمات
 بدین نمط از حد گذشت ایشان بالطبع ملول و مسفعل می شدند همانا که از سب نفاق
 اتفاق کرده بخدمت خوارزم شاه بتصدیع و تشنیع غلو کردند و مسا و صباح مشغول
 شدند که بهاء الدین ولد تمام خلق بلخ را بخود رست کرده است و ما را و شمارا اصلا اعتبار
 نکنیم نمیدهد و تصانیف ما را قبول نمیکند و علوم ظاہر را فرغ علم باطن میگیرد و با معرفت
 خود را مشهور کرده می نماید که درین چند روز قصد تخت سلطان خواهد کرد و کافه عوام کنا
 را ر بوده که با وی متفق اند حالیا تدبیر و تفکر در ابطال این احوال از جمله واجبات است
 همانا که خوارزم شاه درین فکر تیرت نموده فروماند تا بچہ طریق این معنی را اظهار کند و بسبب
 برساند جماعتی از مجتہان حضرت ازین حال بخدمت شیخ اخبار کردند روز دوم محمد خوارزم شاه
 قاصدی از خواص خود بحضرت سلطان العلماء فرستاد که اگر ملک بلخ را بچہ طریق
 تا بعد ایوم بادشاهی مالک و مالیک و عساکر از ان او باشد مرا دستوری در این باب داریم و
 روم و آنجا مقام گیرم که در یکایلیم دو بادشاه نشاید و الله الحمد که حضرت او را دو گونه
 مسلط شده است یکی سلطنت این جهانی و دوم سلطنت آخرت اگر سلطنت این عالم را با
 اشیاء میکنند از سر آن بر خیزند که غنایت عمیم و لطف قدیم خواهد بود چون قاصد سلطان

بدین طریق تسلیح سالت کرد حضرت بهاء الدین ولد قدس سره الغریز فرمود که
 بخدمت سلطان اسلام سلام ما برسان و بگو که مالک ملکنا و عساکر
 و خراین و دفائن و تخت و تخت اینجانی لایق بادشاهان است ما و ویشانیم
 ملکیت و سلطنت چه مناسب حال ماست کسی که نوبت الفقر فخر
 زو جانش به چه التفات نماید تاج و تخت و لوازم ما بخوشدلی تمام سفر کنیم تا خدمت
 سلطان ما با اتباع و اجاب خود مستقل باشد قاصد چون باین جواب مرجعت کرد
 حضرت بهاء الدین و له صحاب خود را اشارت فرمود که تسافر و انصحو اتغنوا نحو
 این چنین می بایست بسم الله استعدا کنید تا غزیمت کنیم گویند قرب سید شتر بار
 کتب نفیس و اساس خانه صحاب و زاد و بار و راه ایشان ترتیب کردند چهل
 مفتی کامل و زاهدان عاقل عالم در رکابش عازم شدند چنانکه حضرت سوال کرد
 صلی الله علیه و سلم از ایندای منافقان و مشرک حو و ان از که مبارک بدینه
 بجزرت فرمود فریاد و غریود و او یلا از نهاد و الهی بلخ که مرید و محبت بودند برخاست
 و غلبه نام شد و فتنه عظیم برخواست خوارزم شاه متوهم شد بار دیگر قاصد
 معتبر بخدمت سلطان العلماء فرستاد تمهید غریب تقدیم داشت و طریق
 مستقرانه پیش آورد تا مردم را تسکینی باشد بعد از نماز خفتن بادشاه با وزیر خود
 بخدمت بهاء الدین ولد بیامند و سر خدمت بر زمین تو وضع نهادند
 و بجد لا بها کردند که تسلیح غزیمت کند و از سفر فارغ شود بسته راضی نشد
 بعد از تیا لقی با و شاه التماس نمود که چنان غیبت کنند که مردم را اعلامی نباشد
 و الا فتنهها متولد شود و خرابی عظیم واقع گردد حضرت بهاء الدین قول سلطان را

قبول کرد روز جمعه تذکیر عظیم فرمود مجلس بغایت گرم شد و شور و فغان خلایق از حد
 گذشت و بجای اشکها از دیده مجتبان مشکهای خون جاری گشت و همچنان
 و آشنای کلام آغاز کرد که ای ملک ملک فانی بدان و آگاه باش اگر چه نمیدانی
 و آگاه نه که تو سلطان و من نیز سلطانم ترا سلطان الامر میگویند و مرا سلطان
 العلماء میخوانند و تو میدانی همانا که سلطنت و بادشاهی تو موقوف یک نفس است
 و هم بادشاهی و سلطنت من نیز وابسته یک نفس است چون آن نفس تو از
 نفس تو منقطع شود نه تو مانی و نه تخت و نه بخت و نه ملک و نه عقاب و نه شایب
 ماندگان لم تغن بلاهس بکلی عدم شوند و اما چون نفس نفس ما از نفس ما بدر آید انساب
 و اولاد ما که او ما و الارض اند تا قیام قیامت خواهند بود که کل سبب و نسب منقطع الاسبی
 نسبی حالیا من خود میروم اما معلومت باد که در عقب من شکر جزا تا آنکه جنود و پند
 و جزا و ثبوت و خلقتم من سخطی و غضبی انشاست میرسند و اقلیم خراسان را خواهند
 گرفتن اهل بلخ را شربت تلخ مرگ خواهند چشایند و عالم را زیر و زبر خواهند کرد
 و خداوند ملک را از ملک خود بصد هزار در و دریغ منشرح خواهند کرد و عاقبت در
 دست سلطان روم هلاک خوابی شدن منقول است که در عین این تقریر از
 ناگاه چنان شوقه بزود که اغلب جماعت بیوش شدند و منیر از کفار محرابت
 مسجد روان شد تا بسا مردم از آن بیعت ندائی جان دادند و در استنبه
 علی استخارة الله تعالی بیمار کی از بلخ بپرت نموده بجانب دارالسلام بغداد توجیم
 فرمود همچنان حضرت بهاء الدین و امرا دایه بود نصیب تون نام بغایت عالمه
 و اهل فتوی بود و در فنون علوم این نصیب خاتون نصیب و افروخت بعضی گویند

خوابش بودند کوره را با شوهرش آن جایگاه را کردند و گویند مولانا جلال الدین بران زبان
 پنج ساله بود و برادرش علاء الدین محمد هفت ساله حکایت عزیز می از یاران چنان
 روایت کرد که روزی در مقام جنید الزمان جلی حسام الدین قدس اندک ستره العزیز
 در قلب زمستان شدید سماعی عظیم بود آن روز حضرت مولانا شوره های بسیار کرده
 بعد از آن سینه مبارکش را باز کرده و آه های عاشقانه بر سینه کشید و یاران قتی
 عظیم میکردند پس آنگاه فرمود که زمانی است که دل صاحب دلی بدو آمده بود و هنوز
 از خراسان مسکین انتقام می کشند و روی بخوابی نهاده اصلا عمارت پذیر نیست و
 این بیت را گفت قطعه تاول مرد خدا ناید بدرد و پنج قومی را خدا سوانه کرد و
 خشم مردان خشک گرداند سحاب به خشم دلها کرد عالمها خراب و بعد از سماع
 حضرت جلی حسام الدین رضی الله عنه از آن حال سوال کرد حضرت خداوندگار
 همین حکایت بدر را من اولی آخره فرو خواند بچنان از شهر بلخ بیرون آمدند و روان
 شدند تمام امالی بقاع و قلاع که در راه بودند حضرت رسول صلی الله علیه و سلم را
 پیشین بخواب دیدند که سلطان اعلیاء الدین ولد بلخ می رسد بر غبت تمام و عتقاد
 تمام او را استقبال کنسید و جانب او را محل دارید هنوز بدان مقام نرسیده مردم
 آن نمران آن بقعه یک روزه راه برابر می فرستند و با عزت تمام مہمانی می کردند بعد
 و الحال چون بجالی بغداد رسیدند که همی ان شهر پیش دیدند که چه تو مید و از کجائی
 حضرت بهاء الدین ولد از عمار می بیرون کرده جواب داد که من الله و الی الله
 و کلا حول و کلا قوۃ بالله از الامکان می آیم و بلا مکان می رویم مردمان عرب و
 عجب فرومانند یکی را بجانب خلیفه فرستادند و از کیفیت حال سلام کردند

کہ جماعتی انبوه رسیده اند اغلب ایشان علما و فضلا اند و از جانب خراسان میسرند و خلیفه
 از استماع احوال این جماعت حیران شد و یکی از شیخ المشائخ الزمان شهاب الدین سهروردی
 رحمه الله علیه فرستاد تا بدار الخلفه حاضر شود چون شیخ این حکایت را از خلیفه بشنود
 فرمود که فاهذا لک ابنا بهاء الدین مولود البخی چه این نوع سخن و این طریق گفتار درین عصر
 بیچک نشکفته است مگر بهاء الدین ولد بچکان محبوب خدمت شیخ تمام اکابر و اصاغر
 بغداد و بعشق تمام و صدق کلی استقبال کردند چون برابر رسیدند شیخ شهاب الدین
 از شتر فرود آمد و زانوی شیخ بهاء الدین ولد را بلب ادب بوسید و خدمت کرده
 بجانب خانقاه خود دعوت نموده روان شد سلطان العلماء فرمود که ایمه طلبه را بدین
 مناسب ترست و در مدرسه مستنصریه نزول کردند و شیخ بنفسه ساوق موزة ایشانرا
 کشید و از قیاس بیرون حلقها کرده بهاء الدین ولد فرمود که مایمخو استیم که این جایگاه
 لنگر اندازیم و نیت اقامت کنیم اما بخدمت شیخ ایثار کرده زیارت بیت الله الحرام
 احرام بسته شد انشاء الله و جده العزیز گویند که همان زمان است خلیفه ستمه هزار وینار
 مصری و طبیق زرین نموده با انواع نزلها حق القدر هم ارسال کرد و حضرت بهاء الدین
 آنرا قبول نکرد که مال او حرام است و مشکوک کسی که بدین خیر دادم باشد و استماع آواز تو را در خانه
 و منزل کند می اورا شاید بدین در مقام او مقیم نشاید شدن بهمانکه این خبر بسمع خلیفه رسید بجای منقص لوان
 و گویند که مثل وظالم غاشم بیایک هرگز در میان خافاسی بکن بود و شیخ ایوبش خواند که البته نورانی است
 این مردم را نه بنیم شیخ گفت ای خلیفه روی زمین اصلا بلاقات و بار خمانند و درین بیت از
 بزرگ و هجابت او و سیاست حضرت خلیفه ستمه اند و ام خلیفه فرمود که ناچار تدبیر باید
 کردن تا روی مبارک او را تو انم دیدن شیخ گفت که مگر در جمعه تو انم دیدن شیخ فاست

در این جایگاه

و بخدمت سلطان العلماء آمد التماس تذکیر نمود که کافه اہالی بغداد از سر خلاص و نیاز عاشقانہ مشتاقانہ
 و تشنہ مجلس شامیند بموجب فان الذکر فی تنفع المؤمنین عنایت فرمایند میدہست کہ
 نمایند نشوند و نوید نگردد سلطان العلماء اجازت فرمودند و رضی شدند بہمانا کہ آواز
 در شہر افتاد کہ روز آدینہ بہاء الدین ولد بلخی و عظمیٰ خواہد گفتن جمیع اہل بغداد بموجب
 جمع شدند و حفاظ شیرین الفاظ ہر یکے از جانب آیات و اشار بر خوانند جنہالی الطاف
 و وقایق و غرائب رقایف فرمود کہ حاضران مجلس سراسر مست و بیخود شدند و
 خلیفہ جنہالی گریست کہ در شرح نیاید بچہان در ختم تذکیر دستار مبارک بروشت
 روی بسوی خلیفہ کرد کہ امی خلف آل عباس درینا کہ خلف صالح نیستی زندگانی چنین
 می باید کردن و در دین شریعت بے شریعتی و زیدین عجبا این دلیل را در کتاب اللہ
 خواندی و این فتویٰ را در اخبار نبوی یافتی و در اقوال خلف را شنیدین و افعال ائمہ
 دین این حجت را مطالعہ کردی و یاد ہر شیخ طریقت برہانی مشاہدہ کردہ آخر
 نگونی کہ بچہ و جہ این حکایت ناپسندیدہ را روا میداری و بر خود مباح میدانی و قدم
 از جاوہ شامع بیرون می نہی از نکال خداوند متعال نمی ترسی و از حضرت مصطفیٰ
 صلی اللہ علیہ وسلم شرمانی شوی **س** آریستہ و مست بازار آئی **ب** ہذا
 روزہ ترسی کہ گرفتار آئی **ب** حایاب شارت میدہسیم کہ تنگ چہان آتش خشان یعنی
 لشکر مغلے رسد و تقدیر الہی چہان است کہ ترا شہید کنند و بزاری تمام تمام نارت
 بکشند و کین دین محمد را از جان تو بکشند حاضر وقت باش و پردہ غفلت از دیدہ دل
 بر گیر و گوش ہوش بکش و بانابت و استغفار مشغول شو بہمانا کہ خلیفہ فریاد می کرد و زار
 می گریست و آن روز بہشت و بہشت جنازہ اہل مجلس را نماز گذاروند و چندانکہ خلیفہ

اسباب نقوذ دستاد بہا الدین قبول نکر و گفت کاتحل الصدقة یعنی ولادی ہر
 سوی ما بقدر کفایت اسباب ہواں ہست ہیج نمی باید چہ عطای او را قبول کنیم مانع قضا
 حق تعالی شدہ ہاشیم کازاد لقضائہ و لامانع حکم یفعل اللہ ما یشاء و تتحکم ما
 یرید و ہنوز از بغداد و غریمت سفر نکرده بود بخلیفہ خیر رسید کہ لشکر جنگیہ خان قریب پانصد
 ہزار مغل شہزہ بلخ را بجا صرت گرفته اند و چندین بارہ شہرستان خراسان را خراب کردہ
 بغارت ہرہ اسیران و بردہ بسیار بردہ اند و گویند کہ چون جنگیہ خان قصد شہزہ بلخ کرد
 بلخیان بجا رہ و مقاتلہ عظیم مقابلگی کردند توی خان کہ پسر جنگیہ خان بود کشتہ شد
 جنگیہ خان را بغایت سخت آمد چنان حکم کرد کہ ہر کہ بدست آید از صفار و کبار و اطفال
 بکشند و زنان حاملہ را شکم بدرند و حیوانات شہری را بکلی قربان کنند و بلخ را
 بزین ہموار کنند و منقول چنان ہست کہ دو از دہ ہزار سجد و محاسن را آتش زدند
 و در میان مساجد چہار دہ ہزار مصحف سوختہ شد و قریب پنجاد ہزار دانشمند و طلبہ
 و حفاظ را بقتل آوردند بیرون از عوام الناس کہ بقلم نہ آمد و گویند دو بیت ہزار آدمی
 را شہید کردند و آنچه ماند بغارت بردند کہ نہایت نہشت و عام آن ملک را خراب
 کردند و در پی خوارزم شاہ افتادند تا اورا ملاک کنند و دران دولت کہ لشکر مغل
 غارت و مقاتلہ مشغول بودند مگر غزیری بود از مریدان بہا الدین کہ صاحب کشتہ
 و کرامات بود تمام اکابر بلخ بفریاد پیش او درآمدند کہ گناہان ما از نصرت اللہ تجاوز
 و شفیع ما عاصیان شو تا ظلمات این قضا زائل شود درویش آن شب بنگام ہم
 کردہ تضرع و ابہتال عظیم نمود سحر گاہ ہاتھی آواز داد کہ یا ایھا الکفرة اقلوا الحجرة
 بعد از سیوم روز آن جماعت را با آنوز شہید کردند طوبی لہم و حسن ما ب

گویند خلیفه بغداد از استماع این خبر جان گداز ناخوش عظیم و منقص شد و حال بروی گشت
 و اثر زوال دولت و انتقال ملک را در خود مشاهده میکرد و منقول است که حضرت بهاء الدین
 ولد روز سوم از راه کوفه بسوی کعبه عزیمت نمود چون از زیارت کعبه معظّمه مر حبت فرمود
 بدشوق رسید زمان ملک شرف بود و اهل شام عزیمت کرده میخواستند که آنجا مقیم
 شوند رضی نشد و گفت اشارت الهی چنان است که تو رگگاه ما اقلیم روم باشد و خاک ما
 در زمین دارالملک قومنه و چون بشهر از شهر ملاطیب بیرون آمد در سنه اربع و عشره و ستا
 چنگیز خان وفات یافت و زندهش او کتای خان قایم مقام پدر کرده بودند و سلطان
 علاء الدین کبچا در روم بنوی بر تخت سلطنت روم نشسته بود و در شهر بیواس در سنه
 ست و عشره و ستا خبر دادند که جلال الدین خوارزم شاه از دست مغل گریزان گشته
 شهر اخلاط را محاصره گرفته است و برای خود تاختگاه می طلبد و البته روم را بختم گرفت
 است و شفقت عظیم می نماید همانا که سلطان علاء الدین کبچا و مالک شرف شام
 بالای آذربایجان در مابین عرض لشکر عوازم میان را شکستند و خوارزم شاه بجانب
 جزیره گریزان گشته و دست گردان گرفتار گشته شد فقطع دایم القوم الذین
 ظلموا و اظلموا بالله و کتاب العالین کشته شد ظالم جهانی زنده شد هر یک از
 نوری خدا را بنده شده در فتاداندر چهی کو کند و بدو زانکه ظلمش بر سرش آید و بدو
 منقول است که چون حضرت بهاء الدین ولد در بغداد در کعبه تنصیریه نزول کرده بود و
 هر نیم شبی که طلب آب می کرد و فرزندش مولانا جلال الملک و الدین محمد از جامه خواب
 برخواست و بطلب آب میرفت چون در دره رسید میر رسید بے واسطه منقح با مر
 قتاح چنانکه یوسف صدیق را در دره کشاوه می شد و ابرق را از شط بنداد

پڑ آب کرده بسر وقت پد رمی آورد باز در رسد چنانکه بود بسته میشد مگر تو آب مدرس
 مروی بود با خلاص صاحب دل و روشن ضمیر بکرات انجمنی را مشاهده کرده بود و
 بیچ نمی گفت چون آن حالت از حد بگذشت بمشائخ بغداد غمز کردن گرفت
 بهاء الدین ولد از آن حرکت منقل شد و تو آب را تو بیچ کرد که چرا چنین کردی بود
 بیچاره تو آب گشته بنده و مرید گشت منقولست که چون از شهر ملاطبه بیرون
 آمدند و از آذربایجان عبور میفرمودند یاران کرام شیخ زبانی کهواره کرد و خواجه علی و شیخ
 حاجی و غیر هم که مریدان خاص بودند التماس نمودند که با زربجان در آیم فرمود که دستور
 نیست که ما با جماعت در آن شهر در آیم چه مردم بد را بنجا بیارند - روایت چنین
 کردند که خدمت ملک فخر الدین آذربایجان رحمه الله علیه از جمله روشندان بود و معتقد
 اولیا و حجت او عصمت خاتون که در عصمت و عصمت عائشه و هر بود و خدیجه زما
 و ولایت او شهر گشته از عالم غیب او را معلوم شد که همچنین شخصی از حوالی
 شهر گزرمی کند فی الحال بر سبب نجیب سوار شد در پی بهاء الدین ولد روان
 همانا که غلامان خاص ملک فخر الدین را از وقوع حال اخبار کردند با سواری چند در
 عقب عصمت خاتون روان شدند و در نزدیک اقمشهر آذربایجان بحضرتش
 رسیدند و از اسپان خود پیاده گشته زمین خدمت بوسیدند حضرت بهاء الدین
 ولداری ما فرمود هر دورا بمریدی قبول کرد و همچنان ملک فخر الدین بسبب نام بید لا بها
 کرد که با زربجان مراجعت نماید مکن نشد فرمود که اگر طالب و عاشق من آید درین
 قصبه برای من مدرسه عمارت کنند تا مدتی اقامت افتد علیها و ایشان در قشهر
 آذربایجان جهت ایشان مدرسه عمارت کردند چهار سال در آن مدرسه سر عالم

میفرمودند و بلکه جهان لازم خدمتش می بود همانا که چون بقدر مقدر الامور مفرق ^{الجموع}
 ملک فخرالدین و عصمت خاتون وفات یافتند الی رحمة اللہ تعالیٰ حضرت بہاء الدین ولد
 ازان بجایگاہ منزل منزل تا شہر لارند کہ از توابع قونینہ است رسیدند و در اینجا از نوب
 سلطان الاسلام علاء الدینا والدین کیقباد شخصے بود امیر موسیٰ نام سوباشی و حاکم
 آن ولایت بوجہ مودی بود ترک و بہادر و سادہ دل و طالب و صادق شنید کہ
 مودی از خراسان می رسیدہ دانست کہ اینچنین خراسانی بہر جای فرود نیاید با تمام
 شہریان لشکریان پیادہ استقبال کردہ مرید شدند و چندانکہ بسرای خود دعوت کرد
 رضی اللہ البتہ مدرسہ درخواست کرد خدمت امیر موسیٰ فرمود کہ در میان شہر جہت او مدرسہ
 بنیاد نہادند و گویند کہ قرب ہفت سال یا زیادہ در آن مدرسہ می بودند تا حضرت مولانا
 جلال الدین محمد بدرجہ بلوغ رسید دختر خواجہ شرف الدین لالای سمرقندی را بکاح
 آوردند و او مودی بود معتبر کریم الاصل و شریف النجاد و خوشے دہشت و رعایت خوبی
 و لطافت و جمال و کمال نظیر خود نہ داشت گوہر خاتون نام ہانا کہ عروسی عظیم کردند و
 حضرت سلطان ولد ازان خاتون در وجود آمد سنہ ثلاث و عشرين و ستائے و گویند
 چون سلطان ولد با والد خود در ہرجوجی کہ شدندی اغلب مردم ایشانرا برادران ^{شدند}
 و در زمان تابل حضرت مولانا ہرودہ سالہ بوزہ و پوستہ حضرت سلطان ولد در مہرلی
 کہ بود در جنب والد خود نشستی بچپان در شہر لارند متنی میداد قامت فرمود مگر جماعت
 غنایان و حساد امیر موسیٰ را در بندگی سلطان علاء الدین تہمت کردند کہ حضرت بہاء الدین
 ولد بلخی بطرف دیار روم رسیدہ است و این ولایت را بنور ولایت خود منور گردانید
 و از مقدم او پادشاہ وقت را اصلاً خبر سے نیست و امیر موسیٰ کہ از جملہ بندگان و

و میرباشان حضرت سلطان است مرید او گشته و او را در شهر لارند باز داشته است
 و ارادت آورده و برای او درس بنا کرده همچنین جراتی و دلیری نموده است و از پادشاه
 ترسید و پادشاه که سلطان پر غضب بر خاسته و بغایت ریخته و از سر نیاز وزیر پادشاه
 با صد هزار لطفات و لطائف تسکین غضب سلطان کرده و گفته او آن شخص کیفیت اینچنان
 کنیم بعد ازین برای امیر موسی را تدبیر کرده شود سلطان اسلام فرمود اما مثال پادشاه
 متضمن با انواع تهدید و تشدید بجا آید امیر موسی نوشتند که این فرمول و تقاضا عمل چنان کرد
 و شمه از حال آن بزرگ بموقف نرسید چون مثال سلطان با امیر موسی رسید از غایت
 ترس سلطان بحضرت بهاء الدین ولد درآمد و از اجرامی وقت اعلام کرد و مکتوب
 سلطان را عرضه داشت حضرت بهاء الدین ولد فرمود که ملک عطاء الدین شرب میکند
 و آواز چنگ می شنود من روی او را چگونه تو انم دیدن خود پیش ازین واقعه دیدم -
 امیر موسی اجازت میخواست که خبر ایشان را بخدمت سلطان بفرستد و از عظمت
 ولایت او اعلام دهد بهاء الدین ولد تکلم نمود و فرمود که بنخیزد بی تماشائی نیست
 سلطان رو آنچه دیدی و شنودی کما یبغی عرضه دارد همچنان در جواب مثال پادشاه
 بنفس روانه شد چون بحضرت سلطان درآمد سر بر زمین تنزل نهاد و زیاده
 پایه تخت را بوسه داد سلطان را چگونگی قدم بهاء الدین ولد باز پرسید چنانکه کیفیت
 قصه بود تقریر کرد سلطان از صحبت خبر خیر عظیم خوشدل شد و بسیار از او
 بیحد کرد که مثل آن عالم ربانی و عارف صمدانی بقدم مبارک خود ملک روم را شرف
 کرد و سعادت کلی بوی مساعدت نمود فرمود که اگر شیخ بهار الملک طاقم برنج فرماید
 و شهر قونیه را متحد اولاد خود سازد من در همه عمر خود دیگر آواز آنانی و چنان نشنوم

و هرگز کسی را ارادت نیاورد و هم بنده و مرید او شوم امیر موسی را تشریفات داد با خویش
 بخدمت آن سلطان فرستاد چون فضا و علی الاتمام و الجمال تبلیغ رساله تبلیغ کردند
 حضرت بهاء الدین ولد فرزندان و اصحاب را برگرفت و بسوی دارالملک توتینه روان
 شد چون خبر مقدم سلطان العلماء گوش سلطان الامر رسید با جمیع ارباب قلم و اصحاب
 علم و اهل توتیه استقبال کردند و از دور جای از اسپ فرود آمدند و زانوی شیخ را بوسه دادند
 میخواست که زیارت و مصافحه کند همانا که مولانا بجای دست عصای خود را داد سلطان
 ازان بهابت و نظر کرم لرزیدن گرفت **مشنومی** بهیبت حق است این خلق نیست
 بهیبت این مرد صاحب دل حق نیست بهیبت باز است بر یکبک نجیب بهیبت گرس نیست
 زان بهیبت نصیب به سلطان رانیت آن بود که در دشت خانه خود جاسازد مولانا
 قبول نکرد و فرمود که ائمه ادرسه و شیوخ را خالقاه و امرار اسرار و تجار را خانه و
 ثرندگان را زوایا و غربار امصطبه مناسب است همانا که در مدرسه التوتیان نزول فرمود
 و گویند هنوز در توتیه غیر ازان مدرسه نبود باروی شهر را ساخته بودند چنانکه رسم
 سلاطین و اکابر زمان است انواع نذورات از نقد و جنس و غیره فرستادند و از
 بیچ کس چیزی قبول نکرد که اموال شما مفسوق و مشکوک است و مرا بقدر کفایت بسا
 هست و هنوز ازال میلث آبا و اجداد ما که از غنایم غرا حاصل کرده بودند دارم همگان
 از کمال تقوی صدیقانه و استغنائی او تعجب کردند و بصدقه هر صدق و اخلاص ارادت
 آوردند زن مرد مرید شدند سلطان اسلام باوزار و خواص خویش درین حال
 حیران می شدند دران زمان دو جوان مقبل مرید مقبول ایشان شده بودند یکی خبازی
 میکرد و یکی قصابی و بهر یکی هزار دینار داده بود تا رایت تبلیغ در ایشان را عالی الدوام

۲
 بر روی
 صفحه

ہتیا و مرتب دارند و بدان مقدار لغتیں میگردند **منقولست** کہ روزی سلطان
 علاء الدین رحمۃ اللہ علیہ جلالت عظیم کرد حضرت شیخ را بسر دعوت نمود چه تمام علما
 و عرفا و حکما و شیوخ کبار و ارباب فتوت و گوشه نشینان شهر حاضر بودند چون حضرت
 بہاء الدین ولد از در آمد سلطان اسلام استقبال کرده درخواست کرد کہ حضرت
 مولانا بر تخت نشیند گفت ای بادشاہ دین من بندہ ام و قدیم العہد میخواہم کہ سوہابی
 تو باشم چه سلطنت ظاہر و باطن از قدیم العہد از ان شاست ہچنان حضرت بہاء الدین
 ولد از حد بیرون عنایتہا فرمود چشمہای سلطان را قبلہا داد و حاضران مجلس آفرینہا
 بر جان سلطان کردند و تعظیم و انصاف اورا پسندیدہ ثنا گفتند حضرت
 بہاء الدین ولد فرمود کہ ای ملک ملک سیرت ملک دار تعینت باد کہ ملک دنیا
 و آخرت از ان خود کردی سلطان بر غبت و ایقان تمام برخواست و مرید شد
 و بموافقت پادشاہ جمیع خواص و سپاہ مرید شدند و زرافشاہینہا کردہ صدقات
 بار بار حاجات بخش کردند مگر در ان ساعت در ضمیر سلطان گذشتہ شد کہ حضرت
 مولانا کلمات و معارف میفرمود تا حاضران مستفید می گشتند مولانا فرمود کہ ای
 ملک جهان ترا گفتند کہ سلطان العلامی آید و گفتند کہ فصالی میرسد تا جہت ملک
 فصلی ترکیب کند چه اگر با خلاص و حضور دل و می مراقب شوی و ادب باطن نگاہ داری
 آنچه مطلوب و مقصود دل بہت بی گفت زبان میسرت شود **و** ہر کراہت
 بہت و متعدہ آن اشار دل بدان کس می رسد و امن تو آن نیاز بہت و حضور
 ہن منہ در دامن آن سنگ فجورہ **حکایت** از عدول روایان چنان
 منقول بہت کہ در ان عہد قاضی بود بس بزرگ اورا بہاء الدین طبری گفتند

گرمیزی در بندگی سلطان از سر خستد و غرضی که داشت در عرض ایشان سختی کرده بود اتفاقاً
 روزی ندکوه محفل سلطان حاضر شده بود حضرت بهاء الدین ولد فرمود که ای قاضی
 طبری زبان از ما کوتاه دار و زحمت بامده همانا که درین روزی چند که هستی خواهی مرد
 و از اعتقاد تو هیچ کس نخواهد ماند و حکم الهی چنان است که زحمت ثنوت تو از مظلومان
 امت منقطع شود اما انساب عقاب و اصحاب با انا قیامت خواهد بودن گویند بعد از
 چند روز و بهب لعل یا ابائے نزول کرد قاضی بهاء الدین طبری وفات یافت
 و تمام قوم او مردند و گویند که او را هفت روز تمام رفات غلبه کرده رحلت نمود
 گویند بیج و ریح قویند و در آن تاریخ ساختند منقولست که چون مدتی بسر آمد
 حضرت بهاء الدین ولد صاحب فرارش شد سلطان برخواست و بیادت آمد
 بسیار بگریست و گفت من می خواهم که باستقبال تمام حضرت سلطان العلماء
 بر تخت بنشانم و من سیر شکر او شوم تا فحما کنیم و دست چها اندوزیم حضرت مولانا
 فرمود که اگر این نیت تو است است پس یقین شد که من از عالم شهادت بجهان سعادت
 سفر میکنم و ترا نیز اندکی مانده است که ایوان کیوان از لوح ملحق شوی بعد از سیوم روز
 چاشت گاه روز جمعه هر دو هم بیج الاخر ثمان و عشرین و ستامه بجوار جلال حمت
 ایزدی فی مَقْدِقِ صِدْقٍ عِنْدَ قَلْبِکَ مُتَمَتِّکِ بِرِ تَوْطِنِ فَرَمُودِ رفت
 آن طاووس عرشی سوی عرش چون رسید از هاتفا نش لبوی عرش به سلطان
 الاسلام قومی متالم شد و مضطرب گشته هفت روز از سرای بیرون نیامد
 و چهل روز سوار شده و از سیر بر حنیر شست رسم عزار ابا قیامت رسانند
 و چهل روز تمام در مسجد آدینه قلعه ختمها کرده خلق عالم را خوانها نهاده و صدقات

پساکن بخش کردند و فرمود که اگر در تربت مبارک شیخ حرمی بر کشیدند و بر سنگ فرمود
تاریخ وفات را ثبت کردند و بعد از چند سال سلطان اسلام پدار السلام رحلت فرمود
گل بود که اندکی برویت میماند و او نیز بر رفت و زندگانی نبود و اولاد هیچ
الَّذِينَ انعمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنْ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ
وَاحْسَنَ أَوْلَادِكَ رَفِيقًا **حکایت** ولی ربانی مستور قباب سبحانی شیخ خواجه
سلاج حمد الله که از جمله مقبولان متبجل حضرت بهاء الدین ولد بود چنان روایت کرد
که قاضی حسن مروی بود معتبر از علماء این عالم بود میخواست که از دیباچه کتب معارف و
استفتاها لقب سلطان العلماء بهاء الدین ولد را بخواند حضرت مولانا برین حال
مطلع شده فرمود که عنقریب نام و کنیت آن بزرگ از دفتر عالم وجود مخو خواهد شد
بعد از پنج روز محدود با حرت سفر کرد بهمانا که پیوسته ضامن خلق را فرمودی و از وقوع
وقایع غیبی اعلام کردی و بر آن فائدهای دیگر گفتی که همگنان متحیر شدند و همچنین حضرت
بعد از مشاهده کرامات باقر تمام جوق جوق می آمدند و مرید می شدند و بسیار
سکران مصر که از شومی انکار بے ایمان می مروند گویند سبب مرید شدن تید برهان تهن
ترندی رضی الله عنه همان خواب بود که علماء بلخ در خواب دیدند که حضرت مصطفی صلی
علیه وسلم اشارت فرمود که همگان او را سلطان العلماء گویند و او را بهتر و بهتر خود
حکایت مگر روزی در درس عام دانشنامی بحث کلام بال الدین در وقت
مینمود حضرت بهاء الدین ولد عصا بر کشیده بروی حاکم کرد که ای مردک **عَصَا**
لَنْ عَصَ شَتَّانَ بَيْنَ الدَّوْرِ وَالمَحْصَى چه اگر ازین صحف که می نازمی و بدان قوت بر شو
می نازمی هیچ نماند بکلی نعدم و مندرکس شود و در ممالک نیامد و مسندی نماند

په خواهی کردن و از صحیفه کرام صحب درس خواهی گفتن و سبق خواهی خواندن چندی
 میکنی که از لطیفه دل صحیفه آر بر کنی و تا ابد الا با دآن مونس جان تو باشد و از یاد تو پیچ
 وقت زود آن علم عشق است که ترا بعد از مرگ دستگیر شود چنانکه فرموده اند
 ای فقیه از بهر العلم عشق آموز تو به زانکه بعد از مرگ حل و حرمت و بیجا بگو به -

مشغولست که روزی حضرت خداوند کار قدسنا الله بنور الاحرار و در جمع یاران

ابرا تقریر عظمت پدرش میفرمود که حضرت بهاء الدین ولد روز آدینه در بلخ تذکیر می گفت

فرمود که روز قیامت حق سبحانه و تعالی جزای عمل صالح و اخلاق نیکو و حسان بنان

حور و قصور جنات خواهد داد و از ناگاه پیر مردی نمحنی از گوشت مسجد برخواست گفت

یا امام سلیمان امروز درین عالم بخیر احوال ایشان مشغول شوم فردا تفرح حور و قصور

اکتفا کنیم پس حکایت دیدار چون خواهد بود و جواب فرمود ای عزیز من رموز حور و قصور

از برای تصور فهم عوام است و الا اصل دیدار است و آن دیدار بالواقع نامها دارد

از بهر مصنوع صنایع را مشاهده کنند و از بهر ذره دیدار آقا حقایق را مطالعه نمایند

حکایت شمع جمع یاران شیخ محمود صاحب قران رحمه الله علیه که از جمله مریدان

محرم خداوند کار بود چنان روایت کرد که در زمان خداوند کار در حمام پوئین و وزان

اشخی ناظوری بود پس صد و ده سالگی رسیده و او از جمله مریدان بهاء الدین ولد بود

و ما در آن هنگام کودکان بودیم روزی اصحاب کرام در مناقب بهاء الدین ولد کلمات

میگفتند اشخی ناظور حکایت کرد که روزی عوانی مقابل بهاء الدین ولد افتاد

و دید مظلومی رامی رنجاند و مقتضای تو گز که موسی نقضی علیک به بصای خود آن عوان

بزدنی بحال جان بجهنم سپرد برداشتند و بگوشش سپردند سلطان اسلام مدین قضیه

تر و دو خاطر شد که بے موجب این شخص اگشت و سبب چه بود که مولانا فرمود تا ملک
 تر و نباشد و بے امر حق بر گے از درخت جدا نمی شود **○** پیچ بر گے می نیفتد از
 درخت بے قضا و حکم آن سلطان تخت **○** درین بحقیقت سگ را کشتم و کسی از
 ظلم او بر ما نیندم سلطان فرمود که آن عثمان را کشتا و ند بهانا که سیا و سگے را خفته یا
 سلطان سر نهاده و بپید غور مشغول شد فرمود که آن شخص را خوی سگی و سببیت **○**
 بود عفو و بها میگرد عاقبت الامر پیمانان سگ محسوس شد و پیمانان بر صورت
 سگے محسوس خواهد شدن **○** سیرتے کا ندر وجودت غالب است **○** ہم بران تصویر
 حسرت و حیب است **○** سلطان گریه تا کرده دست و پای شیخ را بوسه داد و استغفا
 کرد و از منہیات منزه گردشت **○** منقول است کہ پیمانان از خدمت انجی نا طور کہ روز
 سلطان از حضرت بہاء الدین ولد بہتر شیب کا م و الحاح عظیم التماس و عظمت ذکر کرد
 بہاء الدین ولد فرمود کہ منبر را بگورستان قاضی بیرون آورند و جموع شہر پاران من
 الذکور و الاناث و رانجا حاضر شدند حضرت مولانا بر سر منبر رفت حفاظ تجوید الفاظ
 از ہر سو عرش ہا و وقوانع خواندند حضرت مولانا در بیان حشر و نشر و عرض و زینت
 و مجازات اعمال و مجاری اہوال احوال آنروز و سوال و جواب و ترازو و صراط و امتیاز
 این بہشت از اہل و ذریعہ و کیفیت یوم التبعیض و وجوہ و کسود و وجوہ چندان **○**
 و وجوہ فرمود کہ عقول عقلای عالم بقتال غیرت بسته شدہ و آہ حسرت از میان
 ہنمان برآمد و مردم از بسیاری گریہ و درود دل بجا رہ شدند ناگاہ کہ کسی بجدافت
 کفن بچیدہ برخواست و گفت **○** اشہد ان لا اله الا الله و اشہد ان محمد
 رسول الله با زور رفت ہانا کہ ازان بہت چہین ہزار ملائق بیہوش شدند

و بسیاران جان تسلیم کردند و آن درویش سوگند آن منظر با و میکرد که من بدین چشم نگاه
 آن حالت معجزه را مشاهده کردم و چندان مرد و زن آن روز مرید شدند که حساب نماند
 و بدین حکایت مابقی نگذشت که حضرت آن چنان نقل فرمود **لِی عِنَايَةِ اللّٰهِ تَعَالٰی**
بِچَیْثَانِ مُنْقَوْلَسْت که مریدان حضرت بهاء الدین ولد مردم پس شوریده بودند
 و پیشان اهل تقوی و ریاضت داشتند پاره و پاره بخت شیخ و گورستان رفتند
 و آهسته آهسته قرآن میخواندند و چون مولانا دعا میکرد اهل گورستان همسوس و مستها
 از جنب گور بیرون کرده دعا و آمین می کردند و چنان حضرت سلطان ولد قدس
 العزیز روایت کرد که روزی حضرت خداوندگار پیرم در تربت مولانا بزرگ مراقب
 نشسته بود بارگاه حلال و کافور **اَلَا بِاللّٰهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيْمِ** میفرمود پرسیدم که چه
 لاجل و لاقوه چیست گفت و صحرائی قلوب باط اسپیدی رواند گفتم چه باشد و چنان
 وارو گفت از بهاء الدین ولدی پرسیدم که اینجا نگاه آسوده است چنان درویشی
 روایت کرد که روزی حضرت خداوندگار پیرم تربت بهاء الدین ولد آمده بود و
 همواره عبادت و اشقی که در هر حالی و مشکلی و واقعه که واقع شدی به تربت پیران
 و مراقب گشته آن عقده را حل کردی و از پذیر صبح جواب می شنیدی از ناگاه سوار
 همچون برق و روانه و آن از گناه تربت در گذشت او را معرفت ولد فخر الدین شایه
 می گفتند و او از جمله خواص حضرت سلطنت بود خداوندگار تقوی متفعل گشت از آن
 حضور باز آمد و فرمود که این شخص نماند که عرضی بهاء الدین ولد کرد اگر تربت افزود
 گفته و چشم مبارک او درین مرتقه مدخون است در حال آن سوار را کپش بر زمین زد و چندان
 کشید که پاره پاره اش کرد تا بلی او بان راه و منور آن جا نگاه شوند و عبرت گیرند

و از غیرت اولیا برسان باشند و از سینه خود گستاخی و جرات نکنند و برکت
 کسوف آفتاب به شدت عذریلی و جرات روی آب و همچنان مشغول است که تصرف
 بپا، الدین که در حق مریدان خود بشناختی بود که بسر وقت شیخ آمدندی فرمود وی چشمها
 آلوده بروی من نگاه میکنند چشمهای خود را بقراست بپارستند فرمودند پس آن نگاه ببرد
 مردان حق نگاه کنند تا اگر شعل از آن انوار نبی را گویند دیدن و همچنان خطاب کردی
 که ای فلان تو در راه بروی مشاهده می نظر از اختر زناء العیون انظر ان وصیبت
 غیبت کن و یکی را فرمودی که تو کردی را از فخر کردی خود را طهارت ده حضرت است
 قدوس و طاهر است و مشتمل بر آن را دوست دارد که این است **اللَّهُ يَجِبُ التَّوَّابِينَ وَيَجْزِي**
الْمُنْتَهِينَ چشم آلوده کن و در حال بهنگام شهنشاه بقامی آید و شد
 آلوده با فلکش می شوی بهنگام آن بانگ روایان آید به حکایت است **اللَّهُ يَجْزِي**
 روایت کردند که روزی حضرت سید سلطان در فرمود که فقیه احمد ما رحمه الله علیه فرمود
 و در تحصیل علم فقه مشغول بود او مردی بود که سواد دل هم مریدش بود و از کتب
 جدم به نظیر عالم گشته و از عالی پدید آمد که کتاب را از دست برانداختند و شوی
 گشته راه کبستان در پیش گرفت و در دریای حیرت و قدرت مستغرق گشته بسیار
 بسیار و کوه نامی گشت دریا خنابامی کرد و عاقبت حال سر از پیش فرنی خنابامی
 بقیه متمثل گشته بکلی مجذوب و سلوب گشته جماعتی از حضرت بها السلام
 بیخون او سوال کردند فرمود که از آن رطلهای گران که سپیدتیروان می کشید قطره
 پایین مرد رسیده است و همچنان پدرم نیز روزی فرمود که از دریای مستی مولانا
 شمس الدین تبریزی مستی فقیه محمد بوی برده باشد **اللَّهُ يَجْزِي** تو از شراب مستی و من هم

تو نیز مست اندک و در بزم کیتبادی در خمر است که شیخ حجاج نساج که بر تبه
 کلا یغیر فیما غیره رسیده بود بعد از وفات بهاء الدین ولد بجامه با فی مشغول میشد
 و زانهای محقره فقر را خریده در آب عیسایندی و شب ازان افطار کردی و آنچه از کسب
 حلال دست آوردی خزینہ ساختی تا مبلغ دو پست و سیصد عدد شدی آوردی و در
 کفشین مبارک خداوند کار بختی چندانکه در قید حیات بود همین خدمت موظبت می نمود همانا
 که چون از عالم رفت و رحلت کرد غسل را حاضر کردند تا ویرا بشوید مگر غسل است و در آن
 کرد تا سه عورت را بگیرد و طهارت بدید حجاج دست او را چنان سخت گرفت که پیر
 گشت و فریاد عظیم بر آورد اصحاب چندان که قوت کردند دست غسل را از چنگ او
 نتوانستند سایندن بحضرت خداوند کار خیر کردند خداوند کار آمده شفاعتها کرد و در گوش
 حجاج آواز داد که معذور و ارترا ندست گناه او را بمن بخش همان ساعت او را گشت
 بعد از روز سیوم غسل نیز نقل کرد همچنان منقولست که روزی حضرت سلطان
 ولد فرمود که جدم بهاء الدین ولد در سن ششاد و پنج سالگی نقل فرموده گویند
 پیوسته بهاء الدین ولد در گورستان ناگشتی و دعا کردی که خدایا ما را خوشخو گردان
 و بارکش گردان فرمودی که بر روز تفرج گورستان کیند شب کواکب ثواب سما
 مطالعه نماید که سنت و وصیت پیغمبر است صلی الله علیه و سلم تا عجائب بیند
 همچنان مروی است که از غایت ریاضت و مجاہدات حضرت بهاء الدین ولد
 را چند دندان محدود در دهان پیش مانده بود و از تجربات شب و اجتهادات روز
 یک لخته فارغ نمی شد چه اصحاب حال ازان پرسیدند گفت جبت فرزندان و
 ازان باست مگر کبشی در کشندی غریبی بهاء الدین ولد را خواب دید که وقت

ببارش بر ساق عرش مجید سائیده بود و بغایت بلندگشته سوال کردیم که بدین مرتبه
 و منزلت بچہ رسیدی فرمود کہ بکرت زندگانی لطیف و روش عظیم فرزندم جلال اللہ
 رسیدم کہ تمام ارواح انبیاء و روحانیان سموات و نوریان عرش عظیم مشتاق جمال او
 گشته اند ہمہ اولیاء اکمل سلوک اور تحسینہا می کنند و روح من از ارواح آن حالت
 بمات می کند و مختصرے شود و چنین می بالہ چہ اگر عرش کریم مانع نشدی بلندی قد من
 از حد خلا گذشتی و بجای رسید کہ جانہا از ان ہیبت بچارہ شدند **س**
 این قدر خود و رس شاگردان ماست کہ در فریک حملہ ماتا کجا است بہ تا کجا آنجا کہ جا
 راہ نیست بہ جز سنان قدرت اللہ نیست بہ از ہمہ ادنام و تصویرست نور بہ نور نور
 نور نور نور بہ صوت نامہ کہ بخدمت ملک سخنان تکیں رحمہ اللہ علیہ کہ قد خوارزم شاہ بود
 حضرت بہاء الدین ولد فرستادہ بود و جهت شفاعت قاضی روم کہ جسش کردہ بودند
 بعد از سلام و دعا بر حضرت ملکی کہ ملک و ایش را سعد و نحس انجم بکار نیاید بیج کارے
 کمال نگیرد مگر نیکو کاری میل بقوت و غلبہ نباید کرد غلبہ و حقیقت دین و تقویٰ رست
 کہ **لِيُظْهِرَ عَلَى الدِّينِ كَلِمَةَ قَاضِي اِمَامِ رُومِي يُعَرِّفُ بِهَدْيَانَتِ وَصَلَاحِيَّتِ اَرِسْتِه**
 و بساوت و بجاوت بر و تقویٰ باز بر بسته است کہ **تَعَاوَنُوا عَلٰى الْبِرِّ وَالتَّقْوٰى اَوْ السَّلَاةِ**
عَلٰى مَن اَتٰهُمُ الْهُدٰى همان ساعت قاضی رومی را شریف فرمود و دلدار ہا کہ

دفعہ دیگر بہت مظلومانی نزد خوارزم شاہ اصدار فرمودہ است شکر در کاہی کہ مرجع
 مظلومان است و دفع ظلم متقلبانست **اِلٰہُمَّ اِنَّا اِذَا صَحَابِ تَقْوٰى وَاِذَا بَخِيْر خَانَدَانِي**
 کہ تربیت سلاطین خالیہ **لَعَنَهُمُ اللّٰهُ يَغْفِرَانِهٖ** یافته است ذکر جمیل ایشان نصرت بدانجا
 رسانند **حَمْدًا لِلّٰهِ تَعَالٰی** کہ آن سید منبع و جناب رفیع زکاء اللہ **رَفَعْتَهُ** بدان طیبہ

متجلی است که مثال کریم صادر شده است که تغلب در مثال ملکی مینماید آنرا با مضارسانند
تا بنیاده نگردد والسلام حکایت منقولست که امیر بدرالدین گه تراش معروف
پدر دار که لای سلطان علاء الدین کیتبا و بود مروسه بزرگ و سرور و متمول
صاحب خیر آستان سراسه خاص سبب عقدا و مرید شدن آن بود که روزی
حضرت بهاء الدین ولد و مسجد سلطان تذکیر میفرمود و تمام علما و فقرا و امرا و سلطان
حاضر بودند و حضرت بهاء الدین ولد در سبب نزول برایت و تحقیق آن اسرار هر کلمه
گوناگون تفسیر با تشریحی کرد و بسط کلام میفرمود و در ضمیر پدر الدین گه تراش گذشته
که زهی ذهن صافی و استحضار عظیم و مطالبه بسیار که چندین اقاویل بیان می کند
و این حدیث مفسر نیست همانا که از سترت اشارت فرمود که امیر بدرالدین عسری
بخوان از غایت و همت و همت سلطان سوره قد افک المومنون آغاز کرد فرمود که
بے استحضار و مطالبه بسیار شنو تا چند آدینه در تحقیق کلام الله و تفسیر و معانی می فرمودند
غریب از بهاد و خلاق بر خو است فی الحال گو تراش ضمیر خود را بحضرت سلطان عرضه داشت
فرمود سلطان فرود آید و پای منبر را بوسه داد بنده و مرید شد بهاء الدین لدر فرمود
برای شکرانه این حالت جهت فرزندان من مدرسه بساز آن بود که مدرسه خداوند کار را
ساخته و قفها نام نهاده همیا و آماده ساخت و چندانکه در قید حیات بود وجود خود را
بکلی وقف بخاندان او ساخته حکایت همچنان منقولست که خدمت خلیفه بغداد
شیخ شهاب الدین شهروردی راجحه الله علیه بخدمت سلطان علاء الدین کیتبا
برسالت فرستاده بود چون بقونیه رسید سلطان بفرج قلعه کواله فرستاده بود
حضرت مولانا و بزرگ مرابا هم برده سلطان فرمود که شیخ را نیز بقلعه آورند بعد از

تباہی رسالت خلیفہ بہاء الدین و کذب شیخ را عزا عظیم کردیم و چون در بغداد از حدیث روایت شد کہ
 کردہ بود او را میفرمود کہ سہروردیان عقیقتی مانند خویشانشان نزدیکند و بہانہ شب سہ سہ
 اسلام خواب بے عجب دیدم تیر بر فاست و صورت خواب را بحضرت بہاء الدین
 و شیخ عرضہ کرد و گفت در خواب می بینم کہ سرم از زر شدہ است و سبب از آنقرہ خام
 گشتہ و از ناف زیر تبرکلی روئین شدہ است و دورانم از سرب است و ہر دو پایم
 از زنگشتہ عام معتبران معتبر از عظمت تعمیر این فروماندہ اند ہماناکہ شیخ شہاب الدین
 تعمیر خواب را بحضرت بہاء الدین و لد جوالہ کرد و بیچ نگفت سلطان اسحاق از او کہ
 چندانکہ تو در عالم باشی در زمان تو عالمیان آمدہ و دنیا لغو است ہر کس ہر کس را
 انتقال تو زمان فرزندت بمنزلت آنقرہ پوشند نسبت بہ زمان تو بعد از ان تو زمان
 فرزندت بہر تہ روئین ہاشند و خلق دون بہشت قرآن تعمیر است در شوق و چون
 سلطنت ملکست بہین سوم رسید جهان در ہم شدہ و میان خلق عیان ہوا شد قدرت
 ماند و چون نوبت سلطنت برطن چہارم ہجرت رسید ملک کہ ہمہ کس را ازین
 و جمیع بلاد و دیار را اہل نسا و پدید فرد گیر و زوال آن باوئسان باشد و ہر کس
 جهان ماند و کوچکان بہ اصل بزرگ شوند و اثنال خطیر بہجت و وہان تعمیر
 چنانکہ شاہ ماصلی الدین تعمیر ہم زودہ اندر او کہ ملک کورانی ہزار کس را
 انشا عتہ و ازہ جاننی تراج خروج کند و ستیاریہ خانہات و اہل انرا کہ
 ہر کس از روی عین تفع شود و خلائی کہ مبین قیامت کہ می بجز انہا ہر کس ہر کس
 کہ ہر کس را کہ ہر کس ہر کس ہر کس ہر کس ہر کس ہر کس ہر کس ہر کس ہر کس ہر کس
 تعمیر و ہر کس ہر کس ہر کس ہر کس ہر کس ہر کس ہر کس ہر کس ہر کس ہر کس

همچنان شد که تعبیر کرده بودند و بیان فرموده **س** هر چه اندر آئینه بیند جوان
 پیر اندر خشت میند پیش از آن **س** همچنان روزی حضرت سلطان ولد فرمود که خدیم بهاء
 ولد صاحب قوت بود و جسم بسیم و سیکل عظیم داشت و زاده کسبته فی العلیه و جسم
 صفت ذات او بود و استخوانها شن لغایت بزرگ بود چنانکه سینه فرشته تر بان هتراه
 در راه بغداد بیک یک ضرب میندخت و بحال مرگ رسانید توبه با کرده مطیع شدند قتی
 که نیرا سوار شدی در صفت پیرا چیدر کرار بودی همچنان حضرت سلطان ولد فرمود که
 روزی در بیدگی پدرم حکایت کردند که فلانی در حق قرآن طعنه می زند فرمود که بدگرید و از گداز
 می گوید شاید نشاید چه اگر او مرید پدرم بهاء الدین ولد است که مولانا بهاء الدین ولد تا
 آخر وقت بقرات قرآن و تفسیر آن و نماز پر نیاز مشغول بوده اند قرآن را چون میخوانند
 بر کلمه رابنج و شش بار تکرار می کرد چنانکه می گفت **الحمد لله الحمد لله** و در آن حالت که میگفت
 از وجود مبارک او نور عظیم ظاهری میشد و تاللا اعلی می پوست هم از حضرت سلطان ولد
 منقولست که روزی مولانا بزرگ فرمود که خواهم که خوبی شبیث علیه السلام کنم
 اکنون بروم بحضرت الله که همه آنجا خواهند جمع شد خوبی شبیث و تمام بنیای را علیه السلام
 مشاهده کنم فرمود که چون بتربت خدیم و پدرم نظری کنم دو نور عظیم می بینم که از
 سر برود و تربت مبارک متصاعد می شوند و تا عنان سپان جولان کنان می روند و
 بعد از ساعتی آن هر دو نور یک نور می شود یعنی اشارت است که ما همه یکیم و یک نوریم
س چون از ایشان مجتمع بینی دو بار **س** هم یکی باشند هم سید صدر هزار **س** و همچنانکه
 حضرت سلطان ولد نقل فرمود که حضرت پدرم در وقت نقیصان خود فرمود که یا
 سلطان ولد بدان و آگاه باش که ما و جمله مریدان ما روز قیامت در سایه مولانا و نور

خواہیم بودن و ہمہ سبب و بجزرت عی خواہیم رسیدن و ہمہ اخذای برای خاطر مولانا بزرگ
 رحمت خواهد کردن **منقولست** کہ عارف ربانی وقت اسرار معانی خواہی گوارہ گر کہ از
 مریدان و اصل مولانا بزرگ بود رضی اللہ عنہ روزی از شیخ پرسیدن کہ شراب خود
 چون شود گفت سگ شود و خوک شود بوزینہ شود و پیش سید برمان الدین آن حکایت را
 روایت فرمود کہ شیخ فتوی داد کہ ہر کہ چنین شود او را حرام باشد اگر چنین می شوی خورد
 اگر نمی شوی تو آن نباشی **پیست** لقمہ و بیکہ است کامل راحلال بہ تونہ کامل مخور
 می باش لال **پہچنان منقولست** کہ حضرت بہاؤ الدین ولد از عالم ملک
 بملکوت السموات نقل فرمود حضرت خداوندگار در سن چہار و ہشتاد سالگی بودہ و در سا
 ہفتہ ہم تاہل کرد و بار ہا در حج صحابہ می گفت کہ اگر حضرت مولانا بزرگ سالی
 چند می ماند من محتاج شمس الدین تبریزی نمی شدم چہ ہر پیغمبر سے را
 ابو بکری ناگزیر است و عیسیٰ را حواریون در خور سے ہر پیغمبر اندرین راہ و سرت
 معجزہ نمود و ہمراہان **جست** **حکا بہت** در نقل است کہ بعد از وفات
 حضرت بہاؤ الدین ولد رضی اللہ عنہ اندک زمانے گذشت کہ خبر رسید
 کہ جلال الدین خوارزم شاہ بخدمت سلطان علاؤ الدین رسید ہمانا کہ زیارت
 تربت شیخ را دریافتہ بوسلہ او داد و زار بہا نمود و استغاثہ و بہمت
 درخواست کردہ استعداد استقبال او را ہتیا شد و چون اتفاق
 بحد و داریں الروم رسیدند جو اسیس شاہ از غلبہ لشکارہ سلطان اسلام
 عرضہ کرد شکر روم را و سہے عظیم ظاہر شد سلطان
 فکرے کرد کہ کیفیت حال دآین اورا در یاد تا

تا بران متوال استند شون شبی جاها گردانیده چند سر آپ باو پای بے درخ
 برگزیده از راه کوه با ترکب چند بالش کرخوار میسان طحق شد امراء خوارزمی از حال
 ایشان تفحص کردند گفتند ما از ترکان این دیاریم در نواحی کوه های ارزن الروم
 می باشیم اجدا و ما از موبه بوده اند درین چند سال سلطان کیقباد از اعران عثمان
 برافت ما را به تنگ آورده است پوسته در انتظار مقدم عا کر منصور خوارزمی
 می بودیم مگر که از ظلم او خلاصیم بیم چون این قصه را بسمع سلطان رسانیدند عظیم
 خوش شد و اقبال نیک صائب نمود فرمود تا خوان خاص برگزیندند و امر او
 وزنا و خواص حضرت دارکان دولت هر یک بجهل خود جا گرفتند آئین سلطنت
 میا کرده ایشان را حاضر کردند زمین بوس شاه کردند و تبر بپوش آئین او علی التمام
 کتربج کردند و سپاه از عرضه داشتند سلطان ایشان را لوازش فرمود خلعت نو
 پوشانید و عده جمیل داد و خیمه معین کرده علو مرتب داشتند نیم شبی که شاه
 را در خاطر گذشت که در مالک علاء الدین بهر جا که عبور کردم و تمام رعایا از و شاکر
 بودند چه معنی این ترکان شکایت کردند استماع میرود که سلطان علاء الدین
 درین جانب رسیدند است و در عیاری و شب روی است مبادا که این ترکان
 جاسوسان وی باشند تفحص حال بازین باید کردن که الحزم سوء الظن فی الحال
 ملک معینش الدین را که ملک ارزن الروم بود پیش خوانده با او مشورت کرد گفت
 فردا تفحص کنسیم همان شب سلطان علاء الدین در خواب دید که حضرت پناه الدین ند
 می آمد و میگفت که بر خیز و سوار شو چه وقت خواب است چون بیدار شد اندیشید که
 فردا نیز تفرج کنسیم آنکه رویم باز خواب رفت دید که مولانا بزرگ عصا را بر تخت زده

بالای تخت آمد و بر سینه اش زد که چه خفته از غایت بهیبت بیدار شده از زره عظیم در تن او
ساری گشته اصحاب با بیدار کردند شب اسپان رازین کردند و سپید خود را بدست خود
زین کرده روانه شدند چون آخر شب شد خوارزم شاه فرمود چند امیر متبر و حوالی خیمه
ایشان مترصد باشند که امروز بتخص حال ایشان مشغول شویم علی انصباح تجسس کردند
اثری که ندیدند چه بمشان رفت بوند سلطان را اعلام کردند همانا که دوسه هزار سوار
بهاوردند و فرستاد در عقب خود نیز سوار شدند چون سلطان دید که از عقب ایشان
گرو لشکر پیدا شد عنان ریزان بشکر خویش پیوست خوارزمیان خایم خاسر
بازگشتند سلطان علاء الدین لشکر خود راست نظر گردانید و استمالت عظیم داد و خزان
بسیار بخشش کرد که بغایت حق و بهت بهاء الدین ولد ما موید و غالبیم در ما بین
چمن آند بیجان لشکر خود قرار داد همانا که چند روز محاربه کردند روز پنجم از ناگاه با سواد
و ظفر از صیب الفاس اولیاء اللہ تعالی بوزید و از طرف لشکر رومی گرد و خاک را در
لشکر خوارزمی پراگند کرد و حضرت سلطان بر موجب اشارت و ما رصیت اذ صیت
و لکن اللہ رقی - شاکهت الوجوه گویان گشت و خوف الفرائم کلا یطاق
من سنن الا نبیاء والمرسلین در اول ایشان کار کرد و آیات سلیمان
آیات سبحان منصور شد و فور خود او بظفر پیروزی و پیروزی مقرون گشت تا
عالمیان را معلوم گردد و یقین شود که زمین بهت آن قلب وقت پان ساری
که با صیبت و ابهت بودند مخدول و مقهور گشتند و حقیقت که عنایت این طائفه
در دین و دنیا موجب سعادت مبدی و نجات و نجات سردی خواهد بود بطور پیوست
و پیوسته سلطان علاء الدین بهر جمعی که او را پیش آمدی از زره و ضعیف خود آه طلبید

مظفر بازگشتی **یحیٰان منقولست** کہ حضرت بہاؤ الدین ولد فرمود تا من زندہ ام
 در میدان معنی تازندہ ام کسی بچہ من پیدا نیاید باش تا من بگذرم تا ببینی کہ فرزندم
 جمال الدین محمد چون شود بجای من شود و بالاتر از من شود روزی حضرت سینہ
 قدس اللہ سرہ فرمود کہ اشب در خواب دیدم کہ از تربت ششم بہاؤ الدین
 قدس اللہ سرہ در جی باز شد و لوزی عظیم بیرون آمد تا بخانہ مار رسید و در خانہ
 در آید چہ در را ہتج دیواری ججائے حائل او نشد و نتوانست چون در خانہ نماز آید از
 خواب جستم از بیدیت ولدتہ آن لوزی لا الہ الا اللہ حی گفتم و آن لوزی افزود
 تا ہمیشہ ہر آفر گرفت می آفرود تا محیط شد و عالم را فرا گرفت بعد از آن بچہ
 شدم ندانم کہ چہ شدم و تعبیر این آنست اسرار پر الوارین خاندان عالم را خواہد
 گرفتن و عالمیان را مرید و محرابہ کرد ایندن **س** لوزی مردان مشرق مندر گرفت
 آسمانہا سجده کردند از شگفت **و یحیٰان منقولست** کہ روزی در شہر بلخ
 در مسجد آومینہ و نشمندے بنماز ایستادہ بود و روی خود را بدوش گرفته دست
 از آستین بیرون آورده نمازی کرد حضرت بہاؤ الدین ولد فرمود دست
 در آستین کن و آنگاہ نماز منقول شو تا حضور می حاصل شود و او از سر سقاہت
 و عقل بے نیازست مشغول جوابت کہ تا چہ شود فرمود کہ نفس مردارست بمیرد و مطیع امر
 شود فی الحال مقلد و ببرد غریب از ہنہا و مردم برخواست گویند چندین ہزار آدمی از علما
 و فقہا و زہرا با خلاص تمام مرید شدند و بکرامات اولیا کہ تلو معجزات انبیا ایمان آوردند
 و بسیار گریستند و توبہ کردند **حکایت** روایت کردند پیش از عمارت کردن
 رہن قونینہ محل مرقدے کہ حضرت بہاؤ الدین ولد اسودہ است مختصر تلکی بودہ است

روزی شتر سوار گشته بدان جایگاه رسیده ساعتی نیک توقف فرموده اشارت
 کرده است که قبرین دیاران و فرزندان و عقاب جفا دمن همین جا خواهد بود و پنهان
 وقتی سلطان علاء الدین رحمہ اللہ باروی شہر را با تمام رسانیده بحضرت
 بہاؤ الدین ولد لا بہا کردہ التماس نموده است کہ یک بار گویا بر آید تفریح
 فرماید حضرت مولانا فرمودہ باشد کہ از برای دفع سیل و منع خیل نیکو بنیاد سے
 بہاوی و قلعه حصن ساختی اما تیر دعاء مظلومان را چہ توانی کردن کہ از صد ہزار بیسج
 و بارودیدن می گذرد و عالمی را خرابی کند اللہ جہدی بنامی و بہاوی کن تا
 قلعه حصن و عدل بر آوری و شکر دعائی خیر حاصل کنی کہ از ہزاران حصا
 حصن حصین بہتر است و این عالم و امان خلق در دست بصدق تمام اشارت آن
 حضرت را آلت سعادت خود ساختہ تا وقت مات بہشہ عدل احسان گوشیدہ
 بر خوراری یافت سے قارون ہلاک شد کہ چہل خانہ گنج داشت نہ نوشیدہ
 نہ مرو کہ نام نگو گذشت + پنهان منقولست کہ روزی کہ قبلاً در بہار است
 مولانا آردہ بود بجائے دست عصای مبارک را پیش داشتہ تا سلمان زیارت
 کرد و بوسیدہ اما در ضمیرش گذشت کہ زہی دشمنی تکبرنی الخصال مولانا تو بود
 کہ آن تعلق و توابع را دشمنان گدا کنند نہ سلطان وین کہ ہذا را
 گرفتہ اند و سیران در آن کنند و آن کہ نہی با سہ
 در مذاقیب حضرت سید شیر علی
 والدین حسین تقدس
 راویان اخبار کہ انبار اصحاب بودند نور اللہ مرقدہ در میان خود راہ

منظر بازگشتی همچنان منقولست کہ حضرت بہاؤ الدین ولد فرمود تا من زندہ ام
 در میدان معنی تا زندہ ام کسی همچو من پیدا نیاید باش تا من بگذرم تا ببینی کہ فرزندم
 جمال الدین محمد چون شود بجای من شود و بالاتر از من شود روزی حضرت سید
 قدس اللہ سرہ فرمود کہ اشب در خواب دیدم کہ از تربت ششم بہاؤ الدین
 قدس اللہ سرہ در می باز شد و نوری عظیم بیرون آمد تا بخانہ بار سید و در خانہ
 و آمد چہ در راہ ہیج دیواری جگاہ حائل اوشد و متوانست چون در خانہ ما و آمد از
 خواب چشم از ہیبت ولذت آن نور لا الہ الا اللہ می گفتم و آن نوری افروود
 تا ہمیشہ را فرو گرفت و می افروود تا محیط شد و عالم را فرا گرفت بعد از ان بخیر
 شدم ندانم کہ چہ شدم و تعبیر این آنست اسرار پراوار این خاندان عالم را خواهد
 گرفتن و عالمیان را مرید و محبہ خواہد کرد ایندن سے نور مردان مشرق منور گرفت
 آسماننا سجده کردند از شگفت و همچنان منقولست کہ روزی در شہر بلخ
 در مسجد آدینہ دانشمندے بنماز ایستادہ بود و روی خود را بدوش گرفته دست
 از آستین بیرون آوردہ نمازی کرد حضرت بہاؤ الدین ولد فرمود دست
 در آستین کن و آنگاہ نماز منقول شو تا حضور می حاصل شود و او از سر سقاہت
 و عقل بے نیازست مشغول جوابت کہ تا چہ شود فرمود کہ نفس مردارست بمیرد و مطیع امر
 شود فی الحال بقیاء و ببرد غریب از نہاد مردم برخواست گویند چندین ہزار آدمی از علما
 و فقہا و اہل باخلاص تمام مرید شدند و بکرامات اولیا کہ تلو معجزات انبیا ایمان آوردند
 و بسیار گریستند و توبہ کردند حکایت روایت کردند پیش از عمارت کردن
 ریجن قدیہ محل مرقدے کہ حضرت بہاؤ الدین ولد اسودہ است مختصر تلکی بودہ است

روزی شتر سوار گشته بدان جایگاه رسیده ساعتی نیک توقف فرموده اشارت
 کرده است که قبرین دیاران و فرزندان و عقاب جفا دمن همین جا خواهد بود و بچنان
 وقتی سلطان علاؤالدین رحمہ اللہ باروی شہر را با تمام رسانیده بحضرت
 بہاؤالدین ولد لاہیا کرده التماس نموده است کہ یک بار گویا زہ بر آیدہ تفریح
 فرماید حضرت مولانا فرمودہ باشد کہ از برای دفع سیل و منع خیل نیکو بنیاد سے
 نہاد می و قلعه حصن ساختی اما تیر و عا، مظلومان را چہ توانی کردن کہ از صد ہزار بیج
 و بار و دیدن می گذرد و عالی را خرابی کند اللہ جہدی بنامی و بہادری کن تا
 قلہ حصن و عدل بر آوری و شکر و عا ہای خیر حاصل کنی کہ از ہزاران حصا
 حصن حصین بہتر است و این عالم و امان خلق در دست بصدق تمام اشارت آن
 حضرت را آلت سعادت خود ساختہ تا وقت مات بہ نشہ عدل انسان کوشیدہ
 بر خوراری یافت سے قارون ہلاک شد کہ چہل خانہ گنج داشت و نوشیروان
 نہ مرو کہ نام نگو گذشت ، چچمان منقولست کہ روزی کہ قباد بہ بارست
 مولانا آیدہ بود بجای دست عصای مبارک را پیش داشت تا سلیمان بیارست
 کرد و بوسیدہ اناور ضمیرش گذشت کہ زہی دشمنی تکبر فی الحال مولانا تو ہوا
 کہ آن تعلق و تواسخ را دشمنان گدا کنند نہ سلطان وین کہ بہتار و
 گرفتہ اند و سیران دران کنند و آن کہ نہی بارست و
 در مناقب حضرت سید شیر علی بن ابی طالب
 والدین حسین بنی محمد حسن رضی اللہ عنہما
 راویان اخبار کہ اخبار اسباب بودند نور اللہ عرفہ و جہان نور اللہ عرفہ

حضرت سید را در ملک خراسان و ترند و بخارا و غیره مشهور سید سروان می گفتند
 و دائم از صنایع و روایح و معینات سفلی و علوی می گفت در آن آردان که حضرت
 بهاء الدین ولد از دیار بلخ بهجرت نمود سید سروان بجانب شهر ترند رفته و منوروی
 شده بود بعد از مرور ایام روزی معرفت گفتن مشغول بود چاشتگاه روز جمعه
 نهم ماه ربیع الآخر سنه ثمان و عشره و ستماة فریاد عظیم کرد و بسیار گریست
 که درینا حضرت شیخ از کوی عالم خاک بسوی عالم پاک رحلت نمود جماعتی که
 حاضر وقت بودند تا پنج روز و سال را در حال شبت کردند بعد از آنکه خبر از ملک
 روم رسید بچیان بود که فرموده بود و نماز جنازه گذارده شرائط غرار باقامت
 رسانید و کافرا کابران دیار تا چهل روز تمام سوگواری بودند بعد از عرض جهان فرمود
 که فرزند شیخ جلال الدین محمد تنهاست و نگران من هست بر من فرض عین هست
 که جانب دیار روم و روم را بر خاک پای او عالم و در خدمت او ملازم باشم
 و این امانت را که شیخ بمن سپرده است بوی تسلیم کنم بزرگان ترند و فراق حضرت
 سید زاریها کردند با چندید که هم قدم در راه نهاد قطع مسافت و شب و فرا
 میگرد چون بدار الملک قونیه رسید از تاسخ شیخ مسالی گذار شد بود در آن
 هنگام مگر حضرت خداوند کارسوی شهر لارند رفته بود و حضرت سید چند ماه در مسجد
 سنجاری متکلف شده با دو درویش خدمتگار مکتوبی متضمن بالواع حکم بجانب
 مولانا فرستاد که البته عزیمت فرماید و در فرار و الد خود این غریب سوخته را در یابد
 که شهر لارند جای اقامت و اوست نسبت که از آن کرده در قونیه آتش خواهد
 باریدن چون مکتوب سید بطالعه اشرف مولانا رسید از حد بیرون رفتها کرد

شادان شد و مکتوب را بر دید بانان لیده بوسه داد و گفت ای پادشاه
 سال بیاید که تابانغ ہنر ز شاخ دولت چون تو گلے بہار آید بہ ہر قرآن و بہ قرآن
 چون توئی نبود بہ روزگار چو تو کس بروی کار آید بہ و بندوی مراجعت نمود چون ہنر
 رسید بتخیل تمام برخاست و بزیارت رسید رفت حضرت سید از در مسجد
 بیرون دویدہ بخداوند کار استقبال کردہ ہمہ گیر اور کنار گرفتند ہر دو
 بگریشتنا آموختہ بہ ہر دو جان بسے دو غنن برد و ختہ بہ ہر دو بخود گشتند
 غریب و لغزما از ہنار دیاران برخاست بعد ازان حضرت سید از ہر علومی کہ
 استفسار فرمود با انواع جوابہا دار رسید برخاست وزیر پاسے خداوند کار را
 بوسہ دادن گرفت ویسی آفرینہا کرد و گفت کہ در جمیع علوم دینی و یقینی از پد
 بصد درجہ گذشتہ ابا پدرت ما ہم علوم قائل بحال رسیدہ بود و ہم علم اعمال را
 تمام داشت بعد ایوم میخواہم کہ در علم حال سلوک گنئی کہ آن علم علم انبیا و اولیا
 و آنرا علم لدنی خوانند و ائینا کہ من گدنا کا علم اہم است و آن معنی
 از حضرت شیخ نجم بن رسیدہ است و آنرا نیز ہم از من حاصل کن تا در ہمہ حال
 ظاہر تو باطنگا وارث پدر باشی و عین آن گردی بر ہر چہ اشارت فرمودہ مرطا و
 نمودہ حضرت سید ابجد سہ خود آورد و نہ سال تمام خدمت سید را بندگیہا نمود
 بعضی گویند کہ در ان دولت مرید سید شد و بعضی گویند کہ در پنج روز ہر روز
 بہا و البین ولد مریدش کردہ بود و سید بر سم لا لا و اتا کاب دم بدم حضرت
 خداوند کار را بر دوش بر میگرفت و میگروا بند مشق و سست کہ روزی حضرت
 بلج سام الدین قدس شد سترہ از زبان خداوند کار چنان روایت کرد کہ

کہ مگر حضرت سید در ناک خراسان بشہر سے رسید بادشاہ با تمام اکابر و صدوران
 مقام استقبال کروہ معزز و مجلل و اشتندوران وقت شیخ الاسلام نامی بود مردی
 ذوقنون و متفکر از سرخیلا و تکبر با استقبال و نیادہ و التفات او کرد حضرت سید
 بے تخاشی بر حبت و بدین شیخ الاسلام رفت خدمت شیخ الاسلام را خبر کردند کہ
 سید بر در سید از سر حیا و ہ پای برہنہ تا در خانقاہ دوید دست سید را پویا
 داد سید گفت کہ در وہم ماہ رمضان محتاج تمام خواہی شدن و در راہ تمام ملاحظہ
 بیرون آیند و ترا بکشند خبرت کردم تا غافل نباشی و این اشارت در عشر آخر شعبان
 بود شیخ الاسلام فریاد و غریب بر آوردہ سر برہنہ کردہ و پامی سید افتادہ فرمود
 کہ نے نے قضی الامر الی اللہ ترجع الامور آری جہت نیاز و تصنع کہ نمودی
 ایمان ببری و از دیداری محروم نمائی آنچنان کہ فرمودہ بود در وہم ماہ رمضان لمحدث
 شہید کردند حکایت بچنان خوان الصفا و خلان و فاروایت چنان کردند کہ
 بعد از مصاحبت بسیار حضرت سید از خداوند گارا جازت خواست کہ جانب قیصر
 رود مدت آنجا لگاہ مقیم کردہ حضرت مولانا معنی خواست کہ سید از قونینہ برود و
 و بہدم این خطرات و ضمیر کشش میگذاشت فرصت نمی یافت کہ غیبت کند مگر
 روزی جماعتی از صحاب لازم حضرت مولانا سید را بر اشتری سوار کردہ بتفترج
 باغبان روانہ شدند و در آن ساعت در آئینہ ضمیر سید خیال قیصر بصورت بستہ
 منسلخ گشتہ فی الحال اشتر چست سید را بیندخت ہمانا کہ پای مبارکش اندرون
 ساق موزہ بشکست آہی کرد بیہوش شد یاران اشتر را بگرفتند و باز سید را
 سوار کردہ بہاغ امام الدین سپاہ لار برودند و سید از کیفیت حال ہرچ نفرمود

چون موزہ را بر کشیدند انگشتان مبارکش خروشیده بود حضرت خداوندگار و
صحاب گریستند و متالم شدند سید فرمود کہ زہے مرید کہ پای شیخ را بشکند
ہمانا کہ حضرت مولانا دست مبارک بر آنجا نہاد و چیزے بر میدنی الحال آن جرات
متبدل بصحت یافت و بدستورے حضرت او بجانب دارالفتح قیصر بہ غرمت نمود
چہ شہر قیصرہ را سید عظیم دست میداشت و بر کوہ علی رضی اللہ عنہ رفتہ روز ما
و شبہا بناجات مشغول میشد و گویند در ان زمان خدمت دستور عظیم
شمس الدین صہبانی طیب اللہ تراہ حاکم شہر بود و حضرت سید ارادت آورد
با نواع بندگیہا میکرد آخر الامر بندہ مرید شد لمحوظ نظر عنایت او گشت -
ہچمان منقولست کہ در قیصرہ سید را در سجد امام کردہ بودند از
نایت شغراق کہ دہشت در قیام نماز روزے تمام می ماند در رکوع و سجود
ہچمان میکرد و بعضے جماعت ازان حال عاجزے شدند روزے از جماعت
عذر ما خواست کہ مرا عذر لیت و جنونی و بہدم غلبہ می کند من امامی را شایم
مرا معذور دارید و امامی عاقل طلب کنسید جماعت فریاد ہا کردند کہ در پے تو یک
رکعت نماز ما بجا سے ہزار رکعت ہست و ما بدان جنون را ضیم عاقبت الامر فارغ
شد ہچمان روایت ہست کہ سید بعد ازان کہ مرید بہاء الدین و امام
دائزمان دیوانہ وار روی بصحرا نہادہ از غلبات الواتجلیات ہوا تر حال
مضطرب و بیقرار می شد و ریاضت او بنجایتی بود کہ سر و پاسے برہنہ دو از
سال دریشہ ہا و کوہستان می گشت و ابابخہ بر آرد جو کردہ بود و مدت ۵۰ روز
بارے سے غلولہ بہ براق می ساخت و افطارے کرد تا حد سے کہ از غایت ہوا

بکلی دنیا ہنہاش فرستے ہو ناگاہ سحر گاہ ہے از عالم غیب ما تفسی آواز داد کہ بعد
 ایوم ریاضت را زبان دو گز حمت کش سید جواب داد باللہ الذی نے
 بعت نبینا محمد صلی اللہ علیہ وآلہ و صحبہ وسلم علی الاسبوع والآخر
 تا معین شاہدہ نہ کنم دست از جہادہ ہر ندارم رہر چہ بخواست از حضرت عزت
 پسرش سے شد بعد از کمال ولایت و مکاشفات بے نہایت بفرانہ اہمال
 درون صومعہ مشغول ریاضت شد تا الفراعن عمر عزیز حکایت کرام عجاہ
 پہچان روایت کردند کہ بعد از فطرات بغداد و کشتہ شدن خلیفہ بزرگے
 از شیخ زاوگان با جماعتی بہ خدمت سلطان غیاث الدین کبیر و ولیر سلطان
 علاء الدین بر سالت آمدہ بودند بطلب مرسومات و اموال روم و استخراج
 خراج در سندہ و بلخ و سمرقند چون شیخ زاوہ ہتیمیریہ رسید صاحب
 اصفہانی کہ وزیر سلطان بود استقبال کردہ در خانقاہ فرود آورد شیخ
 فرمود کہ زیارت سید را دریاہم صاحب شمس الدین پیشتر کہ بہ حضرت سید
 و آمدہ دید کہ سید در کازہ آسودہ است و دو پایش بیرون در درجہ
 چنان مختصر بود کہ جسم مبارکش تمام نمی گنجید صاحب از دور سر نہادہ گفت بزرگ
 و بادشاہی از فرزندان مشایخ بغداد زیارت سید آمدہ است سید بانگے
 بر سے زد کہ نمش باش من بادشاہ و او بادشاہ غیر از من بادشاہ بہت
 بیازتاگرونش را بزم صاحب از بیت سید سر اسید شد شیخ بیاد و سر نہاد
 دوست سید را بوسیدہ بر او سے نمود ماید سید گفت بگو کہ فقیری نیامند
 عداوتی کی آرسد از مردان حق عنایتہا بزانکہ ماندہ کہ این درویش عزیز

دلریش گرد و شیخ در قدم سیتد وینار با نثار کرده فرمود که مساکین شهر را بجا آورند
 پیمان از خداوندگار منقلبت که فرمود حضرت سیتد در حجره مدرسہ سید
 و شبی ہشتاد بار بار بتعالی بسید تجلی کرد و در ہر بار سے سیتد لغزہ می زد و متاجا
 می کرد پیمان روز سے از مدرسہ بیرون آیدہ باشو تمام دوان دوان می رفت
 و طرف فرحیش رامی شایند و من در پی سیتدی رفتہ تا کجا نامی دو دازنا گاہ شایا
 سر سے برابر سیتد رسیدہ گفت کہ ان در ویش کنار فرحیت را راست کن فرمود
 کہ مرا غم آن نیست تو دمان خود را رست کن در حال دمان آن شخص طناز لقاو شد
 فریاد کنان سر در قدم سیتد ہنادمان دم باز قرار آمد گویند اوقات یاران را
 چون ترشی آرزو شد سے می فرمود کہ ترشی شلغم سو دمنہ است و بہترین محالات
 و شلغم را خام خوردن دیدہ را دشمن کند حضرت سیتد در علوم طب و حکمت
 انہی ممتاز بود سے و ہر چہ گفتے از عالم غیب پیدا شد سے روز سے خدمت صاحب
 اعفہائی زیارت سید آمد و بود خادم اعلام کرد کہ وزیر زیارت پذیر آمدہ است بیرون
 آمد و در حجرہ برخاک نشست صاحب و امرا بر سر خاک نشستند چندانی موفت
 در اسرار فرورنجیت کہ صاحب بیہوش شد و بر سر وقت سیتد ہنگامہ عظیم جمع شد
 چون سعادت تمام شد فرمود کہ **الیوم یغفر اللہ لکم و هو ارحم الراحمین** بر خاک
 و بنامہ در آمد و در را محکم بہست صاحب شمس الدین از غایت خوشی بہند
 بر فقر تصدق کردہ گریان و آہ کنان روانہ شد پیمان صاحب بتویم از دست
 مولانا صنی المدعنتہ روایت کروند کہ روز سے میگفت ششم بران الدین
 متفق و مبدوم یغفر و در قرب بہفت و ہشت سال بہت کہ در مدہ من لغزہ است

نکرده است و مرا آن حالت عجب می نمود حیران می مانندم حضرت یعلیٰ خاندان اعلیٰ
 و ما تخفی الصدور عیلم است که اکنون قریب سی سال است که لقمه در معدّه من شب
 نمی ماند جهت دفع ظنون خلق و تعلق صورت بشریت بر مقتضای خیال و توصی
 قدری اصناف کروی در خواسته خود بر صفت عظمت کسری این از افهام
 و ادنام بشری بیرون است گویند مردی در تمام حضرت سید را معجزی کرده
 بسیار بندگی نموده سید را خدمت و تعلق او خوشش آمد میخواست که در حق او
 عنایتی کند همانا که آن پیر بدیگر سے مشغول شد و او را تعلق و تعلق مینمود و فرمود
 این مرد ک لیف تمام و جاوب ستایه بود است در همی بدست او داد و بیرون
حکایت اعزه اصحاب روایت کردند که خاتونی بزرگ آریه وقت بود
 سید شده بود روزی بطریق مطایبه سوال کرد که در جوانی مجاهده و ریاضات
 بکمال رسانیده بودی چه میخوردی که درین آخر عمر روزی نمیکیری و اغلب نمازها از توفیق
 می شود فرمود که لے فرزند ما همچون اشتران تازی بار کشیم بارهای گران کشید
 و شاید روزگار چشیده و راه های دور در از کوفه قطع منازل و مراحل حج
 کرده پشم و سوسے بینی خود را ریزانیده لاغر و خنثی و نامراد گشته ایم زیرا که
 گام زن و اندک خورد تنگ گلو شده اکنون ما را چند روزی با خورجی بخت اند تا چون
 پرورده شویم در عید گاه وصل سلطان قربان کردیم زیرا که لاغرا در سطح
 سلطان بکار نبرد پیوسته فریاد فریاد با شد **گادوسوی** دان مرا جان داد
 خبر خرم شب مرا آزاده **گاد** اگر خنثی و گریزی خورد به بهر عید و فرخ اومی بر
 خاتون گریان شد و پایهای سید را قبلها داده توبه کرد و همچنان منقولست که

حضرت شیخ صلاح الدین نور اللہ مرقداً از جملہ مریدان سید بود و اولاً
 روایت کرد کہ پیوستہ حضرت سید یاران را وصیت می فرمود کہ اگر بیج طاعت
 و عبادتے نتوانید کردن البتہ در روزہ را مہل گذارید ہموارہ بہ جمع شکوہ و توجع الم حرم
 ہشید کہ بہتر از روزہ داشتن طاعتی نیست و خلا و شکم کلید نیابح حکم است چہ از باطن
 فاطن نیسیا و اولیا نیابح حکم بواسطہ روزہ بچوش آیدہ است اما بتدریج باید و مرد
 سالک بمنزل مقصود موصولہ از مرکب روزہ بیج نیست و دعوات روزہ ستیا
 است و قبولست و در حضرت عزت اثرهای عظیم دارد و کلید خزاین حکمت است
 ہچنانکہ از حضرت جلی عارف قدس اللہ سرہ منقول است کہ روزہ حضرت
 سید در کنار خندق قیصریہ سمرست ساغر الہی گشتہ نشستہ بود لشکر منحل شہرا
 غارت میکردند ناگاہ با بیت شمشیر شیدہ بر سر وقت سید رسید بانگے برد
 زد کہ ہاں چہ کسی سید فرمود کہ ہای گوے چہ اگر چہ سمیرت نخل پوشیدہ اما برا
 پوشیدہ نیستی میدانم چہ کسی در حال از اسپ فرود آمدہ ہنسا و دہ دخی شست
 فروانہ شد اصحاب صلاح الدین از حال او سوال کردند فرمود کہ آواز مستوران
 قبا بہ حق است کہ در قبا پہنان شدہ است بعد از مخطہ باز آمد دینارے چند قدم
 سید رنجیتہ سر باز کرد و مرید شد و برفت ہچنان حضرت ولیہ اللہ نے
 الارض فاطمہ خاتون بنت شیخ صلاح الدین روایت کند کہ روزہ حضرت سید
 حضرت سید فرمود کہ عالم را شیخ صلاح الدین بخشیدم و کالم را حضرت سید
 ایشار کردم ہچنان ان روزہ سید فرمود کہ آدمی را بیرون از سکہ حالت
 بی بی فضولی است نخست از ہر طعمانی آن در کہ بسند ہاشیدہ ہر از ہر طعمانی

آن قدر که دفع سرما و گرما کند و از بزرگی آن قدر کافی است که بسحره نگیرد و نشن
 حکایت حصص اصحاب که ارباب و ممالک را آفریدند و اولاً کتاب بودند چنان
 روایت کردند که چون حضرت یسرا دلت عمر باخرا آمد و عریمت آن جهانی نزدیک شد
 بخادم خود اشارت کرد که سبوی آب گرم مهیا کند خادم گفت چون آب را گرم کردم
 فرمود که بدر زود در را محکم بست و گفت برو و عملای و رده که سید غریب از عالم
 نقل کرده خادم گفت پر در صومعه گوش نهام تا چه خواهد کرد و دیدم که برخاست و
 و نو ساخت و غسل و جامه اش را پوشید و بکج خانه فرو کشید و بانگ بر زد که آسمانها
 پاکند و افلاکیان همه پاکانند و ارواح پاک روان همه حاضر شده اند تو حاضر و ناظری
 که امانتی بمن سپرده بودی لطف کن یا بستان سُبْحَانِیْ اِنْ شَاءَ اللهُ
 مِنْ الْعَابِرِیْنَ کَوَّابِیْنَ فِتْنِیْ کَرُوْا بِنَکِیْ وَ دَوَسْتِیْ قَبُوْلَمْ کُنْ جَانِمِ
 بَسْتَانِ ۛ مَشْتَمِ کُنْ و از هر دو جهانم بستان ۛ با هر چه دلم قرار گیرد بے توبه آتش
 بمن اندزن و آنم بستان ۛ و بحق جان را تسلیم کرد خادم فریاد کرد جا مہاراجا
 ہمانا کہ خیر و فوات سید بخدمت صاحب شمس الدین و اکابر رسیدہ افغان کن
 و صوی کتان حاضر شدند کافہ اعظم و اصاغردار لفتح سر با باز کردند و سید چنانکہ
 ارکان اہل بیان بہت حفاظ قرآن خوانان و شیوخ ذکر گویان و علماء دستار پریشان
 و مقربان نماز مان و در حیطہ مبارکش دفن کردند خدمت صاحب شمس الدین مالہ
 فراوان خرچ کردہ عوسہا ساختہ ختمہا کردند و فرمود کہ بالا تر بسید را پوشانیدند
 بعد از چند روز خراب شد باز فرمود کہ طاقے برآوردند ہم منہدم شد شبے حضرت سید
 بخواب دید کہ بر سر مآعمارت کنید بعد از ان کہ چہلم گذشت مکتوبی درین باب

حضرت خداوند کار اصدار کرو مولانا با اصحاب کرام اکرام نموده بسوی قیصر یہ عام
 شد و زیارت سید را دریافتہ از نوعی بیاد کردند تمام کتب و اجزای سید
 صاحب شمس الدین عرصہ و شت و آنچه مطلوب ایشان بود قبول کردند و چند
 جزوی رسم تبرک و یادگاری سید صاحب بخشیدند و بسوسے قویہ غریمیت فرمود
 پیمان از مریدان حضرت بہاء الدین ولد منقولست کہ اوقات سیدان ہستہ
 معارف شیخ و کشف اسرار چنان کرم شدہ کہ ہر دو پاسے خود را و آتش مثل
 بہادہ بستہا خود جوہر استمالش را کشتی تا حضرت بہاء الدین دلہ باک ہر دو
 زوسے کہ اور از مجلس بیرون کشید تا حضور را شوش نشود و چون نعرہ شہد و گوش
 می رسید و حال ہما کن می شد پیمان حضرت جلی عارفتہ قدس اللہ سرہ الغریب
 روایت کرد کہ روزی حکایت کردہ است ریاضت سید ما بغایتی بود کہ وہ روز
 یا پانزویہ روز افکار نمی کرد و چون شمس تقاضا کردی و اتفاقاً بیروی سید ہستہ
 نبرگان ردھی رفتی و در تغاری کہ اسیر سرالیکان می خریدی : در آنجا بقیہ کہ ما
 بود می انجا قصد نوشتن کردہ و میگفتی کہ لے نفسک مقبول دست میں
 ہن تو دست سہ ورم واروہ بگر بستم مدہ اگر بوسیدن داری ہوش و گفت
 سہ تا ان جوہر حرام ہست و فوس ہ نفس اور پیش ہن تا ان ہوس ہ
 نابل تا بگریڈار تارہ تا از وستان دوام جان گزار تا پیمان ان
 ولد قدس سترہ العزیز منقول بہت کہ روز جہا متی از سید پرسیدند کہ لے ہن
 بستہ یا سہ سید فرمود کہ ماہ را پایان ہست و نیرل را پایان نیست زیرا کہ
 سیر دست یکے نیر الی اللہ است و یکے نیرنی تا کہ بھر الی اللہ ہست پایان

زیر آگہ گذر کروں سہت از نیستی و از دنیا سے ولی و از خودی خود رشتن میں ہمہ را
 آخر سہت و پایان دار و آنا چون بحق رسید بعد ازان سیر و علم و معرفت خدا نیست
 و اگر پایانی نیست چنانکہ فرمودہ **س** قالب دریا نشان با بہاست پس
 نشان پادرون بحر لاست بہ زانکہ منزل نامی خشکی را احتیاط بہ سہت و دہا و وطنہا
 رباط بہ باز منزل ہما سے و ریاد و قوت بہ وقت موجش بی جدار و سبے سقوت بہ
 نیست بیداران مراحل را سنام بہ نئے نشان سہت آن منازل را نہ نام بہ
بچچان حضرت سلطان ولد فرمود کہ سید برہان الدین قدس سترہ در
 عنقوان جوانی چہل روز تمام لازم صحبت مولانا ی بزرگ بودہ ہر چہ حاصل کردہ
 سہت از ولایت و کشوف در ان چہل روز بودہ سہت حکایت بچچان در
 نقل سہت کہ چون حضرت سید وفات بہا الدین ولد را شنید یکسال تمام بر
 سر خاک ستر اندو نشست و در فراق او می سوخت شبے شیخ را در خواب دید کہ از سر
 حدت بروے نظری میگردوی گفت برہان الدین چگونہ سہت کہ گرد خداوندگا
 مانمی گردوی و اورا تنہا گذارشتہ و این طریقہ لای و آنا بی کہ میکنی نیست و این
 تفسیر را چہ جواب خواہی داون از ہیبت آن حال بیدار گشتہ باستجال تمام عزیت
 روم نمود و بحضرت مولانا وصول یافتہ بانواع خدمات مشغول گشت نقل سہت
 از خدمت صاحب صفہائی کہ روزے از بندگی سید استدا عا کرد تا جا ہما بار کش
 را بشوید قطعاً ممکن نشد و قرب دو ازودہ سال شستہ بود فرمود کہ اگر باز چہر کین شود
 بچچم گفت باز بشویند فرمود ما بجام ہیبت جامہ شوی آمدیم گفت این فضیولی را دیگر
 مکن و مرا مرغان ہمانا کہ جان شوی از جامہ شوی بہتر است **بچچان** ہم صاحب الدین

نقل کرو کہ چون شیخ الاسلام شہاب الدین سہروردی رحمۃ اللہ علیہ ازوار الخلاقہ تخریج دست
 سلطان روم آمدہ بود میخواست کہ زیارت حضرت سید را در یاد صاحب از
 بزرگی سید اجازت حاصل کردہ چون بحضرت سید در آمد و دید کہ سید بہ مہر
 خاک نشسته بود علامت فقر و شوق از دور سہروردی و بنشینت بیچ گوہہ قیل و قال در میان زلفت شیخ
 زاری کنان بخواست دروازہ شد در بیان گفتند در شفا اصلا سوالی و جوابی و کلامی زلفت مہنی پرچہ بود شیخ
 گفت پیش اہل حال زبان حال جی باید نے زبان قال سہ پیش میباشد
 خموشی بفع تو بہ زین سبب آمد خطاب اسکتو بہ پس پرو خاموش باش از نقیاً
 زیر نخل شیخ و پروا دستا و بہ چہ بے آن حال مجرد قال مشکلات درون حل نمیشود
 صاحب شمس الدین واقران او از شیخ پرسیدند کہ اورا چون دیدی گفت دریالی است
 مواج از در معانی و عز حقایق اسرار محمدی صلی اللہ علیہ وسلم بجا بیت غایت
 آشکار و غایت پنهان و پندارم کہ در جمیع عالم بنیر از حضرت مولانا
 جلال الدین قدس اللہ سرہ العزیز کے تحقیق او نہ رسد و اورا در نیاید
 بحریت در اسرار کہ پاپانش نیست بہ مستغرق عشق است کہ سامانش نیست
الفصل الثالث فی ذکر مناقب مولانا قدس اللہ سرہ العزیز
 راویان اخبار و حاویان اسرار کہ اخبار حقایق بود نہ روایت چنان کردند کہ
 حضرت مولانا در سن پنج سالگی اکثر اوقات از جاسے خود ہوتے تھے
 مے شد تا حدتے کہ میدان بہاء الدین ولد اورا در میان ہی گرفتند از انجا کہ
 روحانی و اشکالی نہیں بنظرش متمثل سے شاد یعنی سفرہ طائفہ و پیر مہین و
 نواص النس کہ مستوران قباب حضرت اند چنانکہ در او اہل حال فرشتگان قریب

حضرت رسول اللہ علیہ وسلم را و جبریل مریم را و ملائکہ اربعہ لوط را و خلیل را و سایر
 مرسلین را علیہم السلام تمثیلے کردند و حضرت سلطان العلماء استمالت فرمود کہ
 کہ ایشان غیبانند خود را بشما عرضہ می کنند تا نشان عنایات کنند و ہدایای غیبی
 از مغان آورده اند و این نوع حالات و سکر بر ایشان بتواتر واقع می شد و خطبات
 لفظ خداوند کارگفتہ بہاء الدین ولد بہت ولادت حضرت مولانا در بلخ ساویں
 ربیع الاول بودہ است سنہ اربع و ستائت حکایت شیخ بدر الدین نقاش
 المولوی چنان روایت کرد کہ من از حضرت سلطان ولد شنیدم کہ فرمود کہ بخط
 مبارک بہاء الدین ولد در صحیفہ نوشتہ یافتند کہ حضرت جلال الدین محمد من در
 بلخ شش سالہ بود کہ روز آدینہ بر بام خانہا سے ماسیر میکرد و قاضی قرآن می خواند
 و اکابر زادگان بلخ ہر جمعہ بخدمت او حاضر شدند و با او صحبت و المقت
 کردند و تا وقت نماز باہم بودند کہ مگر گود کے از میان ایشان بدیگر سے
 گفتہ باشد بیاتما ازین بام بام دیگر بچیم و کرو می بستند حضرت مولانا بر لب تبسم
 کنان بدیشان جواب داد کہ لے بر اوران این نوع حرکت از گریہ و سگ و
 جانوران دیگر می آید حیث نباشد کہ ایشان مکرم بدینہا مشغول شود چہ اگر در جان
 شاقوت روحانی و میل جانی ہست بیائید تا سوئے آسمان بریم و سیر منازل
 ملکوت کنیم و دران حالت از نظر آن باعث غائب شدن گرفت و از غایت وہم
 کودکان غریبہ بر آوردند تا مردم از ان حال مطلع شدند و دیدند کہ بعد از لحظہ رنگ
 ریختہ و وجہ مبارکش تغیر سے ظاہر شدہ باز آمد جمیع کودکان سر ہا باز کردہ
 روی بر خاک قدش ہنوا میدید شدند فرمود کہ آن ساعت کہ سن یا شما مکالمہ میکردم

دیدم کہ جماعتی سبزقبایان مرا از میان شما برگزیدند و گرد ابطاق افلاک و بروج سماوات
 گرد آیدند و عجائب عالم روحانی را بمن نمودند و چون فغان شما بگو شدم رسید اینجا
 فرود آوردند و گویند در آن سن اغلب در سه و چهار روز یا ہفت روز افطار میکرد
 ، چچنان از حضرت سید برہان الدین منقولست کہ اوروایت کرد کہ حضرت
 شیخ مہیاء الدین ولد قدس اللہ روحہ پیوستہ میان عجاب کبار بکرات مینفرمود
 کہ خداوندگار من از نسل بزرگ است و بادشاہ اصل است و ولایت او باصالت
 است چہ جدہ اش دختر شمس الدین سہری است و گویند شمس الایمہ شریف بود
 ہم از قبل مادر با میر المومنین علی مرتضیٰ رضی اللہ عنہ می رسند و مادرش دختر خوارزم شاہ
 بلخ است و والدہ احمد خطیبی قدم ہم دختر ملک بلخ است غرض از اعلام این انتساب
 صحت ظاہر ایشان است تا اہل نسبت و مناظرہ کنندگان بے وقوف را معلوم
 گردد کہ حضرت آباء کرام و اجداد عظام ایشان از اصل چنین شانان صوری
 و معنوی بودہ اند و از ان عنصر پاک پا لودہ اند و بر موجب اشارت نبوی کہ العرق
 دما بس عرق پاک ایشان راستہ دارند و در تعظیم او بینزایند مشغولی این نسب
 خود پوست او را بودہ است ، کز شہنشاہان مہ پا لودہ است ، منزاو کہ از نسب
 بودست پاک ، نیست مثلش از سمک خود تا سماک ، تا بہ نسبت آدم اسلافش
 بہتر آن بزم و رزم و لطمہ ، چچنان منقول است کہ روزی حضرت اولاد فرمود
 کہ من در سن ہفت ساگی و ایم در نماز صبح سورہ انا اعطیناک الکوتر می خواندم و
 میگریتم ناگاہ حضرت اللہ از رحمت بے نہایت بے دریغ خود بمن تجلی کرد چنانچہ
 بچو شدم و چون بہو شرآ دم از ہا تفعی آواز شنیدم کہ جلال الدین بحق جلال با

کہ بعد ازین مجاہدہ مکشکے ما تر اعلیٰ شایده کر دیم من بشکر ان عنایت بنید گہا می کنم
 و بر موجب افلا بکون عبدا شکورا میگویم تا اگر اصحاب خود را بجمالی و کمالی و عالی توانم
 رسانیدن همچنانکه فرمود **س** بچو تار سے شد دل جهان در شہود و تا سر رشته من
 روئے نمود و را بہاے صعب پایان برود ایم و رہ با بل نورش سمان کردیم
حکایت از کبار اصحاب منقول است کہ چون حضرت بہاء الدین ولد از عالم
 فانی بجهان باقی رحلت کرد حضرت مولانا در سال دوم بجانب شام عزیمت نمود
 تا در علوم ظاہر عمارت نماید و کمال خود را با کمالیت رساند و گویند سفر او نشان
 بود چون بشہر حلب سید و مدرسہ علاوینہ نزول کرد و از میدان پدرش چند بارے
 ملازم خدمتش بودند در آنجا دستے مقیم شدند مگر ملک الامراء حلب کمال الدین عدیم کہ
 ملک ملک حلب بود مردے بود فاضل علامہ و کاروان و صاحب مال و روشن
 در دن از غایت عمقا و خدمت متوا فرہ می نمود و پوستہ ملازم حضرتش می بود
 از ان سبب کہ فرزند سلطان العلماء بود و بتدریس مشغول می شد و چون در ذات
 مولانا عظمت و ذکاوت عظیم می دید و در تعلیم و تفہیم او جدیدی می نمود و از ہم طلبہ
 علم بیشتر و پیشتر درس بدومی گفت بعضی از خواص او و طلبہ علم و غیرہ از سر انکار و
 حسد سے کہ دشمنان از ان ملازمت و رغبت او ملول می شدند و همچنان نواب سید
 نواب ملک شکایت می کرد کہ حضرت مولانا ہر نیم شبے از حجرہ اش غایب می شود
 نمی دایم کہ کجای رود و عجیب این است کہ در مدرسہ بستہ است و باقی نمیدانیم کہ
 حال چون است ملک کمال الدین از سخنان آن ناقصان قاصر فہم متروک و خالی
 ہمانا کہ شبہ حجرہ نواب متواری گشتہ خود است کہ صورت حال را در یاد چون

نیم شب دید که حضرت مولانا از حجره خود برآمد در روانه شد چون بر در رسید
 در باز بیرون آمد ملک کمال الدین آهسته آهسته در عقب او روانه شدند چون در
 دروازه شهر رسید بچنان دروازه باز شد بیرون آمد تا مسجد خلیل الرحمن قلند کمال الدین
 نظر کرد قبته سیف دید پیر از غیبیان کسب پوش که در جمیع عمر خود مثل ایشان ندیده
 ایشان حضرت مولانا را راست قبال کرده سر نهادند کمال الدین اذان پنج سبقت
 میوش شد تا وقت اشراق بخود خفته بود چون بیدار شد نظر کرد فی قبته دید
 و نه در آن حوالی کسی بود برخاست زاری کنان و اذان حرکت بشیمان در آن صبح
 می رفت تا شب شد و پایان نمی دید پایانش از غایت نازکی آلبها کرده بود چه
 همه عمر خود پیاده ز رفت بود شب همه شب تا سحر با گهایم زود استغفار می کرد برین
 سوزان ده شبانه روز گذشت رازین طرقت چون شکران ملک را دو شبانه روز
 ندیدند روانه شدند و این خبر که ملک حله از ناگاه غائب در شهر شایع گشته
 کیفیت حال را حجاب ملک از جواب مدینه در یافتند بعد م مجموع جنبان
 از دروازه بیرون آمدند در آن صبح با بطلب او متفرق گشته از ناگاه حضرت مولانا
 ملاقات افتاد بجهیم بانگت تمام سر نهادند و همشان گریستند و چون سبب گریه
 ایشان را میدانست فرمود که براه مسجد خلیل روند تا گم شده را بیابند
 همه روز آبدار ملک سبب میراند در صحرای ملک را در مانده خسته شده بیافت و
 از غایت جوع و عطش از جیات کلی ایسند و بیرون آمدند نهاد و بسیاری
 گریست و آب و طعامی که برگرفته بود پیش آورد ملک گفت مرا چون یافتی گفتم
 ای شکر شهر حلب بطلب ملک بیرون آمد بودیم من مانده از ده کجاست ای شکر

و حکایت راعضه و اشتیم بدین جانب اشارت فرمود و اللہ الحمد کہ مطلوب خود را
 یافت ملک مسیح نہ گفت و بر سب تازی سوار شد چون اشہر رسید اجلاس و عورت
 عظیم کرد بارادت تمام مرید و مخلص شد نام حساد و جمل و شہ مساکر گشتند و اہل حلب
 زن و مرد مرید و محب شدند و چون غلبہ عام از حد گذشت از آفت اشتہار گریزان
 گشتہ روز سیوم بسوی دمشق ہجرت فرمودند بعد از چند ماہ مگر سلطان عزالدین
 روم ملک الاویان بدرالدین بچی رحمۃ اللہ علیہ بخدمت ملک حلب کمال الدین را
 برسالت فرستادہ بود بدعوت مولانا کہ بمقر خود عودت نماید این قضیہ علی التمام الکمال
 کمال الدین بخدمتش تقریر کرد همچنان ملک الاویان بدرالدین بچی ارادت آوردہ
 این حکایت را در وقت مراجعت بحضرت سلطان اسلام و خواص حضرت او باز
 گفت ہمیشان عاشق و معتقد شدند همچنان منقولست کہ روزی حضرت
 شیخ صلاح الدین رضی اللہ عنہ فرمود کہ در خدمت سید برہان الدین محقق
 عظم اللہ ذکر کرا بخضرت تمام مراقب نشستہ بودم و او از عظمت مولانا کلمات مینمود
 گفت کہ در اوان صبا کہ لالاواتا تک سلطان بوم در اوقات عروج خود بیت
 کرت پیشتر حضرت او را برگردن خود گرفتہ بالای عرش برودہ ام تا بدین عظمت
 رسید و مراد سے حقوق بسیار است و او را برین صفات والا انست چون
 این حکایت را بحضرت مولانا روایت کردم فرمود کہ همچنان است و صد ہزار چندانست
 و رحمت و حسان آن خاندان بے پابان است و این بیت را گفت
 احسن الی الناس یشعبد قلوبہم + فطال ما استجد الانسان احسان
 حکایت همچنان سنان الدین اقصہری کہ از کبار اصحاب کشف بود روایت

چنان کرده کہ چون حضرت مولانا بطرف دمشق برای تحصیل کردن غنیمت نمود مگر قافلہ
شام در ولایت سیس بخارہ رسیدہ نزول کردند و دران منغارہ چہل نفر را میان
مراض منقطع می بودند تا حدی کہ کشف رازهای عالم میکردند و از معاملات سفلی خبر
می دادند و ضمناً مردم می گفتند و از اطراف شان کتف و تذدر می بروند ہمانا کہ
چون حضرت مولانا را دیدند کہ او کے را اشارت کردند تا او در ہوا پرواز کردہ
میان ارض و سما باستاد و حضرت مولانا قدس سترہ سر مبارک در پیش خویش
انداخت مراقب شدہ بود از ناگاہ آن کودک فریاد کرد کہ بمن چارہ کنیہ و الا
ہمین جامی نشینم و از ہیبت آن شخص مراقب ہلاک می شوم گفتند فرود آے
گفت نمی تو ائم فرود آمدن گوئیما کہ مرا اینجا نگاہ بیخ دوختند چند آنکہ کوشیدند تا
فرود آمدن ہمگان سرور قدم مولانا بہاوند کہ کے سلطان دین ستاری فرما
در سوالی مکن گفت بغیر از گفتن کلمہ توحید چارہ نیست فی الحال کودک کلمہ شہادت
بر زبان راند کہ اَشْهَدُ اَنْ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَ اَشْهَدُ اَنْ مُحَمَّدًا عَبْدُہٗ وَ رَسُوْلُہٗ
و باسانی فرود آمد ہمشان بایقان تمام ایمان آوردند و میخواستند کہ مصحوبان
حضرت روانہ شوند راہ نداد فرمود کہ ہمین جا بعبادت مشغول شوید و ما را از دعا خیر
فراموش مکنید باز بہان عبادت و ریاضت ملازم بودہ معیبات علوی سفاک
ملک ایشان شد و در اینجا گاہ گوست ساختہ سادرو وارد را خدمات می آرد
بچنان کردند کہ چون حضرت مولانا بدمشق رسیدند علماء شہر واکا بروہر کہ بودند
استقبال کردہ در مدرسہ مقدمہ فرود آوردند و خدمات عظیم کردند و او بریافت
تمام معلوم دینی مشغول شد گویند قریب ہفت سال مقیم و مشفق بود و گویند

چهل ساله بود و نوبت اول با حضرت سید از قونیه سفر کرده و قیصریه پیش
 صاحب صفهبانی باند چون حضرت مولانا بازگشت در ملازمت او باز قونیه بیاید
 همچنان منقولست که روزی در میدان دمشق سیر می کرد در میان حنابلین
 شیخ بواجب مقابل افتاد و نزد سیاه پوشیده کلاسه بر سر نهاده گشت
 که چون نزدیک مولانا رسید دست مبارکش را بوسید و گفت صراف عالم
 مرا در یاب و آن حضرت مولانا شمس الدین تبریزی بود و حضرت مولانا بدو پرورد^{ختن}
 در میان غلبه ناپدید شد بعد از اندک زمانه حضرت مولانا عنایت روم فرموده چون
 بقیصریه رسید اکابر و علماء و عرفا برابر فرستند و تعظیم عظیم کردند خدمت صاحب
 صفهبانی می خواست که بسرای خود برود سید برهان الدین تمکین ندا داد که سنت
 مولانای بزرگ نیست که در درسه نزول کنند و چون حضرت مولانا از غلبه
 زیارت فرودم در خلوت شد بطریق یاری سید فرمود که **و لله الحمد والمنة** که در جمیع
 علوم ظاهر صدیچو پدیسک می خوانیم که زمانه در علم باطن خوض کنی تا علم لدنی را بطیبه
 و مراد است که پیش من خلوتی بر آری همانا که اشارت سید را بصدق تمام می
 نمود سید فرمود که هفت روز روزه بگیر مولانا گفت اندک است تا چهل روز باشد
 سید خلوتی رست کرد مولانا را بخلوت نشاند و در حجره را بکلی بر آورد گویند
 غیر از ابرین آب و چند قرص جوین بسج نبود بعد از آنکه چهل روز بگذشت سید در
 خلوت را بکشاد چون درآمد دید که حضرت مولانا بحضور تمام در کج تفکر سر بگردان
 تحیر فروده تبد بر عالم باطن روی آورده بمشاهده عجائب مکان مشغول شده است
 در کسب و فی انفس که فلا تمهرون مستغرق گشته بیرون ز تو نیست

ہرچہ در عالم هست و در خود بطلب ہر آنچه خواہی کہ توئی بد ساعتے توقف کرد
 اصلاً نگران شدہ ہستم بیرون آمد در خلوت را ہر آورد تا چہل روز دیگر بگذشت
 بازو آمد دید کہ نماز ایستادہ نیازی کند و از عینان مبارکش عینان تبحر بیان قطرات
 روان شدہ است قطعاً بید نہ پرداخت حضرت سید باز بیرون آمد و در
 محکم کرد و براقبت حال او مشغول شد چون چلہ سیوم بگذشت سید نعرہ زنا
 در خلوت را خراب کردہ دید کہ مولانا از خلوت بصد جلوت تبسم کنان برابر
 سید آمد و ہر دو چشمان مبارکش از مستی دریاسے موج الہی گشتہ بود
 در دو چشمش بن خیال بار ماہ رقص قصبان در سودان بصرہ سید سربسجہ
 شکر نہاد۔ بجز زاری و رقت کردہ حضرت مولانا را در کنار گرفت و برو
 مبارک او بوسہ افشان کردہ باز دیگر سہ نہاد کہ در جمیع علوم عقلی و
 نقلی و کسبی و کشفی بے نظیر عالمیان بودے و الحال در اسرار باطن
 و سیرت اہل حقانیت و مکاشفات روحانیان و دیدار مغیبات نگشت نما
 بسیار اولیا شدہ چہ تمام شاخچہ پیشین دانشمندان رستین درین حیرت
 و درین حیرت بودند کہ بجزرت چو توباد شامی وصول یا بند و از اصول کیفیت
 وصول با حصول شوند و **لِلّٰہِ الْحَمْدُ فِی الْاٰخِرَةِ وَ الْاَوَّلٰی** کہ سن بندہ ضعیف نحیف
 بدین سعادت سرمدی و دولت ابدی رسیدم و دیدم **بِسْمِ اللّٰہِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ**
 و روان جہانیاں را بحیات تازہ و رحمت بے اندازہ مستغرق کردان و
 مردگان عالم صورت را بمعنی و عشق خود زندہ کن و آن بود کہ حضرت مولانا
 بطرف تو پند روانہ شد و بتدریس علوم مشغول گشتہ ابواب مواظظ و لصاب

و تذکیر را مفتوح گردانیده دستاورد خود را بر موجب اشارت نبوی العایین تجان العرب
 و اشمنذانه می پیچید و ارسال می کرد و در اسکے فراخ آستین چنانکه سنت علماء
 استمین بود می پوشید بعد از آن بر وریام حضرت سید از مالک ملک بجا
 ملکوت نقل فرمود و حضرت مولانا بجانب قیصریه فرستاد زیارت سید را و زیارت
 چنان که یاد کرده شد بعد از آن بقویہ باز آمد زمانے نگذشت کہ دوم بار
 حضرت سلطان الفقرا مولانا شمس الدین تبریزی قدس اللہ سرہ العزیز
 بقویہ رسید و در بیت ہشتم جمادی الآخر سنہ اثنی واربعین و ستمائے
 حکایت و چنان ابتدا سے حکایت مولانا شمس الدین تبریزی عظمیٰ اللہ
 ذکر آن چنان است کہ در شہر تبریز مرید شیخ ابو بکر تبریزی زنبیل باقی بود
 و آن بزرگ دین و ولایت و کشف القلب یگانہ خود بود و حضرت شمس الدین
 تبریزی را مقامات و مرتبت بد بخار سیدہ بود کہ اورا نمی پسندید و از آن عالی تر
 پری می جست تا از برکت صحبت آن علی و عظیم تر شود و بدرجات العلی
 ارتقا نماید و درین طلب سالہا بی سر و پا گشتہ کرد عالم می گشت و سیاحتات
 میکرد تا بدان نام مشہور شد کہ شمس الدین پرندہ خواندندی مگر شیخ وقت بیقرار
 شد و شورماے عظیم فرمود و از استغراق تجلیات قدسی سنت گشتہ و در
 مناجات گفت خداوند امی خواہم کہ از محبوبان مستور خود یکی را بمن بنامے
 خطاب عزت در رسید کہ آن چنان مشاہد مستور و وجود مغفور کہ ہستد عایینی
 چنانکہ فرزند و بسند سلطان العلماء ربیع الدین ولد بلخی ہست گفت خدایا دیدا
 مبارک او بمن بنامے جو اب آمد کہ چہ شکرانہ می دہی فرمود کہ سہرا بشکرانہ

می دہیم کہ بغیر سب چیز سے ندار ہم الہام آمد کہ باقلیم روم روتا بمقصود برسی و مطلوب
 حقیقی رایابی مگر اخلاص در میان جان بستہ بصدق تمام و عشق عظیم جانب ملک روم
 روانہ شد بعضی گویند از دوشق بروم آمد و بعضی گفتند باز بہ تبریز رفت
 بروم آمد و چون بشہر قونیه وصول یافت چنانکہ مشہورست در محلات
 شکر و نشان نزول کردہ حجرہ گرفت و برد حجرہ اش دوستہ دیناوسے
 تعلقہ نادر می نہاد و مفتاح را در گوشہ دستار چہ قیمتی بستہ بروش نے
 انداخت تا خلق را گمان آید کہ تاجر بزرگ است خود در حجرہ غیر از کہنہ حصیر
 و شکستہ کوزہ و بالشی از پشت خام بود و درہ بانزودہ روزے کردہ را در آب
 پاچہ ترید کردہ افطار می فرمود و همچنان منقولست کہ روزے آن سلطان
 عالم جان بروخان نشست بود مگر حضرت مولانا قدس اللہ لطیف از کبریا
 آئینہ فروشان بیرون آمدہ بر شتر اہوار سوار شدہ تمام طالب علمان
 و دانشمندان در رکابش پیادہ انانجا عبور می کردند ہمانا کہ حضرت مولانا شمس الدین
 بر خاست و پیش دوید و لگام شتر را محکم گرفت و گفت ای عرفان نقود ہما
 و عالم اسما بگو کہ حضرت محمد رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم بزرگ تر بود یا بایزید فرمود
 کہ نے نے محمد مصطفی صلی اللہ علیہ وسلم در رسالہ جمع بنیاد اولیاست
 است و بزرگی و بزرگواری ازان اوست بحقیقت **س**
 و ادن جان کار ما + تا اول رسالہ یا فرما جان مصطفی است + شمس الدین تبریزی
 گفت چہ معنی است کہ حضرت رسالت محمد مصطفی صلی اللہ علیہ وسلم
سُبْحَانَكَ مَا عَرَفْنَاكَ حَقَّ عِرْفَانِكَ مِيفْرَايِدُ وَيَا بَايَزِيدُ سُبْحَانَكَ مَا

اعظم شتانی وانا سلطان السلاطین می گوید همانا که مولانا از ایشتر فرود آمده
 از هیبت آن سوال نعره بزود و پیشش شد و تا یک ساعت نجومی رصد می خفته
 بود و خلق عالم آن جایگاه هنگامه نهاده و چون آن عالم غیبان بخود آمده گفت که
 ابو نیریز تشنگی از جرعه ساکن شد دم از سیرابی زد و کوزه اوراق او از آن
 پر شد و آن نور بقدر روزنه خانه او بود اما مصطفی را صلی الله علیه وسلم
 استسقاء عظیم تشنگی در تشنگی بود و سینه مبارکش بشرح **اَللّٰهُ نَشْرُكُمْ لَنْ**
صَلَّمَ لَكَ ارض الله واسعة گشاده شده بود لاجرم دم از تشنگی روید
 استسقاء ریاضتی قریب بود دست مولانا شمس الدین را گرفت و پیاده بدرسه خود
 آورده در حجره در آمدند تا چهل روز تمام هیچ آفریده را راه ندادند بعضی گویند
 سه ماه تمام از حجره بیرون نیامدند منقولست که روزی حضرت مولانا فرمود که چون
 مولانا شمس الدین از من این سوال را بگردویدیم که از فراق سهرم دریچه باز شد و
 دو دو کی تا ساق عرش عظیم متصاع گشت همانا که ترک درس بدرسه و تذکیر منبر
 و صدارت مسند کرده بمطالعہ سردار الواح ارجاع مشغول شدند چنانکه فرمود
عطار در وقت باره بودم نزد دست او زمان می نشستم چه جویدیم
 لوح پیشانی ساقی چه شد منست و قلبها را شکستم و بچپان چون آن صحبت
 انقطاع کلی و خلوت از حد گذشت کانه خلق بجوش آمدند و مجازان یاران از سهر
 غیرت و حسد در هم شدند و گفتند که این چه کس است و از کجاست با اتفاق تمام
 قصد آن بزرگ کردند و قریه عظیم در میان یاران واقع شد همانا که روز پنجشنبه
 بیست و یکم ماه شوال سنه ثلاث و اربعین و سبعمائة حضرت مولانا شمس الدین

غیبت نمود قریب باری طلب اومی کردند اثر سے پیدا نشد کہ چه شد و بجا رفت
 پس حضرت مولانا فرمود از ہند باری فرجی ساختند و کلاہی از پیشم عملی بر سر
 نہاد و گویند در ان ولایت ہند باری را اہل غرامی پوشیدند و قاعدہ قدما
 ان بود چنانکہ درین عہد غاشیہ می پوشند بچپان پیراہن را نیز پیش باز
 کردہ پوشیدہ و کفش و موزہ مولوی در پا کردند و دستار ابا شکر آویز
 بچپندند و فرمودند کہ رباب راشش خانہ ساختند چہ از قدیم العہد رباب چہ از
 بود و فرمودشش گوشہ رباب ما شارح شش گوشہ عالم است و الف تار
 رباب ستین بالف ارواح است بالف اللہ گتر گوشہ است لبتن و ر بود
 چشمے بدین۔ بعد از ان بینا د سماع نہاد و از شور عشق و غوغای عاشقان
 اطراف عالم بر شد و خلق جہان از وضع و شریف و قوی و ضعیف و فقیر و
 فقیر و عامی و مسلمان و کافر و جمیع اہل ملل و ارباب مذاہب و دول روی
 بحضرت مولانا آوردہ ہمہ مردم شعر خوان اہل طرب شدند و انما لیللا و نہارا
 بسماع و تواجد مشغول شدند و یکدم مجال آراش و آسایش نہاشت و بسا
 متاکر و حساد و خود پرستان و متعجب و کوردلان تاجر و مجوبان متکبر کہ متبدعان
 شریعت و مرتدان طریقت بودند از اطراف عزیزان گرفتند و زبان طعن
 برکشوند ان ہذا کشیہ عجائب و اینا نامازین مردے و عالمی و باہ شاہراہ
 کہ از ناگاہ دیوانہ شد و از مداومت سماع و ریاضت و بتوع مختلف العقل گشت
 و مجذوب شد چنانکہ صنادید کفار و شان محمد متنازلے اللہ علیہ وسلم گفتہ بود
 و ان ہذا از صحبت ان شخص تبریزی بودہ و حضرت باری تعالی در قلم

ایشان را جواب با صواب فرمود مَا أَنتَ بِنِعْمَةِ رَبِّكَ بِمُنَّوِنٌ ۖ وَصَلَّى
صلی اللہ علیہ وسلم میفرماید کہ، هیچ ایمان بندہ بخدا درست نشود تا مردم جهان
جهان وی را بجنون منسوب نہ کنند ۵ گر فلاطون را رسد زمین گون خون
دست طلب را فرو شود بجنون ۶ آنچنان دیوانگی گبست بندہ کہ ہمہ
دیوانگان بندم دہند ۶ و چون حقیقت حقیقت حضرتش معلوم عالمیان
شد آنانکہ توفیق و عنایت حق رفیق جان ایشان شدہ بود بندہ و مرید
گشتہ نادوم و مستغفر شدند و گروہی کہ در طغیان و کفران خود قساوتی دہتند
در اندک زمانے محذول و منکوب گشتند وَلَا يَزِيدُ الْكَافِرِينَ كُفْرُهُمْ إِلَّا
خَسَارًا ۶ چنانکہ فرمود ۵ مشو تو منکر باکان تبرس از رحم بے باکان ۶
کہ صبر جان غمناکان ترا فانی کند فانی ۶ امید است کہ تمام فضل مولانا
شمس الدین را در فضل مناقب او گفتہ اید اِنْ شَاءَ اللّٰهُ وَحْدَهُ الْعَزِيزُ
حکایت منقول است کہ حرم مولانا کراخاتون رحمہا اللہ علیہ کہ در بہارت
ذیل و تفاوت عرض مریم ثانی بود روایت کرد کہ روزے حضرت مولانا قلب
ایام زمستان مولانا برزانوسے حضرت شمس الدین تبریزی تکیہ کردہ بودند
و من از شگاف و خلوت گوش و فاسوسے ایشان ہنساوہ بودم تا چہ اسرار
می گویند و در میانہ حال چہ می رود از ناگاہ دیدم کہ دیوار خانہ کشودہ شد
شش نفر مرد مہیب از مردم غیبی درآمدند سلام کردند و سر نہادہ دستہ
کلی در پیش مولانا نہادند و تا قرب پیشین بجنور تمام نشستہ بودند چنانکہ
اصلاً کلمہ گفتہ نشد حضرت مولانا بخد مت شمس الدین اشارت کرد کہ نماز بگذارد

ابامتی بکن شمس الدین فرمود کہ باوجود شاکسی را ابامتی نہ رسد مولانا ابامتی کرد بعد
 ازانکہ تمام نماز ادا یافت آن شمش نفر گرامی اکرام کنان برخاستند و ازان
 ہیبت بیہوش شدم چون خود را حج کردم دیدم کہ مولانا بیرون آمد و ان دست
 گل را بن داد کہ این را نگاہ دار و من برگے چند ازان گل بدکان عطاران فرستاد
 و این نوع گلی ما ہیچ ندیدہ ایم این گل از کجاست و این را چہ نام بہت متعجب
 عطاران بر طراوت و رنگ و بوے آن گل حیران ماندند کہ در قلب ہرستان
 این چنین گل غریب از کجا آمد و ان جماعت خواجہ بود معتبر شرف الدین
 ہندی نام کہ و ایم تجارت ہندوستان رفتے و متاعہاے غریب و عجیب و در
 چون گل را بوے عرض کردند گفت این گل ہندوستان بہت و مخصوص در
 ولایت می روید در حوالی سہ اندیپ و الحال ہندہ در اقلیم روم چہ کار دار و مرا
 می باید کہ کیفیت این حال را در یابم کہ این تھذ در روم چون آمدہ خادمہ کراخانہ
 برگ بار اگر رفتہ باز برو حکایت را باز گفت حضرت کراخانہ تون را حیرت یکے
 در ہزار شد ازانگاہ حضرت مولانا آمد فرمود کہ آن گل دستہ را سر بستہ دار و
 بکسے نامحرم نہما کہ مستوران حرم کرم و باغبانان حرم ارم کہ اقطاب ہندوستان
 آنرا بہت تو ارمغان آوردہ اند تا دماغ جانت و چشم چشمت را قوت بخشد اللہ
 اللہ نیکو محافظت کن تا چشم را زخم زسد و گویند تا دم آخرین کراخانہ تون آمد
 نگاہ می داشت مگر کہ ازان مجموع چند برگے بخندمت کرخی خاتون حرم سلطان دادہ
 بود و ان ہم با جازت مولانا بود و ہر کہ چشم درد کردے برگ را می باید شفا یافت
 اصلا رنگ بوے آن گل تغیر نکرده بود بہرکت آسیب آن عزیزان مشک جیب

پشیمان از حضرت کراخاتون رجهما السبجایه منقولست که گفت در خانه چراغ
 پایه بود بطول قد آدمی ساخته بودند همانا که حضرت مولانا از اول شب تا طلوع فجر
 بر سر پای ایستاده معارف بهاء الدین ولد را مطالعه میکرد شب جماعتی از جنیان
 که سنگان بقلع بودند بمن شکایت کردند که ما را تاب تابش چراغ نیست و از روشنائی
 چراغ زحمت عظیم می بینیم مبادا که بمردم خانه از مالمی برسد کراخاتون فرمود که این
 حکایت را بحضرت مولانا عرض کردم تبسم فرمود تا سه روز هیچ گونه جوابی نگفت
 بعد از آن فرمود که بعد ایوم غم مخور که تمام جنیان مرید و معتقد ما شدند و هیچ کس از
 فرزندان دیاران ما زحمتی نخواهند داد حکایت فخرالاصحاب جلال الدین قصاب
 رحمه الله علیه از مریدان قدیم مولانا بود او مردی بود بر لطافت و ظرافت جهان
 و در سنت چنان بود که تازی بچکان میخرید و بیمار داشتی کرده با او میفرود
 و او اسپان نیکو دانا در صطبل بودی چنان روایت کرد که روزی حضرت
 مولانا را از عالم بچون شوری عظیم ظاهر شده بود و چهل روز تمام دستار بزرگش را
 عریانه تحت العنق بسته میگشت از ناگاه دیدم که غرق شده بهیبت تمام از در
 درآمد من بچاره سر نهادم و تحیر ماندم فرمود که آن فلان اسپ حسان را زین
 کن ماسه نفر خد متکار جوان بصد هزار جہد زین نهاد و پیش کشیدیم سوار گشته برابر قیصر
 روانه شد گفتم که بنده خداوند گار نیر باید فرمود که بهیبت بدو کن شبانگاہ دیدم
 که گرد آلود گشته باز رسید و آن چنان اسپ فیل جنبه بغایت نحیف و دوتا شده
 بود روز دوم می بینم که باز آمد و اسپ دیگر بهتر از آن خواسته سوار شد و برفت
 و وقت نماز شام باز آمد اسپ تازی ضعیف شده و کنکال شده بود و من اصلا

نیازستم و من زدن بیوم روز باز آمد بر ایسے دیگر سوار گشته روانه شد همچنان وقت نماز مغرب باید
 و از مرکب فرود آمد بخانه درآمد و بفرغت تمام نشست **س** فرود فرود ایسے گروه پیش ساز
 کان سگ و زخ بد و زخ رفت باز فقط **س** ابر القوم الذین ظلموا انفسهم الله یصل علیهم
 و مرا از بهیبت مولانا مجال نشد کہ پرسم از کیفیت حال بعد از چند روز از طرف شام کاروان
 عظیم رسید خبر دادند کہ لشکر مغل شهر مشق را قوی بننگ آورد و گویند ہا کو خان بود
 کہ در سنہ خمس و ستائہ بخدا را بشمیر گرفته و خلیفہ را گشتہ و رسدہ پنج خیمہ ستائہ
 قصد شام کرد و حلب را گرفت و گویند کہ سکو تا با لشکر گران تا مشق براند و در آن وقت
 کہ لشکر محاصرہ و مشق کردہ بود و مالی و مشق حضرت مولانا را آنجا معاینہ دیدند کہ بمجاونت
 لشکر سلام رسیدہ مغل را شکستند و بجلی منہزم گشتہ خایا و خامر امر اجت نمودند راوی
 خبر می گوید کہ از بشارت ہستمع این خبر شادان شدہ بحضرت مولانا آدم تا و صف حال
 و مشق را بگویم فرمود کہ آرسے جلال الدین **س** آن شہوارے کو سپہ پادشہ نظر فرما اہل دین را
 کہست سلطان بصرہ تمام باران لغزہ زنان شورما گردند و در میان عالیان شورے و
 سروری حاصل شدہ این کرہمت و قدرت منتشہ گشتہ مہمان متبشرہ شدہ اند حکایت
 اکابر صحابہ روایت کردند کہ معتبر خواجہ مسمول نیاز مند از شہر بہرینہ در خانہ شکر و نشان
 نزول کردہ بود مگر روزے از خواجگان شہر قویہ استفسار کردہ است کہ درین شہر از مشائخ
 و علما کیا نند کہ بزیارت ایشان مشرف شوم و سعادت و سبوس ایشان را در طلب کنم
 نمایم و از مواید ایشان استفید شوم کہ مقصود عارفان عالم از زحمات اہل علم و سواد
 اشعار در یافتن حصوہ علماء کبار و مشائخ ابراست نہ آنکہ محض تجارت و کتاب ہبہ
 چنانکہ گفتہ اند **س** گفت حق اندر سفر بہ جباروی + باید اول طالب مویب شوی +

گفتند درین شهر ما مشایخ کرام و علمائے عظام بسیار اندام شیخ الاسلام و محدث ایام خدمت
 شیخ صدرالدین است که در جمیع علوم دینی و طریقت مشایخ یقینی عدیم المثال است خواجگان
 شهر او را برگرفته زیارت شیخ صدرالدین روانه شدند و قریب دو سیت دینار را از میانها
 عجیب تحفه غریب با هم بردند چون خواجہ تبریزی بر در شیخ رسید بسیار غم و شرم و غلامان
 و حجاب و تواب و حوشی هر چند تمامشاکر و ازین حال انفعال نموده ملول شد کہ من زیارت امیر اہم
 یا بدین فقیر گفتند شیخ را این معنی زبان نمی کشد کہ او یقین نفس کامل دارد و چنانکہ حلوان طلب
 زبان نہ دارد اما بخور مجروح مزاج رازبان دارد و شاید حلوان خوردن غالباً با کراہ تمام آید
 صحبت شیخ را دریافت از شیخ بمنہ استدعا کرده از زیارتهاے متواتر اثر شکایت نموده
 طلب تخلص کرده و گفته کہ در وقت حولان حول دہم زکات را بار بار حاجات می رسانم
 و بوسع طاقت صدقات را در بیخ نمیدارم اما سبب زبان بندی خود را نمیدانم کہ از کجاست
 چندانکہ نیاز و ابتہال سے نمود شیخ بجالی اولتفت نمی شد همچنان خایب خاطر ملول مرا بہت
 کردند و روز از خواجگان سوال کرد کہ درویشے و عزیزے دیگر نیست کہ از صحبت او توان
 برخوردار شدن و بمقصود رسیدن و استعانت طلبیدن گفتند آن چنان مروے و
 شب سوار کہ میطلبی حضرت مولانا جلال الدین است کہ ترک سوسی بعد کرده و دوکان دو
 کون اپشت بازوہ است و شب و روز بعبادت اللہ مشغول گشته است و در تقریر
 مواعظ و ریاضے محیط موالی است خواجہ تبریز بشفت تمام لایہائے عظیم نموده کہ مرا بخد مت او
 ولالت کنند کہ از مجرد استماع حال و در باطن من سروری سرزد خواجہ جنید اورا بسوسے بدر
 مولانا پیری کردند و مبلغ پنجاہ دینار زر برکنار دستا جہ بستہ با ہم بردند چنانکہ چون بدر
 مولانا درآمد حضرت مولانا در جماعت خانہ شہان نشسته بودند و بمطالعہ کتب مستغرق گشتہ

خواجگان با جمع سر نهادند و بخود شدند و خواجہ تبریزی از یک نظر مبارک لایق گشته بسیار
 گریست مولانا فرمود کہ چاہہ و بیار تو در محل قبول افتاد و بہتر از ان دوستی و بیار است
 تلف شد و حق تعالی میخواست کہ بر تو آفته و تضاسے بفرستد ان قصداً بہرین محبت بخوشید
 و از ان آفت بپسیدی بان نو میدنباشی کہ بعد الیوم دیگر زبان مند نشوی و عذراعات را
 خواستہ آید خواجہ از ان نفس مشکین حیران گشته شادان شد بعد از ان فرمود کہ سبب زیان
 دے برکتی تو و کیمت تو آن بود کہ روزے در فرنگستان مغرب در محلہ میرفتی و دروشی فرنگی
 از اولیا کبار ہر چہار سو خفتہ بود در ہنگام کد بر سر دے خطوہ انداختی و از و نفرت نمود
 دل مبارک آن عزیز از تو بچیدہ شدہ است و از ان سبب ترا چندین وقایع و حسرت پیش
 بود و او را خوشنود کن و از دے حلالی بخواہ و ہم سلام مابوسے رسان خواہ بیچارہ زین
 اشارت سر سپرد حضرت مولانا فرمود کہ این ساعت بخوابی کہ اورا مشاہدہ کنی نگاہ کنی
 دست مبارک بر دیوار زوہ دے از دیوار کشودہ شد خواجہ دید کہ آن مرد در فرنگستان درجا
 خفتہ بہت خواجہ در حال سر نہاد و جا ہمارا چاک زد و از ان مستی دیوانہ وار بیرون آمدہ
 غریمت نمود چون بدان دیار رسیدہ در ان محلہ بطلب آن مرد می گشت در ہما نجا نگاہ کہ بود
 نمودہ بود ندا و رخنہ دید از دوز و داد و سر نہاد و درویش فرنگ گفت چکنم حضرت مولانا
 نمی گذارد و الا میخواستم کہ خود را قدرت خدای تعالی را بومی نمودم اکنون نزدیک خواجہ
 در کنار گرفت بر رویش بوسہ داد فرمود کہ اکنون نگاہ کن تا حضرت شیخ را ببینی در شا
 کنی خواجہ نگاہ کرد و دید کہ حضرت مولانا مستغرق سماع گشتہ درین حالت دو ہوا سے کند
 رہتا میفرماید ملکیت او رفت و خوشی بگزی باید باشی و نوابی عشیق و لعل شو
 خرابی کلوخ سنگ شو بگر مہنی محبوبیت در کافی شیتہ این بر و صدیق شو آن کو بہت شو

و چون مجلس مبارکش وصول یافت سلام و سجدات آن درویش فرنگی رسانده بے ہمت
 اسباب یا صحابہ بیمار کرده در قونینہ مسکن ساخت و از جملہ عاشقان مخلص شد حرکات
 منقولست کہ در سہ ماہی معین الدین پروانہ شبے سماع عظیم شدہ بود شیوخ ابرار و
 علما مختار حاضر بودند و آن شب حضرت مولانا شورہاے عظیم میگردد و غزالیے پایے میزد
 آنرا بحال بچرخانہ رفت و ہستاد بعد از لحظہ فرمود کہ تا قولان چیز نگونید تمام اکابران حیران
 ماندند بعد از ساعتی کہ مراقب گشتہ بود سر برداشت و ہر دو چشم مبارکش گویا دو طشت پر خون
 گشتہ بود فرمود کہ باران پیش آیند در دو چشم من عظمت انوار خدای تعالی را ایمان تفریح
 کند کسی را ہکان نظر آن نظر بے نظیر نبود و ہر کہ بجد نظر کردے فی الحال چشمہاش خیرہ و
 بے قوت شد کہ صحاب فریاد ہا کردند و سہ ہنہاوند بچنان حضرت مولانا بسوسے جلی
 حسام الدین نگران گشتہ محمود بیادین من یا ایمان من یا جان من یا سلطان من
 پادشاہ حقیقی من و حضرت جلی لڑا میزد و امشکھا میرنجت گہ پروانہ بخدمت امیر تاج الدین
 منوچرسانی پہنانی گفتہ باشد عجبا آنچه مولانا در حق جلی حسام الدین میفرماید و در آن معنی
 بہت ذرا متحناق آن خطابات دارد یا تکلف میکند در حال جلی حسام الدین پیش آمدہ
 پروانہ را حکم بگرفت و گفت امیر معین الدین اگرچہ آن معنی در نسبت چون حضرت مولانا فرمود
 فی الحال آن معنی را ہرہ جان ما کرد و بخشید انھا امروہ اذا ادا شیئا ان بقول لہ کن فیکون
 کار او کن فیکون بہت نہ موقوف علی سہ مشہور آمدین کہ مس از کیمیای زر شود بہ این کیمیای
 نادرہ کرد بہت مس را کیمیای از یار فروشی د بندہ نوازی و مرید پروری خداوندگار اینہا بعد
 و بدیع نیست ہموما کہ پروانہ در عرق تشویش غرق شدہ سر نہادہ عذرنا خواستہ بیایا
 شکرانہ فرستاد بچنان از کرامت عظیم آن حضرت یکے آن بود کہ سپہم آفریدہ چشم مبارک او

نیارتی نظر کردن از غایت حدت لمعان نوز و قوت سوز باستی که مکنان ازان لمعان نوز چشم
 درویدند و زمین نگاه کردندی **حکایت** ملک المدرسین مولانا شمس الدین بلطی ^{علیه} ^{رحمۃ اللہ علیہ}
 کہ از کبار یاران محرم بود در انواع حکم مشاریه و متفق علیہ روایت کرد کہ روزی مصحوب
 حضرت مولانا در باغ جنید الزمان معروف الوقت جلجی حسام الدین بودیم حضرت مولانا
 بر روی پای مبارک را در آب جوی کرده معارف میفرمود همچنان در اثنائے کلام با شمار
 صفات سلطان الفقرا مولانا شمس الدین تبریزی مشغول گشته مدجهای بے نهایت فرمود
 چون مقبول القطاب بدر الدین ولد مدرس رحمۃ اللہ علیہ کہ از اکابر کمال صحاب بود در آن
 حالت آہے بزود گفت زہے چیف زہے دریغ مولانا فرمود چر چیف و چه چیف و این چیف
 بر کجاست و موجب چیف چیست و چیف در میان ناچار کار داده بدر الدین شہ مساکر گشته
 سر نہاد و گفت چیفم بران بود کہ خدمت حضرت مولانا شمس الدین تبریزی را در نیافتم و از حضور
 پرتو را دستفید و بہرہ مند گشتیم و ہمہ تاسف و تہمت بندہ بدان سبب بود ہمانا کہ حضرت
 مولانا ساعتی خاموش گشته بیچ نگفت بعد ازان فرمود کہ اگر چه بخدمت مولانا شمس الدین
 تبریزی عظیم الشکر رسید بروان مقدس بدرم یکسی رسیدے کہ در ہمارے سوی او صد
 شمس الدین تبریزی آویزان ہست و در ادراک ستر سدا و حیران **س** شمس الدین تبریزی
 کہ شاہ دل بستہ با ہمہ شائبہ شہی جاندار است بہ جواب شاہ کہا کردند سماع بہت
 و حضرت مولانا این غزل را از سر آغاز فرمود کہ **س** گفت بہم ناگہان نامہ **س**
 آیدہ آن گلزار گوشت مراد بان **س** گفت کہ سلطان ستم جان ملکستان ستم **س** حضرت
 چون من شہی وانکہ یاد افغان **س** الی آخرہ گویند قرب چہل روز جلجی بدر الدین رنجو **س** و ہجرت بہ
 مستغفر گشتہ صحت یافت و باز بغایت شیخ مخصوص شد چنان خدمت شیخ نمود صاحب

کہ از نواب اقران خود گذشتہ بود روایت چنان کرد کہ روز سے قاضی شہید مرحوم مولانا
 عبدالدین قونینہ کہ وزیر سلطان عبدالدین کنجسرو بود رحمۃ اللہ علیہ بہت حضرت مولانا در
 دار الملک قونینہ مسجد جامعے بنا کرد مرد عالی بہت بود از حضرت مولانا سوال کرد کہ از ہر فن
 علمی کہ حضرت شما حاصل است از علوم ظاہرمانہ بقدر استعداد و اجتہاد خود ہمان کتب
 حاصل کردیم و در تحصیل آن ماست بجد نمودیم اما انجہ حضرت شما از علوم و مفہوم شدہ
 است از انہما مارا پہنچ گونہ و قونینہ و خبر سے نیست و عقلمان سے ما اصلا درک آنمائی نشدہ
 است حضرت مولانا تبسم کردہ فرمود آرسے مایک دو ورق از علم اقبال کہ علم اللہ است مطالع
 کردہ ایم کہ آن بخدمت شما نرسیدہ است بعضے را بخوانند و ذلک فضل اللہ یؤتیہ
 مَنْ یَکُنَّ **عقل کان** باشد و دران زحل پہ پیش عقل اندارد آن محل پہ و زعط
 و ز زحل و اناشد او پہ و داد مارا کردگا از لطف خو پہ علم الانسان خم طغراے ما پہ علم عند اللہ
 مقصد ہاے ما پہ فی الحال قاضی سہ نہاد ہلگہ بان بیرون آمد پہ ہمچنان منقولست کہ
 خدمت قاضی عبدالدین در او ایل حال بنکر سماع درویشان بود روز سے حضرت مولانا
 شور سے عظیم کردہ سماع کنان از مدرسہ خود بیرون آمدہ بسر وقت قاضی عبدالدین در آمد
 و بانگے برو سے زود گریبان قاضی را گرفتہ میفرمود کہ بر خیز بزم خدا بیاکشانان تاملج
 عاشقان بیاوردش انجہ لائق حوصلہ او بود ہمانا کہ جا ہمارا چاک زدہ بسماع درآمد و جزا
 میزد و فریاد ہامی کرد عاقبت الامارات آوردہ بصدق تمام مرید شد ہمچنان
 منقولست کہ قاضی عبدالدین قونینہ و قاضی عبدالدین ماسیہ و قاضی عبدالدین سیوس
 رحمہم اللہ تعالی ہر سہ از کبار اصحاب حضرت بودند روز سے از حضرت مولانا پرسیدند کہ
 راہ شما چیست فرمود کہ **قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي دَعَوَاتِي إِلَى اللَّهِ وَعَلَىٰ بَصِيرَةٍ مِّنْ رَبِّي**

ہر شب مرید شدہ چچان جماعتی از صحاب روایت کروند کہ چون قاضی عزالدین مسجد آوینہ
 قویہ را تمام کرد بشکر آن اجلاس عظیم کرده دنیا را بار باب علم و صحاب عمل حفاظ کران بخش کرده
 از حضرت مولانا استدعا نموده کہ البتہ درین مسجد تذکیر فرمایند اجابت کرد بعد از ان تذکیر
 نصاب خلق مشغول شد در اثنا سے و خط حکایت فرمود کہ در اقلیم منگے بود کہ سومی سزداشت
 کمال الدین معروف تحسینا بکر و میگفت کہ ہزار آفرین لے بادشاہ رستین براسے تو
 کاتب قاضی مولانا کن الدین ہمان نخطہ مرید شد بسبب لطافت آن کلمہ کہ فرمودہ بود چہ گم
 قاضی عزالدین و کمال الدین امیر مفضل بودند ہر دو کل بودند و موسے سزداشتند و او بطریق
 این حکایت را ادا کرو کہ گروے بروا ایشان نشست و چچان منقولست کہ روزے
 حضرتش از عجلہ گزشت و شخص بیکانہ باہدیگر مناقش و منازعہ می کردند و بہدیگر دشمن
 میدادند حضرت مولانا از روز توقف فرمودہ می شنود کہ بچے بدیگرے میگوید کہ یعنی ہمن
 میگوی و اللہ واللہ کہ اگر یکے گوی ہزار بشنوی خداوندگار پیش آمد و فرمود کہ لے نے
 بیا ہر چہ گفتن داری ہمن گویے کہ اگر ہزار گوی بچے نشنوی ہر دو خصم سرد قدم نہاد
 صلح کروند چچان مولانا شمس الدین بلطی رحمۃ اللہ علیہ روایت کرد کہ روزی دشمنی
 قمبر یا شاگردان مستدل زیارت حضرت مولانا آمدہ بودند و میخواستند کہ بطریق متفسا
 و اما برسبیل امتحان سوالہا کنند و بہدیگر گفتہ باشند کہ عجباً مولانا راقم عربیتش چون باش
 چنانکہ استا ہادان فن نظیر خود ندارد و چون بحضرت خداوندگار زیارت کردہ ہر شب
 بعد از ان کہ معارف بسیار و لطایف بے شمار فرمودہ حکایت آغاز کرد کہ فقیہ سادہ دل
 و نحوی زیرک مرافقت کردہ بودند از ناگاہ با جوانی ہمراہ شدہ بودند بہر ہماری رسیدند
 کہ خراب و سیاب گشتہ بود فقیہ آغاز کرد و گفت ^{بہر} ^{معتزلہ} بے ہنرہ گفت نحوی چچان

وگفت بزرگوار گویم ز بخوان تا فصیح تر بود همچنان بحث فقیہ و نحوی دوازده کشید و جهت ہمزہ اعتدال
 نموده تمام کتب خود صرف راورق و رقی بیکردند و از دنا پیل گفتن ملول شدند عاقبت از جدال
 اصلاً بمنزل آبادانی رسیدند و تباریکی شب مانده اند در عین آنکہ در بحث گرم شدہ بودند قضا
 نحوی با چاسب بیخ فرو افتاد از اندرون چاہ بانگ و فریاد کرد کہ لے رفیق طریق وای فقیہ شفیق
 حسبہ اللہ تعالیٰ مرا ازین چاہ مظلم برمان فقیہ گفت بشرطی خلاصت دہم کہ ہمزہ را از ہمزہ
 حذف کنی بچاہہ نحوی سکیں کہ مغرور ہنر گشتہ بود تا از ہمزہ حذف ہمزہ نکر و از ان چاہ نہ ہید
 ہنچنان تا ہمزہ تردد و ہستی خود را حمزہ دار از خودی خود حذف کنی از ہمزہ تباریکی خود نہی کہ چاہ
 طبیعت نفس بہت و عنایت مجتہب عبارت از ہست نہی و ہرگز بقضائے صحرا می آرض اللہ
 و اوسعۃ نرسی ہمان ساعت تمام دانشمندان دستار ہا فرمود آورده در تار انگار بریدند و بعد
 تمام ارادت آورده مرید و مخلص شدند **۱** مرد نحوی را از ان درد و خیم ہ تا شمارا نحو محو ہستم
 محوی بایدہ نحو انجا بدان ہ اگر تو محوی بے خطر در آب مان ہ مردم آمدی بے ای بار شکر ہ
 فقہ و فقه و نحو خود صرف صرف ہ حکایت ہنچنان منقولست کہ روزی بعضی از
 یاران در بندگی حضرت مولانا ذکر خیرات و عدل معین الدین پروانہ میکردند کہ با وجود پرچم
 عالمیان آسودہ اند و من عظیم و از زانی و لغت بے نہایت بہت و ہنچنان در زمان او
 علما و شیوخ و افاضل و مردار من خوانق مرفوع حج اند و بجدت ہنہا میکردند حضرت مولانا و مؤ
 کہ یاران بہت میگویند و اپنے میگویند صد چند ہست ہا ما چیزے دیگر بہت و این حکایت بدان
 می ماند کہ جماعتی حاجان زیارت کعبہ می فرستند مگر درویشے را در آبادیہ ہنتر بنجور شد چند آنکہ
 گوشید ہنخواست باز او را بہ ہنتر ان بار کردہ اورا و گذاشتہ از ان خداست
 و رسول او و از ان بندگان خاص او کہ اللہ العزیز و لیسولہ و لیسومنین ہ

اللہ اللہ اگر خواہی کہ پوستہ قرین نخت جوان باشی دامن پیر معنوی را محکم گیر کہ بر عتبات
 چنین پیر برگز جوانی پیر شد و بکرامت پیران معنوی نرسید پیر را بگزین کہ بے پیر
 این سفر بدست بس پُر آفت و خوف و خطر کرده ام نخت جوان را نام پیر و کوز
 پیرست نہ از ایام پیر و پیر گردون نے ولی پیر رشاد و در حیان و اللہ علم السدا
حکایت منقولست کہ روزی در مدرسہ مبارک معانی میفرمود گفت حق
 سبحانہ و تعالیٰ در قرآن مجید میفرماید انکرا لاصوات لصدوت المہمیر از جمیع جانوران
 صوت زشت و مکروه را بد و منسوب کرده است معلومست یاران را کہ چه معنی دارد یاران
 سر نہاوند و متمسکین آن شدند فرمود کہ سائر حیوانات را مخصوص نالہ و دردی تسمی است
 کہ خالق و رافع خود بدان یاد میکند چنانکہ جنین شتر و زبیر شیر و آئین نخچیر و طین گس و دودی
 و غیر ہم و بر آسمان ملاک و روحانیان را تاسیح است و بنی آدم را تسبیح و تہلیل و انواع
 عبادات باطنی و بدنی غیر از نربچارہ کہ در وقت معین بانگ میکند یک وقتی آرزوی جامع
 دوم در وقتی کہ گرسنہ شود چنانکہ گفته **س** کحمار سوید ان اشبعت فذرب الناس
 وان جاع فحق پس خورد انا بندہ فرج و کلمہ است و پند ان ہر کس کہ در جان او در دنیا و نالہ
 عشقی نباشد و در سرا سو دای نبود عند اللہ تعالیٰ کمتر از خرس است اولئک کالانعام الی
 اصل لغوہ باللہ نہ **س** ہانکہ این نفس ہمی زخست و زیر او بود ان ازو گیر ترست
 گردانی رہ ہر آنچه خربخواست و عکس آن کن خود بود ان راہ راست ہا بعد از ان
 کہ در زمان ماضی بادشاہی از بادشاہی دیگر بطریق امتحان سگونہ چیز دہنہ است کرد ان
 کہ خیر تر نبود یکے طعام بدوم نفس بدسوم جا نوزد ان بادشاہ از طعام ہائیر فرستادہ ان
 بدعلا م ازنی فرستادہ از حیوانات خری فرستادہ در عنوان نامہ این آیت الشان

اِنَّ اَنْكَرَ الْاَصْوَاتِ لَصَوْتُ الْحَيْرِ بِمِثَالِ مَنْ مَنَعَتْهُ حَضْرَتِ مَوْلَانَا بِاَجْمَعِ يَارَانِ
 بسوی باغ جلی حسام الدین میرفتند و آواز خداوندگار بر خیز سوار شده بود فرمود که
 مرکب از ان صاحبین است و چندین پتیمبران خرسواری کرده اند چنانکه شبش و عزیز و مسیح
 حضرت رسول صلی اللہ علیہ وسلم خربند بر شین کے بالفصول و خربندہ کے کہ
 راکب شد رسول و مکر یار ربانی شہاب الدین گویند و نیز بر خرس سوار شده بود از ناگاہ
 خزاو با ننگے بر شید شہاب الدین مذکور از سر غضب چند بار خرا بر سر بزد حضرت مولانا فرمود
 کہ حیوان بیچارہ را چراش می زنی برائے آنکہ بارت میکشد شکرے نکنی کہ تو را کبی و او را کوفت
 است و خود بالشد اگر بر عکس بودے چه خوشستی کردن نایا بانکہ آواز دو حال بیرون
 نیست یا برای کلوست یا برائے فرج درین کار جمیع خلق سر کند و بوسته در کارند و تخم
 ہوس را درین میکارند پس ہمہ را بر سر باید زدن و سزانش کردن ہمانا کہ شہاب
 نام گشته فرود آمد و سم خرا ابو سیدہ نوازش کرد و پیمان منقولست کہ یکے از قلت
 مثال و کلیت حال حکایت میکرد و شکایت می نمود حضرت مولانا فرمود کہ برو بعد
 ایوم مرادوست مدارتا و نیابدست آید و فرمودست بیچون من شوای سر زونہ
 جو نہ نعمت جوہ کہ ابلیس ارچین بودے شد و صاحب علم بودے کہ حکایت
 فرمود کہ روزے صحابہ حضرت رسول را علیہ السلام گفت ترا دوست میدارم گفت
 جایستادہ جو شن آہنیں پوش دستقبال بلا یا کن وقت مستعباش کہ بلا تخف
 تمجان عاشقان است خداوند جل شانہ گفت الکتب تو بگفتی بلی سزلی چیست کہ بکن
 بلا با فرمود کہ عارفی از منعی پرسید کہ نال را دوست میداری با گناہ را گفت مال
 دوست میدارم گفت رہت نیکوئی بلکہ گناہ و بال را دوست تر میداری نمی بینی کہ

مال میگزاری دگناہ را با خود می برمی عند اللہ تعالی و حالانکہ تو آخذ مکر وہی اگر مردی جبہ سے
 کن کہ مال را بیگناہ با خود ببری چون در پیشش میداری چاره آنست کہ پیشتر از خود مال
 بحضرت خداوند و بجلال زستی تا آنجا برآیے تو کار را کند کہ مَا تَقْدِمُوا لَنَا لَنَفْسِكُمْ مِّنْ
 خَيْرٍ تَجِدُوا وَكَرَّ عِنْدَ اللَّهِ هُوَ خَيْرٌ وَأَعْتَمِدْكُمْ أَجْرًا حَكِيمًا بِمَنْ يَارَانِ کہ از محرم اسرار و
 محرم احرام آن کعبہ حرار بودند رضوان اللہ علیہم اجمعین روایت چنین کردند کہ روز سے
 معین الدین پروانہ علی اللہ وجہہ در کعبہ کے خود اجتماع اکابر کردہ بود و جمیع علماء و شیوخ
 ارباب فہرت و گوشہ نشینان خلوت و مسافران کہ از اقالیم رسیدہ بودند در آن مجلس
 حاضر شدہ بودند و صدر و عظام و صدر ہارا گرفتہ بنشستند مگر پروانہ را آرزو شد کہ اگر حضرت
 مولانا نیز تشریف حضور پڑوزار زانی فرمودے ہمانا کہ شرف روزگار نابود سے نہت
 مجد الدین آتاک کہ داماد پروانہ و مرید حضرت مولانا بود مرد سے بود پر فضائل و تقویہ
 برخواست و بدعت مولانا اقدام نمود و از بجانب میان صدور و اکابر موسوس صدور
 تحقیق در اندخت کہ اگر مولانا تشریف دہد کجا نشیند با اتفاق گفتند کہ ما ہر یک در مقام غر خود
 نشست ایم او نیز ہر کجا کہ خواہد بنشیند چون مجد الدین آتاک بعبارت بلخ تبلیغ رسالت کہ
 حضرت مولانا جلی حسام الدین و اصحاب راجع کردہ روانہ شدند یاران پیش پیش رفتند
 و حضرتش مد پے یاران می آمد چہن حضرت حسام الدین جلی سہارے پروانہ و آتاک نام
 اکابر اکرام نمودہ بالای صفہ جا دادند و محبوب مولانا رسید پروانہ و اکابر ہر
 پیش رو میزند پروانہ دست مبارک خلاوندگار را بوسہ میزدند و از خود خواست ہون حضرت
 خداوندگار دید کہ اکابر نشستہ اند السلام علیکم و علیٰ آئینہم و علیٰ آلہم و علیٰ صلوٰتہم
 فروشت و حضرت جلی حسام الدین برخاست و نیز آمدہ و پہلو سے مولانا نشست

اغلب کا برہم وقت فرود آمدند و آنرا کہ در غلبہ اتفاق اتفاق کرده بودند در ماند مثل شیخ ناصر الدین شرف الدین مرویہ و سید شرف الدین و من تابعہم من السفہاء کہ ہر یکے از ایشان در انواع علوم کتابخانہ بودند گویند سید شرف الدین مروی بود حکیم طبع و متکلم و گستاخ چون این حالت بید کہ تمام بزرگان بموافقت آن بزرگ و دیدند از بالا یہ پیر شدند و حضرت خداوندگار در صف نعال صدری ساختہ و صدر ہا خالی ماندہ پس آغاز کرد کہ در عویت حال صدر کجاست و در نہ سب اہل طریقت صدر چہ جا را گویند قاضی سراج الدین گفت کہ در مدارس علما صدر میان صفہ است کہ مسند گاہ مدرس است و شیخ شرف الدین مروی گفت کہ در طریق اہل اعتکاف و پیران خراسان کج زاویہ صدر است و شیخ صدر الدین گفت در نہ سب صوفیان صدر در خانہ قہار کنار صفہ را گویند و آن فی الحقیقت صف نعال است بعدہ برسیدیل امتحان از حضرت مولانا سوال کردند کہ محل صدر در خاطر شما کجاست حضرتش فرمود **س** آستان و صدر در معنی کجاست **ب** ما و من کو آن طرف کہ بار شاہ صدر آبخاست کہ بار است سید شرف الدین گفت کو بار فرمود کہ کو ریحی یعنی **س** تو دیدہ نداری کہ بد و رنگری **ب** وزنی ز سرت تا قدمت اوست ہمہ **ب** ہمانا کہ برخاست و بسامع شروع کردہ سماع آن چنان گرم شد کہ تمام اکابر جا ہا بر خود چاک کردند عاقبت بعد از وفات مولانا چون سید شرف الدین بد مشق رسیدنا بینا شد اکثر اوقات کہ باران بیدین اورفتند سے ناہا کرد سے و گریتر و گفتمہ در لعا کہ بر جان من چہا **س** و روایت یکر کہ در ان ساعت کہ حضرت مولانا بر من بانگ بزودیدم کہ تنق سیاہ برابر نظر من گرفتند و بگردک اشیا تو نستم کردن و رنگ چیز سے را دیدن اما از حضرت او امید دارم کہ بر من بیچارہ منور غایت کند الطاف اولیا بے نہایت است

چنانکه فرمود آن بزرگست ^س مشونو مید از جرعه که کردی ^{که} دریای کرم تو به پذیر هست ^{به}
 گنا هست را کند شیخ و طاعات ^{که} او تو به پذیر بے نظیر هست ^{به} چنان ^{بعضی} ارباب ایات ^{حکایت}
 چنان کردند که این باجر در زمان جلال الدین قراطالی بوده است که چون مدرسہ خود را تمام کرد
 اجلاس عظیم فرموده و همان روز در میان کار و علم بحث افتاد که صدر که هست و آنروز حضرت
 مولانا شمس الدین تبریزی بنوی آمده بود که در صف عالی میان مردم نشست و با اتفاق از حضرت
 مولانا پرسیدند که صدر چه چار گویند فرمود که صدر علما در میان صنف است و صدر عارفان ^م کنج خان
 و صدر صوفیان در کنار صنف و در نهیب عشقان صدر و کنار یار است همانا که برخاست به پہلوی
 شمس الدین تبریزی نشست و گویند آنروز بود که مولانا شمس الدین تبریزی در میان مردم کا
 قویہ مشہور شد و در زمان پروانہ دوم با این حکایت ہم واقع شد حکایت منقولست کہ روز
 معین الدین پروانہ حضرت مولانا را سماع داده بود و جمیع علما و عرفا حاضر بودند گرمی سماع تمام
 کشیدہ تمام اشہا سرگشت و خراب شد پروانہ شیخ محمد خادم را پیش خواند و قضیہ طعام را بوی
 عرضہ داشت شیخ آن معنی را میخواست کہ بطریق کنایت بحضرت باز گوید مولانا فرمود امیر آب
 انہا بہ نزد آسیا کی ایست کند و سکون یابد و قرار گیرد پروانہ سر نہاد و اشکها را ند اشہارا
 یغا فرمود و از نو بنیا طعام کردند حکایت ^د و خبر هست کہ بقراط زمان مولانا اکمل الدین ^{طیب}
 طیب شہ کہ از اکابر حکمای روم بود بے نظیر خود فرمود کہ بہت ہنغدہ مار گزیدہ مسہل ^م
 ترکیب کرد و بادشاہ وقت فرمودہ کہ بہت اسہال مسہلے ترکیب نماید بنا بر حکم بادشاہ ^م کہ ہم ہنغدہ پیالہ
 مسہل متیا کرد حضرت مولانا باخلص صحابہ بخانہ حکیم روانہ شد و آنروز کہ روز نماز دار بود علی ^{الصباح}
 حضرت مولانا و صحابہ کرام بسوی خانہ اکمل الدین رفتند حکیم خبر کرد کہ ہنغدہ پیالہ ^م نا نمیرل شما آمدہ اند
 حکیم از خانہ بیرون آمدہ قد بوس گردیدہ حضرت مولانا آمدہ ہنغدہ کا ^م را چنانکہ قیاسا ^ن یگا ^ن

را آشنایند و ہر بارے محمد شہ رب العالمین میفرمودہ ہمانا کہ اکمل الدین از ہیبت آن حالت حضرت
 فروماندہ مجال مقالش نبوده بعد از ان بجانب رسہ خود روان شدہ تمام اصحاب را ازین حالت
 اعلام کردہ اندہنشینان تجیر ماندند کہ مزاج مبارکش نازک و لطیف است و بسیار ریاضت کشیدہ
 پس چہ خواہد شدن زمانے بمحافل مشغول شدہ سیتہامی نمودہ و خدمت اکمل الدین ناچار
 برخاست و آہنگ مدرسہ کرد تا کیفیت حال را دریابد و بدید کہ در محراب مدرسہ بر مثال آفتاب
 تکیہ زدہ بشرح حقایق و بسط وقایق مشغول شدہ است اکمل الدین سر نہادہ پرسید
 کہ مزاج مبارک و طبیعت چونسنت بطریق مطاہرہ فرمود کہ تجریدی من تحتها الہا تھا کہ گفت
 کہ حضرت خداوندگار از آب پرہیز کنند در حال فرمود کہ تیغ بیاہ روند و خورد کردند و از ان تیغ
 پازہ خوردن گرفت چندان خورد کہ در بیان نیاید بعد از ان بجانب حمام روانہ شد چون
 از حمام فارغ شد باجماع شروع کرد تا سہ شبانروز در سماع بود ہمانا کہ اکمل الدین دستا
 بزیرین زدہ فغان میکرد و لغزہ ٹا میزد کہ این حالت مقدور بشر نیست و این تدرت
 را از اولیا کسے نمودہ است ہمان ساعت با اولاد خود مرید و بندہ شدند و حکایت
 با حکما و اطباء عہد باز گفت با خلاص تمام مجہم مرید شدند و اقرار کردند کہ این مرد مردانہ
 موبدین عند اللہ است و ذات عالی صفات است و حکیم الہی است **۵** گروہی
 زہرے خورد و نوشے شود و خورد طالب سید موشے شود ہر ان نشد فاروق را
 زہرے گزند کہ بدان تریاق فاروقیش قندہ چچمان گذران روز ما در میان حکما
 شہر و علماء و ہر نکتے عظیم افتادہ بود کہ نفس آدمی بخون زندہ است تا بحد
 اطبا علی العموم مسئلہ جاسے گفتند کہ البتہ بخون زندہ است چہ اگر خون آدمی بکلی برود
 فی الحال میردہ فقہارا ملزم کردند علماء باتفاق تمام بحضرت مولانا آمدہ این مسئلہ را عرضہ

فرمود کہ لہستہ محقق شدہ ہے کہ آدمیان بخون زندہ اندہنگنان گفتند کہ در مذہب حکما
 چنانست و در آنجا اولہ حکمی و برابری معقول گفتند مولانا فرمود مذہب با چنانست بلکہ آدمی
 بخدا زندہ ہے نہ بخون بچکس را مجال لم ولا نسلم نبود فلسفی را زہرہ نے نام زندہ
 دم زندہ وین بخش بہ ہم زندہ بعد از ان فرمود کہ فضا دیارند بعد از ان از دست
 مبارک خود فصد کرد چنانکہ تو انست بگذاشت کہ تمام خون از عروق بیرون آمد و در
 جایگاہ نیش زدائی بیش نماند و بطرف حکما التفات فرمود کہ چنانست کہ آدمی بخون زندہ
 ہے یا بخدا ہنگنان مرہاد شد و بقدرت مردان خدا ایمان آوردند فی الحال بزنا
 و بجام درآمد چون بیرون آمد سماع شروع کرد و همچنان خدمت مولانا شمس الدین بلطی
 روایت کرد کہ روزی بحضرت مولانا رفتہ بودم دیدم در جماعت خانہ مدرسہ
 تہا نشستہ بود مرہادم دہشتم فرمود کہ نزدیک بیا قدمے پیشتر رفتم باز فرمود کہ
 نزدیک بیا پیشتر رفتم کہ زانو سے من بزانوسے مبارکش رسید و مرا از غایت ہشت
 اقشارے عظیم در باطن میں ظاہر شد فرمود کہ چنان بنشین کہ زانو سے تو بزانوسے
 من متصل شو ہمانا کہ از مذاق قبلی رسید برمان الدین و از کلمات شمس الدین شہر بنی علی
 سر ہا چندان بیان فرمود کہ بخود شدم پس از نگاہ فرمود کہ حضرت سلطان اعوان ذکر
 الصالحین منزل الرحمۃ فرمودہ است یعنی در جاسے کہ ذکر صالحان ہست میگذرد باران
 رحمت فرود می بار و اما آنجا کہ ذکر ارو و لطیف خدایتعالی سے بار و همچنان در منزل
 در اوقات ہون حضرت مولانا بجام یہ وقت ہم او کرا خاتون قدس فرمودہ باران
 سبارش مبارک و حضرت مولانا را لگا و ماری کہ اور از خود فرغت کلی است یا در آن
 عرق چین باہم سے برزند و سبب بی گنہ رہد و قہما آنجا آرام مبارک فریت و مغزے میگردند

گریه در قلب گاه زمستان شدید بجام رفته بود یاران بر عادت قدیم قالیچه و مقدمه برود
 در سرا به رست میکردند همانا که چون برهنه شد و در آمده نظری بکرد و باز بیرون جست
 زمانے گذشت یاران در پئے او بیرون آمدند دیدند که بر سر تریخ ایستاده و پارہ تریخ بر سر
 بناوہ بود یاران فریاد کردند گفت نفسم بدیے آموزد و گستاخ میشود و لہ الحمد درویشانیم
 ازال فرعون نسبتیم ازال بادشاہیم کہ سلطان فقر بود دستار و فرجی پوشیدہ روان شد
 پانچمان روزے حضرت سلطان ولد نقل فرمود کہ حضرت والدیم دایما میفرمود کہ
 پنج سالہ بودم کہ نفسم مردہ بود و در حال جوانی و کھولت چون بجد تمام بریاضت و شب
 خیزی مشغول میشد و مبالغہ نامی نمود پرسیدم کہ روزے مرا چنان حکایت فرمودہ بود
 این دم چہ نسبت کہ شب و روز آرام و قرارے نداری فرمود کہ بہاد الدین نفس قوی عیارت
 می ترسم کہ مبادا ناگاہ از جانب سرزند و شجاع الدین عقل را مغلوب و شکوب گرداند
 نفس را ہل تا بگرد زار زار بہ تو ازان بہتان وام جان گزارہ مصحف و سالوس او باور کن
 خویش با او ہمسر و ہم سر کن **چکایت** پانچمان از حضرت جلی حسام الدین قدس
 روحہ العزیز منقولست کہ سید شرف الدین راجھی بود از اکابر شہر قونینہ و اورالپسے بود
 صاحب جمال پوست مثال اکثر خلایق شیفتہ حسن او شدہ بودند و آن لیسرا ز صمیم جان
 و دل عاشق رہ بودہ خداوندگار گشتہ بود و انما نام او می بر و سو گند بخاک پائی حضرت
 میخورد پدرش چندانکہ ازان جانب منع میکرد ممتنع نمی شد بلکہ عشق و صدق او دائم مضاف
 میگشت روزے با پدر گفت اگر مرادوست میداری و خوانان منی می باید کہ حضرت
 مولانا را بخاند دعوت کنی و سماع وہی و مرابندہ و مریدا و سازی والا من خود را ہلاک میکنم
 و یا از شہر خود دیوانہ وار آوارہ می شوم خواجہ بیچارہ از غایت محبت فرزند رضی شد

بخد مت سید شرف الدین آمد و کیفیت حال را باز گفت سید شرف الدین از جمله مجتبان
 مکار بود بطریق انکار بخواجہ تعلیم داد چون فرزندت مرید شود از مولانا سوال کن کہ این
 فرزند من بہشتی ست و دیدار حق را خواهد دید یا نہ تا چہ جواب دہد خواجہ تمام اکابر و صد
 علماء شہر را دعوت کردہ سماع عظیم داد بعد از انکہ سماع بنشست و طعام خوردہ شد
 پس خود را پیش کشیدہ مرید کرد پیش از انکہ سوال کند حضرت مولانا فرمود کہ این فرزند
 تبتک بخت از جملہ بہشتیان ست و لایق دیدار اللہ تعالی گشتہ است و غریق حجت
 حق شدہ آنرا مثل این فرزند درین شہر بسیار اند چرا سوئے ما رغبت نمی کنند و ارادت نمی آورند
 خواجہ گفت این را خدا تعالی چنین کرد فرمود کہ حالیا اول سخن تو خدا را دید و خداش بظرف
 فرستاد و اگر خداش نخواستہ قبول حضرت خود نکردی و بجانب ما یادے الہام
 اللہ معاون و مرشد او شدی در حال خواجہ مسکین سردرورم مولانا بناوہ مرید شد
 و از سلک عاشقان واصل گشت پچمان منقولست کہ روزی معین الدین پروانہ
 رحمۃ اللہ علیہ فرمود کہ حضرت مولانا بنگاند و مثل ایشان نہ پندارم کہ در قرہنا ظہور کردہ
 باشد اما مریدانش بغایت بدانند و فضول نفس مگر کہ بچہ از جملہ مجتبان حضرتش کہ آنجا بنگا
 حاضر بود از غایت ورود و تحمل آن سخن ناگردد این خبر را بحضرت سلطان عالم رسانند
 تمام باران شکستہ دل گشتند ہانا کہ حضرت مولانا رقعہ بخدمت پروانہ ارسال فرمود
 کہ اگر مریدان من بنگ مردم بودند سے خود من مرید ایشان میشدم از اینجہ بد مردم بودند
 بمریدی شان قبول کردم تا تبدیل یافتہ بنگ شوند و در سلک بنگان و بنگ کاران برآید
 کو نیم لیک ماکیس است ہا این مردم قلب ہان می خرم ہا باز فرمود کہ برو ہا
 باک حضرت پدرم تا حتی تعالی ہناسن ایشان نشد کہ ایشان را رمت کند و اتر

مقبولان خود گردانند بجل قبول نیتقادند و در دل پاک عباد اللہ جانگردند و محبتان رست
 اند لعنتیان خستہ اندہ ما زبے حمت این قوم بعین آمدیم چون پروانہ رقیع رفیع آن سلطان
 را مطالعہ کرد و اعتقادش یکے از ہزار گشتہ برخواست و پاوہ بحضرت دلانا آمدہ عذرا
 خوہست و استغفار کردہ بے شکرانہا بیاران ایشار کردہ، همچنان منقولست کہ روز
 صاحب فضل الدین ابوالخیر رحمۃ اللہ علیہ گفتہ باشد کہ حضرت مولانا بادشاہ بزرگوار است
 اما اورا بیاید از میان مریدانش بیرون کشید و ایشان را آلف کردند چون خبر بحضرت مولانا
 رسید تبسم کردہ فرمود اگر توانند بیرون کشند بعد از ان فرمود کہ عجبا این یاران ما چہ چنین
 مغبوض نظر اہل دنیا اند کہ قبول و محبوب نظر عنایت حق اند چہ تمام عالمیان را در غور اہل کرم
 ہمانا کہ ہمشان فرزند خیر ازین یاران ما کہ بر سر بالا آمدہ اند جسم جان یاران است
 و جسم یاران جان عالمیان است اگر داند حکایت همچنان پیران صحبت دیار
 خدمت روایت چنان کردند کہ در جوار مدرسہ مولانا جواسنے بود تجارت پیشہ مرید و
 محبت خاندان شدہ بود و ہوس آن میکرد کہ بجانب مصر سفر کند و دوستانش منع میکرد
 ہمانا کہ نیت آن جوان صادق معلوم حضرت مولانا شدہ فرمود کہ البتہ بمصر مرو و ترک
 این سفر کن و آن از ان دغدغہ اصلاً آسائشے نداشت غالباً شبے بیرون آمدہ و عزیمت
 دیار شام کردہ چون بشہر الظاہ کیہ رسید کشتی نشستہ روان شد، همچنان از قضاے
 آسمانی کشتی او در فرنگستان کشیدہ گرفتار گشتہ و آن جوان را اسیر کردہ در جاسی کردند
 و ہر روز صد رتقے بوسے میدادند تا چہل روز تمام در آنجا بگاہ بماند و شب و روز زاریہا
 میکرد و حضرت مولانا لایہامی نمود کہ جزای جرات من است کہ امر بادشاہ خود را شکستم
 ہوا بی نفسم متابعت نمودم شب چہلم حضرت مولانا را در خواب دیدم فرمود کہ لے فلان فردا

ہرچہ این کاڈران از تو سوال کنند و جواب بگو کہ میدانم تا خلاص یابی آشفته وار بیدار شد
 و شکر آکرده سر ہاد و مراقب تعمیر خواب شد و دید کہ جماعت فرنگیان آمدند و یکے را ترجمان
 کردند و این جوان پرسیدند کہ از حکمت چیستے میدانی و طبیسی توانی کردن کہ امیر با بخورشہ
 بہت گفت میدانم فی الحال از چاہ بیرون آورند و بجمامش برود و خلعت نیکوش پوشانند
 بخانہ بخورشہ بدینچون آن جوان بخوردید کاہ شدیالہام الہی فرمود کہ ہفت میوہ آوردند بنوع ترکیب
 قند محمودی در آنجا تعبیر کردہ تہہ با نام مولانا را زبان راندہ شربت را بخوردن بخورد و بخت
 یزدان و ہمت مردان دوسہ مجلس اجابت کردہ امیر فرنگ خوش شد و چون عنایت حضرت
 ہمراہ آن جوان بود اگرچہ عامی محض بود صاحب حکمتش کردند و معاونت فرمودند
 شیر مردانند در عالم مددہ کا زمان افغان مظلومان رسد بعد ازان کہ امیر فرنگت خاست
 و صحت کلی یافت آن جوان را گفت بخواہ از من چہ میخواہی گفت میخواہم کہ آزاد مکنی
 تا بوطن خود روم و صحبت شیخ خود را دریا بم و از عظمت ظہور خداوندگار بازگفت و حکایت
 سفر و خواب را شرح کرد ہمانا کہ مجموع فرنگیان نادیدہ محب عاشق شدند و بان سبب او را
 آزاد کردند با اسباب متوفا وار مخا ہناروانہ کردند چون بدار الملک تونہ رسید پیش ازانکہ
 بخانہ خود رود آہنگ زیارت حضرت مولانا کردہ بود چون از دور رُوسے مبارکش ابید
 سجدہ کنان ہر دو پایش را در کنار گرفتہ بوسہا میداد و رُوسے بر قدمہاش میمالید میگفت
 حضرت مولانا بر رُوسے آن جوان بوسہا دادہ فرمود کہ نیک بود فرنگ را خوش کردہ
 رفتی بد ایوم نشین و کسب حلال مشغول شو و قناعت را در پیش گیر کہ نسبت بنا دریا و بظراب
 کشتی و بظراب نہ نظر از نا چیزے و ظلمت چاہ رحمت کش کہ قناعت رحمت محض است
 بچشم ان شدت است کہ روزے اصحاب نہایت میکردند کہ او اکابر زمان نزد شیوخ شہر

مجد میروند و زیارت این حضرت کمتر آید عجا سبب آن چه باشد و از حدیث مگر این عظمت
 را نمی بینند فرمود چه اگر ایشان را راه دهیم تشنگان دیاران ما را جانمانند و آن بود که
 علی الصبح تمام امرای شهر مثل صاحب فخر الدین و معین الدین پروانه و جلال الدین ستون
 امین الدین میکائیل و تاج الدین معتبر و اولاد خطی و بهاء الدین ملک السواحل و نور الدین و لدیجا
 و مجد الدین انابک طیب الدشرایم با اتفاق تمام زیارت حضرت مولانا در آمدند و صحن
 صدف در سجده چنان پر شد که هیچ یارے را جاسے نماند و اصحاب بالکل بیرون آمدند چه حضرت
 مولانا چندانی معارف و معانی و لطائف و ظرائف فرمود که در طباق اوراق گنجد و همگان
 را سیراب گردانیده است شراب الهی گردانید و آن روز اصحاب را اصلا التفات نمود یاران
 نه چنان متالم و مجروح شدند که توان گفت چون امر بیرون آمدند یاران زیاد کنان
 در پائے خداوندگار افتادند که از و بلفه معارف و حقائق امر و محمود ما ندیم مرحمت فرمود
 یاران را استمالت و تسکین داد بعد از آن فرمود کَمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسَاكِينِ
 معارف و اسرار مافی الحقیقت حصه یاران است همانا که بر سر خان دیگران نیز از برکت
 اصحاب فائزین میشود چنانکه شیر گو سفند را دیگران بطیفل بره اومی نوشند و وقوع این حالت
 از تشنجه و ایراد یاران بود و قتی که امر زیارت ما ترود کنند یاران را بد نیاید و رضی نشوند
 پس دعا میباید کردن تا ایشان در پی ضبط مصاحح خلق داشتند خود باشند و باوقات
 در ایشان رحمت و تشویش نیارند تا این زرق حلال و نور جلالی خاص از آن در ایشان باشد
 همچنان منقولست که روزی حضرت خداوندگار را در جلوس شخصی اتفاق افتاد مگر شیخ
 ضیاء الدین مقرمی سببه خوان بخواندن و لضحی رسید تا آخر سوره بامان خواندن گرفته بخواند
 كَرَّ الضُّحَى وَاللَّيْلِ إِذَا سَجَى مَا وَدَّكَ رَبُّكَ وَمَا قَلَى حضرت خداوندگار عظیم منقول شد

حضرت جلی حسام الدین تمبہد عزیزان آغاز کرد کہ این مقری بقرات کسالی بخواند خداوند گامیند
فرایند فرمود کہ جلی رست میفرماید اما مثال ایشان بدان فقیہ میماند کہ از سفر رسیدہ بود نحوی
از سوال کرد کہ مِنْ اَيْنَ اَنْتَ قَالَ مِنْ طَبِيسٍ بِجَا سَے آنکہ طوس گوید نحوی گفت وَاللّٰهِ مَا
سَمِعْتُ اَنَا اِسْمَ هٰذَا الْبَلَدِ فِي عُمْرِي فَقِيہ گفت یمنانی کہ من حرف جر است در طوس و آنکہ
آنرا طیس کرد نحوی گفت مَنْ وَرْخُو چہن خواندہ ام کہ من حرف جار جز کند اما نشنیدم کہ شہرے
ویران کند فی الحال مقری سر واز کردہ بندہ و مرید شد ہچمان روز سے حضرت مولانا
صحاب رامعالی میفرمود و دشنامے سخن حکایت مثال آورد کہ مگر نحوی در چاہ افتادہ بود
در ویشے صاحب دل بر سر چاہ رسید بانگے زد کہ ریمان و دلو بیارید تا نحوی را از چاہ
بیرون کنیم نحوی مغرور اعتراض کرد کہ رسن و دلو گو و ویش از خلاص او خود را باز کشید گفت تا
من نحو آہن ختن تو در چاہ بنشین اکنون جماعتے کہ ایسر چاہ طبیعت گشتہ اند بیوستہ بر سر خود
می پرند تا ترک آن خیالات و ہنر بانگند و پیش او لیا سر نہند حقا کہ از ان چاہ خلاص نیابند
و در سرے اَرْضُ اللّٰهِ وَاسِعَةٌ خزان نشوند و بمقصود کلی نرسند حکایت ہچمان
منقولست کہ حضرت شیخ صلاح الدین رَاعِظَہُ اللّٰہُ ذِکْرُہُ مریدے بود تاجر و متمول و بجا
محب و صادق خداوندگار بود و او را ہوسے شد کہ بجانب تنبول سفر کند مصحوب حضرت شیخ مجتہد
مولانا آمد تا اجازت حاصل کردہ دستجات خواستہ روانہ شود چون بشرف دستبوس شرف
انحضرت مرتب شد خداوندگار فرمود کہ در حوالی شہر استنبول قصبہ ہست معمور و آباد
را ہے ہست در درخو و متکلف گشتہ و از خلائق منقطع شدہ از ابوی سلامی برسانی و
بہ پرسی بازارگان سر نہاد و عانم شد چون بدان موضع رسید از کیفیت احوال آن رہباز
پرسید و ہمان دیر شد و باد تمام از وہ پروآمد شخصے را وید کہ در کج بسان گنج در بغل کشتیہ

و آثار انوارش از شان سپاہ می یافت که النور فی السواد و از دیدن آن حال تاجری بخود
 شد همانا که چون سلام مولانا را بر اہلب غریز رسانید از جابر خاست و گفت علیہ السلام
 و سلام علی اعباد الذین اصطفیٰ سر نہاد و در سجدہ و از بانند چون تاجر بکنجی دیگر نظر انداخت
 دید کہ حضرت مولانا بہمان لباس دستار مراقبہ شستہ بہت حال برو سے گشت شہقہ
 برزد و بیفتاد بعد از ساعتی چون بخود آمد راہب و لداریہا شش کرد و فرمود کہ اگر محرم بہر
 احراز شوی از انخیا را بار گردی آخر الامر مکتوبی بہ نزد تکفورا صدرا کرد کہ فلان تاجر تعلق
 بدین جانب دارد و جانب داری او کرده بہتران راہ و عمال شہز جہش نہ ہند چون تاجر
 بشہر بہتبول رسید نامہ راہب را بخدمت سلطان رسانید و فرمود کہ بہ نذرش برود
 و ہمت اورا با تمام رسانیدہ عملاً قلیلا سالما و غانما روانہ کروند بچنان در مسا و دست باز
 بخدمت راہب رسید راہب گفت سلام و سجدات من بچارہ را بحضرت خداوندگار
 برسانی امیدست کہ این محتاج پر نیاز از عنایت بے نہایت خود فراموش نکند بعد از
 مدستے چون جوان تاجر بقونینہ رسید و کیفیت حال را بحضرت شیخ صلاح الدین تقریر کرد
 فرمود کہ ہرچہ از اولیا گویند ہر حقست و واقع بے گمان و بچون سے ہرچہ از اولیا گویند
 از حقنی و دوقنی بد ہرچہ از انبیا گویند امانا و صدقنا بے اما این قصہ را تا بہر ناجہنی حکایت
 شیخ بر قاست و اورا بحضرت مولانا برودہ در آمد سر نہاد و سلام را بہب رسانیدن گرفت
 مولانا فرمود لگاہ کن تا عجائب بینی بہمان صورت کہ اورا دیدہ بودی بیند کہ راہب کج
 جماعت خانہ مدرسہ مراقبہ شستہ بہت بازرگان فریادکنان جاہہا را چاک زد و حضرت
 مولانا در کنارش گرفتہ فرمود کہ بعد ازین محرم ستر با سہی اما اسرار اولوالابصار را از انخیا را شرار
 بے اعتبار نگاہ دار سے تا نگوی تر سلطان را کہیں بد تا نیز ہی غنڈا پیش گس بہ گوش

آنکس نوشتند اسرار حلال بدگوچوسوسن صدریان قتاد لال بدبچیان مجسموع مال خود را فدا
 صحاب کرده سما عباد او خرقہا پوشایند و از کار دنیا فارغ شد منقول است کہ روز
 حضرت مولانا از مسجد حرام با اصحاب کرام بسوئے شہر غزیت فرمود از ناگاہ راستینے
 مقابل انقاد سر نہادون گرفت مولانا فرمود کہ تو سن تر باشی یا پیش تو را کہ گفیت من بیت سا
 بودم کہ پیشم برآمدون ازو بزرگترم فرمود لے بیچارہ آنکہ بعد از تو رسید سفید و پختہ و
 تو بچیان کہ بودی در سپاہی و تباہی و خامی می روی لے واسے بر تو اگر تبدیل نیابی
 و پختہ نشوی رہی سیکین فی الحال زنا بریدہ و ایمان آوردہ از مسلمانان مسلم شد بچیان
 گر جماعت سیاہ پوشان بجزر شش مصادف شدہ اند و از دور جاسے آمدہ چون یاران
 ایشان را دیدند از دور سستہ ناپسندند بہ مردم تار یک دل و ناخوش گفتند فرمود کہ در کل
 عالم از ایشان سخن تر مردم نیستند کہ دین سلام و پاکی و طہارت و انواع عبادت را دین
 دنیا ایشارہ کردند و ازین عالم سہل بہر بہشت مخلد و حور و قصور و دیدار ملک عنفوان ایشان را
 نصیب نیست کہ ان اللہ حرمہما علی الکافرین و این چندین کفران و ایرکی و غدہا
 و دین رستندی گشتہ اند ہانا کہ چون آفتاب عنایت الہی از ناگہان پریشان تباہ
 فی الحال منور و سفید روشنند کہ اگر صد سالہ اگر بندت بد سجدہ کنند و مسلمان شود
 و چون نزدیکتر رسیدند بہ نہاد و بجزرت مولانا مشغول گشتند و بصدق تمام مسلمان گشتند
 او کسک بیدل اللہ سیاتھم حسنات خداوندگار رو بیار ان کردہ فرمود سہ
 اندرون زہر تریاق از منی کرد تا نویند و الا لطف الخفی حق تعالی سیاہی را دیدی
 زبان میکند و سفید اور سیاہی جا میدہد صحابہ بنادہ شاہد بہا کردند حکایت
 ملک مختشم تہذیب الایثار مولانا اختیار الدین فقیہ روح اللہ روحہ کہ از مریدان و جہان خدمت بود

فرمود که روز جمعه در مسجد آوینہ آمدن فقیر دیر کشید تا حضرت مولانا چند کثرت مرا طلب کرد
 بعد از آنکه در مسجد بیایم فرمود که خوان صفار چه مانع شده بود که دیر ترک آمدند اختیار الدین گفت
 خدمت و عظم خجند بر سر منبر فرست و خلایق را نصیحت میکرده و بنده از او هشت مردم گرفتارند
 بودم مجال بیرون شدن نداشتم فرمود که آنچه نوع سخن مانند و چها میگفت و از کجا ایشان
 میداد اختیار الدین گفت در آنجا و غلطش این معنی را تقریر می کرد که **وَلِلّٰهِ الْحَمْدُ وَالْمِنَّةُ وَالْحَمْدُ**
لِلّٰهِ الَّذِي هَدَانَا لِهٰذَا که حق تعالی ما را از زمره کافران نیاورد و ما را بهر حال بهتر از ایشان
 کرد و اهل مسجد تضرع و زاری میکردند حضرت مولانا شکر خنده فرمود که زبانی بیچاره ضال
 که خود را برتر از کبریا می کند بدان که از ایشان افزونم به تراوی اینها و اولیا بکند و نقصان
 حال خود را به بنید و کمال حال مردان را به بیند **فراز کنگره کبریاش مرغانند**
 فرشته صید و پمیر شکایند و اند **همانا که از شادی سماع شروع کردند**
حکایت خدمت ملک الادب احسام الملّة والدین اما سی که از کبار خلفا بود
 و شیخ او چنان روایت کرد که بدر الدین تبریزی که معمارای مسموره تریه مبارک بود
 با انواع کمالات و منقبت مثل نجوم و رقوم و هندسه و سیمیا و کیمیا و حل خواص و
 تاریخات و غیره روزی در میان اصحاب عظام حکایت میکردند که مصحوب حضرت
 مولانا در باغ جلی سام الدین بودم و آن شب تا وقت صبح سماع عظیم بود بعد از آن
 حضرت مولانا ممت فرموده فرود داشت که تا اگر باران قدری بیاید و حضرتش مستغرق تجلیات
 قدسی چیران شده بود و در ضمیر گذشت همانا که تمام اصحاب تفرق گشته هر یک به گوشه رفته غمخواران نیز
 در میان بسته نشسته خود را بخواب میدرم و زیر زین نظر میکردم تا حضرت مولانا چه میکند و در خاطر می آورد که حضرت
 شیش و عیسی و ادریس و سلیمان و لقمان و خضر و سایر پوینان علیهم السلام معجزات

بیرون بجزات صد ہزار ہنر ظاہر خود مثل کیمیا ساختن و صباغت و زره باقی آورد و چنین چندین اولیا
 اکمل خارج معقولات انواع کرامات و خرق عادات بوده است عجبا این چنین حکم الہی از این
 باشد یا نہ و حاشا کہ نباشد بلکہ نمی خواهد کہ نماید و از آفت شہرت خمول میگزیرد و درین تفکر بودم
 کہ همچون شیر عزان بر من جست کہ بدرالدین برخیز و با من بیا ہانا کہ دست رست دراز کرد سنگے
 برگرفت و بروست چپ من ہناد و گفت فخذ ما اتیتک و کن من الشاکرین بر ہاتھ نظر
 کہ آن سنگ خار الحل بارہ شدہ بود نیاحت شفاف آبدار کہ در خزاین ہمو ملوک ندیدہ بودم از آن
 ہیبت چنان نعرہ از من صادر شد کہ تمام اصحاب بیدار شدند و برین غلو کردند کہ این چہ نعرہ بے ہنگام
 بود کہ ہر گمان ہمین ساعت بخواب رفتہ بودیم و در اوقات چون بدرالدین در سماع نعرہ
 زدے گویا کہ آواز دہ مرد داشته گفت بسیار گیر ہا کردم و این حکایت را بیان باز گفتم
 تمام ہناد و دستغفر شدند و من از ان اندیشہ گنا خانہ توبہ کردم حضرت مولانا
 مرحمت فرمودہ آن لعل بارہ را بمن بخشیدند کہ بخدمت کرجی خاتون ارمنان بردم کیفیت
 حصول آنرا باز گفتم بمبلغ صد ہزار و ہشتاد و دو درم سلطانی قیمت کردند آن بہار ادا دہ تشریفات
 پوشانید و چندین عطا و تشریفات دیگر بخدمت ہاران فرستاد کہ در شرح نیاید همچنان
 حضرت مولانا بمن فرمود کہ حکایت آن در ویش را کہ اغصان ترا شاخ زر کرد و در
 مشنوی خواندہ چہ ہر حکایتی و اشارتی کہ در حدیث دیگران گفتمہ ایم ہمہ وصف حال بیان
 ما ست اگر چہ کبار ماضی علم کیمیا را در جہلم و اجسا و لکار بردند عجب نیست اما کیمیا
 در عقول و ادح عجبست **۵** کیمیا عجب بد کہ ز کند مس ما **۶** ست مگر کہ بہر لحظہ کیمیا سازد
 حکایت سر سبز سقلی مولانا شمس الدین مطلی رحمۃ اللہ علیہ چنان روایت کرد کہ چون شیخ
 منظر الدین ولد شیخ سیف الدین باغزی رحمۃ اللہ علیہا شہر تونہ رسید کافہ اعظم

و افاضل زیارت شیخ مذکور رفتند اور النجابت مغز و شستند اتفاقاً آنروز حضرت مولانا با جمیع
 یاران بسوسے مسجد حرام رفتہ بودند شیخ منظر الدین گفتہ باشند عجبا این خبر بسمع مبارک مولانا رسیدہ
 است کہ القادری یزار گرو نشیندے از اصحاب مولانا آنرا می شنیدارین جانب حضرت
 مولانا در میان تقریر حقائق بقیہ سر آغاز کرد کہ لے برادر قادم ہائیم نہ تو دتیرا و امثال ترا
 لازم است کہ زیارت ما آیند تا مشرف شوند حاضران مجلس دین نکتہ و اشارت
 حیران شدند تا خطاب بر کجاست و بر کیت بعد از ان شمال فرمود کہ یکے از
 بغداد آمد و دیگرے از خانہ و محلہ بیرون آمد کہ ام را زیارت اولتر باشد گفتند
 اورا کہ از خطہ بغداد می آیند زیارت و تعظیم او از واجبات است فرمود کہ در حقیقت حال
 از خطہ بغداد لامکان رسیدہ ایم و این شیخ زادہ عزیز کہ رسیدہ است از محلہ این
 جہان سے آید بس زیارت و تعظیم اولتر ہائیم نہ او **س** ما بغداد جہان جان **الحق**
 سے زویم **پ** پیش از ان کین وارو گیر و نکتہ منصور بود **پ** اصحاب شاد و بہا و شکر ہا
 کردند راوی حکایت فرمودند کہ چون بشہر رسیدم از مریدان منظر الدین پرسیدم کہ
 شیخ زادہ شما امروز در جہ حکایت بود کماکان حکایت حدیث را روایت کردند
 و من از استماع این لایعقل شدم بچنان چون این معنی را بخدمت شیخ زادہ معلوم
 کردند برخاست و پیادہ بحضرت مولانا آمد و سر باز کردہ انصاف داد از تجاہ مخلصان
 شد و گفت آنچه پدرم وصیت میفرمود کہ جارق آہنین می باید پوشیدن و عصا
 آہنین بکف بگرفتن و بطلب مولانا رفتن کہ در یافتن صحبت او از جمایہ مفرجات است
 حق گفتہ است و برحق بودہ است و برحق و عظمت مولانا صد ہزار چندان است کہ
 پدرم فرمودہ بود **س** ہرچہ گفتند در اوصاف کمالیت تو **پ** بچنان سچ گفتند و و چند **پ**

حکایت منقولست کہ روزے حضرت مولانا شیخ محمد خادم اشارت فرمود کہ برو
 فلاں کار یا با تمام رسان مگر شیخ محمد در جواب ان شاکہ اللہ گفتہ باشد حضرت مولانا بانگ
 برو سے نزدیک بلکہ بس گویندہ کیست فی الحال شیخ محمد افتادہ بیہوش شد و از دہانش
 کف برون آمدن گرفت باران بجمہم بہ ہادند و گریستند کہ شیخ محمد خدمتگار درویشا
 و عظیم بابت ہست دیگر گستاخی نکند در حال نظر عنایت فرمود کہ شیخ محمد بخود آمد و مستغفر
 گشت بیچنان منقولست کہ روزے معین الدین پروانہ اجتماع کردہ بود کہ کافہ صدور و
 بدور حاضر آمدہ بودند خدمت ^{سلطان} اسلام رکن الدین ہم حاضر بود سماع تا نصف اللیل کشید مگر سیا
 سلطان بدرو آمدہ پہنائے بگوش پروانہ گفتہ باشد کہ اگر سماع می نشست می آسودیم
 فی الحال خداوندگار فروداشت فرمود بنشستند مگر شیخ عبدالرحمن سیاد ہنوز شور مایکند
 و خرابے نزد سلطان بر بخش تمام بگوش پروانہ میگفت کہ درویش چہ بے شرم کس است
 کہ فرو نمی نشیند یعنی از حضرت مولانا اورا حال بیشتر است این معنی معلوم آن حضرت
 شدہ فرمود کہ شمارا در باطن خود یکی می خسپد و کوشتان را بملک ہنفل میکشد و بسبب آن
 طاق و طرب ویرا رد میکنند و ہنوز نمی تواند آسودن و کہ دم تحمل صحبت اولیاء را نمی تواند کشید
 کسے را کہ در باطن او اثر دہان باز کردہ باشد و دایما آبنگ عالم اعلا کند اورا بالای بالا
 برمی کشد چون تواند آسودن و ساکن بودن باران یکبار لغزہ زنان شاویہا کردند
 و چون سلطان رکن الدین دو نوبت کرہت معظم مشاہدہ کرد با خلاص تمام بہ ہنوا
 کین شد و خدمت بادشاہ نمود حکایت بیچنان خصل اصحاب و ایت اردن کہ
 انقلاب دولت و فنا سلطنت آل سلجوق آن بود کہ چون سلطان رکن الدین حضرت
 مولانا مرید شد و اورا پدرا ساخت بعد از زمانے مجمع عظیم ساختہ اجلاس نظیہ کردند

گویند دران زمان پیر مردے بود کہ اور شیخ بابای مروزی گفتند مردے بود مرتاض
وزیر بدترسم و جماعتی شیاطین الائنس کہ بدان پیرالنس داشتند سے چندانی طرح اور پیش سلطان
کردند کہ سلطان مشتاق صحبت با او گشته بودند آخر الامر فرمودند کہ در دشت خانہ بنیاد سماع
کرده با کرام تمام شیخ بابا سے مروزی را آوردند جمیع اکابر اور استقبال کرده با عزت وافر
بر صدرش نشاندند و سلطان کرسی بہادہ در پہلو سے تخت خود بنشست ہمانا کہ چون حضرت
مولانا از در واردہ سلام داد و در کعبے فروکشید بعد از تلاوت قرآن مجید معرفان مصلحا خوا
سلطان سلام رو بحضرت مولانا کردہ گفت تا معلوم خداوندگار و مشائخ و علماء کبار با
کہ بندہ مخلص خدمت شیخ بابا را پدر خود ساختم و مرا بفزندگی قبول کرد یا سرھد آفرین و
مبارکباد کرد ہمانا کہ حضرت خداوندگار از غایت بیخوت گفت ان سعدا لغير وانا
اغیر من سعد الله اغیر منی اگر سلطان اورا پدر ساختہ مانیز پسر سے دیگر پیدا کنیم نعرہ
بز و پای بر منہ روانہ شد چنان حضرت جلی حسام الدین روایت کرد و گفت کہ چون
حضرت بیرون آمد بجانب سلطان نظر کردم دیدم کہ بے سلاستادہ بود در حال زخم
خورد چندانکہ علیا و شیوخ در پے دویدند مراجعت فرمودان بود کہ بعد از چند روز مرا انظار
کردند سلطان را با قسر کے شہر دعوت کردند تا در دفع تا مار گنگا جی کنند سلطان برخاست
و بحضرت مولانا آمد تا استعانت خواستہ روانہ شود فرمود کہ اگر نہ روی بہ باشد چون
اجبار دعوت متواتر شد ناچار غریمیت نمود چون با قسر رسید در خلوت جا سے در آوردہ
زہ کمان در گردنش کرد و دران حالت می تا سائیند فریاد میکرد و مولانا میگفت حضرت مولانا در کسر ہما کہ خود
دران ہم سماع مستغرق بودہ دو انگشت سبابہ در گوشہا کردہ فرمود کہ سرنا ایشارت بیاید ہمانا کہ سرنا ایشارت رو گوشہا
خوردہ نعرہ ہا پیرو این غزل را فرمودن گرفت **۱** گفتت سرو آنجا کہ آشنات بنم

درین سرای فاجئتمه حیات منم بدین غزل دیگر را نیز فرمود که **س** نگفتم مرو آنجا که بتلاش
 کنند که سخت دست درازند بستیات کنند چون سماع باختر رسید فرجی خود را در جواب فرود
 انداخت فرمود که نماز جنازه کنیم و تکبیر پیش تلام یاران افتد اگر دند بعد از نماز اصحاب کرام حضرت
 سلطان ولد را بر آن آوردند که از کیفیت اشعار و حالات امروزین استفسار کند پیش
 حضرت سلطان ولد سوال کند فرمود که بهاء الدین بیچاره رکن الدین را خفه میکردند و او
 در آن حالت نام مرا میگفت و بانگ میزد و در تقدیر الهی چنان بود که چنین شود
 نمی خواستم که آواز او بگوشم در آید و تشویش دهد قاصداً سر سر نماز در گوش میکرد تا از وی
 فارغ باشم اما در آن عالم احوالش نکیو باشد همچنان از اصحاب کرام منقولست که پیش از
 وقوع این فترت بگره حضرت مولانا در سماع عزیزه از اول روز تا نصف الیل شویا و
 ذوقها میکرد و حضرت جلی حسام الدین را خواب غلبه کرده بود مولانا فرجی مبارک خود را
 بالش کرده فرمود تا جلی قدره سر نهید همانا که امر ایشان را اجابت کرده سر نهاد و خواب
 رفته بین النوم و اليقظیه می بیند که مرغ سفید کلان می آید و او را بر میگردد می برد تا حدی که
 دایره دنیا و نظرش مقدار خردل وانه می نماید و عاقبت بر سر قلعه کوهی با پرواز ما فرو
 می آرد و آن کوه را در نهایت سبزی و خرمی تفرج میکند گویا که حق تعالی آن کوه را که از
 زمره سبز آفریده بود وی بیند بر قلعه اش سرست همچون سر آد میمان و آن مرغ شمشیرست
 جلی سید که گردن این کوه را بزبان که فرمان ایزدی چنانست حضرت جلی می پرسد
 گوئستی و ترا چه نامست گفت من ناموس اکبر و طاوس جبرئیل منم همچنان در آن کوه
 سر آن کوه را از تن جدا میکرد بازش مرغ بر میدارد و بهمان جایش فرود می آرد چون
 حضرت جلی از سببیت آن خواب چشمها باز کرده دید که مولانا برابرش ایستاده است

برخواست و سر رہا و فرمود کہ تعبیر این خواب بین روز نشانی معائنہ شود آن بود کہ سلطان
 رکن الدین سماع ساخته شیخ بابا را در حضور مولانا بدر ساخت حضرت علی بن امام المومنین موسیٰ کہ
 رکن الدین را سرش بریدہ فرو آویختہ شد نظر سوسے مولانا کرد فرمود کہ تعبیر آن خواب
 انیست کہ دیدہ بودی **سے** دیدہ غیبت جو غیبت اوستادہ کہ کم ہانا در جهان این
 دین و دادہ ہمان بود برخواست و روانہ شد **بچنان** قدوۃ الاخیر شیخ محمود تجارتی
 علیہ چنان روایت کرد کہ روزے حضرت مولانا معرفت میفرمود و کا فہ اصحاب بودند
 حاضر و ناظر از ناگاہ خدمت مولانا مفتی الجن والانس نعمان الفقہ و عمان العلم شمس الدین
 یار دینی رحمۃ اللہ علیہ از در بند رسد در آمد حضرت مولانا فرمود بیایا نیک آمدی اگر
 تا غایت از خدا میگفتندے و تو می شنیدے بعد ایوم از خدا بشنوبے بیج و اسطہ
 باز فرمود کہ باید زبانی کہ حق تعالی بر بندگان خود سبے و اسطہ شیخی کند اگر چه در جمیع اطوار و
 اکوار داد و ار شیخ حقیقی اوست و عجب تر آنکہ این شیخ است و ہم مرید و حقیقت دانم کہ
 این و آن زیانت و این بیت را گفت **سے** آن بادشاہ اعظم در بستہ بود محکم بود
 پوشیدہ دلوق آدم امروز بر در آمدہ و **بچنان** شیخ محمود روایت کرد کہ روز معین اللہین
 در زادینہ شیخ صدر الدین جمعیتی ساخته بود و حضرت مولانا ہم در ان مجمع حاضر شدہ بودند
 و چون سماع رجوع کرد از عظمت گرمی و شورا د قیامتہ برخواست و حضرت مولانا در عالم
 استغراق شدہ مگر کمال الدین امیر محفل و جناب امیر پروانہ استاد و نجیب یاران مشہور
 شد کہ میدان مولانا عجائب مرد مند اغلب عامی و محتر فکوا عیان شہر اند مردم فضلا
 و دانا اصلا گرد ایشان کمتر میگردند ہر کجا جیاعی و بزازی و بقالی کہ ہست اورا بر میدی
 قبول میکند از ناگاہ آن سلطان آگاہ شد در میان سماع چنان نعرہ زد کہ ہر گان

بخود شدند فرمود که غر خواهر منصور بانه صلاح بود شیخ ابو بکر بخارنہ تبلیغ بود و آن کامل دیگر صلاح
 حضرت شیخ معرفت شان چه زبان کرد که رحمتہ اللعالمہ علیہ میگویی پروانہ را از ان سہیت پروانہ نماز و کمال
 الدین با پروانہ سہر باز کرده مستغفر شدند همچنان روزی دیگر کمال معرفت در صلاح
 رعایت صوفیان نکرده پشت بپرف یاران کرد و بود و اصحاب را ملقت نمی شد حضرت
 مولانا بانگے برو سے زد کہ ہے کمال ناقص کمال کردی ہشتاد از ناگاہ یافتاد و سرش شکافتہ شد
 برخاست و پیاسے مولانا افتادہ بہتال عظیم نمود عنایت فرمودہ فرجی و دستارش را بی
 بخشید ز نار انکار را پرید بصدق تمام بندہ و مرید شد همچنان از باب الہاب روایت کرد
 کہ چون حضرت مولانا از کسے بنجیدی و مبارکہ از حد شدی غر خواہر گفتے و در عیش کوفتی
 چہ اصطلاح رسم خراسانیان انجمن بودہ است همچنان از کبار اصحاب منقولست کہ روزی
 حضرت مولانا در شرح نیستی و نکسار و تواضع معانی میفرمود و دلائل معقول منقول و کثوف
 میگفت مثال کہ چون شاخہاے درختان بے باری باشند مثل صنوبر و شمشاد و سرو
 سبیدار کہ دائم سر بالا میدارند و اعضان خود را بالا میکشند و چون درختان بارور باشند
 تمام شاخہا شان سر زیر می آرند متواضع و ندللی باشند ازین روح حضرت پیغمبر علیہ السلام
 و اکمل النجات بنایت متواضع بود کہ شجرہ وجود بساکش جامع ثمرہ اولین و آخرین بود
 تا جرم از جمیع انبیاء و اولیاء متواضع تر و خاک کہ تر و رویش تر بود چنانکہ فرمود امرت بہدات
 انما من خلق حسن ما اودی نبی مثل ما اودیت چنانکہ سر و زمان مبارکتر از ان
 و از رعایت کرم بے نہایت خود اللہم اهد قوس فالنہم کلا یعادون یکادت و پیغمبر ان
 پیغمبرانستہ مرا متان خود را چہ نفرینبا کہ میگردد و گویند بجا پس بیتہ از صحت حاصل اللہ
 علیہ وسلم سلام نمیتوانست کردن کہ ما سبق رسول اللہ احدی فی السلام انما

این بیت را فرمود **س** بنی آدم سرشت از خاک دارند اگر خاک نباشد آدمی نیست **۴**
 و بچنان از بعضی اخلاق حمیدہ آن حضرت بود کہ پہر احادے وظلمے و پیرزے تو خلع کردی
 و تذلل نمودے دعا فرمودے و سجدہ کنان اور اسجد کردے چہ اگر کافر بود مگر روزی قضای
 ارمنی قبل نام مصدق مولانا شد ہفت بار سر نہاد و او نیز بوسے سر نہاد بچنان
 منقولست کہ روزے از محبت میگذشت و طفلکان خورد بازی میکردند چون از دور مولانا
 را دیدند بیکبارگی روانہ شدند و سر نہادند و خداوندگار نیز سر نہاد مگر از دور کود کے
 با بگ زد کہ باش تا من نیز پایم تا کود ک فرغت حاصل کردن و آمدن توقف کرد بود و
 بچنان در ان زمان نہ چندان اعتراض انکار میکردند و قویہائی بنشستند و تحریم سماع و
 رباب باہا میخواندند کہ در بیان کتاب آید و آن ہمہ را از کمال کرم و عنایت لطف و رحمت
 تمکل میفرمود و بیخ نمی گفت عاقبت الامر بچنان معذورم شدند کہ گویا در وجود نیاند بود
 و آن طریقت و نسل ایشان تا قیام قیامت درازد یاد و برد و ام خواهد بود و بچنان
 در آن زمان مگر روزے حضرت خداوندگار را پر دانه بسماع دعوت کرده بود چون بر سر
 رسید توقف بسیار فرمود گفت تا ہمہ یاران در آیند چون مجموع اصحاب در آمدند پس نگاہ
 مولانا در آمد چون اہل سماع متفرق شدند و آن شب حضرت شان آنجا بگاہ ماندہ از حد سرد
 بندگیہا نمود و شکر ہائے عظیم کرد کہ آنچنان پادشاہے مہمان او شد مگر حلبی حسام الدین
 از توقف کردن خداوندگار بر در سوال کرده باشد فرمود کہ اگر اول ما در می آیدیم بودے
 چشم پوای بعضی اصحاب را منع کردندے و یاران از صحبت ما محروم ماندندے و چون در
 دار دنیا یاران خود را تو انیم بسر لے ایسرے و یا خانہ وزیرے در آوردن پس روز قیامت
 در سے عقبی و جنت الماوی و حضرت مولوی چون تو انیم بردن یاران از شادی ان ^{عنا}

شکر با کرد و سر با ہنارند همچنان منتقلت کہ روزی حضرت مولانا رقمہ بخدمت پروانہ درساؤ
 بود و شفاعت شخصی کہ خون کرده بود و رخاؤ یارے ستواری شدہ بود پروانہ در جواب فرمست
 باشد کہ این قضیہ یقیناً ای دیگر نمی باشد حکایت خون بہت حضرت مولانا فرمود و جواب کہ خون را
 عزیزا ئیل میگردیند اگر خون نکند مردم نکشد پس چه کند پروانہ خوش شدہ فرمود تا آوازش کردند
 عصمان را خوشنود و خون بہایش داد حکایت خدمت مولانا شمس الدین ملطی گفت کہ
 رفتہ حضرت مولانا در مدرسہ خود معانی می گفت در اثنا سے معرفت فرمود کہ شیخ ^{شمالی} ^{با}
 عظیم دوست میدارم تا ایک عمر بسیار امید است کہ حق تعالی آن نیراز دست بزرگوار
 ازان رغبت بر دخی الحال من بندہ سہ ہادہم و تفریح غیظہ خود ہم کہ عجا ئز است
 چه باشد فرمود کہ در ہر وجود سے تصور میکنی کہ خدا آنجا است و در پہلے آن بیانی ہے مشفق
 میدوی سے چون بسے المیس آدم روست سے نیست نہ پس ہر شیئی نشاید در او است
 چون ترا آن چشم باطن بین شود و ہر ہم بے شک با سیرت رسید ہما کہ بعد حق
 ازان حالت مستغفر شدم و ہمیزے بخشید تا از جہاد صدیقان گشتم و مراد را و انرا خرد
 چنان بود کہ گرد تمام اکابر و شیوخ و گوش نشینان در ویشان میگشتم و استماع
 و ہستانت می بلیدم و چون طالب صادق بودم ناچار زاری بہا بہار و م حضرت مولانا
 آنچه نمودنی نمود و دیدہ مرا کشود از صحبت ہشان برانمود و صحبت حق را رسیدن و
 و بر آن حقیقت برین معین شد و آنروز حضرت خداوندگار این بیست و یک
 گفت یاران باو گیرند و برین بازار عطاران و ہر سو جو بیکان ہر دوکان کشین
 کہ در دوکان شکر دارو بہ حکایت ہچنان منتقلت کہ روز سے حضرت خداوندگار
 در مخیلی معرفت می فرمود گفت سلطان العارفين بابا بایرید رحمۃ اللہ علیہ سخن عجیب فرمود است

و در نهایت خوبی گفته که بحضرت رسول علیه السلام برای شوق قمر و فلق حج و تجماع شجر و تکلم
 نبات و حیوان بنیاء روم بلکه ایمان برای آن آوردیم که از کمال حکمت اصحاب امت خود را از شراب
 هتی کرد و بر امت خود حرام کرد بعد از آن فرمود که واللہ واللہ که هر که بیشتر کند بیشتر گیرد و دست
 بیشتر فرو چو اگر در آن مرز و لذت و منفعتی بود سے اول خود کردی و دیگران را ہم ترغیب
 کرد سے و چون شاگرد خاص خالق بود آنچه از حق شنید سے آزا کرد و آزا گفت سے
 ترک این شراب از کبوی یک دوروزه و کئی اندر شراب نخل روز به چونکه اغلب بد بند و ناپسند
 به همه را محرم کرده اند حکما است اصحاب کرام که کرام الکاتبین بودند و جان ربواست
 کردند که در سے حضرت مولانا و خانہ پر وادہ معالی عجیب و مهارت غریب بیان میکردند
 در میان کتب بیان کرد که حضرت امیر المؤمنین عثمان بن عفان رضی اللہ عنہ از کثرت اول
 و اسباب بنام پیش حضرت صلی اللہ علیہ وسلم فرستاد که در وقت پر فرمود که چند آنکه زکوٰۃ میدهم
 و صدقه میکنم بیشتر خرج میکنم اسباب بیشتر میشود و از عوائل آن علائق نمی توانم فرست
 کفی حاصل کردن و بے قصد بودن و حقیقت بدانم که اسبابش جان و آرزوش زمین در
 عالم فقر است در دست بنی المؤمنین و راست است حضرت رسول صلی اللہ علیہ وسلم درین باب
 چه فرمود چه ترا که بفرماید حضرت رسول صلی اللہ علیہ وسلم که ای عثمان برو و شکر
 نعمت حق تقدیر کن و بنا کن که ان نعمت و نایاب است کم شود در دست تو و در پیش گروی
 و چو گونه برکت نماند عثمان گفت یا رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم تو در شکر انفا صبا سے
 بحد از که منس جان و در زبان من است و بدان شوگرت و اهم چون تو انم کردن که بگویم
 حضرت صلی اللہ علیہ وسلم فرمود که در قرآن مجید خواند که ان شکر نکر ان لایذکر
 و ان کفر ان عبدی الذین باسمن سبحانہ و تعالیٰ در کلام قدیم خود شکر شاگردان را

زیادتی وعدہ کرده است قالشکر صعد المذید وقیل للعید گفته من است شکر گفت
 نعمت افزون کند کفر نعمت از گفت بیرون کند زانکہ شاگرد زیا رت وعدہ است
 آن چنانکہ قرب نزدیک است پس ترا عثمان ازین عناد سپاہ بنا گزیرت ہرگز در
 مال تو خسارت و نقصان نخواہد بودن امیر المؤمنین عثمان بشکرانہ آن بشارت سپہد شتر
 سپاہ چشم جدوی با تمام خردہ و آلات سپہد مرد غازی معہ برگ زاو قرار است غزوات
 رسول کردہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم دست مبارک برداشتمہ امیر المؤمنین عثمان را دعا
 کرد و فرمود بارت اللہ فیہا التفت و فیہا التفت یا عثمان بنی اللہ عنہ بعد از ان این
 حکایت را در شان پروانہ شریلی فرمود کہ شد اللہ والقیہ والقرۃ کہ ہم درین زمان با خدمت
 امیر المؤمنین امیر معین الدین بلخان شہل امیر المؤمنین عثمان رضی اللہ عنہ در شکر نعم باریتیا
 جہ بلنج می نماید و کافر علماء و فقہاء و عرفا را شربت میکند و سایر مستحقان است را با نوا
 خدمات و نوا رہا میفرماید و جمیع رعایا را بر موجب اشفت علی خلق اللہ ثابت و رعایت
 کردن بر خود واجب من را در اکثر اوقات گرد کعبہ و لہا طواف میکند و در ان عرفات کہ در آن
 مقامات اولیاست سعی بلنج و جمیل سے نماید تا لاجرم بیکت دعا و بمن بہت ایشان بر
 قصد میکند و دستا میرند منظر و منصور سے شود و چنان حضرت حق سبحانہ و تعالیٰ روز
 بروز نعمت و نعمت و دولت بر دولت بشکرانہ شکر او عطا و عوض میفرماید و
 بیشتر کند بیشتر باد و بیشتر رود و پر دانا زنا بت شادی کہ حضرت مولانا ابن و
 علمایا فرمود پا پہا سے مبارک اورا ہر سہ میدان و سجدہ با بکر و شکر با ملکوت و قر و
 دنیا را تیار حجاب کرد و فرمود کہ تمام علماء و مشائخ و صلحا را سیمیا بخش کردند و ایام مساکین
 شہر را جامہا و پیلز بہا داد چنان فقیہ متکلم المعروف بشمس الدین معلوم کہ از خواص باران

روایت کرو کہ روز سے حضرت خداوندگار با با بکتاب نظر کرده فرمود کہ حضرت پیر
 محمد رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم پلین فرمود ہست کہ چون نوزخدار در ولایت کن در آن
 وانی از شود و فراخ شود و صحرای شود و خوشی لعل چنانکے سنگہ در آب انباری آن آب ہم باز شود
 سوال کرد کہ پار رسول اللہ اگر آدمی را آن نظر باشد کہ فراخ شدن دل را بہ بندہ در
 آدمی پر وہ و بیماری باشد از شوی لیسیت و شہوت و چہ علامت و اند کہ دل و فراخ
 شدہ است و دستے و نشتی و در سر زدہ فرمود کہ بوانکہ جمع آب با آب در پیازہ اعلیٰ و پیازہ
 کتبہ او در دل و سر و شود و بہ نوزخ نماید و از دستہ ان در پیازہ شتایان خود
 بیکانہ شدن گنہان بہ سببہ غرضتہ بچنانکے شہوت کہ روز سے بہ بہار سوست
 استہادہ بود سمانی و اسر سگانت و کما و خلاقی مشہور گاہ کہ وہ بود در کوسے
 پیارک را از خلاقی بر دیوار کردہ سرشت یہ تریو کا پہلکے ہم شب و پین شب رسانہ
 تمام سگان بازار گواہی کردہ بود کہ بر نشان نظر مبارک نیز کردہ معانی میفرمود
 ان نشان سرودہ می جہا بندہ و ہم نہ استہ شکر و نذر و سرود کہ باللہ العلی العظیم
 القوی القاصر الذی لا قاهر و لا قاهر فی الوجود الا وہ کہ این سگان ہم سوست
 بکت در بیدارین ایشان از اسگاہ بند کہ ایشان را خویشان کتب صحابہ کعبہ است
 کہ کہ شتہ بہ سگ کلبہ بہ سگ کلبہ کہ بہ قلب را نہ آن سگے کہ باشد اند کہ سگ
 سگے شیران کے بہ ہم کہ سگے با وہ ان سگے کہ گشت و رکوش مقیم و خاک پایش بہ ز
 شیران کلیم بہ سگ سر شہان عالم جہا لیسیت و چون سگب صحابہ را ہر دو ستہ
 این ورود دیوار سجدہ ہم اسراری کندہ بہ چشم کورق کہ جانہا ہے بیندہ سر بردن کردار و
 دیوار با نہ کنن گویانند و دیوار با نہ آتش آب خاک و باوی اندہ ناگا و یاران را بہ طرف

پیدا شدند حضرت مولانا فرمود کہ **بیائید بیائید** کہ ولدا رسید است **بیائید بیائید**
 کہ گلزار دیدمت **بچہ از ان گفت** کہ حضرت حق تعالی از غایت عنایت صد و پنجاه
 صد و نوزدان با کجا بودند **پیران** کہ نہادند و بچگان معرفت گویان و سماع زمان نامد
 آمدند و ان شب ہمیشہ تا سحر گاہ سماع بے صداع بودہ فرمود کہ واللہ و اللہ خواص این
 خلایق **بچہ عقادوی** کہ در حق اینیاد اولیا بستہ اند و در حق تر و فرودنی لائق نیست مگر کہ
 ایشان عنایت فرمایند و رحمت کنند **حکایت** **ولی پنهانی ولی مہدانی** **سراج الدین**
مشنوی خوان علیہ السلام کہ از اکابر پیران بود و از حضرت جلی **ساجد الدین عنایات**
 در تربیت ایامتہ بود روایت کرد کہ روزی حضرت مولانا در معنی این آیت کہ
انہم یرونک ایھا ادا و نراہ قریبا معرفت میں فرمود **گفت** کہ حضرت حق تعالی
 حکایت کہ از ان پر کر **خواہد** کہ سر مہجولی و چشم باطن و ظاہر اومی کشد تا بر جمیع
 کتب است کنونات مطلع گشت **عیوب غیب الغیب** برو کشف ہی شود و بین البقیین
 عنایات کنوز اہنی را گما ہی مشاہدہ میکند و اگر نہانکہ ان عنایت را در حق او کن
 و از ان کہ **چشم او** کشد چہ اگر تمام عنایات در نظر حس او حاضر آیند **بچہ یکے یکے** را
 نہ **و نراہ** **بے عنایات** حق و خاصان حق **گر ملک** باشد بسیار شرف و حق
بے عنایت کہ کشاید چشم را **بے عنایت** کے کشاید چشم را **بچہ از ان فرمود** کہ
در نظر چشم یا **نور شاہ** یا **نور شمس** نور خواہی **سند نور** شود و در خواہی خویش بین در
پنهان **سراج الدین** مشنوی خوان **رحمۃ اللہ علیہ** روایت کرد کہ روزی **سراج**
حضرت ساجد الدین فوتہ بودم دستار چہ بر گل **احمر بخانہ** **بیک** آوردہ بودم مگر کہ حضرت
مولانا در خانہ علیی بودہ است و بر معلوم نمود **بقیہ** در آدم **سہ** **ہا دم** **سہ**

صحابِ عظامِ زیر و بالا برشته اند و حضرت مولانا در سخن خانه سیر میکنند و از معارف و لطائف منظوم و منثور هر چه میگوید یاران شی نویسند و من از غایت و همت و حیرت دستاچ را فراموش کردم و از دور در صفت تعالی سرزگر شدیم حضرت مولانا بجانب نگران فرمود که هر که از بناغ بیاید تهر کگل آرد و هر که از دکان حلوانی بیاید مشتی حلوا آرد و هر بر قدم مبارکش نهاده گلها را فروریختیم یاران نعره نازند و گلها را اینجا کردند همانا که سماع برخاست همچنان خدمت شیخ سراج الدین گفت که روزی حضرت مولانا فرمود که مجموع عالم اجزای یکس است و اشارت اللہم اهد قومی فانہم کلا یعدون عبارت ازین است قوم چه اگر اجزای او نباشد او کل نباشد **س** جز در ویشند جمله نیک بد و در بنا انجمن در ویش نسبت به همچنان روزی خدمت معین الدین پروانه حضرت سلطان ولد را لایبها کرد که البسته میجویم که حضرت مولانا در خلوت بمن معرفت فرماید تا در حق بنده خود عنایت کرده باشد مخصوص چون حضرت سلطان ولد است دعا پروانه را بحضرت پدر عرض داد فرمود که آن حمل را تحمل نتوان کردن تا سه بار الحاح کرد فرمود که بپا، الدین دلوی را که چهل کس میکشند آن را یکس نتواند کشیدن سلطان سر نهاد و گفت اگر این نمی گفتم این معنی را از کجانی شنو و عم همچنان دیگر هم پروانه حضرت ولد را شیخ گرفت که تمام کا بر قونیہ بتذکره مولانا مشتاق شده اند اگر مجلسی حسان کنند چه شود همانا که تشنگان آب حیات را سیراب کرده اند بر خلائق رحمت عظیم کرده باشند حضرت سلطان ولد حکایت را بحضرت مولانا رسانید فرمود که پیا، الدین درخت میوه دار است که از پری میوه شناختنا زمین فرود آمدن کفران معنی با جان کرده و توانستند خطاب کردن و از ان جابلون و خوردن و شکر نعمت حق را بجای آوردن اکنون که سر شاهان سده پیشی رسیده است و خود را بسالاکشید

کجا تو انتم جمع و تنعم کردن و بلذت میوه آن نعم رسیدن همچنان از حضرت سلطان ولد
 منقولست که روزی که پروانه از حضرت مولانا التماس نمود که دیرا پند دهند و نصیحت فرمایند
 پندار من متفکرانده بود و سر مبارک برداشت و گفت امیر معین الدین می شنوم که قرآن را یاد
 گرفته گفت آری گفت دیگر شنوم که جامع اصول احادیث را از خدمت شیخ صدرالدین
 سماع کرده گفت بله گفت چون سخن خدا و رسول را میخوانی و کما نبینی بحث میکنی و میدان
 و ازان کلمات پند پذیر نمی شوی و بر مقتضای هیچ آیتی و حدیثی عمل نمی کنی از من کجا
 خوابی شنیدن و متابعت نمودن پروانه گریان برخاست و روانه شد بعد از این عمل
 عمل گسری و حسان مشغول گشته و خیرات نموده تا یگانه زمان شد و حضرت مولانا
 سماع شروع کرد حکایت **ثقات** روایت کرد که جماعته علماء شهر که در آن
 عصر بودند هر یک در انواع علوم و حکم متفق علیه بودند اتفاق تمام بنزد قاضی سراج الدین
 ابوی رحمته الله علیه جمع آمدند و از میل مردم با سماع رباب و غربت غلامان سماع و تکریم آن
 شکایت کردند که رئیس علماء و سرور فضلا از دست مولوی است و در سماع شرعی و علمی قائم
 مقام رسول الله علیه سلم چرا باید که اینچنین بدعتی پیش و در این تمثیل را با مردم که
 این قاعده مہندم گردد و این شہوہ بزودی در افتد قاضی سراج الدین گفت این
 مردمان است موبد من عند الله او در همه عالم ظالمین و غیر عظیم انحال است و از انجا که
 او داند و ضایع خود کلی نشات بر جہا ابطا بولتفقہ و لہم بن معسول کردن و در انجا
 انفقہ و خلفی و منطلق و خوبیت و حکمت و عالم نظر علم معانی بر زبان و تفسیر و تکریم
 طبیعیات و خیر مانع الا کلمات بر کاندے بنشست و در انجا که در انجا که در انجا
 مولانا بردن کعبہ پرسان پرسان بدترسان ترسان حضرت مولانا

سلطان در کناخندق بیافت دید که بمطالعہ کتابے مشغول است اجزا را بدست مولانا داد و داد
 و در بایستاد و در حال مطالعہ آکرده دوات و قلم خود است جواب ہر سئال و نکتہ را در تحت
 آن ثبت فرمودہ بتفصیل و بچنان جوابات مجموع مسائل را در ہدیگر آمیختہ مجملہ ساخت
 چنانکہ چند وار و اطمینانی حاذق معجونی ہتیا کند چون ترک فقہہ کا عذر بخاک باز آورد بعد از مطالعہ
 بوضع مشکلات علی العموم و در عنان عموم محض ماندند و در بنیات و دلائل آن مسائل و کتابت
 و ایراد بر این و انہما رسند و دلیل حصر و الزام من بقول لانسور و رفع معارضہ خصم
 با توجیہ حضرت شان حیران ماندند و بچارہ شدند و ازین حرکت نجل گشتہ ہمانا کہ حضرت
 مولانا در عقب رقبہ فرمود کہ معلوم را سے علماء عالم باشد کہ مجموع خوشیہا سے جہان را تقویہ
 و عقود و عقود و اعراض و اجناس و آنچه در آیت زین للناس است و جمیع مدارس و خانقہ
 بخدمت صدور سلم داشتہ ہیچ منصبی از انہا نگران نیستند بکلی عن الدنیا و ما فیہا
 نظر کردہ ایم با صدور را اسباب متواتر و لذات دنیاوی مرتب مستوفی باشد و رحمت خود را
 دور داشتہ در کتب نثر وی گشتہ ایم و در خانہ جمول فرو کشیدہ چہ اگر این باب حرام را کہ
 فرمودہ بودند و نفی کردہ بکار عزیزان می آید و بایست بود سے حقا کہ دست از انجا باز کشید
 ہم اپنا ریمہ دین میگردیم و از غایت ناچیر سے و ناگفتنی باب عزیز را بنواختم چہ غریب
 کار مردان است و دینداران و بر این ابراہیم یقین است و غزل باب را در حال از سر آغاز نمود
 گفت سے ہیچ میدانی چہ میگوید باب زاشک چشم و وز جگر با سے کباب چہ اللی اخرہ
 مجموع علماء و خدمت قاضی سراج الدین نام گشتہ تو بہا کردند و بجلم خیلانہ و خلق عظیم
 مولانا انصافنا و ادند و از انجکہ ہیچ نفر دشمنہ مستدل و مدرس و مفتی بندہ و مرید شدند
 سے زاسمان آواین محبت نہ از عالم خاک چہ کار اقبال ستارست نہ کار بازو چہ

حکایت روایت حکایات و حاویان روایات چنان روایت کردند که جماعتی از حاجیان
 معتبر از کعبه معظمه رسیده بودند و زیارت مشایخ و گوشه نشینان مشهور شهر مکه را در یافتند
 و انانی شهر حاجیان را همه اعماد او و ولداریها کردند آنرا لامر کردند و سینه حاجیان مشهور را زیارت
 حضرت مولانا ارشاد کرد و بجمعه حرام بندی در میان جان بستند زیارت کعبه و جانها تو حرم
 نمودند چون از در رسد مبارک درآمد مولانا را در محراب دیدند یکبارگی یکسرا آورده
 پیشش شدند بعد از ساعتی چون بخوابیدند حضرتش بعد از استنشاق مشغول شد که شاید که بر شا
 پوشیده شده باشد و یا نماند که او را شنید که آمد می عظیم می اندم گمان فریاد آورد و در آنکه حضرت
 مولانا چه مخالطه در پوشید است اصحاب عظام از کیفیت حال تمهید آن عزیز تقصیر کردند
 حاجیان اتفاق گفتند که والله العظیم و بکلامه القلایع که این مرد در دعوات همیشه الحرام
 احرام بسته با ما هم بود و در وقفه عرفات و تاقا و فودیه و کعبه و شاکب حج و غیره و
 زیارت مرقدر رسول الله صلی الله علیه و سلم در عین معصیت با ما بود تا با ما بیج
 روزی با ما هم سفر و هم کاشه شد و چندین مشایخ را تفهیم یافتند که در آن وقت و با همین
 لباس که پوشیده است و این دم مخالط میکند و خود را نمی پوشد و شاکب از آن شور و غرورند
 سماع عظیم رفت و حاجیان سراپا باز کرده و عاصق شدند و در میان منقول است که از
 فحول اصحاب شریف مولانا را مرید بود از ایمان شهر و تجارت و حضرت پیغمبر که از آن
 بود همانا که شب عرفه و عید قربان خاتون آن خواجہ حلواسے بسیار سائل بودند و این
 یگان یگان تصدق میکرد جتنی عالی پر عباد می شکر حضرت مولانا فرستاد تا اصحاب را
 کنند و بدعای خیر سلوخت نمایند حضرت مولانا فرمود که آن خاتون صدیقہ است تا آنکه
 ازین حلوا بجز نزد تبرک نیز برگیرند جمیع اصحاب چنانکه می باید بنویسند تا نام خود را در آن

صحن طبق مالامال بود حضرت مولانا صحن ابر گرفت آہنگ بام مدرسہ کرد و باران متحیر شدند کہ چه
خواہد کردن ہمان لحظہ از بام فرود آمدند بی چینی فرمود کہ آن حلوارا بان مرد ساہنم تا او نیز
حیرت یاران یکی در نہار شد اتفاق چنان افتاد کہ خبر مقدم حاجیان رسید شادی کنان
مرد ہم شہر استقبال حاجیان کردند ہمانا کہ آن خواجہ روشن دل بچنان از گرد راہ راست
بزیارت مولانا آمدہ سر نہاد و شکر ہا کرد خداوندگار و لدا رہا فرمود دستورش داد
تا بخانہ بیاد و عیال خود را سلامت بے ملامت دریافت ہمان شب قدم کہ نشست
بودند غلامان از میان رختہا چینی را بیرون آوردند خاتون گفت این چینی ما با شاہجہ کا
دارد تاریخ و نام خواجہ بروی نبشتہ خواجہ گفت من نیز درین حیرتم کہ این چینی پیش من حکا
دارد خاتون بقیہ قصہ را باز پرسید گفت در کوہ عرفات شب عرفہ در خیمہ خود با حاجیان
جمع نشستہ بودیم می بینم کہ دستہ از گوشت نیمہ درآمد و این چینی را پر حلوا در پیش ما نہاد
دیدم کہ چینی از ما بود الا معلوم نشد کہ آنجا از کجا آمد غلامان بیرون دویدند بچکس را ندیدند
خاتون صدیقہ فی الحال سر نہاد مشکل حلوارا حلوا کرد و کیفیت حال را باز گفت خواجہ بیچارہ
از ان عظمت و قدرت بتقریر گشت علی الصباح زن مرد بحضرت مولانا آمدند و سر نہاد
کردہ زاریہا نمودند حضرت مولانا فرمود کہ آن ہمہ برکت اعتقاد و صدق نہاد شاہ بود کہ حق
تعالی قدرت خود را از دست ما بظہور سایند ان الفضل بید اللہ یوتیہ من یشاء
حکایت از باران مروی است کہ حضرت مولانا در مسجد قلعہ روز جمعہ تذکیر میفرمود و مجلس
نہایت گرم شدہ بود و تمام صدور و بدور حاضر بودند و در لبط کلام و تقریر غرائب تفسیر
بد بیضی می نمود و در غرائب و امثال حکایات و اشارت مناسب آیات تارمی فرمود و از ہم
گوشت نخسین ہا و آفرین ہا بآنچوق عیوق می پوست و مداحان رباعیہا میگفتند و مقرر ہا

خوش بجان سحر میگردند مگر فقهی از سر عتی که در دل دشت گفته باشد که اغلب واعظان آباستے چند از
قرآن مناسب است ایام اختیار میکند تا مقربان آنرا بخوانند و ایشان در آن باب مختصراً
کرده از هر کتابی و تفسیر اقوال غریب فرومی شمرند و آن موافق طبایع انام می آید اما و اعظمی
که بر افاضت معانی و ابداع لطائف قادر باشد و در هر وقتی تا هر آنست که بدین پیغمبر جان
حفاظت بخوانند و در آن باب خوض کند و از فوائد عجیب علمای عالم را محبت خود گرداند همانا که
حضرت مولانا در عین آن استنراق بدان فیه اشارت فرمود که از قرآن مجید سوره بجا
آید بخوان تا عجائب نبی و سلطان و امرا و سایر خلق حیران این اشارت گشتند همانا که
آن فقیه سوره و آجی را فرمودند حضرت مولانا فرمود که خواص حضرت الهی که با سوسن^{نقلب}
اند چون در صحبت ایشان رسی بخضوردل صدق تمام نشین تا از سعادت سرمدی بی^{نفسیب}
نمانی ای مری کرده پاوده با سوارید سر نخوایی بر و اکنون شرم دارید تو مری با نخو
خود مویشان کین با شتر هر موش را نبود سخن پس از نگاه سر آغاز تفسیر و تحقیق سوره
و آجی کرده چندانی معانی و دقائق بیان کرد که در تقریر بیان نیاید و تا وقت نماز شام
مجلس کشید تا بنور تقریر او و لفظی غرائب نواد میفرمود حاضران مجلس تمام گشته
مانند آن فقیه منکر بر خاست و بر بنه و جاها چاک زده تازی کنان پایه منبر ابو سها
و او با اعتقاد کامل و صدق بی غل بنده و مردید و از روز تمام خواص مردم ارادت آوردند
علمی عام شد گویند و عظم آخربین خداوند گاه بهمان بود و دیگر تذکیر شروع نمودند
لا یقطع تذکیر و تقریر مشغول بود و همچنان منقولست که در آن زمان بزرگی از اعیان شهر
وفات یافته بود و جموع اهل تویند در آن مجمع حاضر بودند مگر حضرت مولانا بیرون سراسر
توفا صبر میفرمود تا جنازه بیرون آمدن و کمال الدین معرف ایستاده بود صد و شصت

عالی الافراد تعریف میکرد که بسم امیر کمال الدین خوش آمدی و مولانا سیف الدین خوش آمدی
 و شیخ عزالدین و ازین قبیل بے حد میگفت چون جنازه را بیرون آوردند و روان شدند
 و با بوسه را در کنار پناهندگان دفن کنند حضرت مولانا پیش آمد و بر سر گور مثال تلقین خواند
 ایستاد فرمود که کمال معرفت را بخواند کمال معرفت بیاید و سر نهاد و جمیع علماء و شیوخ نگران شدند
 که حضرت مولانا چه میکند فرمود که هم اکنون اگر صدر الدین و بدر الدین هست پیدا شود و معین گردد
 که از کیان هست و می ترسم که در صدر الدین نوری نباشد و بدر الدین را نور نبود و کمال او در نقصان
 باشد و چون سیف الدین را بر نفس خود نرا نده بود بساطو منکر و کبیرا میر شود و عزت او بخواری
 مبدل گردد و غریب از پنا و خلق بر قاست کمال الدین بهوش گشته بسا منکران کهن تحبیه
 ایمان کرده ز نار با بریند و از نو بنده و مرید شدند حکایت است یاران صحبت در
 ندیمان خدمت چنین روایت کردند که هر ساله حضرت مولانا با صحابه کرام در کوه
 فاخر برگرد و پنا سوار شده بجانب آب گرم می رفتند و قرب چهل چاه روز آنجا بگاہ است
 میکردند که در کنار چاه آب گرم یاران حلقه زده بودند و حضرت مولانا سرست جام بقا
 و مستغرق انوار افکار گشته معانی میفرمود یاران لغز با میزدند و شور با میکردند اتفاقاً تمام
 بجز آن کولی بکارگی لغز با در آمده غلبه عظیم میکردند حضرت مولانا با ننگی سمناک بر ایشان زد
 که این چاه است یا شما بگوید یا ما و زوال نشان خاموش گشته هیچ نگفتند چندانکه آنجا بگاہ
 بود اصلاً جانور سگ و دم نرد چون بمبارکی مرحبت میفرمود بکنار رو یا بیاید و اشارت کرد که بعد
 ازین دستور است بحال خود مشغول شوند فی الحال بخلقه تمام گفتن آغاز کردند همچنان
 حضرت مولانا قدس ستره بزیارت تربت بهاء الدین میرفت قضا را مگر قضا بان شهر
 کاوے را خرید بودند که قربان کنند ریمان را دریده از دست ایشان بگیرد

خلائق در پے آن گاؤں میدیند عللاً میگردند و بچکپس را یارہ آن نبود کہ مارہ بیشتر رود تا اورا
 تواند گرفتن از ناگاہ گاؤں حضرت مولانا مقابل امت دنی الحان با استاد آہستہ آہستہ پیش آمد
 زبان حال کہ اہل حالش دانند ان بخوست دلاہا میگرد ہمانا پیش آمدہ گاؤں را گرفت و بہت
 مبارک اورا میمالید و رحمت میفرمود و جماعت قضا بان در پے رسیدہ سر نہادند فرمود کہ این
 شاید کشتن آزادش کنسید قبول کردہ آن جانور را آزاد کردند و از قتل رمیدہ ترخانیش گذاشتہ
 بعد از ساعتی چون اصحاب عظام در عقب سیدند حضرت مولانا مہرقت شروع فرمودہ گفت گاؤں
 آہنگ قتل کردہ بودند از ناگاہ خلاص یافتہ بگریختہ و بسوی ما آمد حق جل و علا از عنایت بی ہمت
 خود بکیت ما از کشتن و شرح کردن بر ما پیدا و آزاد شد اگر انسان را کہ از جان و دل سے
 حضرت مردان آرد و مرید شود و از دست سلاخان و مزخ بر ماند و بخت ابدی برساند بہت
 عجیب غریب نباشد از غایت شادی برقص درآمد از اول روز تا شب ناگاہ و سماع بودند
 و چندانی دستار ہا و جامہا بقوالان دادند کہ در حساب بناید و گویند آن گاؤں آزاد کردہ را
 دیگر کسے بجای نید و در صواسے قونیہ ناپدید شد ہچنان از مغز ابراہیم شیخ سنان الدین نجاشی
 کہ از اصحاب کرام بود و روح البدر و منقولست کہ روزی حضرت مولانا فرمود کہ عاقتخان خدا
 راحل و تہ محبت میگشتہ اہل دنیا را نہر فراق زن و فرزند می کشد و حق تعالی این عالم
 وجود را از عدم مخترع ساختہ است پس عدم می باید شدن تا از تو چیزے سازند ہنوں بہت کہ
 کہ روزے حضرت مولانا قطب الدین شیرازی رحمۃ اللہ علیہ بزیارت حضرت مولانا فرمود
 بود و حضرتش ببارت پر خود گرم شدہ بود ناگاہ گردوی از دریا سے بکزیشتہ جماعتی از آن
 آن صدا شدند و مولانا فرمود آہ از گردنستہ یا خضر گردون ہمشان سر نہادند و انہما
 خدمت قطب الدین سوال کرد کہ راہ شما چیست فرمود کہ راہ ما گردون زلف خود را ہمانان

تا نیمی نرسی جنانکہ صبح چنان گفت تا نوری نبروی قطب الدین گفت آہ و نوجا جانم فرمود
 ہمیں کہ چکنم پورا نگاہ در علی ابن رباعی را فرمود گفتم چویم گفت ہمیں کہ چکنم کہ گفت ہمیں چاہے
 بیان کن چویم کہ فرمود من گفت کہ لای طالبین بدو پوئید برین با شریعین کہ چہ کہم کہ مولانا
 قطب الدین جاندم میرشد پیمان کے از کبار عجایب نارت بافتہ در حضرت مولانا قدس اللہ
 العزیز مشہور شد بردند کہ تباہوت و گورنہیم یا نہ فرمود کہ تباران اپنے عیال است عارف بالی معین
 اللہ کریم الدین بکیت پور رحمۃ اللہ علیہ از عیال اہل تقانات بود و صاحب بصیرت فرمود کہ تبارت ہمارے
 اولاد با شد پاران گفت شد ہی دلیل گفت فرزند را ما در بہر رعایت میکند از را در سہم آدمی
 از خاک است و تخلص چویم ہم فرزند خاک است پس ہر دو برابر اندو خاک ما در پس ہمارے مشفق
 بہر دوین صواب تر بنیاد حضرت مولانا شہید ہاش فرمود و گفت ای چمنی در وہ چ کتابی مسطور
 نیست پیمان منقولست کہ روز سے در مسجد قاضی عزالدین در غلی و غلط بیگنہت حضرت
 مولانا در انجا حاضر بود و کرد اعظ و تقریر آیات بیفات و وعظات مردم بہ اللہ عظیمی کرد
 حضرت مولانا روی با صواب کرام کردہ بہ معرفت شروع فرمودہ حکایت عجب حال آورد
 کہ مگر در خطبہ خواجه بود و منعم و صاحب مرآت از ناگاہ بعالم بقا سفر کردہ اورا فرزند
 ماہی اخلاص و ہدکار و از تکمیل پیش قرب صد ہزار زر نقد بوی میراث ماہی بیرون اہلاک
 و اسباب فائدہ با عورتی شوق کردہ تمام ہای با او سے گفت کرد و ہمیش نماز سے
 مرد میرانی نداند قدر الی ہرستی چنان کہتہ و مرجان یافت زالی بہ تقدیرت و کار رفت
 و وہا ہنما بہ ماہی چون چند دران ویرا ہنما بہ عاقبت حال چون این پسر را ہمد و جو ہر
 چنانکہ بنائے مصلح شد و آن معشوقہ حور العین نیز ازہ سے کنار گرفتہ چندا نہ کہ بیکوشید
 در میان نمی آرد و آن ہوسے کہ در میان ایشان نمی گنجی از دیدہ سرزد و بعض ہر سو

دشنام و ابرام میکرد آخر الامر بدان فاشه گفت که تو حاجتی دارم بعد از آن تو دانی بخوانم
 که در وقت بول کردن تو در شگاف رات نظر سے کہم گفت سہل بہت ہانا کہ سا عجم ہین
 آج او مشغول شدہ فریاد کردہ یہ ہاسے ہاسے بگریست پرسیدند کہ وجہ گریہ و افغان
 گفت ازان مجموعہ مال اسباب کہ در راہ او در پاتھم نہ بخوانی نمی بینم کہ درین جایگاہ
 تباہ پرگناہ فرو رفته است چند نچہ نگرییم (فحسہ ازان) با پدید نیست بچین این داعظ مانیر
 و علمائے ظاہر خود نما اگر چہ از انبیا و اولیا و اطباء نشا ہتا پید ہند و بدان قدر مہیات
 میکنند بقولون بالسننہ صیر ما لیس فی قلوبنا و قلوبنا ازان حالات و عقائد و عقائد
 درونشان از خبر سے نیست و در اولی شان کشتہ کہ ہر دم دریم و عجمی عشق کردن
 آسان است بہ یک اورا دلیل برمان است بہ حقا کہ ہر چی نماز و آنچه دارند بر بستہ است
 نے بر رستہ عاقبت کار معلوم شان شود و سود ندارد بر خاست و بے کفیش روانہ شد
 حکایت ماکہ اقتضا و احکام ہر حال کہ الی اللہین کا فی حتمہ اللہ علیہ کہ ان کا ہتھ
 روم بود و دست کرد کہ در تاریخ سندستہ و شہین راستماہ بجا نریا مالک قونہ فہم ہتھ
 سلطان عز الدین کہ کا در سن نور العتربہ الامور و لایرت و شہندیہ را اتمام ہما بندہ ہاشم
 دعوائین خود ہند و لایرت ہا سی تعالیٰ بزودی از حق ہمارت بچہول ہستہ ہین ہستم کردہ
 شوم جماعتی و دستماہ کہ از او ہر علمای شہر بود و شہر شہر الدین ہر دین ہر ہتھ
 رازی و شمس الدین ہتھ ہجم الدین ہر ہتھ ہتھ ہتھ ہتھ ہتھ ہتھ ہتھ ہتھ ہتھ ہتھ ہتھ
 جمیل ایشان را خواہ از افواہ مردم شنیدہ ہووم اما استکہ ارتعاب از سبب اسباب ارتکا
 انکار مانع نمی شد و نمی یارستم بدان جناب کرامت کہ سیدان عاقبت الحال نوینش لکی
 رفیق جان بن گشتہ بر نسبت تمام و جذبہ خوردن آن شاہ امام مصحوب آن جماعت کہ ہم

زیارت حضرت مولانا مشرف گشتم ہانا کہ چون از مدرسہ مبارک قدم نہادیم دیدیم کہ حضرت
 مولانا خزان استقبال بندگان کرد و بجزو نظر سے کہ بہ چہرہ مبارک شش اندختم عقل از من زایل شد
 ہچنان بحیم سر نہادیم و مولانا از ان میان من بندہ را در کنار گرفته این بیت فرمود
 میگیزی ہر زمان از کار ما در میان کار چونت یافتم بعد از ان فرمود کہ اللہ الیکمال الدین
 ہا روی بحال جلال الیوم آوردہ و از اکمال دین شد و ہچنان از عالم لدنی خود زبان برکشود کہ بحیم
 خود از زبان کبچ شیخہ و قطب عالم نشیندہ بودم و در سبب کتابے مطالعہ نکردہ چون بعد
 استعداد و ادراک خود از عظمت او واقف گشتم بعد ہزار ارادت و اخلاص از سلک
 مخلصان او شدم و فرزندم قاضی بدرالدین و مجد الدین اناک را مرید ساختم و چندین
 بزرگ زادگان بندہ و مرید شد ہانا کہ آشفتم و در بمقام خود باز آدمی بنیم کہ جانم باز
 و قفس قالب من بقرار و پرواز کنان شد باد و ستان عزیز مشورت کردم کہ البتہ بخوابم کہ
 حضرت مولانا را سماع دہم مریدی را پیدا کنم تمام قونیہ را طلب کردم غیر از سی زنبیل بلوچ
 خاص الخاص نیافتند و فرسے چند از نبات بہم آمنتند و از زبان تمام عالمیان را در کتب ان
 امین بودہ از کثرت اجتماع ہا و شور ہا و سرور ہا ہر شیخ لغتی بخلائق قونیہ ولو حق آن
 بس میکرد بر غاشم و ہنزدیک کولاج خالون تو قاہی کہ ہرم سلطان بود رفتہ کیفیت حال
 باز گفتیم وہ بلوچ و گزند کورہ الخام فرمود من تصور میکنم کہ بہت مردم عوام جلا بہای
 شہد علی سازند درین فکر بودم کہ از آب را بیشتر باید کردن ناگاہ حضرت مولانا از در آمد و
 گفت کمال الدین وقتی کہ ہمانا بیشتر آب را بیشتر باید کردن تا بسندہ کن ہمان بود کہ
 کالبرق الخاطف و الہام الہاتف نا پدید شد چندانکہ در پے دویدند اثر سے نیدند آخر
 تمام بلوچ را در حوض مدرسہ قرطاس کردہ در چند نمی خسروانی و بگر جلاب ساختم و بشراب سلطانی

سپردیم تا آبتاک نباشد و بدم می باید پیشیدن قوح پر کرده بمن داد چشیدم دیدم که
 بغایت زبان گیر و گلوگیر بود گفتم دیگر آب می باید سبوی چند با آب ریختند باز چشیدم
 شیرین تر از اولین بود همچنان بغیر از حوض ده خم دیگر از جلاب شکری کردند و هنوز شیرین
 بود فریاد از نهاد من برخاست که این کرمت عظیم از اشارت آن حضرت است و مرا اخلاب
 یکی در پزار شد که بود و الوان اطعمه از جلاب بحیاب قیاس باید کردن و در شب کام سلاطین اساطین
 دین را دعوت کردم چندانی بزرگان جمع آمدند که در شرح نیکند و از وقت نماز ظهر تا نیم شب
 حضرت مولانا در سماع بود و بقوت ولایت و قدرت هدایت میدان را از دست مردان
 وقت با استقبال تمام گرفته کسی را مجال و امکان حرکت نبود و من در صف نعال که خدمت
 در میان جان بسته تشنگان سماع را جلاب بخش میکردم خدمت معین الدین پروانه بعد
 اذان فرمود که نواب سلطان بموافقت من بنده چون شمع طراز بعد هزار نیاز و اهتزاز بر سر
 ایستاده بودند و بوجه کارواند شهادت در دلم می گزشت همانا که حضرت مولانا قوالان را
 بگرفت و این رباعی را فرمود **س** گرم آمد و عاشقانه و حبت و شتاب **ب** بویافت
 روح او ز گلزار صواب **ب** بر جمله قاضیان دو ایند امر و ز **ب** بر حبتن آب ندگی قاضی کاب **ب**
 باز سماع گرم تر از آن شد که بود همچنان مراد در پیش خود خوانده در کنارم گرفت و چشمم ریم
 بوسها داد و غزلی از سر آغاز فرمود **س** مرا اگر تو ندانی پرس از شبها **ب** پرس از
 شیخ زرد و خشکی لبها **ب** و این غزلی است مطول عظیم و من فی الحال سر از که **ب**
 چاک زدم و مرید عشق او شدم و آن بود که احوال من و احوال من **ب** بدانکه رفت ترقی گرفته
 از اولاد و اعقاب اسباب من بی نهایت شد و آنچه باطن من نخواستید و چشاندن **ب** ان زبان آید
 یضیق صدای لای نطق لسانی چنانکه گفت **س** ملک سعادت بر دهر که مرانده **ب** شد

خواجہ ہر دو سر شد چو گزیند درم پہ چنان سعدی اصحاب چنان وایت کردند کہ شبے
 معین الدین پروانہ اکابر شہر را سماع دادہ بود ہر یکے شمع نیم منی با ہم بُردہ در پیش خود بناہ
 بودند عاقبت لام حضرت مولانا را دعوت کردہ اجابت فرمود چہ عادت آن حضرت چنان
 بود کہ بعد از اجتماع ہمہ کابر حاضر شدی پس حضرت مولانا یاران را فرمود تا شمع کی با ہم
 باشد اعزہ اصحاب حقارت آن شمع کو چک متعجب شد نہ چون حضرت مولانا بسرای پروانہ
 درآمد و در کنجی فرو کشیدہ آن شمع کاپیش او نہادند صدروا کابری زیر در ہم نظر میکردند تعجب
 می نمودند بعضی بر جنون و شید حمل میکردند چون حضرت مولانا فرمود کہ جان اینہمہ شمعہا این شمعک
 حقیر ما ست اصحاب صبیق سر نہادند مصدق میداشتند بعضی از روی انکار سعی جتنابند
 و محال می پنداشتند گفت اگر باور منی داید ببینید بگرد آن شمعک فرود آمد تمام شمعوع منور
 یکبارگی گشتہ شد و ہمیشان در تاریکی فروماندند فریاد از ہناد یاران برخاستہ بعد از ساعتی کہ
 حیران ماندہ بودند آہی بگرد آن شمعک روشن شد و مجموع آن شمعوع کماکان باز روشن شدند
 بعد از ان سماع برخاست جمیع علما و ائمرا نعرہ زنان سر نہادند و ناوقت سحر سماع میسر مجموع
 شمعہا سوختہ شد و آن شمع کو چک تا صبح دم از برکت آن دم روشن بود ہمیشان بندہ و مرید شدہ
حکایت ملک المدین مولانا شرف الملتہ والدین قیصریہ علیہ السلام المد والنجتہ کہ در
 عصر خود شافعی ثانی و نمان ثانی بود و از مریدان برگزیدہ ممتاز چنانکہ خدمت تلج الدین
 معتبر در شہر قراہت و مدرسہ بنا کردہ از حضرت مولانا اورا مدرس خواست حکایت کرد
 کہ روزی در بندگی مولانا حاضر بودم کہ فرمود مرید را در حضور شیخ خود نماز کردن جائز
 چہ اگر در کعبہ نیر با شد بہنا کہ حضرت بہا الدین ولد قدس سرہ بمعرفت مشغول بود وقت
 نماز شد جماعتی از مریدان ترک حضور شیخ و سماع معارف کردہ نماز شروع کردند و یاری

همچنان متفرق حضور و مستهلک فی شیخ بودند حق تعالی نظر بصیرت ایشان را عالی ایمان نمود
 که نماز کنندگان را روی از سوی قبله گشته بود و نماز باطل شده و همچنان سستی دیگر فرمود که سماع
 شیخ کامل را چون نماز موقت و روزه ماه رمضان فرض است مریدان مخلص مقبل محب سماع بها
 چند آنکه میتوانند بر عوام الناس که نه شیخ اند و نه مرید حرمت و باز فرمود که کافه انبیا و اولیا
 در حق حقیقت با تعالی گفتند و بر چیزی قرار ندادند و من از ستر نور جان محمدی علیه السلام
 میگویم که خدا یکی ذوق است و من لحدیق لحدی و من آن ذوقم و در آن ذوق بکلی غرقم
 و ذوق عالمیان عکس آن ذوق است که الایمان کله ذوق و شوق همانا که لغره برد و سماع
 شروع کرده و همچنان فرمود که من این جسم نیستم که در نظر عاشقان منظور گشته ام بلکه آن
 نورم و ذوقم و آن خوشی که در باطن مریدان از کلام ما و از نام ما سرزند الله الله چون آدم
 و ریابی و آن دم ذوق در جان خود مشاهده کنی غنیمت می دارد و شکر با گزار که من آنم پس
 خود را چو می زیار خورم یابی پس از عمر نصیب بایش آن دم یابی پس زینهار که ضایع نکنی آن دم
 زیرا که و گرد می چنان کم یابی پس و باز معنی دیگر فرمود که نظر بر لقمه حلال و کسب آن نباید کرد
 که اصل آن دخل خرج است تا درجه خرج می شود و بسیار لقمه حلال باشد که خبر کسل و دخل قشیل باز
 نیارد لقمه که در جان تو ذوق و شوق افزاید و غیبت بدان عالم نماید و میل بر طریقه انبیا و اولیا
 رو نماید بدانکه حلال است و نهی است و گفتنی نیست خموشی اگر از آن لقمه بر عکس آنچه فرمود
 بدانکه حرام محض است لقمه که نور افزود و کمال آن بود او و دان که در این دنیا
 و گوییش نیشها به لقمه تخم است و برش این شبها چون لقمه است سستی و درام و جهان
 غفلت نماید از اذن حرام علم و حکمت زیاده از لقمه حلال پس عشق در وقت زیاده از لقمه حلال
 زیاده از لقمه حلال از آن میل خدمت عزم رفتن آن جهان پس باز فرمود که لقمه چنان که خوانی

اما خود را نگاہدار تا خود را در امور دنیا خرج نکنی ابستہ جہدی کن کہ در راہ حکمت و استماع کلام اولیا
 صرف شود والا لقمہ ترا خورده باشد چنانکہ حضرت مصطفیٰ صلی اللہ علیہ وسلم در شان
 امیر المؤمنین عمر رضی اللہ عنہ فرمود کلا و امثال کل عمر انہ یأکل کل الرجال ویعمل عمل الرجال
 بعد از آن فرمود **س** چونکہ لقمہ میشود در تو گہر تن مزین چندانکہ بتوانی بخوری چونکہ در معدہ شود
 پاکت پلید و قفل نہ بر حلق و پنهان کن کلید ہر کہ در وی لقمہ شد نور حلال ہر چہ خورد تا خورد
 اورا حلال **پہنچان** یارانی کہ قول ایشان معتبر و معتمد علیہ و تدجیان روایت کردند کہ
 شمس الدین معلّم پیوستہ در سماع برابر حضرت مولانا والہ و حیران میماند و باقی صحابہ شود سرور
 مشغول میشدند روزی در سماع فرمود کہ چرا بر روی ما بجد گناہ میکنی و سماع نمیزنی مولانا مذکور **نہادہ**
 جواب داد کہ غیر از روی مبارک شما در عالم چہ روی است کہ توان دیدن و تفرج کردن این بندہ
 آن مزہ و آن خوشی کہ در تماشای روی خداوند گامی باید از ہنچ روی دیگر آن روی
 نمی نماید فرمود کہ نیک است مبارکباد اما ما را روی دیگر است پنهانی کہ آن روی را بدین
 دیدہ ما نتوانی دید جہدی کن تا روی بران روی ہنی و آنرا بینی تا وقتی کہ این روی ظاہر
 پنهان شود آن روی پنهان را آشکارا توانی مشاہدہ کردن و چون بینی فی الحال بشناسی
س جہد کن بی پردہ دیدن لوز را چون مانند پردہ نظر اید یعنی **اللہ اللہ** بر قرص آفتاب
 تیر نباید نظر کردن کہ چشم را خیرہ و نظر را تیرہ میکند و بعد از آن ہیچ نتوانی دیدن **س**
 ای چشم کہ پروردی در سایہ او بنشین **س** ز بہار در احوالت در چہرہ او منگر **س** بعد از آن شمس الدین
 بعبادت سماع قیام نمود **حکایت** یاز بزرگوار زہری بہاؤ الدین بکبری رحمۃ اللہ علیہ کتاب سراج
 روایت چنان کرد کہ روزی از حضرت مولانا سوال کردم کہ علت مشائخ کہ در افواہ مردم گفتہ میشود
 کدام است فرمود عجبا آن در ظاہر است و اما در باطن فرمود کہ حاشا از مشائخ کہ در ویشا باشند

چنان علت بد باشد اما کسانی را که بسبب ات باطن بیباکی ظاهر شود مردود و طریقت کردند
 عاقبت بدان علت مبتلا شوند چنانکه در زمان مولانا شیخی بود صاحب قبول و ذوق فزون او را
 شیخ ناصرالدین گفتندی صاحب بیصره و باشیخ صدرالدین با جمیع علوم یکجا یک زوی
 و مریدان معتبر داشت مگر زوی حضرت مولانا با چندی درویشی از حوالی خاتقا شیخ مذکور
 عمو میکرد و او در جوسق خود با مریدان خود نشسته بود از ناگاه دید که از در مولانا در سینه
 گفت چه صوت تاریک طریقت بار یک در با دستار خانی و فری کبوده و من هیچ نمیدانم که
 این مرد چه سیرت و چه طریقت دارد و بخرقه او بکه میرسد پندارم که در وی لوزی باشد همانا
 که حضرت مولانا از دور بدان قصر نظر کرد بدشتی فرمود که ای خریبچه تمیز ساعت شنبی
 ناصرالدین آبی بگرد و بنفقا و مریدانش فریاد کنان بروا قنادند که چه حالت هست گفت
 بی ادبی کردم و گستاخی نمودم و حضرت مولانا بر من زخمی راند و من از عظمت ولایت او
 بخیبر بوزم هرزه همین ساعت اینجا بگاه گفته بودم غیبیان بگوشت و رسانند مرا حاکم
 دیگر گون شد و بخت من سرنگون گشت **۵** گرچه کس نشیند از وی آن سخن :
 رفته در گوشه که بد آن من کدن **۶** آن نجه خفته و تکیه زده **۷** آمده سرگردان گردان شده
 گفت پیغمبر عینائی ینام **۸** کلینام قلبی عن ربی اکا نام **۹** خود همان بود از تخیر مردی
 بیرون آمد خیر شد نعوذ بالله من ذلک ازین جانب صاحب بهر شش عبت نظر کرد
 که دشنام مولانا بر کسیت بجکس را ندیدند تعجب ایشان یکی در سینه **۱۰**
 از قضیه دشنام سوال کردند فرمود که ناصرالدین بدین امر در طریقه و شسته بیرون
 اخوان شایطین حق صورت ما چیزی گفت تا جرم خیری شد حق تعالی از غایت خیرت آن بچاره عبت
 عالیان کرد تا مردی مردان نامردی سردان در نظر یاران سر و ظاهر گردد و عاقبت الامر

چنان شد که یاران را چیزی پنهانی پیدا و تا او را در کار آرند و مفعول بایراد شد و آن بود که
در شهر قونیه بعلت مشایخ مشهور گشت و بعضی از بیابکان گرد او می گشتند و از او چیزهای ^و بر می
و حسرت هتک المبطون و دشمنان او می خواندند ^و بدگمانان باشد همیشه زشت کار ^و نما
خود خواندند حق یار ^و هر که باشد از زنا و زانیان ^و این بر وطن در حق ربانیان ^و مریدان
شبی دار و دادند و از تنگی دشمنی او رسیدند ^و حکایت شیخ بدرالدین نقاش که از مقبولان
حضرت بود چنان روایت کرد که روزی مصحوب ملک المدریسین مولانا سراج الدین
تبریزی رحمة الله علیه که بتفرج می رفتیم از ناگاه بحضرت مولانا مقابل افتادیم از دور
دور تنهایی آمد ما نیز متابعت او کرده از دور دوری می رفتیم از ناگاه واپس نظر کرد
بندگمان خود را دید فرمود که شما تنها بیایند که من غلبه سادوست نمی دارم و همه گزیرانی
من از خلق بشومی و ستبوس و سجده ایشان است خود همواره از تفصیل است و سر نهادن
مردم بخدمت رسید و بهر حاوی و نامرادی تنظیم عظیم می فرمود بلکه سجده می کرد بعد از آن
حضرت مولانا روانه شد چون قدری پیشتر که رفتیم در ویرانه که با چندی سگان بر خفته
بودند همانا که سراج الدین تبریزی فرمود که این بچاگان چه خوش انمادی دارند و چه ^{خفته}
اند و بر هر یک چسبیده فرمود که آری سراج الدین اگر دوستی و اتحاد ایشان را خواهی دریا
جیفه و یا جگر بندی در میان ایشان انداز تا حال ایشان را کشف کنی بچنین حال دنیا و اهل
او برین سوال است که می بینی وقتی که عرضی و غرضی در میان نیست بنده و محبت گیرند چون
محتوی از غرض دنیا در میان آید عرض چندین ساله بیاد دهند و حق مجالست بیک ^{نهند}
پس اتفاق اهل تفاق بقای ندارد و بهین مثال است که می بینی همچنان منقول است که
شبی سراج الدین پروانه حضرت مولانا را دعوت نموده و سروران شریعت ^{نفت}

ہر ضربه بود بعد از آنکہ از سماع فارغ شدند خوانی عظیم انداختہ با شارت پروانہ در کاسہ
 زرین کیسہ پُر زرد زیر برنج ہنادرہ تا بطریق امتحان بینند کہ مولانا چہ میکند و آن کاسہ در پیش او
 ہنادرہ مبدوم پروانہ بہ تناول طعام ترغیب می داد کہ این طعام از وجہ حلال بہت تا حضرت
 خداوندگار یک ولقمہ افطار کند مولانا بانگی برومی زد کہ طعامی مکروہ در پیش مردان آورد
 از دین و مصلحت دورست و از مذہب و تہیرون و لحد محمد کہ ما را ازین کاسہا و کیسہا
 فرغت کلی بخشیدہ اند و سیراب گردانیدہ ہمانا کہ بسماع برخاستہ این غزل را از سر آغاز
 فرمود **ب**خدا میل ندارم نہ بچرب نہ بہ شیرین نہ بدان کیسہ پُر زرد نہ بدان کاسہ زرین
 الی آخرہ پروانہ مسکین بی پای حضرت مولانا نشاندہ و عذر با خواستہ از امتحانی کہ کردہ بود
 مستغفر شدند و کاسہا را ایغافرمود و این حکایت ہنوز در اوائل ظہور دوست ہچمان
 منقول است کہ حضرت ولد قدس سرہ العزیز فرمود کہ از حضرت پدرم سوال کردم
 کہ تفسیر این کلام کہ اولیای تحت قبایلی لا یرفہم غیر می چہ گویند بہت مقصود از قبایلی
 ایشان است یا اخلاق ذمینیہ فرمود کہ بہاء الدین آن نیز بہت امام و از قبایلی
 ایشان است چہ بعضی اولیاء در ظاہر حرص چیز ہا باشد و بعضی را اسفار و تفرج خوشتر است
 باز بعضی مشغول شوند بشاہد بازی و بعضی را تجارت خوشتر است و بعضی بتفصیل علم رغبت کنند
 و با کتساب ہایا نمانند اما ماکان و میکن کہ بعضی بر خلاق ایشان بنیاء کار یا کنند کہ مردم
 ناپسند آید و در تحت آن قبایلی ہمان ہمانند و از آفت شہرت گرفتہ و بہت شہرت
 باشند تا عوام لابلک خوہن آن جماعت را ندانند و ہر حال شان مطلع نشوند کہ ان اللہ
 تعالیٰ اولیاء اخفاء صدق رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم **س** قوم دیگر
 پنہان می روند بہ شہرہ خلقان ظاہر کے شوند ہا اینہمہ از ہنرمند ہیکس ہا بہت

بر یکیا نشان یک نفس هم کرمت شان هم ایشان در حرم بتام شان را نشنوند ابدال هم
 در عانی فرموده بود و در انصحت و تهدید کرده و گفته بود که البته ترا شهید خواهند کرد و
 که شرح درجات و رفیع سینات تو از ان خواهد بود و گویند که او در عرا به کرده و زیر کلاه
 کرده ندانی همه الله تعالی چه بود کردی میباشی همین آفات به که و جب شد طبیعت را مکافات
 همچنان منقولست که روزی حضرت مولانا بخدمت فرزندش سلطان لده فرموده است که
 پسر و الدین گزار تو پرسند که راه مولانا چیست بگو تا خوردن باز فرمود که فی بگو مردن بعد از ان حکا
 فرمود که در پیشی برو خانه رسید آب خوشتر کرد ختمی چون ماه از خانه بیرون آمد برقی بدست
 در پیش او در پیش گفت کوزه آب بخوریم دختر بانگ بروی زد که خیر خیر درویش این که روز
 می خورد و شب همه شب می خسپد درویش رستین آنست که شبها نیز نخورد و روز خود چه
 باشد همانان درویش تا روز وفات طعام روز را نخورد تا بمقصود خود رسید همچنان
 منقول است که حضرت سلطان ولد قدس الله سره العزیز فرمود که روزی پدر مرا پیش
 خود خواند بر روی دستم بوسها افشان کرد بی نهایت عنایتم فرمود بعد از ان گفت
 پسر و الدین میخواهی که خدا را با تو بنمایم گفتم که حجت عظیم باشد فرمود که در روز تمام عین
 می بینی الا بشرطیکه بیست و چهار ساعت شب و روز را قسمت کنی بیست و دو ساعت
 رصدی با مورین جهان مشغول شوی از خواب خوردن و غیره و آن دو ساعت دیگر بخدمت
 حق مشغول شوی از خواب خوردن و غیره و آن دو ساعت دیگر بخدمت حق مشغول شوی
 بخدمت عظیم و حصول حصو و همچنان بعد از چند روز بیست ساعت بهمات خود مباشر باشی چهار
 ساعت باز بخدمت حق مشغول شوی همچنان تا غایتی که بیست ساعت تمام عبادت حق قیام
 نمایی و چهار ساعت بعالم اسباب صحاب بصدالح ایشان مشغول شوی و آن حالت بجای رسا

تمام ساعات و اوقات تو بخدمت اللہ تعالیٰ مصروف شود و تعلقات عالم ملکی بکلی منقطع شود
 و هیچ مانند بعد از ان چندانکه خواهی و توانی می بین و با محبوب عشق بازیها میکنی و از هر چه گویی و دعوی
 بیشتر فرمود که برو ان پدرم آنچنان کردم که فرموده بود و آنچنان شدم که شارت و ارشاد کرد
 بود چنانکه حق تعالی موسی کلیم خود خطاب کرد که یا موسی کن کما اريد اکن لک کما تريد یعنی
 تو آنچنان باش مرا که من میخواهم تا من آنچنان شوم ترا که تو میخواهی چنانکه فرمود **و** بر عشق
 مرا گفت من همه نازم به همه نیاز شوان لخطه که ناز کنم به چون از را بگذاری همه نیاز شوی به من از هر
 تو خود را همه نیاز کنم **حکایت** شیوخ اصحاب عظم اللہ قد هم چنان روایت کردند که روزی
 حضرت مولانا در شرح حقیقت حقایق و اسرار غامضی کرم شده بود در آن حالت فرمود که خوشتر است
 در حق اهل روم عنایت عظیم داشت و بدعای صدیق کبیر **عنه** مدینه مرحوم ترین جمیع است
 و بهترین اقلیم خطه روم است اما در این ملک از عالم عشق مالک الملک ذوق درون قوی
 بخیب بود و بسبب مزه سبب سباب غر شانه و تعالی سلطان لطیف فرمود بسبب از عالم کبیر
 بر انگیزانید ما را از عالم ملک خراسان بولایت روم کشید و عقاب ما در خاک پاک روم ما و ما
 تا از کتابت فی خود بر سر جوایشان شاکریم تا بکلی کجیا شوند و محرم عالم عرفان و عالم
 عالم کردند **و** از خراسان کشید تا به ایوان پتاد آیمیزم ایشان تا کنیم شش پس ما
 گفت چنان مشاهد کردیم که هیچ نوع بیان حق بایل نبودند و از اسرار الهی محروم
 لطایف سماع و شعریه زبان که لایح مردم را سوا فتن افتاد و هست آن معانی
 چه مردم و ما اهل طریقت بودیم و در دنیا اطفالی رنجور شود و از شربت طیبیت نماند
 البته نقایح خواست طیبیت جانویق در زبان نماید که در او اندک کوز و ققاع کرد و در
 آنکه نقایح است شربت بر شربت نوشیدند و لایح معانی گشته طلال صحت و در

اصلاحی ناسور، داروی مایک بیک بخور، ماطیبیا نیم و شاکردان حق، بحر قلم
 دیدہ بار افلق، دست منزوی می خواہم از کسے بد دست مژوار سد از حق بسے، چرکا
 پیمان مقولست کہ خدمت ملک المدرسین جامع السنن والعروض لی اللہ فی الارض ثمس اللہ
 ماروی رحمة اللہ علیہ در عهد خود شیخ زما سے و لغمان ثانی بود و در صیانت و دیانت
 ثانی زشت مگر بقایت منکر سماع و کرامت مشایخ بود و جماعت فقہائے کاند کے از
 عالم مردان خدا با خبر بودند و بوسے برودہ روز سے پیش روی ذکر مناقب مولانا میکردند
 و از اخلاق حمیدہ او بشمردند کہ حضرت مولانا چہنا میکنند بے تامل و مطالعہ کتبہ در عین سہا
 غنوی سے نوید و چنان سخن نفوس علماء و نقیض عقول اہل معقول میکنند کہ هیچ نفسے ازین
 اکابر پیش او نفسے نمیتوانند زون و کجلی نطق و منطقہ ان عالم در حضور او بستہ میشود
 ہما کہ در جواب ایشان نہ متش گفتہ باشد کہ ازین خیالات فاسدہ باید گذشتن و بچو
 لعلوم دین مشغول باید شدن و شکایت ایشان کرد چون از درس عام فارغ شدو
 بر خاست و چند کھت نماز کردہ سہ ہا و تا قدر سے فیروز کند و باز درس خاص مشغول
 در خواب می بیند کہ حضرت سلطان الانبیاء والمرسلین محمد رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
 در صدر صفہ مدرسہ جلال الدین قرطاس رحمة اللہ علیہ نشست ہست و عجاہہ کرام با ہم
 حاضرند و طبقی پیش حضرت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم نہادہ ہمانا کہ مولانا شمس الدین
 پیش سے رود و بادب تمام رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم سلام میدہد حضرت مصطفیٰ علیہ
 و علیہ السلام جواب میفرماید می بیند کہ در طبق گوشت پارہا سے بختہ نہادہ ہست
 و او را پیش میخواند پارہ گوشت مولانا شمس الدین مذکور سے و بد سوال میکند کہ با رسول
 بہترین و لذیذترین گوشت ہا کہ ہست جواب میفرماید کہ خیار اللیم ما الفصل بالعظم

از ناگاہ بیدار می شود و ازین شادی در پوست خود نمی گنجد که حضرت رسول صلی الله علیه و سلم
 در خواب دیده بدست مبارک خود نقیبی بوسه داد و باز تجدید و عنق کرده از حجره در سه
 نصفه بیرون آمده می بیند که در میان صفه که حضرت رسول را علیه السلام دیده بود
 حضرت مولانا شریف مشیر مشهور که این همه حالت است با او سلام میداد حضرت مولانا
 اکرام فرموده بجواب سلام قیام میخیزد و مستحبین مولانا کرده برابرش می نشیند و
 خاطرش میگذرد که عجب این خواب را که مشاهده کرده بودم بجز دست مولانا بگیرم باز فکریست کند
 که همان سوال را از او بپرسم اینم چه جواب می دهد پیش از آنکه سوال کند میفرماید که آنچه شما
 علیه السلام خواب فرموده است که چهار الحیره ما انقل بالخطیر جوابی است فی الحال
 مولانا شمس الدین پیش میگرد و حضرت مولانا غائب میشود چون مذکور پیشش می آید
 می بیند که مولانا غیبت کرده است همانا که این معنی را پنهان کرده با بزرگواران نگاه
 اندازد باطنش سینه و اثری عظیم میاندهد چنان مولانا افضح الدین بعد خواب دید که از انکار
 استغفار می کند و در صحنه لیل سر باز کرده بیابان جامی ایستاده چنانی که تا حضرت
 مولانا مقراض فرزند و مریدش فرود نیامد و آنروز قریب به اثنی عشرت می افتد
 استادشان و سگ فقرا در آمده ارادت آوردند چنان که از علماء اصحاب
 منقولست که در اواخر حال حضرت مولانا اجماع مباشرت می فرمودند دست مولانا شمس الدین
 ناروینی طلبک را بر فرق سه برداشته گفته ختمی که شیع می گوید که در این
 سماع حرامست حرم زاوه است و این حکایت را مذکور روایت کرد و گفت روی آن
 علیار ضی الله عندهم صوت الناقوس فقال اص معه من اصحابه النظر ما يقول عند
 الناقوس فقال الله و رسول و ابن عمر رسول به اعلم فقال علی ان علی من علیه و رسول الله

وان علم رسول الله من علم جبرئیل وان علم جبرئیل من علم الله هذه التاویس بقول حقا
حقا حقا صدقا صدقا صدقا بعد از آن فرمود که تا قرص قرآن مجوس چون چنان می گوید
تا طبلک عاشقان قدوس چها گوید بهمانا که مقتضای وان من الشیء الایسب بجمده چون
جبال و او می تابد کند یا جبال اذبی معه ^{و معنی منقولست} که از استام و المدرسین مولانا ^{رازی}
رازی رحمة الله علیه که از وسام کرده بود و در آن زمان از تحول علماء روم بود و چون از
خدمت مولانا شمس الدین رومی منقولست که روزی که محتاج حمام شده بود و وقت سباح
رفتار است و آبناک شمام کرده از ناگاه حضرت مولانا مصادف شده از غایت شرمناکی
پشت است که باز کرده و پنهان شود مولانا او را در که نشاید که بختن چرا چنین میکنی مانع است
گفت از حضرت مولانا شرمنده شدیم و تشویر بر من غالب شد که درین حالت ظاهر
خداوندگار را نظر کنیم فرمود که از روی نیکوست و او بسیار عظیم است اما در سرین وقت باید بدن
که نظر غایت مردان کم از جمعی نباشد که عبارت از است و انذ لنا من السماء ماء مبارکاً
روح اولیاست ^۵ خود غرض زین آب جان اولیاست ^۶ و گو غیبول تیرگیهای شماست
و چون مردان خدا بر ظاهر کردن نجاست باطن قاورند تا نجاسات ظاهر را چه کند چنانکه گفت
^۷ نجس در جوی ما آب زلال است بد گس ^۸ و دروغ ما با راست و غنا ^۹ همچنان کتاب ^{۱۰}
شیخ بهاء الدین بکری در معارف لدنی بگوس بود رحمة الله علیه چنان روایت کرد که روزی
در بارغ حضرت خلیفه الحق جلی حسام الدین قدس ^{۱۱} سماع عظیم بود تا هفت شبانه روز
کشید پورا که ختم سماع کردند اصحاب هر یک متفرق شده و بجای خریدند قضا ^{۱۲} بر
النسب احتلام اقع شد پیش از طلوع فجر برخاستم تا کبنا جوی روم غسل بر آورده نماز صبح را
تیسرا شوم از ناگاه ^{۱۳} حضرت مولانا رسیدم که از برابر می آمد بکلم ضرورت ^{۱۴} بناوم ^{۱۵}

کہ چشمہ مقبل الگنگہ دار و برای غسل بجایگاه رود توبہ آرد زود تر مراجعت کن در حال نامہ پیش
 حکیم است همچنان حضرت سلطان العارفین جلی عارف قدس اللہ سرہ العزیز
 چنان روایت کرد کہ سلطان ولد حکایت کرد کہ چون خدمت مولانا شمس الدین تبریزی
 عظیم اللہ بزرگ از مردم دیدہ و مردم نادیدہ متواری شد و صورت لطیف او چون معنی
 فانی گشت فرستہ در میان یاران ہمدل واقع شد حضرت مولانا جهت تسکین نایزہ آن
 فتنہ عنایہ بعضی اصحاب و عقاب را برگزیدہ آہنگ دیار شام کرد چون مشہور شد
 در آیدیم از ناگاہ لشکری پیدا شد ترس سبب مرد حرامی بر ساز و سلب و لپیختہ کاروان
 ما غریمت نمودہ متوجہ شدند و جمع اہل کاروان بیچارہ گشتند ہوا حضرت والدہ ہمراہ
 مسہور و مشغول شد من پیش رفتم و لا بہا کردم فرمود کہ بہاؤ الدین بگو تا غم بخورند کہ مسہور
 باست همچنان کرد و کاروان دایرہ بر کشید شمال دایرہ ہووہی تا آمدت او را باو ننگ
 صرصر بردند چون لشکر برابر کاروان آمد چندانکہ میکوشیدند اسپان ایشان گامی از ان خط
 نمی فرستند حرامیان این حال متعجب ماندند سیکے پایہ شد و پیش آمدہ باو از بند سلام
 پرسید کہ شما چه قومید و از کجا می رسید و این چه واقعہ است کہ اسپان ما بسوی شما
 نمی تازند و گامی بیشتر نمی نهند و از غلامہا شمشیر با سے مصری بیرون نمی آید و مردان
 جادو اند اہل کاروان جواب دادند کہ ہاشاکہ مردم جادو کہ در میان ما و آیند ما با بندہ و
 با شید کہ فرزند بہاؤ الدین ولد یعنی مولانا جلال الدین و مر با اولاد و عقاب
 است در ہیبت دلایت اوست کہ شما را بتہ کردہ است سہولت شدہ بہر کمال
 جز کس را نیست زان ہیبت نصیب بہ ہانا کہ ہمشان چون برگہ خزان ریزان گشت ہمشان
 سر ہاشان باز کردہ با خلاص تمام اروا آوردند و از ان معیت تو بہا کہ و بہت

تجربا و غریب بیاران بخشیدند و مرفعت نموده تا شهر قطب بدرقه شدند و ہر یکے اجازت خواہ
 بقام خود مساوت نمودند و ہمانا کہ ہر کراما و ن و مہا عمر و معا صدق باشد ابد از اوقات زبان
 و بیات بہان امین و سلیم باشد چنانکہ فرمود **س** آنکے راکش خدا حافظ بود و مرغ و باہی
 مرور احارث بود و محبت **ان** از یاران مقبول چنان منقولست کہ روزے فخر الصلیح حاجی
 مبارک حیدری را رحمۃ اللہ علیہ کہ از خلفا سے معتبر قطب الدین حیدر بود و از جملہ مجتہان
 حضرت خداوندگار قدس اللہ سرہ العزیز و دارالذاکرین تاج الدین وزیر رحمۃ اللہ علیہ
 تاج وزیر بشی نصیب میگردد و اجلاس عظیم بود و خطاطہ علماء و فقراء و امراء اعیان و اخیار حاضر
 بودند و آن روز حضرت مولانا **س** سے شورشور ہای عظیم کردہ در صرح مشغول متفرق
 شدہ بود و ہم آن بود کہ از خوشی آن چرخ لطیف چرخ زمان بہرہم شدی و رقص الجمل در پیش
 گرفتنی چنانکہ در شوق آن حالت زمانی است کہ ہنوز در چرخ است چنانکہ گفت **س**
 لے آسمان کہ بر سر پا چرخ میزنی و در شوق آفتاب تو ہم خرقہ منی و مگر خدمت شہید شریف اللہ
 کہ در فنون علم و فنون لغیبی و افروہشت اما از حالت او ایسا بنی نصیب بورہ در گوشہ باہتوسی چند
 بساوی یاران مشغول بود از ناگاہ حضرت مولانا بانگ زد کہ لے غر خواہر لہجہ احد کھان
 یا کل لحدہ میںا فکر ہنموہ در کلام اللہ بخواندہ و تمام کا برتخیر ماند کہ حضرت مولانا چہ فرمود
 سید شرف الدین آغاز کرد کہ ماشا عا شامولانا را یعنی خیال بہت فرمود کہ غمش کن خیال
 ہمہ فہوت و این جانب جز جان حقایق نیست و از ہمیت حقیقت مروان خیال مروان را
 چہ شکہ باشد کہ سوزند ہمانا کہ خدمت شیخ صدر الدین و پروانہ اسکات پیدا سہیرت کردہ بجد
 تمام گفتہ باشد کہ غمش کن کہ بالای سخن مولانا سخن نیست و سخن حق آنست کہ ایشان میفرمایند
 خدمت پیدا دوست یاران خود را بودہ و گر نختہ ما بہا از خانہ خود بیرون نیامد آخر الامر

ضریر و بیچاره شد **محدثان** شیخ محمود صاحب قرآن رحمه الله علیه روایت چنان کرده است که شب
 در بنگی حضرت مولانا بودم و سرمای عظیم بود و باران را از بخان حضرت پیرا الدین ولد
 سوائی می فرمود و آویخته می نشستند و من اوراق نیشتر را در تنویر شک میکردم تا نصف لیل
 بعد از آن بر فاست و بجانب تمام روانه شد **محدثان** در خزانه تمام در آمد و فریاد نشست
 تا سینه بیانه روزی باران بطلب در سینه آمدند و بیرون می نشاند بیوم و در بیرون آمدند و
 تا باران فرسوده خواب کند چنان باران کسم نهادند بر خاستند آهسته آهسته و بجلوت در آمد
 بناز مشغول شد و دم آواز عظیم می شنیدم که الله الله چنان میگفت که سفت تمام
 هم میگفت تا وقت نماز صبح در هر نماز می آمد و نماز میکرد و چون صبح صادق دیدم بجهت
 خورشید که در فلک سوار شد فرمود که مردم بسیار آمدند تا بعد از سه روز هم چنان بجز سینه
 باز سماع شروع فرمود تا بهت روز تمام **محدثان** علی شمس الدین ولد درین روز سینه
 روایت کرد که روزی در شهر توشیه واقع باین اقع شده بود و تمام ایالتی غرق بود و مولانا
 آمدند تا عنایت نامه پیش حسین الدین پرداختند و شهادت کند و حضرت سلطان
 را شوق می گرفتند چون حضرت مولانا عرض داشت که تری و سینه شهادت قاع است که ای سلطان
 نمود چون خدمت پر وانه رفته را بسیده مطالعه کرد فرمود که این همه مردم بکشند و
 تا او نیز حاضر شود و جواب رفته باز فرمود و گوشه نشین که مقصود در ایشان است که
 باشد و بجهت سید و در راه پر وانه رفته بر دیده ما لیدر و ایالی شهر افلاک
 راضی بودند که در هزار و بیاریدهند و از آن غمزه سرزند چنانکه سینه شهادت که ای سلطان
 تو از خشت نیز پها خواهد کرد و السلام بچشمها این خاست که سالی از بخان حضرت
 در ایالتی مال قوی زبان منده شد قریب دوسه هزار و بیاریدند و اگر شهادت و مولانا

کردن آن نداشتند با عیال خود و حضرت مولانا آمدہ پای مبارکش از قیام دند کہ حسبہ اللہ تعالیٰ عنایت
 نامہ و شفاعت بخدمت پروانہ بزیستہ تا مگر بچیز سے و ابرند و یا مہلتی و بند فی الحال حقہ
 فرستادہ شفاعت کرد پروانہ گفتہ باشد کہ این قصہ بدیوان تعلق دارد در جواب باز فرمود
 بنشد کہ ما شاہا شاہ دیوان حکیم سلیمان اندہ آنکہ سلیمان حکیم دیوان و پروانہ را نام سلیمان
 بود شاہت عظیم نمودہ و وہا کہ وہ رفیع را بوسیدہ دست عامل را از ان وام بری
 کردہ و از خواص خود بدیوان جواب گفتہ ہمانا کہ دعا کردہ فرمود کہ در پیشانی معین الدین
 پروانہ بزمی ہست سینہانی کہ اگر آنگاہ کند ملک مغرب و مشرق را فرود گیرد و پرسید کہ
 تجیب آن نورچہ نور ہست فرمود کہ نور عشق ہست دستاں این خبر را گوش پروانہ
 رسانیدند سر نہاد و شکر کردند ہذا کہ شکر ہذا ہذا ہذا کہ در شرح آید مہمچنان
 جلای شمس الدین ولد مدرس رحمۃ اللہ علیہ روایت کرد کہ خدمت امیر جلال الدین صاحب
 رحمۃ اللہ علیہ مروی بود ولی سیرت ظاہر سیرت و خیرات و صدقات او بر کافہ برایتہم
 السلام متواصل بود و حضرت مولانا ابو القاسم میفرمود و نو از ش میگرد بعد از اوقات او
 روز سے از دست او گذر میکرد و زمانے توفیق فرمود بعد از ان گفت کہ بار مرحوم جلال الدین
 قراطاسی آنگہ می زند کہ مشتاق حضور اصحاب شدہ ام تا از نفس مبارک مولانا یکدم بیا ساق
 با حج پاران تبرکات او شہادت وادہ ساعتی در تربت ادشت حفاظ قرآن خواندند
 و باران غریبات شومی خواندند بخدمت منے نہایت فرمودہ بیرون آمدند و بچستان
 جلای شمس الدین ولد مدرس رحمۃ اللہ علیہ روایت کرد کہ خدمت امیر جلال الدین حکایت
 کرد کہ روز سے حضرت مولانا با حج اصحاب بسوے زاد شہین صدر الدین میرفتند چون
 نزدیک تر رسیدند خادم مقام بیرون آمد و خدمت کرد کہ شیخ در گوش نشست خداوندگار

کہ خورش کن از ششستاین قدر میا منجی که چیز سے از تو پیر سمنز کوی از انجا و گزشتند و بدست
 که در آن موالی بود و در آمدند چندانی معانی از معانی فرمود که توان گفت بجز از آن ساعت
 گوش مبارک برد یوار در سسہ ہزار ہ سہمی جنبیا نیند فرمود کہ آنجا ب را معلوم است کہ ما این
 جائگاہ چون آیدیم مقصود کئی آن بود کہ این بقعہ بزبان جان حضرت حق ہی نالیدہ زاریہا
 میگرد کہ چند پوست روزی بمعانی دوست مشرف نشویم اللہ الہام داد تا بدینجا بہفت نمود
 ساعتی اورا بہ مغز مغز معانی و قدم مبارک باران مشرف گردا ایندیم، چنان کہ فرمود امام محمد
 غزالی رحمۃ اللہ علیہ در عالم ملک کرد از دریا سے علم بر آوردہ علم عالم افزا شستہ معتقد است
 جہان گشت و عالم عالمان شد چہ اگر بچون احمد غزالی ذرہ عشقش بود سے بہتر بود سے
 و سترت محمدی را چون احمد معلوم کردی از آنکہ در عالم بچون عشق استادی و مرشدی
 موصول نیست سے عشق کزین عشق کہ کردی کزین به عشق ترا بخشدای زین ۴
 همچنان منقولست کہ روز سے حضرت مولانا در حجرہ سراج الدین تبریزی کہ علامہ زمان خود
 بود در آمد و بمعانی مشغول شد فرمود کہ حکیم ابی خواجہ سنائی و خدمت فرید الدین عطار و س
 ستر با پس بزرگان دین بودند و لیکن اغلب سخن از فراق گفتند اما ما بجز در مجال کہیںم باز نمود
 امام ابوحنیفہ و امام مطہری و امامان دیگر رضی اللہ عنہما معماران عالم نشکی بودند کہ بہ کہ بعد از تمام
 طریقت ایشان را گرفت و متابعت آن عزیزان کرد از شر و ہشدار و قلعاعان و ہشدار
 رسیدند اما جنید و ذوالنون و بایزید و شفیق و آدم و اندوتمس اللہ عنہم از ہر مثال انجا
 مرغان آبی بودند و سیاحان عثمان معانی بہ کہ متابعت ایشان کنند از بیلابی لغزش مگرد
 خلاص یابد و بگوہر دریا سے قدرت رہ بر و همچنان خدمت بہاء الدین عری کہ از علم عالی
 بہرہ اکل و ہشت روایت کرد کہ روز حضرت مولانا فرمود کہ بہ کہ پنجان علامہ مشغول شود

از سخنان حکیم سنائی مستفید شود و بفہم اسرار کلام ما رسد و بہر کہ سخنان سنائی را بجد بمطالع
 آرد بر سبب سخنان با وقعت شود و همچون روایت کرد کہ روزی حضرت مولانا علیہ رحمۃ اللہ
 تبارتہ در مدرسہ مستقر بود از ناگاہ ملک الشعراء میر بہاء الدین قاسمی کہ خاقان زمان بود
 با جماعتی اکابر زیارت حضرت ذوالفقار در آمدند بعد از مقالات بسیار و اجوبہ و اسولہ
 بسیار قاسمی گفت: بندہ سنائی را بہرگز دوست نیدارم از انکہ مسلمان نبود از برای
 انکہ آیاتہ قرآن مجید را در اشعار تشہیر کردہ است و قوافی ساختہ حضرت مولانا قدس
 سرہ العزیز بحدیستہ تمام مضمے را در ہم شکستہ فرمود کہ خمش کن چہ جاے مسلمان کی اگر سبک
 عظمت اورا دیدی کلاہ از سرت بیفتادی مسلمان کی تو و پیرانہ همچون تو از کوفتن مسلم بود
 و حالانکہ سنائی کلام خود را کہ شارح اسرار قرآن است ہم بدان صورت زیب و ادب
 اخذ نامن الیہر و ما علی مناع علی الہر و اہر قنات و تو این حکمت را ندانی **اصطلاحاً**
 مراد بال را کہ نباشد زبان خبر اقوال را چہ زبان نماید این حقایق نام تمام کہ برین خاتمان بود
 ہمیش حرام چہ چون خدمت شمار از غوہ مض اولیا و خلی نیست لازم نیاید نفی حال ایشان
 کردن و خود را در معرض ہلاک انداختن بلکہ اگر در حق اولیا اگر اعتقاد ہی بندی و صدق
 وزری ترا در جزا و زری نباشد بلکہ قدرے و پناہی باشدت و شفیع و شفیع تو شوند
 فی الحال بر خاست و سرباز کردہ است فغان نمود و از ان بے ادبی توبہ کردہ مرید مخلص
 چہ چنان ولی اللہ علی العیان سہر لاج الدین مشنوی خوان رحمۃ اللہ علیہ از حضرت حام
 الدین جلی قدس اللہ سرہ العزیز روایت چنان کرد کہ روزی یکے را از مریدان
 خود سوگند میداد کہ بکار نامشروع مشغول نشود و بر سبب علی اللہ نام حکیم سنائی را بوشانند
 بیشتر در خدمت مولانا از در آمد پر رسید کہ چہ سوگند خواہیست جلی فرمود کہ

کہ فلان راز تہ تک سو گندیدم تم ترسیدم کہ بھینٹ ہو گندش در ہم الہی نامہ بارو پوش کریم
 فرمود کہ واللہ این توتیر میگردد از آنکہ صورت قرآن بر شمال راست است و این معانی روشن
 و زبیدہ آن ہجرت ان شہاب الدین گویندہ و عثمان تو ال رحمۃ اللہ علیہ کہ از مقبولان
 مقبل بود تہ چنان روایت کرد کہ روزی در مدرسہ سماع عظیمی بود و حضرت مولانا از
 بیرون شورا کردہ و بیدم تا تحت گویندگان می آمد و منحنی گشتہ عذرہا میخواست باز
 تو اجد می نمود و عذرہا میخواست کہ در شمار بانا کیست بس باشد و اصحاب را عقا و کچے بپڑ
 می شد کہ این تو وضع با کہ میکنند این تکلف با کیست چون سماع نہایت رسید حضرت
 جلی حسام الدین سر نہادہ از آن سر باز پرسید فرمود کہ تیر و حانیت خواجہ حکیم ستانی
 تشمال شدہ بود و بخت نمودہ و پہلوی عثمان و شہاب الدین ایستادہ و ف بیزود
 لطفہا سے فرمود من در بیدم از تشمال اسرار او عذرہا میخواستم تا از ما خوش نمودہ باش
 و حقیقت باید و نشن کہ مردان حق از عالم غیب ہر گز یاد کنند و خوانان او شوند و رتا
 بیش او متمثل می شوند چنانکہ روح القدس مریم را و حضرت رسول صلی اللہ علیہ وسلم
 را و صور روحانی اولیا و کمل را و آنرا در ایشان عالم بروض و مثل و تجسد گویند
 ہجرت مولانا در حمام درآمدہ بود در میان گرابہ مربع نشستہ و معانی میفرمود در اسحاق
 شورا میگردند از ناگاہ برخاست و بانگے بزرگ درین جمع مولانا کیستہ است
 جمع یاران خاموش کردہ ہجرت گفتند بعد از آن فرمود کہ اگر بیگانہ درین حمام درآمد
 در جامہ کن حمام در آید جا مہاسے اصحاب را بے بیند در حال بدانند کہ با ان مولانا
 جایگا و بپورہ اندک نوزان جامہ و دستار معروف شما باشد چنانیاید کہ شما مہربانانہا

باشند چنانکہ ظاہر ایاوران بدینہا آہستہ آہستہ باید کہ باطن شانیز معبرفت الہی و خدایان آہستہ
 شو کہ ان اللہ لا یبصر الی الصور و لا الی اعمالکم و لکن ینظر الی قلوبکم و نیاتکم تا
 جمیع الوجوہ مولوی منوی ہشتاد و نہد کنایہ خواجہ نفیس روایت کرد کہ روزے در مدت
 سماعی عظیم بود از ناگاہ حضرت مولانا پیر تیر بسوی من آمد و گریبان مرا محکم گرفت و من را
 ہیبت بخیزد گشتم بعد از ان فرمود کہ از تو سوال کن کہ مولانا استین فریبی را چہ تسمیہ
 میکنند چہ خواہی گفتی ہر چہ ندانند کار فرماید فرمود کہ کل کلمات بر مثال خالق است
 پس عالی و عظیم دوران خالقہ شیخ حقیقی حضرت است تمام انبیا و اولیاء خود حضرت
 بسان عو فیان سافند چون صوفی غریب و دین خالقہ نزول کنند و تلامذہ را خدایان
 باید کہ نظر کنند تا استین جامع التسمیہ کہ کردہ است استلال کنند کہ خادم خالقہ است
 و سایر ارکان و اولیاء را بہ حضرت راز و کتاب کند بعد از ان با صوفیان سفار
 با سالکان راہ و فاجرم و ہستم آواز بود و در بخا نامت کردند و تمامت تسمیہ
 ہم اندر ساعت از خالقہ شش بیرون اندازند اکنون دین خالقہ عالم انجیل آدم
 و فیض آن دم تمام اندایم و انخاوم حبیب اللہ بنا بطنہ کلبت و العاقل یکفیدہ الامار
 و این تسمیہ خدمت از رضا بہ رسول اللہ بار سیدہ است کہما قال رسول اللہ صلی اللہ
 علیہ و سلم سید القوم و سادہم و ہے بہار کہ خدمتی کہ خاومی از برکت خاومی بہتر بہتر
 عالمیان شد و خدمت جہانیان گشت **مچپشان** عزیزے روایت کرد کہ روزے
 پیش حضرت مولانا از یکجہ حکایت کردند کہ فلاںے میگوید کہ دل و جان بخدمت است
 فرمود کہ بخش کن در میان مردم میراث مانده است دروغ کہ میگویند و آن چنان دل
 بان از کجا یافت کہ در خدمت مردان باشد بعد از ان روسے بہارک بسوسے جلی

حسام الدین کردہ کہ اللہ اللہ با اولیا زانو بر زانو باید نشستن کہ آن قرب را اثر ہائے عظیم است
 چنانکہ فرمود **سے** بہر جاسے کہ باشی پیش او باش کہ از نزد یک بودن بہر زیادہ اگر تو
 پاک و پاک کی بگریز کہ پاکہا از نزدیکی فراید **پہچستان** روز سے خدمت علاء الدین
 شریابوس بخدمت مولانا حکایت میگرد کہ اخراجی حمد و روزہ مجموعی میگفت کہ مائیز از جملہ عاشقان
 مولانا ایم فرمود کہ غمش کن چکوہ مرید خداوند عاشق است کہ از معشوقش نمی شناسد اگر حق
 محروم نشوند اما محروم نشوند **سے** زان بیاد و اولیا را بر زمین تا کند شان رحمۃ اللعالمین
پہچستان منقولست کہ روز سے حضرت مولانا زو بیاران عزیز کردہ فرمود کہ چندانکہ ما را شہرت
 بیشتر شد و مردم زیارت ما سے آیند و غربت نمایند از روز باز آفت آن نیا سودیم
 زہدی کہ بہت پیغمبر و حضرت مصطفیٰ صلی اللہ علیہ وسلم کہ الشهرة آفة والراحة فی الخمول
 اما از چنانست کہ تو ان کرد کہ از خرج بصفاتی المخلوقین الذالی و من قصدك قصدنی و پیوستہ
 بجا بہر از آفت شہرت حدیث فرمود و میگفت **سے** خویش را بنجو سازی زار زار
 تا تیر زان کند از شہتہارہ کا شہتہار خلق بند محکم است **پہ** درو این از بندہ این کے
 کم است **پہ** حکایت فقیر ہیری فی دہری شیخ سنان الدین قشہری رحمۃ اللہ علیہ کہ از
 کسل آجا بخلوی و مالک مالک علوی بود از حضرت سلطان دلچان روایت کرد کہ
 او فرمودہ است کہ در ماہ رمضان حضرت والدہم قرب وہ روزہ رخا ز نزدی شدہ
سے یکس نمود روز سے اکابر و علماء و فقرا و عوام و عموم مردم **سے** در این
 کرد کہ بالفراق غم نایم و زایہا سے عظیم نمود **سے** در از است قصہ تو خود این
 لبشہای مائی زبندہ استقامی **پہ** حضرت ولد فرود کہ بر خاستم و برو حج و زقم تا از کلا
 پر دم خجس گنم بہتہ آہستہ آدم ز دیدہ از شکاف و نظر کردم دیدم کہ حضرت

فرمود کہ بیاء الدین بیرون چه غلبه است گفتیم تمام محبان و عاشقان در فراق خداوندگار بسوزند
 گفت حق بدست ایشان است اماست روز دیگر مرا تہمت دهند سر نہادم و باز گشتم
 صحاب را خبر کردیم مشا و پہا کردند و سماعہا زوند بعد از سیوم روز علی الصبح آمدیم و
 از از شگاف و حجرہ نظر میکردیم دیدیم کہ تمام حجرہ از زیر تا بالا جسم مبارک مولانا پر شد بود
 و بالا مال گشته همچنان شگاف نیز آگندہ شدہ بود چنانکہ پنبہ را در شگاف ہنہا پر یکمانند ازین
 ہیبت نگرہ زوم و بچو شدیم تا دوست نہایت این حال را دیدیم آخرین لوبت باز
 نظر کردیم دیدیم کہ جسم او بر همان قرار اعتدال لطافت و لاغری بود کہ بود دیدیم کہ بدست
 مبارک خود را می نوبخت کہ شا باش نیکو رفتی حسنت زہی تحمل کہ نمودی آنچه کودہ طور بر تافت
 و پارہ پارہ شد تو بروشتی آفرینہا بر چون تو یار غار با واسطہ از کمال قدرت ابدان بر کمال
 یافت اندر نور چون جمال ہر آنچه طور کش بر تابد نور ہر قدرش جا سازد از قارورہ بہ
 فریاد کنان از درد آمدیم و سر نہادیم و روستے بر پیش ما لیدیم فرمود کہ بیاء الدین این سست
 میا ما و شہا و شہا میباشد کہ تا بحضرت میریم و اوقات فیض تجلی حضرت تعالی تقدس بر می آید سا
 کہ با آنجا رویم لاغر و دلیل پر نیاز شویم ساعتی کہ حضرت عزت تشریف فرماید و جمیع عالم بچشم تا
 حجرہ را چہ رسید بیرون آمدیم و صحابہ خبر کردیم غلغلہ در شہر قویتہ قنادہ طلب زنت کاہ
 اصغر زیارت می آمدند و ہر یکے را علی الانفراد از کمال اتحاد و دلدار ہا میفرمود و عنایت ہا میکرد بعد
 از ان بلا انقطاع ہفت شبانہ روز سماع شروع فرمود همچنان محققان طریقت و محققان حقیقت
 علیہ التحیۃ والسلام روایت چنان کردند کہ مگر روزی خدمت جلال الدین قراطی را در آن
 شد کہ نماز صبح را در پے حضرت مولانا گذارد پنهانی برخاست و تنہا بر سر ایشان در آمدہ در
 یاجی در غار ایستادہ دید کہ حضرت مولانا در محراب نماز ایستادہ است می بیند کہ از ناگاہ

بلند شد و عظیم شد و باید و شناور گشت و تمام سخن بدرسد و صفه بدرسد مالا مال شد چنانکه
 اورا مجال مقال مقام قرار نماند و لغز بند و میروش شد بعد از ساعتی چون بخود آمد دید که حضرت
 مولانا سبحة رفته بودند چون نماز را تمام کردند فرمود که امیر جلال الدین وقتی که حضرت
 عزت مارا بیخوار و چنان میثوم وقتی که مارا آنجا خواند چنین میثوم سر نهاد و گریان بیرون آمد
 و آن روز یاران را از آفت شهرت حذر میفرمود و میگفت **ع** خویش را بر بخور
 سازی زار زار گر ترا بیرون کنند از شهرت کاش شهرت خلاق بندی محکم است
 در ره این اندیشه آن که کم است بهر محبت آن خدمت زبده الفضلا پیرو المعانی
 مولانا صلاح الدین بلخی رحمه الله علیه که از کبار علماء اصحاب بود حضرت خداوندگار را اورا
 یارک بهاء الدین بخش خطاب فرمودی و در فن عربیت سیبوی وقت بود و او استاد
 جلسی عارف قدس الله سره چنان روایت کرد که حضرت خداوندگار قریب چهل روز
 تمام از ما گاه غائب شد تمام اصحاب و اکابر و طلب او دیوانه شدند تا مبادا که دشمنی
 و منگرمی فرصت یافته ضرر سے رساند و چیز سے واقع شود همچنان یاران فوج فوج
 گشته غلب می کردند و پریشان می شدند تا حدی که در شهر منادی کردند که هر که
 خبر خداوندگار را بیارد و نشان دهد هزار درم شکرانه دهند مگر که خزان تمام در ولی را تا
 نماند آورده بود اندک آتش چکیدن گرفت همانا که آتش را کشیده حمانی در آن
 آن خلل کند دید که حضرت مولانا جاها و دستار بر بالاسه کرد و آن زبده ایستاد
 و ده انگشته کنه جاهاش تر شده بود و نه غرق عرق شده باوب تمام سینه او
 بازگشت و دو ان بدرسد آمد دید که مجموع یاران در بندگی سلطان ولد و سببی
 حسام الدین جمع آمده و ان اندیش بود که کیفیت حال را باز گفت از غایت شایسته

یاران اورا برداشتہ ہوئے فرجیبا و چیز باخشیدند ز خدمت خواجہ مجد الدین مراغی
 فی الحال ہزار ورم غلتشس وادبچہم کجام آمدہ تو انان حاضر شدند بچنان سماع کنان و
 رقص کنان بہر آئند گویند کہ ایک ہفتہ تمام سماع و اجتماع بود بچنان روز سے حضرت
 خلیفہ خداوندگار سلطان الابرار علی حسام الدین رضی اللہ عنہ روایت فرود کہ از
 حضرت مولانا بنات شنیدم کہ حق تعالی چون بسم پاک آدم علیہ السلام لازم
 کوزہ خاک ابداع کرد و روح قدسی را نفع فرمود جبرئیل امین صلوات الرحمن علیہ خطاب
 فرمود حضرت عزت کہ از دریا سے قدرت من سے مارا گوہر عظیم برگیر و در طبق زمین نہادہ
 شاہ آدم صغی کن و برو عرضہ وارتا از انہا کی را اختیار کنیدی گوہر عقل بود دوم گوہر ایمان
 بود سوم گوہر حیا بود و چون جبرئیل علیہ السلام طبق را ب حضرت آدم صلوات اللہ علیہ
 عرضہ و ہشت و کیفیت حال را باز گفت بنظر ہست المؤمنین نظر بنور اللہ نظر کردہ گوہر
 عقل را اختیار کرد جبرئیل علیہ السلام منجو ہست کہ طبق را بان دو گوہر برگیر و باز بریا
 قدرت برد از غایت گرانی با آن قوت کہ اورا بود نتوانست گرفتن گوہر ایمان و گوہر حیا
 جواب دادند کہ ما از صحبت عقل محبوب خدائی شویم و ہرگز بلے وجود او بجائے مارا قرار سے و
 وجود سے نیست از انکہ از قدیم الہدما ہر سب جوہرگان عزیم و گوہر بحر قدیم از ہم ذکر انفسیہ
 نذایم از حضرت اللہ خطاب عزت در رسید کہ یا جبرئیل دُع و تعالی یعنی بگذار دیما ہمانا
 کہ عقل بر قلندہ و ماغ آدمی منزل گرفت و گوہر ایمان در دل پاک دراک او مسکن ساخت و
 گوہر حیا بر چہرہ مبارک آدم علیہ السلام فرو نشست ہر فرزند آدم کہ بدان گوہر نامحلی و منجلی
 نیست از ان لوز و از ان معنی خالی است و العاقل یکفینہ الاشارۃ بچنان صلبی
 شمس الدین ولد مدرس روایت کرد کہ در زندگی مولانا حمزہ مای نامی زن بود و بغایت
 استقامت

خوش نواز حضرت مولانا در حق او عنایتها عظیم داشت از ناگاہ رنجور شد و بمرد بحضرت
 مولانا اعلام کرده بعضی اصحاب تجمیر او مشتول شدند همانا کہ مولانا بر خاست و بخانه او
 رفت چون از در او درآمد گفت یا عزیز حمزہ بر خیز لبیک کنان بر خاست و نامی نواختن
 گرفت سه شبانه روز سماع عظیم کردند و آن روز صد کافر و مومنی مسلمان شدند و چون
 قدم بیرون نهاد فی الحال رحلت نمود همچنان مگر در پیش از یاران سفر کرده چون خبر
 وفات او بحضرت مولانا رسید فرمود کہ چرا پیشتر کخیز نکردید رہا نمیکردیم کہ مے رفت
 قضی الامر والی الله توجہ اکامور، پستان بار ربانی ملک الخلفا ساک سنی مولانا
 بدرالدین معدنی رحمة الله علیه کہ در معدن لؤلؤ خلیفہ بزرگ بود و صاحب دل روایت کرتے
 کہ حضرت مولانا را گویندہ بود بغایت شیرین نفس اما در پشت خود کوزے داشت
 روزے حضرت مولانا در سماع شور نامیکرد و تواجد می نمود و بنزد او آمدہ حالتها میکرد
 و آن بجایہ منحنی گشته بعشق تمام وقت میزد و اسرار میگفت بعد از سماع فرمود کہ چرا
 راست نمی ایستی ترا چه حالت کوزی پشت را عرضہ داشت کرد همانا کہ دست مبارک بدینجا
 ناپیدہ در میان او رہت مست سر نهاد و همچون سر دروان شد شادی کباب
 چون بخانه خود آمد زن او انکار نمود در رانکشد کہ تو شوهر من نیستی اصحاب حکایت
 عنایت ایاز گفت سالها در بندگی قیام می نمود پستان روزے و رخصت
 مولانا حکایت کرد کہ فلان الدین نامی در حالت مستی بماندہ است نہ در سماع
 و در آن مستی میوچہ اگر نماندے و ہشیار شدے یکن نبودے چنانکہ بودی چنانکہ
 بیلن بجایہ در وقت گل بر ابر گل لغو میزند و زیاد میکند چنانی کہ بجز در سماع
 اگر بر در آن حالت فرصت یابد بیلن بنویسد راجعہ و آن بیلن ما ابست بماندہ است

شود کما تعلقشون تموتون و کما تموتون تخشرون ۵ این قدر گفتیم باقی فکر کن ۶ فکر
 اگر جامد بود و ذکر کن ۶ ذکر آرد فکر را در ہر امر از ۶ ذکر را خورشید آن و پرده ساز ۶
 پچھان جماعتی از حضرت مولانا سوال کردند کہ پیش بخاڑہ مردگان مقربان و موزنان
 تا بود و انداز قدیم العہد بودہ اند درین زمان کہ دور شاست تجویز نمودن این گویندگان
 چہ معنی وارد ہانا کہ علماء امت و فقہائے شریعت تشنیع نینند و این را بدعت می گویند
 فرمود کہ در پیش مرد و موزنان و مقربان و حفاظ گواہی می دہند کہ این میت مومن بود
 و در ملت مسلمانان وفات یافت تو اللان ما گواہی میدہند کہ این متوفی ہم مومن بود
 ہم مسلمان و ہم عاشق بود و دیگر آنکہ روح انسانی کہ سالہا مجوس زندان دنیا و جاہ
 طبیعت شدہ بود و اسیر صندوق بدن گشتہ از ناگاہ بفضل حق خلاص یافتہ و بمرکز
 اصلی خود رسیدہ نہ موجب شادی و سماع و شکر باشد اورا تا پچھان بزبان شایبی
 کنان بحضرت عزت رغبت و مراجبت نماید و دیگر از ہم رغبت و ہم ترغیب و ہد بجان باز
 و دلیری چہ اگر در صورت حال بچہ را از زندان آزاد کنند و شریف دہند بے پیم شکے
 موجب ہزاران محبت و شادی باشد و فی بحقیقت مرگ یاران ماورین شایب است
 کہ گفتہ شد ۵ چونکہ ایشان خسرو دین بودہ اند ۶ وقت شادی شد جو شکستند
 بند ۶ سوی شاد دروان دولت تاختند ۶ کندہ وزیر را اندختند ۶ روح سلطانی
 ز زندانی بخت ۶ جامہ و ترائیم و چہ خایم دست ۶ پچھان از حضرت سلطان
 منقولست کہ گفت روزی ملالت عظیم بر من غلبہ کردہ بود و پدم کہ حضرت و الدم
 از در بدر آمد و مرامول و منقبض دید فرمود کہ از کسے تو رنجیدی کہ چنین بچھان
 است گفتم نمیدانم چہ حالت است پدم برخاست و بخانہ درآمد بعد از لحظہ دیدم کہ پوستین

اگر گے اگر داینده سروروی مبارک را پوشاینده بیرون آمد و چون نزدیک من رسید
 فرمود که بیج یعنی که مرا می ترسایند چنانکه اطفال را ترسانند و مرا از ان حرکت لطیف
 پدرم خذۀ عظیم وارد شده چندانی نخریدم که نتوان گفت سر نهادم و پامی مبارک پدر
 را بوسهها و ادم فرمود که بهاء الدین اگر چنانکه ترا محبوبے لطیف که ملازم کنار تو بودہ باشد
 و همواره با تو لچها کند و طرب انگیزهها نماید از ناگاه صورت را بگرداند و بیاید و ترا بیج کند
 هیچ از دستری گفتم نے ترسم فرمود که آن محبوب که ترا نغایت شادان سے داشت
 و از و در بسط بود سے و نشاط میکرد سے هموست که غمگینت سے دارد و مقبوض میگردد
 هموست که دست از و نایض سے شود چون لباس قهر پوشد چون شربت شام
 چون بدین شیوه بر باراست آمدہ است + چرا بے فائدہ غمناک میشود و در قبضه قبض
 فرومبانی سے قبض دیدی چاره آن قبض کن + زانکه سر با جمله سے روید زین +
 بسط دیدی بسط خود را آب و ده + چون بر آید میوه با اصحاب ده + فرمود که فی الحال
 بر من بسط گشت و همچون گل تازه ستاغت و بسط شدم و چندانکه عمر من بود روی عم
 را ندیدم و غمناک شدم و اصلاً غم دنیا گرد من نگشت و از نغایت بسط با والد انبساطی کرد
 گفتم از مقامات و کرامات جملة انبیا و اولیا علیهم السلام خبر ما فرمودید و از بزرگی هر بزرگ
 نشانیها باز نمودید اما از عظمت و باریک بینی خود هیچ نگفتید پدرم فرمود که بهاء الدین
 نبدانی سے ما در خورشید تاج خود هست + که دو چشم روشن و نازک است +
 و چون حضرت پدرم از عالم فیض بعالم بسط کشیده بود و از ملکیت کثرت بلکوت و حد
 رسایند و ما الحسن الاول حد غیرانہ اذا انت اعدت المرایا تعدد طریقہ انبساط
 مفتوح گرداینده و دین سوال الحاح عظیم کردم که البتہ شمه از احوال خود باز گویند

فرمود کہ بہاء الدین در شہر فونیہ نظر کن تا چند نہار خانہا و کوشکہا و سراہا سے اُمراد اکابرہ
 اعیان فاخر ہست چہ نامہا خواجگان و اکاوسہ از خانہا سے محترفہ غالب ترست و سراہان خانہا
 خواجگان اعلیٰ تر و بچیان طاق و قصر ساطین و ملوک از ان مجموعہ بعد درجہ بالاتر و معظم تر
 ہست اما بلندی و عظمت آسمانہا بمقابلہ آن سراہانہا نہایت رفیع و رفیع و عظیم است
 و چند وجہ ہست اکنون مقامات تمام انبیا و اولیا برین منوال ہست کہ ذکر کردہ شد چنانکہ
 در قرآن مجید میفرماید تِلْكَ الرِّسَالُ فَضَلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ وَتَعَالَىٰ تَعَالَىٰ وَرَفَعْنَا
 بَعْضَهُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ وَبَعْضِ آيَاتِ وَآخِرُهَا بِيَارِسْتِ اِنَّمَا مَقَامَاتِ خَاصَانِ
 بَانَ سَرَاہَانِ بِنَبَاتِ آسْمَانِ هَسْتِ وَاللّٰهُ يَرْزُقُ مَن يَشَاءُ بَغَيْرِ حِسَابٍ اِزَانِ خَاصَانِ
 و ما من جمیع وارث نور محمدی ام صلی اللہ علیہ وسلم بکشادہ خرنہ مہر خلعت
 پوشیدہ مصطفیٰ باز یاد ہمہ میان آریدہ حکایت اصحاب نشین رضوان
 اللہ علیہم اجمعین چنان روایت کردند کہ یار ربانی شیخ فخر الدین سیوہی رحمہ اللہ علیہ
 مروی بود و فنون و دوران او ان کتاب اسرار و معانی بر عہدہ او بود از ناگاہ در و جنونی
 طاری شد دیوانہ گشت حضرت مولانا ہمین غزل را بہمان روز فرمود **سے عاشقان**
سے عاشقان یک لولی دیوانہ شدہ طشتش قناد از باہم ما یک سوی مجنون خانہ شدہ الی آخر
 اوقات مگر او در کلام خداوندگار مدخل میکرد و بطریقہ اصلاح قلم میراند و تحریف کلمات
 میکرد بے آنکہ اجازت فرمودے منقولست کہ روزی حضرت مولانا فخر الدین را بتندی
 تمام گرفت و گفت مرا با تو سولست و در بعضی کہ آدم تقی و طہیس شقی ہر دو گناہ کردہ بودند
 عاقبت آدم مرحوم و مغفور شد و شیطان علیہ اللعن مرحوم گشت سبب آن چہ بود
 فخر الدین سہ نہاد و بسیار گریست و در جواب آن عاجز شدہ فرمود کہ سبب طرد او

شرکت بود و پس فخرالدین از نجات بخود شد بعد از آنکه رحلت نمود از عزیزان روشندان
 یکے اورا در خواب دید کہ دنیا ہاش را تا یک قہار بمقام حدیخرد میکردند و او فریاد ہا میکرد
 بنیندہ بنیازان حال پرسید گفت بمکافات آن بے اویہاست کہ در کلام مولانا میگرد
 و ما حلت میروم یاران از آن ہیبت قوی دل تنگ شدند و گریستن باتفاق بحضرت تہ
 شیخ در آمدند و سر پایاز کردہ و شور ہا کردند و گناہان فخرالدین را در خون من ہمدان شب
 ہمشان بچہم در خواب دیدند کہ در قصور علیین سیر میکنند و او را پرسیدند کہ فاعل اللہ یک
 گفت نغمہ لہ ربی ہزن رحمت کردند و از رحمت بدعا و شفاعت یاران رسیدم
 ہچشان مولف کتاب بندہ خالی احسن اللہ الیہ میگوید کہ حضرت مولانا قدس شہ
 سرہ الغریزہ سطرے چندیدست خط مبارک خود و صفحہ کتابے بسرخ نشست بود کہ شبے مندیل
 شیخ صلاح الدین عظم اللہ ذکرا در حمام کشوہ شد و اتفاقا گفت لے چراغ سوم
 کردی در حال چراغ نگوسار شد و در وقتا مردم پیش شیخ دیدند کہ ما سپہ ندیم شیخ
 بہ ان گفت ایشان خوشنوشد کہ دیدہ ما دیدہ آوردند اکنون نامبارکت آن تبدیل شد
 و تحریف کبار انانحن مصلحون الا انہم ہم المفسدون چنانست کہ چنگال در ہنہاوند
 و اعضا و شکم زور تراشد بناخن و گوشت را برمی درانند کہ آن گوشت را می دید کہ اند
 چنین باید اندرین کار این میباید کہ انجاش استایند قادر ہست کہ او را ماد کند و آن ما و اتفاقا
 کند و آفتاب را ہیزے لطیف تر و بانفع تر حکایت ہچنان کہا انجاش استایند قادر ہست
 کردند کہ خدمت امیر لگانہ قبول ولیا تاج الدین مغراخراسانی رحمہ اللہ علیہ از خواص
 مریدان حضرت بود و امیر سے معتبر مرد سے صاحب خیرات و خیرت چہ در ممالک روم
 مدارس و خانقہ و دارالشفاء و باطہا بنیاد کردہ ہست و حضرت مولانا اجمیع امرا و را

دوست داشتے و بدو ہم شہری خطاب کر دے و آنروز مذکور در حضور مولانا تشریف دادے
 احباب شاد بہا کر دے و چون حضرت مولانا اور اطالاب صادق مستحق ابی جابہ جذاب
 معانی میدید و شرح حقائق معارف گرم تر میشد و اسرار غریب میفرمود مگر روزے بنا بر
 سیرت قدیم خود زیارت آمدہ بود حضرت مولانا فرمود کہ کسانے کہ از ہستی خود بکلی زستہ اند
 و از خودی خود نگزشتہ و دم از عالم نیستی میزند مثال نشان چنانست کہ یکے در قرچاہ
 انا الاعلیٰ می گوید و لاف از مقام بالای میزند و بچپان کسانے کہ از ہستی خود نیست شدہ اند
 و رہائی یافتہ بر بالای بام ندای و انا الادیٰ میزند ہمگان داند کہ آواز او از جای عالی
 مے آید و او در بہر حال عالی است یا آواز کسے کہ بالاسے بام است و مثال این دو دعوی
 چنانست کہ یکے در وہان خود سیر گرفته است دم از مشک میزند و یکے در وہان خود
 میدارد و سیر میگوید انا عاشقانے کہ مشام جان پاک ایشان بوسے انی لاجد نفس الرحمن
 من قبل الہین یعنی یافتہ باشد و کشا و مشام گشتہ فی الحال مشک از مشک و آواز بازار از آواز
 کنجشک میداند و در میان حق و باطل فرق میکنند و از اہالی و انازل فاروق و ارفق میکنند
 اللومن کیس ہمین فطن ینظر بنور اللہ تعالیٰ ۛ ۛ بر کہ او ینظر بنور اللہ شدہ ۛ
 از نہایت درخت آگاہ شدہ ۛ حق جو سمار معرف خواندہ است ۛ چشم عاشق سوی سبھا
 ماندہ است قولہ تعالیٰ سبھا ہر فی وجوہہ من اثر السجود بعد از ان فرمود کہ امیر
 تاج الدین بیا بگو کن چہ اگر بوسے نیاید بیرون بیرون بنداز ۛ بگو بوسے حق از وہان
 قلند رہے بچہ چون بچہ ہی یقین محرم آئی ۛ باز فرمود کہ پوستہ جانوزان صحرا می از ہر
 علف و گیاہے کہ میچوند ہر نگ آن گیاہ میشوند بعضے سبز رنگ بعضے کہود بعضے زرد۔
 چچان حق را بندگان شایستہ ہستند کہ و انا در صحرا سے ارض اللہ واسعة چرا میکنند

واز ان چشم‌های نوشند که دل را چشم‌های بخشد و از غذای نوز چنان پر شده اند که بگلی
 نوزی گشته اند و چنانکه فرمود **س** هر که گاه و بجا خورد و قربان شود هر که نوزی خورد و قرآن شود
 اگر خوری یکبار از ان ناکول نوزی خاک یزی بر سر ان و شوری چنانکه سلطان ماصی الله
 علیه وسلم گشته بود چنانکه امیر تاج الدین سعد در قدم مولانا نهاد صد قشش سیکه در
 هزار شد و البته استمد عا فرمود و نمود که جهت یاران دار الشافی بنا کند حضرت مولانا
 فرمود **س** ما قصر چار طاق وین عرصه فاما چون تا و چون نمود مقرر نس میکنم و بر صدر
 و قصر عشق ران ساحت خلود و چون نوح چون خلیل موسس میکنم و دین این اهل معنی است
 حضرت رسول صلی الله علیه وسلم از جمله واجبات است چه او قسم یاد میکند که والله ما
 عمت شبرا و کلا در جنت ^{جنت} است چون از زندگی مولانا بیرون آمد برای خود رفت
 از مال خزینت سه هزار دینار و کسبها کرده با نواب خود ارسال کرد تا یاران بجزو حمام دهند
 حضرت مولانا قبول نکرد و انفعال عظیم نمود فرمود که ما از کجا و شفقضه دنیا از کجا **س**
 من بچومنی خواهم من سیم تنه خواهم * بیزارم از ان زشته کوسیم و زرے دارد *
 همچنان برگرفتند و باز بردند آخر الام حضرت سلطان را شفیع گرفت تا حضرت مولانا ضما
 دهد و اجازت فرماید که پہلوی مدرسہ نام خانہ چند درویشان بے تکلف جهت خدمتگاران
 عمارت کند با اجازت و اشارت حضرت ولد خانہا را بنیاد کردند همچنان خدمت الصلحا
 ولی مستور شیخ بدر الدین بخار مولوی که در طہارت سریرت فرشته خلقت بود **س**
 کہ من مراہق گشته بودم و در خدمت بخاران حادق در ان خانہا کار میکردم چون سقف
 تا بخانہ را پوشانیدند و بسقف صفہ بزرگ مشغول گشتند مجموع درختان را اندازه گرفتند مگر
 تیرے از ان جملہ نیم گز کوتاہ آمد چنانکہ در شہر طلب کردند دست نداد و جمیع بخاران فرومانند

که چه تدبیر کنسند از ناگاه حضرت مولانا از سماع بیرون آمده بسیر وقت ما در آمده که استادان
 در چه فکر اند همشان سر نهاده از کوتاهی آن دخت باز گفتند فرمود که سنه ز این دخت ناز
 کوتاه چون باشد مگر که در بیچون آن غلط کرده اند استقامت با برخواست و در نظر خداوند
 دوم بار بیچون همان بود که بود دیدم که حضرت مولانا پیش آمدند دوست مبارک را بران در
 مالیده گفت این چنین نیز موزون چرا باید که کوتاه باشد سبب از بخاران است فرمود که
 اکنون باز چنانچه چون همان گزیدم و دختان دیگر نیم گزیدم و از ترا آمد تمام استادان
 و بران نعره زنان بیچون شدند و همگان در سجده حیرت بودند که خداوندگار عنایت نمود
 همان روز صفا را تمام کردند همانا که مجزه انبیا و اولیا و کرامت ایشان عظیم السلام در
 تصرف اشیا و تبدیل جمادات و نباتات و غیره را بهایست نیست این کسی دانست
 که روزی زنده بود و ز کعب آن جان جان جاسه بر او بیچون می آید از آنکه
 چون عصا شدار و استن با خبر به فلسفی که مسخر خاند است از خواجگان اولیا بیچون است
 بیچون کاتبان کاتبان میرزا ابوالحسن بنی بر حقه الله علیه فرمود که روزی که در حرم
 حضرت مولانا در حمام بودم حکایتی در پیش نماطرم آمد که روزی که شیخ گرامی شیخ ابوسعید البخیر
 رحمه الله علیه با مریدان خود در حمام در آمده بود و مریدان گرد او گرد حلقه زده بودند شیخ
 گفت باشد که شد الحمد لله که ما نیم و منیری و آن نیز از آن حمامی یعنی که تجرید خود را در حوض
 میداشت حضرت مولانا فرمود که ابوسعید البخیر رحمه الله علیه با مریدان خود در حمام در آمده
 بود مریدان گرد شیخ حلقه زده شیخ گفت باشد که شد الحمد لله که ما نیم و منیری و آن نیز
 از آن حمامی یعنی که تجرید خود را در حوض میداشت بعد از آن فرمود که ابوسعید البخیر بگویی
 بگویی که جاها و جها که در حمام نهاده است و حمامی بگو و نگاه میدارد از آن کسبت

واستری کہ بستہ اند کہ تعلق دارد بعد از آن فرمود کہ حقاً تم حقاً و هو الحق و الله يقول
 الحق و هو یهد السبیل کہ تمام انبیا و اولیا را کہ درین عالم اندک تعلق مالمی بود و قدرے از
 مصالح خلق میل داشتند را آن قدر نیست و نخواهد بود و سلطان از آن بصر
 چون کرد بر عالم گزیدہ نقشے بدید آخر کہ او بر نقشہا عاشق نشدہ و بچستان رفت
 یا ربانی شیخ بدرالدین نواز شش المعروف بالتقایش رحمۃ اللہ علیہ مرد صاحب
 و صاحب نظر چنان روایت کرد کہ روزے حضرت مولانا بسیاران عزیز فرمود کہ اللہ
 کہ جمیع انبیا و اولیا در توقع و سوال را جہت نفس فقہر مرید کشادہ کردہ بودند و در دفع
 قذیل و تحمل زنجیل را رواد ہشتہ و از مردم منعم بر موجب و اقرضوا اللہ قرضاتہ
 مال زکوٰۃ و صدقہ و ہدیہ و مہم ہم قبول میکردند ما آن در سوال را بسیاران خود در بستہ ایم
 و اشارت رسول صلی اللہ علیہ وسلم را بر جاے بر آوردہ کہ استغفرت عن السؤال ما
 استظعت تا ہر کجے بکہ یلین و عرق جبین خود را با کسب و اما تجارت مشغول ما شدہ
 و ہر کہ از یاران ما این طریقہ را نوزد پولی را نیز در پنجان روز قیامت را سہ مارا
 نخواہد دیدن و اگر چنانکہ کبے دست دراز کند من ازہ سے بدیشان نواز نخواہم کرد
 گفت پیغمبر کہ جنت از آلہ ہر گہی خواہی ز کس چیزے خواہد ہر گہی خواہی من
 بفیلم مرتراہ جنتہ الماوی و دیدار خدا پچستان منقولست کہ از خدمت نواز
 مولانا نور الدین تیر یازاری نور اللہ قلبہ و قبرہ کہ از جملہ مریدان خاص مولانا
 کہ روزے حضرت مولانا معانی میفرمود و در اثنا کے کلام حکایتے روایت کرد کہ
 در ویشے مقدار چہل سال تمام در بیشہ و اندامہ بود تا سہ ہر کہ تان برسیدہ
 خانہ کردہ بود ندانگاہ قطبے را برو گذر افتاد سیلی چہند بر قفایش فرود گرفت کہ مرد کہ

عام خورد و پیش از عالم سکر بیالم سحر بیرون آمد از آن سعی و متفرق بشیبا گشت فرمود
 که چهل سال تمام من طعام حلال درینا تناول نکرده ام تا حرام را چه رسد که برین راه میری
 قطب فرمود که نه قاصدان حبسا و نسیم بحری و شمال بهاری و ریاح رایحه رسان بویهای
 خوش را بدین مع و مشام تو میرسانند و در گلوئی تو فرو سب بر آند و ترا بدین بویهای
 خوش قوت می رسد و از آن قوت میگرفتی و آن همه بے کد و بے رنج تو بود در نزد کمال
 رجال آن بر تو حرام است اما سمعت من عبید اللہ سلین کل من کد بینهات و عرق جبینک
 نشینی که بیایمان نبی علیه السلام و بدم طعامها سے آورند او از آنجا اظفار سے کرو
 و مثلاً ذمی شد مگر روز سے جبرئیل علیه السلام حاضر بود و از همیشه طعام را توبه آورند
 و با شتاب تمام از آن جای خود فرشته بائکے میگوید که سلیمان نبی چنان از خود فرشت
 و فرشتهها که گوئی و تحصیل آن بر منی برود است پنجم خدا را با ایستی که طبل بخورد و سلیمان
 علیه السلام از جبرئیل پرسید که چه میگویند جبرئیل گفت می شنوی که چه میگویند سلیمان
 علیه السلام گفت یعنی طعامی که از کد بین و کسب حلال حاصل شود بهتر و لذت از طعام
 حرام است گفت بے بعد از آن سلیمان علیه السلام توبه کرده دست بر نیل باقی نهاد
 و از بهای آن طعام بخورد و چنان روزی داودی میگرفت و از آن لقمه افطار میکرد
 جبرئیل گفت سلمی رسول خدا بدان و آگاه باش که بسبب لذات طعامها پیشین از آنست
 که حق تعالی عین جنت و آنچه در دست از رنج عبادان و ذکر و اکران و شکرش اکران
 و صبر عابران آفریده است تاریخ تبری گنج نبری مسدود هر که بنج دید گنجی شد پدید آید هر
 جد سے کرو در حد سے رسیدہ ہچنان در معنی حکایتی دیگر تقریر کرد کہ موسیٰ علیہ السلام
 را چشمها درو کرد و در دست عظیم میدید کہ لا وجه الا وجه العین ہانا کہ ناکہ انکشان

بجانب طور روانه شد و در آن راهی که میرفت نباتات زمین آواز میکردند که ای موسی ما را
 بگیر و بر چشم بال تا خوش شود اصلا بدیشان التفات نمیکرد و چون از مناجات فارغ شد
 گفت خداوند از زور و چشم قوی ضعیف شدم از حضرت عزت و اذام حضرت ^{مشیت} فروع
 و دای و شفای شئی نمیکنم نباتات زمین که خاصیت خود را بمن عرضه کرده بودند قبول
 تا حضرت چه فرماید خطاب عزت در رسید که سخن ایشان را بشنو تا چشمت شفا یابد از آنکه
 در صفا بیاوردی و در راهی که در مسالک را مرعی آفریده ام و بسبب ساخته ^ص گفت
 که نرزدان مجید از پله هر ورود در آن آفریده چون از لوه طور بر اجابت نمودن نباتات
 بر چشمها مالیدن گرفت از آنچه بود دیگر تیر شد فریاد کنان بحضرت عزت را گفت و تضرع
 عظیم نمود خطاب آمد که یا موسی بگفت که از صحرای برگیر و بمال در چشم خود بیه آنکه در تحصیل آن
 زحمتی کشی بلکه بدکان طیبیان رو و از ایشان آن اجزای که در را بخرد و تو تپای دیده خود
 ساخته بر دیده خود بمال تا شقایابی و بر جنتی برسی و بدان طیب نیز منقحت و فائده
 برسد موسی علیه السلام همچنان کرد تا شفا یافت ^{پنج} گفتش ان مشق است که در
 از حضرت مولانا سوال کردند که بجز از انبیا و اولیا شمع و قنادیل سینه بر نه عیبا فائده آن
 چه باشد و صاحب خیرات را ازان چه فایده شود فرمود که شاید آن بچنان است که شمع
 شمع و یا چراغ بدست گرفته باشد و همسایه نور نور بگیرند تا خانه خود را ازان
 گردانند این شمع و چراغی که بجز از انبیا و اولیا سینه بر نه عیبا است که چراغ
 تا حد تاریک خود را ازان منور کنی و در آن روزی که از طلع زانست پس من نور که شمع
 آید در کف تو شمع باشد که نور همه سعی بین آید بهم و یا بسا نور آید بجا عت
 منکران گوئی که قیل ارجو او را نکه فالتمسوا نورا جنانکه حضرت سوال ^{صلی} ^{علیه} ^{وسلم}

شب نمازات لمبی خود در آمد و دید که مسجد را چراغ و قندیل وغیره کرده بودند پرسید که این
تعلیم و تنویر را که کرده عرضی الله عنہ بر شماست و خدمت کرد کہ بندہ مخلص کرد یا رسول اللہ
حضرت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فرمود کہ نور الله قلبک وقبک یا عمر کما نورت
مسجدک و بچنان تشبیل قنادیل و تنویر چراغها از زبان عمر تا غایت میان امت مرحوم
یا دیگر است و گویند امیر المؤمنین علی رضی اللہ عنہ راستہ عادت بود کہ سادرت عالمیان
در پشت لُحی آنکہ همان آدمی اورا پیش او غسل آوردے دوم مساکین و مستحقان را
شلوار پوشانیدی سیوم در ہر مسجدے چراغها فرستادے مقربان حضرت علی رضی اللہ
عنہ از سر آن ستمہ عادت سوال کردند فرمود کہ مسافران فقیر را ازان بعمل مصفی
بہمانی میکنم تا چون دہان و کام ایشان شیرین شود در حق من دعای کنند تا گداز
موت در کام من شیرین شود دوم آنکہ مسکینان را ازار و پیراہن ازان بسیار م
تا دعای کنندم از برای آنوقت کہ یجئوا الناس حفاة حراة جمع خلايق عورت
شوند مرا تر عورتے و پوششی باشد در آن محج روز عظیم سوال شوم سیوم آنکہ در مساجد
خدا چراغها و قندیلها میفرستم تا مگر حق سبحانہ و تعالی گو تار یک مرا از لطیف عمیم
خود مسور گرداند و در آن لحد تنگ تار یک بی چراغ نہ گذارد تا بدانی چراغ شمع و برقی
وغیره کہ زیارت اولیامی بر نہا ترا دارد و چه عنایتها حاصل میکنند و در کتب ہمہ ملل
شموع و نذر و چراغ بودن بصومع و کنایتش ایشان وارد است و ثواب آن عمر
علی الخصوص کہ در نجوات رحمت جملہ تقلید است و فوائد بسیار دارد حکایت
روایت محول و ثقات عدول قدس ستر ہم چنان روایت کردند کہ روزی معین اللہ
پردانہ رحمۃ اللہ علیہ از حضرت مولانا سوال کرد کہ مشایخ ماضی را انار اللہ برہا

علی الافراد اورادی و ذکر ہی بوده است مثل کلمه لا اله الا الله و بعضی در ایشان ترکشان
 ہو ہو میگفتند و بعضی را ذکر الله بوده محبت بعضی زما و بوده اند که کاشول و کاشقوة الا
 بالله العلی العظیم را تکرار میکردند و بعضی استغفر الله العظیم میگفتند و بعضی کلمات
 سبحان الله و بحمد الله سبحان الله العظیم و بحمد الله را چند بار بشمرده اند عجباً حضرت
 خداوندگار را طریقہ ذکر چه گوته است فرمود که ذکر ما الله الله است از آنکه ما الا ہی انیم از
 الله می آیم و باز بر الله می رویم ما زاده ذایتیم سوی ذات رویم معصوم بر حقن بار سبب
 یا ران صلوات بهمانا که ترک ما سوی الله گفتند اگر رفت ایم از هر دو عالم پہلوی
 خودتی کردم جو ہی نشسته پہلوی لام اللهم حکما است سبحان حضرت و الدم بهاد الله
 و لقدس الله سره العزیز پیوسته از الله می شنید و از الله میگفتند و ذاکر الله بود چه حقیقتاً
 جمیع انبیاء و اولیاء از اسمی مخصوص تجلی فرموده است و تجلی تا چندان از اسم الله که جامع است
 تجلی فرمود و بچشم آن محمود عرب حمد الله علیه روایت کرد که حضرت مولانا پیوسته در
 شبهای دراز دائم الله الله میفرمود و مبارک خود را بر دیوار در سے نهاد با او از
 چندانی الله میگفتند که میان زمین و آسمان از صدای غلغله الله پر می شد بچشم آن
 روزی مگر حرم مولانا قدس الله سره ما بند بریده را بر فرجی مولانا میزد و سخت در آن حالت
 که پوشیده بود و سرودن چنانست که جامه را پوشید با سرشند بر بالای خودند و ندانند
 در آن خیر کی میگردد چنانکه دانه و برگ و گاهی و یا کاغذ پاره که لغایت آنجا می رسد
 کرد و غمیہ کرا خاتون گذشته باشد که حضرت مولانا چیز کی در او ای بارک میگرفتند
 فی الحال فرمود که غم نیست محکم بدو که اینک من قل هو الله احد و ان می دارم و خدا
 بدندان محکم گرفت ام همچنان منقولست که روزی خدمت معین الدین پیر دانه بریار شد

آمده بود و حضرتش متواری گشته امراى کبار چذانی توقف کردند که عاجز شدند و انتظار از حد گذشت البتہ روی مبارک بدیشان ننمود مگر در ضمیر پروانه گذشتند باشد که امیران عادل با که اولوالاھم عزت کردن محترم داشتن بزرگان دین و مشایخ یقین قوت جان و مرد جان و حال ایشان می باشد و از پر تو آن عزایت بر اھ سداوارشاد و هدایت می یابند عجا که گریز مولانا از ملوک امرا بنا بر حسیت چه علماء و مشایخ زمان الثقات ^{مطلبند} اھ ایچا عبا و مردہ آتند و آواز ماچنان میگزید که ہشتے از دونه و مرغ بران انسخ از ناگاہ حضرت مولانا از جماعت خانہ مدرسہ بیرون آمد و خود را بسان شیر غران بدیشان عرضه داشت در ضمن معارف حکایتی روایت کرد کہ در زمان شیخ ابو الحسن خرقانی قدس اللہ سرہ الغزوی سلطان سعید محمود بکتلیکن رحمہ اللہ علیہ برخاست و قصد زیارت شیخ کرد و زرا و اکابر وارکان دولت سلطان پشتک دویدند تا شیخ را از مقدم سلطان اسلام اعلام کنند شیخ پیچ نہ گفت تا حدی کہ بر در باغچہ خانقاہ رسید حسن مہمندی در آمد و سر نہاد و گفت حسبہ اللہ برای مصلحت صحاب و رعایت خاطر سلطان تا شیخ قدم رنجہ کند تا ناموس بادشاہ را اخلی نیفتد شیخ اصلا از جا بجنبید تا بر در مقام رسید و زیر پشتک دوید کہ ای بزرگ دین در قرآن بخواندہ اطیعوا اللہ و اطیعوا الرسول و اولی الامر منکم چه عزت و تعظیم اولی الامر واجب است فخاصہ اینچنین سلطان ولی سیرت جواب فرمود کہ بحضرت اطیعوا اللہ چنان متعرق و مستہلک شدہ ام کہ با اطیعوا الرسول ہنوز پیردختہ ام تا با ولی الامر چہ فی الحال سلطان نہاد و مرید مخلص شد و گریان از حضرت شیخ بیرون رفتند بندگی و سلطنت معلوم شد + زین دو پر وہ عاشقی مکتوم شد + غیر فقار و دولت کیش او بہ تخت شامان تخت بندی پیش او + باو شامان جہان از بدگی +

بوہرند از شراب بندگی و در نہ ادر ہم وار سرگردان و نگ پمک با بر ہم زدندی بے وزنگ
 بچیت ابن حسین الدین پروانه و امرای بچیم گریان و تاسف کنان بیرون آمدند حکایت
 شیخ نفیس الدین سیوسہ رحمۃ اللہ علیہ چنان روایت کرد کہ روز سے حضرت مولانا در صحن مدرسہ
 مبارک سیر میفرمود و اصحاب بچیم ایستاده جمال انکمال آن سلطان را مشاہدہ می کردند
 فرمود کہ در مدرسہ محکم کنید از ناگاہ خدمت سلطان عزالدین باوزرا و امراد نواب
 زیارت حضرت مولانا آمدند و حجرہ آمدہ خود را پشیمان کردند فرمود کہ جواب دہند تا زحمت
 چون آنجا رفت مراجعت کردند یکی در مدرسہ را بجد میزد و بخت می گرفت در ویشی میخواست
 کہ در را بکشاید مولانا تکلمین نداد و فرمود کہ رسید کیت کہ در مردان را نیز زد گفت بندم
 امیر عالم است در آمد سجده کنان تا حضرت مولانا بیاید فرمود کہ امیر عالم قل هو اللہ احد را
 گفت بے میدانم گفت برخوان تا باشنوم جوان بخواند فرمود کہ حق تعالی میفرماید را ماورویہ
 و فرزند و مانند و شریک شبیہ نیست اکنون ایام عمل و هنگام خدمت است بوسع طاعت
 در طاعت کوش و تکیہ بر من کن کہ مردان خدا خدا صفتند و این آیت را از خوانند الایۃ فلاح
 انساب بینہم یومئذ ولا ینسأ لون **س** اندرین رہ دانگ لا انساب شدہ ہون
 تقوی فضل را مجرب شدہ و بچیشان حضرت علی امیر عالم تبارہ در عبادت و تقویہ
 زہد و سخاوت مشغول بود شیخ نفیس الدین گفت کہ چون طلبی امیر عالم از حضرت
 بیرون آمدیاران ازان اشارت در قلق افتادند کہ آیا عاقبت ما بہ خواہ رسد ان
 بگریستند حضرت مولانا فرمود کہ سنے نے تالین حدیثت ینمو استم کہ امیر عالم ما بچان
 و نفس مکار را کالی تعلیم نکند و بقدر امکان در کوشش و جوشش باشد کہ حق تعالی
 عاقل و اہل کسل او دست یندارد **س** دوست دار دوست این آتشکی

به از خفتگی که کاظم من گزبان کردست کس در راه ایمان و طاعت کنفس کار تقوی دارد
 زبرد و صلاح که بدان باشد بدو عالم فلاح چه اگر آنچه مرا از رحمت بی نهایت حق معلوم شد
 هست اعلام و هم و افشا کنم و بخلق گویم بکلی از کار فرومانند و هیچ بجنید و گفت که تو این
 مطلق بر ما رسید بجان نیست عقدا که خوف رجاست این به چمنان منقولست که
 روزی حضرت مولانا در جماعت با یاران سہم صحبتی کرده بود و یاری ربانی میزد و در سہم
 معرفت میفرمود از ناگاه شیخ المشیخ شرف الدین موصلی حجتہ اللہ علیہ کہ از کبار فضلا بود
 با امیرے چند از خدمت پر وانه بر سالت آمدند مگر خواجہ مجد الدین مراغی کہ از مقربان حضرت
 مولانا بود تجلیل تمام درآمد و از عنایت سادہ دلی ربانی میگوید کہ رباب را برگیر کہ بزرگان حق
 چون زیارت مولانا مشرف گشته بیرون آمدند اصحاب گرام خواجہ مجد الدین را تا مدرسہ
 تشیخ کردند شیخ شرف الدین فرمود تا دو ہزار درم بخدمت خواجہ مجد الدین دادند تا یاران
 را کفش بہای باشد تا نا کہ چون خواجہ مجد الدین حال حضرت مولانا عرضہ داشت از سرچشمہ
 فرمود نہ توانی و نہ آن در ہم نہ آن مردگان سرو کہ آمدہ بودند چنان تجلیل از در آمدند
 کہ بندہ شتم نبی مرسل رسید یا جبرئیل امین منزل سد ما بکار کہ خود مشتو لیم ہر کہ خواہد بہر
 و ہر کہ خواہد برود تو چہ اشتابی میکنی ما را چہ ازین قصہ کہ گاؤ آمد و خر رفت
 ہمین وقت لطیف است از ان عریبہ باز آمدہ ہمانم خواجہ مجد الدین سر باز کردہ در پای
 خداوندگار افتاد و زاری کنان استغفار کرد باز عنایت فرمود گفت این درمہا را بخدمت
 علی حسام الدین بہر تمام مہات یاران صرف کند چمنان خدمت خواجہ مجد الدین بود
 منعم و صاحب بسیار خیر ہر چہ داشتہ از عرض و تقوی و ہمد فدا می حضرت مولانا کردہ بود
 تا حدی کہ دو سہ سند حق یا ہما از پوششہای دوختہ نگاہ میداشت مثل ستارہاے

شاش ہندی و فریبای شہبازی نفس پیرا بن غیرہ و کھنشا و مونا از ہریکی دوسہ دستہ ختہ
 نہا وہ بود چون حضرت مولانا در حالت سلع و جای دیگر گویندگان و مرد و نم بخش فرمودی
 در حال خواجہ محمد الدین محدوشتی و در حق مذکور عنایت موفور بندول بود مگر در زمان بابا کوخان
 باشکرگان در بلا و روم هجوم کردہ خرابیا کردہ بودند و خستہ در مسلمانان واقع شدہ
 مذکور را پیر سرگوستند پروری بودہ قوی مشوش شد و کہ آہن را چہ کند و کجا برود برخواست
 و حضرت مولانا آمدہ و قضیہ را باز گفت فرمود کہ بیچ غم مخور شبہی را بکاریم تا کہ سفندان ترا
 از شیر گران گزینن گاہار و پچنان در حوالی قونینہ گو سفندی و مویشی کہ بود تمام باشکرگان
 بغضایت حق اصلا از گو سفندان او برہ گم نشد پچنان مگر روزی سے سعی را بجہت حضرت
 مولانا آوردہ بد تا زیارت کند مولانا برخواست و در ستایہ در آوردہ دیکر شد محمد الدین در بیچ
 در آمد تا حال را در یاد دید کہ مولانا در سبز مراقبت نشسته بود سر نہاد و گفت خداوندگار
 بندہ چہ میکنی فرمود کہ کنذ این بجز از صحبت انیسار جان کندہ پیش من بعد در چہ بہرست
 چہ صحبت اہل دنیا و دنیا دلہای روشن را تا یک میکند و نشویش سیدہ فی الحال آن خوب
 منم جا بہارا چاک زدہ بندہ و مرید شدہ و تمام سباب خود را با سباب اصحاب بذل کرد فرین
 پوشیدہ و از خلق انقطاع نمود و بقصود رسید **حکایت** یاران عتیق و اخوان شفیق
 کہ ہر یک شفیق وقت بودند رحم الدنالیہ چنین روایت کردند کہ چون لشکر باجوگر داک
 قونینہ را تو بر تو حلقہ زدہ بودند و بحاصرت مشغول شدہ و کاہ خلق از جان خود امید
 بریدہ از ہدیہ گلال میخواستند حضرت مولانا آمدہ فریاد ما کردند و استمداد خواستند ہمنان
 کہ حضرت مولانا از دروازہ حلقہ بگوش بیرون آمدہ بر سرتلی کہ پیش میدان قونینہ بود
 برآمدہ نماز اشراق مشغول شدہ و گویند خیمہ باجوخان را بران تل زدہ بودند از ^{بعض}

تو ابان او دیدند که شخصی ازرق پوش خانی دستار بالای آن تل برآید و بفرغت نماز میگردد
 و عالم در هم شده و آن زمان لشکر باجو خان از نور اسلام و امان ایمان بے خبر بودند بلکه در چندین
 پاره شهرهای سلام بدم مدارس و مساجد و منایا کرده بودند با اتفاق قصد کردند که حضرت
 مولانا را تیر باران کنند همه را دست بسته شد چنانکه میگویند کشیدن کمان ممکن نشد
 بر اسپان سوار شده بر بالای تل می تاختند و اسپان را گرم میکردند اسپه ازان حمله گامی
 پیش می نهاد و امانی شهر این قدرت را از بالای برج تفرج میکردند و تکیه با دفریاد و البعوت
 میرسانید چون بخدمت باجو خان این حکایت را عرض داشتند برخاسته از در خیمه بیرون
 آمد تیر و کمان خواسته تیر بجانب بران کرده همانا که تیر رست زلفت میان لشکر افتاد
 تا سه نوبت سوار شده اسپ را پیش راند دید که هیچ نبرد و از غایت غیظ و غضب پیاده گشته
 روان شد بقدرت قادر کن فیکون هر دو پایش بسته شد نتوانست جنبیدن گفت آن مرد
 بحقیقت ازان تنغان است از خشم او پر بنیر باید کردن و در هر شهر و ولایتی که چنان
 مردی باشد آن مردم اصلاً مغلوب میشوند بچنان حضرت مولانا هم در حق باجو خان فرمودند
 میفرمودند که باجو ولی بود ولی نمیدانست چون آن عظمت و کرامت را دیدند باجو خان گفت
 بعد الیوم محاربه مقاتله نکنند آن بود که از شهر برخاسته بصحرا می قلوبا ط فرود آمدند
 تمام اکابر و عیسان شهر بخدمت مولانا آمدند با سلطان اسلام و عذر ما خواسته و شکرها
 کردند و ما لها سب بجد جمع آورده از نفود و اجناس و مویشی و تحت غریب پیش بردند و
 پیشکش کردند و ایلی نمودند باجو خان راضی شده شهر را بخشید و از اکابر شهر حضرت
 مولانا را پرسید که او چه بزرگست و از کجاست حکایت بهاء الدین ولد را و خروج
 ایشان را از بلخ من اوله الی آخره بیان کردند فرمود که برای ناموس و خاطر من

گنگر، شهر اویران کنسید که من سوگند خورده ام اکابر شهر چون خراب کردن گنگر است
 نهادند غریب از نهاد شهریان برخاسته بایران این حکایت را بحضرت مولانا اعلام کردند
 که تا اویران کنسند که توینان را محقق شود که شهر توینان از برج و بدن دیگر محروس و محروست
 نه بدین برج و باروی سنگین که با نیک حکمی ویران و خراب میشود و به کتر زلزله بناست
 چه اگر بخت مردان خدا نبودی بالستی که تا نایت چون شهرستان قوم با و نمود و
 زبرگشته بودی و عالمیان برای اطلال زمین او را برپا کردند و شهر مردانند
 در عالم بد و آثرمان کاغذان مظلومان رسد و هر بان بیهوشان یاری کران
 در مقام غمت و در روز کران و رو بچو این قوم را ای مبتلا و بین غنیمت دارشان پیش
 از بلا و بندگان حق رحیم و بر باره غمی تی دارند در اصلاح کار و پیمان و بسدم
 حضرت مولانا میفرمود که خطه قوم را بعد ازین مدینه اولیا لقب نهند که هر موی که درین
 شهر بود آید ولی باشد و چنانکه سیم مبارک حضرت بهاء الدین ولد و نسل ایشان درین
 شهر خواهد بود و درین شهر همیشه نزد و دشمن این شهر سه بزد و عاقبت هلاک شود
 و از آفات آخر زمان در امان باشد چه اگر بعضی خراب شود و مدرس گردد و بکا بد اما
 بجای منهدم نشود اگر چه خراب شود اما گنج و رومفون باشد اما اگر چه جهان خراب کرد
 بجنگ و خراب گنج تو وارد پرا شود و تنگ و عاقبت الامر از تمام عالم مردم
 روی بدین جانب آورند و چنان خوشبها شود که مراکان هوس بر خاکین سند و معا
 همه از عالم را فرو گیرد و باز فرود که چنانکه درین شهر توینان از منکران خاندان مابومی
 باشند مردم این شهر نخواهند آسود و چنان مگرد و پیش از ندیان حضرت از باط
 بدلیق مطالبه گفت باشد که خداوند گما عجب بود که از لشکر با جو ز سیده و

چنان روز قیامت بر سر آن بل تجار استناد و تری شجاعت و دلیری بقین شد که خداوند کما
 ما پہلوان عظیم بود و بہت فرمود کہ لے و آمدند شاہ نیدلہ السلام انا اشجع الناس فرمودہ است
 یاران ہمہ ہنسند و نہ ہانا کہ این قصیدہ از سر آغاز کرد و گفت **سہ** سر یاران یاران خنوار
 نمیدانم نمیدانم من این نقاش چادورا نمیدانم نمیدانم و یاران می نوشتند تا بدین ایام
رسید بہستم یزیدی آمد از آن خان بہر خان من این با جود با نور انیدانم نمیدانم
 الی آخرہ **چپشان** منقولست کہ از حرم خاوندگار کہ خاتون محمد ستر بار داشت کہ کہ
 حضرت مولانا از میانہ ما غائب شد و من اندردن در بیرون خانہای مدرسہ یگانہ یگانہ بہتر
 دنیا فتم و حال آن بود کہ در بابستہ بود درین اندیشہ ہمگان شخیر مانده بودیم از ناگاہ پید
 و بناز تجدہ سیتا و اما ز تمام کردند سچ نگفتم چون از نماز و اوراد خود خارج شد بر کاشم
 و بیشتر فتم و سر نہادم و پایہای مبارکش را در کنار گرفتہ و بہتہ بہتہ پیالیدم دیدم
 کہ پایہای مبارکش گردا گردا گشتہ بود در میان اصابع پایش ریگہامی یافتہ کش را دیدم
 بزرگ شد و بود بخشیت تمام از آن حال پرسیدم فرمود کہ و کہ منظر غمناک شد فرما
 خدا در دم از محبت ما میزد و یکدم بمصاحبت آن در ویش رفتہ بودم و آن ریگہا زست
 نگاہا رکبسی دیگر لگو در ضمیر میگذاشت کہ زہے سفر عظیم و سیر عجیب درین لثیب مانده بودم کہ
 فرمود **سہ** مردان سفر کنند در آفاق همچو دل پنے بستہ سنازل و بالای استرند
 و من جمیع ریگہا جمع کردہ و صوم قدسہ و کاندسہ و پیدہ و خدستہ یکت المکان کخی
 خاتون کہ مریدہ حضرت بود فرستادم و از آن عظمت بیرون ادا اعلام کرد و جان
 کہ لکہ را اعتقاد یکی در نہ از شد و بشکر آن چندان بخشہا از زانی داشت کہ در بیان
حکایت شیخ محمود صاحب قرآن علیہ عنایت الرحمن حکایت جان کرد کہ بندہ

در آن بلیت که بحضرت مولانا فرید مشدہ بودم دیدم کہ جماعتی حاجیان از جانب شام
 رسیدند و جوان خوب روی کہ از خواجہ زادگان توتیہ بود بزیر بار تہ حضرت مولانا آمدہ بود
 از حد بیرون خداست نمودہ و الواح ہدایا علی الانفرادی بیان حسان کردہ حکایت
 عجیب خدمت ایشان روایت کرد کہ در سادہ گد در باویہ خواب کردہ بودم بعد از
 ساعتی بیدار شدم دیدم کہ تمام قافلہ فرستہ بودند بر زمین و بسیار خود نظر کردم
 یاری پیدا نہ بود کسی گرستم و فریاد پا کردم و بندہ ہستم کہ بگدام سو باید رفتن ابقان
 خیزان تا قریب نماز دیگر رفتم ہیانا کہ از دور دیدم کہ در میان باویہ خمیہ بزرگ زودہ اندو
 از بجا دو دو غنیمت بیرون می آید بخورد و از تابدان خمیہ دیدم چون نزدیک خمیہ رسیدم
 دیدم کہ بر در آن خمیہ شخصی مسیب غریب استادہ است بصد ترس و ادب سلام
 دادم جواب داد کہ و علیک السلام و ای پیشین و یا سادہ در آمدم حے بیم کہ در قافلہ
 حاوانی خانگی می بخت گفتم کہ دلی احمد درین پنہن باویہ خون خوار پنہن خمیہ پنہن
 حلوانی گرم و آب سرد لطیف از کجاست و این چہ حالت است بمن بیان کن گفتم
 کہ جوان بدان و آگاہ باش کہ حضرت مولانا فرزند بہاء الدین ولدہ قدس اللہ سرہ
 ہر روز یکبار ازین طرف عبور میکنند از جملہ امر بیان آن سلطان نام این علوار اجبت
 می سازم تا کہ از غیو نماست خود از بجا قدر سے اوطار کند و حیرت من کردہ
 سلتے برین گذشت دیدم کہ حضرت مولانا از در خمیہ درآمد و این سہولت
 سہ بنا دلتقی عواد پیش مولانا نما و ہیانا کہ حضرت مولانا استدار رفتہ فی از انجا
 در دمان کردہ پارہ بمن دادند و من دست بدم مولانا زوم کہ از بہر خدا از شہر توتیہ
 و حال منداز قافلہ حاجیان بچور مانده اہ نیدانم فرمود کہ چون بہ شہر سی بہر غم

بعد از آن گفت چشمها بر هم نه چون چشمها را باز کردم خود را در میان قافله دیدم
 که گریباندا عاشقی از کاروان خضر آید بر سر دره ریشخورد و من واقعه را بجمع جان
 باز گفتم و تاریخ روز را بنیشتہ در آنجا نگاه بصد هزار جان و دل بنده و مرید شدم و
 در وقت وصول تمام حجاج بارشاد آن جوان سر را باز کرده ارادت آوردند چنان
 ملازمان حضرت کبراند مشاہم چنان روایت کردند که روزی حضرت مولانا از در
 حمای میگذشت از ناگاه گلخن تاب حمای در پی مولانا کرده لایها عظیم نموده که نقل
 الحالم و مروی صاحب عیال از دنیا دی سپیچ ندارم البتہ میخواهم کہ بمن چیزی بدید
 فرمود کہ وہان باز کن ہانا کہ چون وہان باز کرد مولانا مشقت خود را در وہان او کرده
 گلخن تاب زود زود در دامن خود فروخت می بیند کہ نسبت دینار زرشخ بود
 مضروب مشکوک چه ہنوز گر میش باقی بود و آن درویش گلخن تاب پیش صاحب
 حکایت چنان کردہ است کہ اگر چه از گرمی دینار دمانم سوختہ شد اما ز بانم دوختہ شد
 بیچارہ گلخن تاب بیاب گشتہ میخواست کہ شوری بکند و عالم را بشورانند خداوند کار فرمود
 کہ نے نے غلبہ کن و ازینہا باز گوی و اگر وقتہا سبت با سبت شود باز نبرد ما با چنان
 کرام اصحاب عظام روایت کردند کہ ملک شمس الدین ہندی کہ ملک ملک شیراز بود
 رقعہ نخدمت اغذب الکلام لطف الانام شیخ سعدی علیہ الرحمۃ والعفران اصدا کرد
 استدا نمودہ کہ غزلی غریب کہ محتوی بر معانی عجیب باشد از آن ہر یک کہ باشد
 بفرستی تا غذای جان خود سازم شیخ سعدی غزل نو از آن حضرت مولانا کہ در آن
 ایام بشیراز برودہ بودند و خلق بکلی ر بودہ آن شدہ بنوشت و ارسال کرد و آن غزل
 نیست ہر نفس آواز عشق میرسد از چپ و راست ہا بفلک میرودیم عزم ما شا کلم

بانفکاک بوده ایم یا رملک بوده ایم : باز با بنجارویم که آن شهر است به ما ز فلک برتریم
 و ز ملک افزون تریم : زمین در چرانه گزیریم منزل با کبریاست : الی آخره و در آخر قوه علام
 کرد که در اقلیم روم بادشاهی مبارک قدم ظهور کرده است و این از نجات سرادست که ازین
 بهتر سخنی نگفت اندونه خواهند گفتن و مراد هوس آنست که بزیرت آن سلطان بدیار روم
 روم و رویم را بر خاک پای او عالم معلوم ملک باشد همانا که ملک شمس الدین آن غزل را مطالع
 از حد بیرون گریها کرد و بخششها داد و مجمع عظیم ساخته بدان غزل سماعها کردند و تحفه بسیار
 بخد مت شیشه سعدی شکرانه فرستاد و آن بود که عاقبت الامر شیخ سعدی بقونیه رسیده ^{سند}
 آنحضرت مشرف گشته بطحوظ نظر عنایت مردان شد و گویند ملک شمس الدین از جمله ^{محققان}
 شیخ سیف الدین باخرزی بود روح الله روح آن غزل را در کاغذ بنوشته با این معانی
 غریب بخد مت شیخ فرستاد اینخ در سر آن غزل چه گوید جمیع اکابر بنجارا در بندی شیخ
 حاضر بودند چون شیخ این غزل را بغرغمت تمام و امعان نظر مطالعه نمود لغزها بزود بخود شد
 چندانی شورها کردند جاها دریده فریادها کرد که در حساب نیاید بعد از آن فرمود که زهی مردان زمین
 زهی شهبسار دین زهی قطب آسمان و زمین الحق غریب سلطانی در عالم ظهور کرده است
 حقا هم حقا که کافه شایخ ناصنی که صاحب مکاشفه بودند در حسرت انجمن مروی بودند و از
 حضرت حق تمنا میبردند که بدان دولت برسند میرشان نشد و آن سعادت باختر از
 مساعدت نمود و چنانکه فرمود **س** بچی که قرآن پیشین در خواب بسته اند از این
 کردست اقتضا : الله الله جارق اینهم این پوشیدن و مصای اینهم بگفت بگفتن
 آن بزرگ رفتن و وصیت بر دوستان ما که هر گرا استطاعت راه باشد : طاعت
 وقت سفر دست و بد بپوشی تعلل باید که بزیرت این باور شاه : در آن

در یاد که حضرت بهاء الدین ولد و ابائی کرام و اجداد عظام ایشان از کرام مشایخ کبار و عظام
 بوده اند و صدیق اکبر جده نهم ایشان است رضوان الله علیهم اجمعین و من قومی ضعیف و
 شد و ام تحمل مشقت سفر ندارم و الا مشیت علی الدوام لا علی الاقدام زیارت آنحضرت
 اقدام میگردم مگر شیخ منظر الدین فرزند حسین ایشان در مجلس حاضر بود شیخ بجانب و ملتفت
 فرمودند که منظر الدین امید دارم که چشمهای تو بیدار مبارک ان منظر منظر منظر گردد و در مسامحه
 خدات را بحضرتش برسانی انشاء الله و عده العزیز بعد از وفات پدر شیخ منظر الدین عز
 ملک بودم کرده سعادت زیارت آنحضرت مستعجل سلامه و اشتیاق پدر را بحضرت مولانا
 رسانید حضرت مولانا دلدار بهمان نمود و فرمود چند سال در قونیه اقامت نمود و باز به بخارا
 کرد و گویند از فرزندان او یکی در قونیه آسوده است، همچنان منتولست که چون این غزل
 خیر طبر مولانا در عالم مشهور شد اکابر بخارا و دست از علماء شیوخ لا یقطع بروم آمده و در آن
 آنحضرت را در می یافتند و از آن بحر معانی در می یافتند و گویند روزی از بخارا و سمرقند
 بیست نفر رسیدند و در قونیه پا در دامن فرو کشیدند همچنان فضلاء اصحاب
 روایت کردند که روزی که رویشی دشمن بزرگ بدین مولانا آمده بود بطریق امتحان چند سوالی کرد که
 خدای تعالی را نفس تو ان گفتن یا نه چه اگر او را نفس تو ان گفتن کل نفس ذائقة الموت
 چه باشد اگر اطلاق در شان بے نشان باری جائز نباشد چرا عیسای قلم مافی نفسی و لا
 اعلم مافی نفسک گفت و این دو معنی متضاد بنمایند همچنانکه اگر حق رستی گفتن روا باشد
 پس کل شیء هالك الا وجهه چرا گفت حضرت مولانا گفت که معنی و لا اعلم
 مافی نفسک ای فی نفس علمک و غیبک باشد و نیز و ابل کشف ای فی سرک گفتن باشد
 یعنی لغتم مافی سری و سر سری و لا اعلم مافی سر سرک و ارباب الباب می گویند

معناه تعلم ما كان منى في الدنيا ولا اعلم ما يكون مثل في الآخرة واما اطلاق كرون شي برحق تعالیٰ
 جائز است كما قال الله تعالیٰ قل ای شیء اکر شهدا قل الله اعظم بالشهادة
 قل الله شهيد بيني وبينكم يوم القيمة ومعنى قوله تعالیٰ **كل شيء هالك الا وجهه**
اي كل مخلوق هالك سوى الخالق تعالیٰ ای کاهو واصل في الباب ان المستثنى منه
هو الله اعلم بهمان ساعت دشمند بنده مخلص شد و محرم و مرید فرجی پوشید و پیمان
روزی مستغرقان آمده بودند هر معرفتی و اسرار می که آنروز بر بی فرمود و ختم معانی برین کلمات
کردند الا دعوی کالانامی او کالقصه مثل ظاهره واجب و غسل باطنه واجب و غسل ظاهره فرض و
غسل باطنه فرض لان شراب الله لا یسب و الا فی انما ظاهرنا بتطهیر الانا لان ان شراب
باطنه لا ظاهره طهرایتی بیان پاکست گنج نور است از طمس خاک است به گریه خانه
 حسد باشد ولیک به اون حسد پاک گردانند و نیک به باز فرمود کل من مات نفسه و سلطانه
 و طهر من الاخلاق الذمیه و صل الی الله حاشا لله بل قد و صل الی طریق اذا کان
 يعرف انه ما وصل الی الله فقد وصل الی طریق الله فهو طال عن طریق **پیمان**
 روزی در بندگی مولانا شنیده گفت باشد که جمیع الالبیبا و الخواص ارتقدوا من هیبة الموت
 و شدتها قال مولانا حاشا عن شانهم هل يعرفون الناس بالموت الموت عند الرجال
 رؤیة الحق کیف یهربون من رؤیته **پیمان** منقولست که روزی در انامی مودت
 بحسب الناس ان المخاطرة فی قوله تعالیٰ و لا تلقوا اباید یکم الی الله الی الله الی الله
 من شیء العالی لا بل لا تلقوا اباید یکم الی تهلكة من استماع کلام امامت فاذا لم یکن
 استماع کلام غیر مرشدک وان کان کلاما واضحا فلا اشتغال بالوسوسة الباطنة
 الخیر و افضل و ابطل بعد از ان فرمود که روزی حضرت مصطفی صلی الله علیه و سلم

صحابہ را بخواند و او در نماز بود چون تمام کرد برخواست و بیاد رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
 با او عتاب کرد کہ چرا دیر آمدی گفت نماز میکردم و فرمود کہ آخر نہ سنت می خواندم
 الا بعد الا یجتمعا لا انتظار، **پیشان** از اصحاب خبر منقولست کہ حضرت
 مولانا چندا نگزہ ماہ محرم کہ سہ سال عربست طلوع کردی در وقت رویت بالابن
 دُعَا را میخواند اللہم انت الازلی الابدی القلیم ہذہ سنۃ جدیدۃ
 اسئلك العصمۃ فیہا من الشیطان الرجیم و العون علی ہذہ النفس الامارۃ
 و الاستغفال بما یقربک و الاجتناب مما یبعدنی عنک باللہ برحمتک
 یا ذا الجلال و الاکرام، **پیشان** خدمت ملک المدین شیخ شمس الدین مارونی
 رحمۃ اللہ علیہ روایت کرد کہ روزی شخصی از مجتہان راتب گرفتہ بود و حضرت مولانا بیاد
 و از جمعی شکایت کرد فرمود کہ بنویس و در آب انداز و مجھوم وہ ما بفضل حق شفا یابد و
 نیست آنچه الما فرمود یا اصلدم ان کنت امنت باللہ الا عظم لا تضلک
 الراس و لا تفسد الفم و لا یاکل اللحم و لا یشرب الدم فتحتولی عن فلان او عنی
 الی من اشرك مع اللہ الہا اخر و الی اقول اشھدان کا الہ الا اللہ و اشھدان محمد
 عبده و رسوله ہمانا کہ مجھوم چون از آن آب بخورد شفا یافت بعون اللہ تعالی **پیشان**
 منقولست کہ برتہ و ازہ سیر اگر بعضی نتوانند خوردن برتہ دانہ باوام پیوستہ بخوردن
 مجھوم دادے درتہ روز شفا یافتے و آن نیست اذان اذن سینہ **پیشان** از حدیث
 منخر الاویا مولانا سراج الدین ثنوی خوان استاد جامع کتاب رحمۃ اللہ علیہ روایت
 کرد کہ حضرت مولانا پیوستہ این بیت را بتکرار میگفت و حضرت جلی حسام الدین
 را یاد میداد و فرمود کہ یادگیر کہ من از حضرت شیخ سید برہان الدین محتق زرقانی

پیشان

قدس اللہ سرہ یا وگا دارم الروح من نور عرش اللہ صمد ہاۓ الروح
 فی عزبت و الجسم فی وطن ۛ قد الف ملک الجبار بلینہما ۛ و تریۃ الارض اصل
 الجسم البدن ۛ لیصلحی بقبول العہد و المحسن ۛ فارحم غریبا کبیرا یا روح الوطن ۛ
 و بچنان شور یا میگرد و میگفت ۛ گر خیرہ سرے نریخ زند کو میزن ۛ معشوقہ ازین لطیف
 امکان نیست ۛ بچچنان منقولست کہ روزے حضرت مولانا بایاری چند از دروازہ
 بازار اسپ بیرون آمدہ زیارت مرقد سلطان العلماء بہاء الدین ولد رضی اللہ عنہ و ارضاء
 میرفت دیدند کہ خلایق بیشمار بر شخص ہنگام شدہ اند و از آن جماعت جوانی چند پیش
 دویدند و فریاد کردند کہ حسبہ اللہ یکے را سیاست میکند تا حضرت مولانا شفاعت کند
 کہ جو نسبت رومی فرمود کہ چہ کردہ است گفتند یکے را کشتہ است قصاص میکنند در حال
 پیش رفت تمام جلادان و مردم سخت سر نہادہ از دور ایستادند و من در جبین مبارک
 را بد و پوشانید از آن مجمع بیرون آورد و خلاص کرد شحہ شہر بخدمت سلطان کنیت
 حال عرضہ داشت فرمود کہ مولانا حاکم است چہ اگر بچہ شہر را بخوادہ و شفاعت کند میرسد
 و ہمہ فدای اوست تا رومی کہ باشد ہمانا کہ اصحاب او را گرفتہ بجام بردند و از جام بیرون
 کردہ بدرسہ آوردند تا بدست مولانا ایمان آوردہ مسلمان شد ہمان لحظہ خستندہ کردند
 سماع عظیم کردند حضرت مولانا فرمود کہ نامت چیست گفت ثریا نوش فرمود کہ آہ
 بعد ایوم علاء الدین خوانند ثریا نوش گویند غایت الامر از کت نظر عنایت
 آنحضرت بجاسے رسید کہ شایخ کبار و علماء اختیار در تقریر معرفت و میر آن مذکور حیران
 مے شدند و از بزلہ و لطائف او متعجب مے ماندند مگر روزے حضرت مولانا از مذکور شیخ
 علاء الدین پرسیدہ باشد کہ کتبیان و اجبار نصاری ہا ہم اللہ در حق حقیقت عیسیٰ

چه میگویند گفتند خدا میگوید فرمود که بعد از این بدیشان بگو که محمد صلی الله علیه و سلم
 خدا تر محمد ما خدا تر محمد **پنهان** انجی محمد که از مبعران زمان بود روزی بجلاء الدین گفته باشد که
 من یک خروار کتاب خوانده ام و در آنجا هیچ اباحت سماع را ندیده ام و وجهی هست را نشینده شما
 این بدعت را بچه دلیل پیش می برید علماء الدین جواب داد که خدمت انجی خروار خواند برای آن
 نیست بجز الله که مانع است و از خوانده ایم و بسران رسیده **پنهان** از خدمت شیخ محمود نجار
 رحمه الله علیه منقولست که او گفت که روزی سے علماء الدین از حضرت مولانا پرسیدند که در ایام
 زمستان بر پشت باسح کردن کر است فرمود که شمارا دوست همو پرسیدند که پوسته مردم
 میگویند که کنار تنور جای مردان است چه معنی دارد مولانا فرمود که معنیش آنست که هر که در ایام
 تابستان کوشش نمود و ذخیره نهاد و لاجرم در هنگام زمستان کنار تنور آسودگاه جای آوست
 و هر که از تکامل تقاعد نمود و کوششش نکرد و بقدر امکان دست و پای نه زود اجتهاد نمود
 همانا که در شتایند زمستان بچاره و نامردمانده بکنایه تنور رسیده همچنان مثال این عالم
 و آن جهان همچنان است و العاقل بکفینه الاشارة **حکایت** فخرالابرار شیخ
 محمود نجار رحمه الله علیه روایت کرد که روزی حضرت مولانا از دوسه مبارک بسوی یاران کرده
 فرمود که در اینجا اهل قونیة از سماع و ذوق ملول میشوند و زیر و زبر طعن میزنند و بدین خوشیها و
 مشاویها رضی نمی شوند همچو اهل سببا کفران نعمت حق میکنند و بگو شتم میرسد که تشنهها میزنند
 همانا که مالک بوم الدین جزای کفران و شومی طغیان ایشان را در دست مستاکله خراب
 سازد و اغلب اینها و مردم زادگان بعلت قلت هلاک شوند آخر الامر چون بقونیة آیند و استغنا
 کنند و اولاد و اعیان با حفا و مارا با اعتقاد تام تجل دارند بفضل باری تعالی شهر قونیة از
 تو محمور شود و اهل آن زمان سماع را دوست دارند و مردم ذوقی باشند و عالم عشق همهمه

فرود گیر دو کافہ مردم عاشق کلام ما شوند و عظمت این خاندان چندانکہ رود ترقی گیرد و خواست
 پیش رود تا بر عالمیان بجز بند ہم بقال ہم بحال دستر و کلا محیطون بشی من علمه الامام
 معلوم اہل عنایت شود انشاء اللہ تعالیٰ همچنان منقولست کہ روزے حضرت مولانا بدین
 شیخ المشائخ نادرہ زمان ملک محمد شین شیخ صدر الدین رحمۃ اللہ علیہ فرستہ بود شیخ متعظیم تمام
 استقبال کردہ بر سر سجادہ خود نشاند و برابر او بدوزانوی ادب درآمدہ مراقب گشتند
 و در ریاضی حضور پُر نور زمانے سباجی دستیاجی کردند مگر در ویشے در بندگی شیخ مجاور بود
 و چند نوبت زیارت کعبہ دریافتہ بصحبت مشائخ ربیع مسکون رسیدہ بود و ادرا معروف
 حاجی کاشی خواندند سے از حضرت مولانا سوال کرد کہ فقر چیست ہیچ جواب نفرمود شیخ
 عظیم رنجیدہ خاطر گشت مگر تا سہ نوبت سوال کرد ہیچ نگفت ہمانا کہ مولانا بر خاست و
 روانہ شد شیخ تا در بیرون وداع کردہ باز گشت بنصب تمام گفت لے پیر خام و ای
 مرغ بے ہنگام در ان وقت جا سے سوال کلام بود کہ بے ادبی کردی و همچنان سوال
 جواب صواب فرمود و لو حالیا بجز حاضر وقت باش کہ از عالم غیب زخم خوردی کاشی گفت جوابم
 چہ بود گفت انکہ الفقیر اذا عرف اللہ کل لسانہ و در معنی یعنی در دیش تمام آنت کہ
 کہ در حضور اولیا ہیچ نگوید نہ بزبان و نہ بدلی یعنی اذا تم الفقر فهو اللہ چنانکہ گفت
 پیش بنیایان خبر گفتن خطاست نہ کان دلیل غفلت و نقصان ماست بہتر
 شد خموشی نفع تو بہ ہر این آمد خطاب الفتو بہ بعد یوم روز و راہ باغیان
 اورا بقتل آوردند و ہر چہ دہشت برون لغوز باللہ من قر کہم و فرہم و همچنان
 در ویشے از حضرت مولانا سوال کرد کہ عارف کیمست فرمود کہ عارف کسی است کہ پیچہ کہ در
 مشرب صاف اورا کدر نگرداند کہ العارف لا یتغیر و ہر کہ زوی بدور ساء صافی شود چنانکہ

در آب روان ای جان خاشاک کجا ماند در جان روان لے جان چون خانه پر کسینہ بد
 ہچمان عزیزے روایت کرد کہ روزے حضرت مولانا از یاران دوات و قلم خواستہ سطرے
 سطرے بر روزے دیوار نوشت کہ روزہ گرفتن از غذای رُوح حرمت و اسد علم و باز در
 صفحہ کتابے فرمود نوشتن کہ دلیل لذت المعشوق رفع العاشق و ہوا بخرۃ الانبیاء و روایات
 کہ میدارد در ہوا ی او باش و طلبت کہ میدارد و طلب او باش گویند روزے در تفسیر
 آیت تحقیق میفرمود کہ الذی خلقنی فهو یهدین لخدمۃ یهدین لاداب الخدمۃ و
 تقبلت فی الساجدین فی اصلاب الایاء و السنۃ الانبیاء و ارحام الائمات
 ہچمان افاضل صحاب مولانا فخر الدین ادیب رحمۃ اللہ علیہ روایت کرد کہ روزی
 حضرت مولانا و محفل عظیم این حدیث را شرح میفرمود کہ قال النبی صلی اللہ علیہ وسلم
 ما رایت اللہ الا بلباس احمر و ہچکس ا مجال دم زدن نبود و در ان شرح ہمگان خیرہ
 گشتہ بودند روایتی فرمود کہ ما رایت ربی الا فی حلہ حمل و شور ما کردہ این غزل از مولانا

غزل	نوریت میسان شجرہ سر	از دیدہ و ہسم و روح برتر
	خواہی خود را بد و بدوزے	برخیز و حجاب نفس بردوز
	آن روح لطیف صورتے شد	با ابرو چشم و رنگ استر
	بجود خداے ہچگونہ	بر صورت مصطفیٰ ہمیشہ
	آن صورت او فانی صورت	و آن رنگیں او چور و محشر
	ہر گم کہ بختلق بنگریدے	گشتے ز خدا کثادہ صدوز
	چون صورت مصطفیٰ فنا شد	عالم گرفت الہ اکبر

و فرمود در خواب جائزہ شرح یا شرح دیدن عیش بہت و فرج و نہری زہد بہت

و بیفندی تقوی است کی بودی و سیاه ماتم و غم را شد اعلم همچنان منقولست که روزی
 حضرت مولانا در مجلسی پروانه عند حضور الصدور و اکابر کجپور در اثنای معرفت فرمود که الله
 تعالی موجود عند الناظر فی صفتہ مفقود عند ظاهر الناظر فی ذاتہ لایصل الی
 غیر الله الا بالسید الیه و لایصل الی الله الا بالصبر علیہ الله اظهر من الشمس
 فمن طلب البیان بعد العیان فهو فی الخسران **۱** هر که برستی حق جوید دین
 او زبان مندیست و اعلمی و تو لیس **۲** هر که مقصودی ندارد وجودی ندارد و اگر دارد بجز خودی
 عشوتی ندارد الزاهد یجب الخدمه و العباده و العارف یجب المخدم و الزاهد جریح
 تا العارف جهاج گویند روزی حضرت مولانا قدس الله سره الخیر در باب سلخ کنی کتبت
 فرمود که اول طلبت سلخ حاصل کن که من وی گل شکر در بینی که در بینی گل را نشیوم
 مستندان بنوم **۳** اولی استعداد حقیقت باید استعداد حقیقت را بدست آید استعداد
 نه استعداد در کانی روی **۴** هر یک چه نه گروی مستوی **۵** اگر خواهی که بر خاک نروی و تو
 گریز که تو بر خاک نرو **۶** تو خواهی مستقیم تو مشرب **۷** تو خواهی خویش بین در مشرب
 آنکه روی پاک دل چون جبرئیل **۸** سودی مردان از کجا بآبی سبیل فرمود که من در دنیا شوم
 و او در من نکرده باز منم که او در من نکرده **۹** در دنیا شوم منم که او در من نکرده
 باشد دور دور **۱۰** منقولست که پرسند حقیقت خداوند را که گویند
 که خدا از قضا و شکران **۱۱** گویان از این معنی برای کردن و در دنیا شوم
 صحبت ایخار و ناخسرت **۱۲** الله عجزت عن غیره **۱۳** الله عجزت عن غیره
 چنانکه گفت **۱۴** لے نقان از یازنا خسر **۱۵** نقان **۱۶** نقان **۱۷** نقان
 که خواهی نهدت انبای تنس **۱۸** در زبان اثر **۱۹** از این معنی **۲۰** در دنیا شوم

خداوند مسلطان الفقرا مولانا شمس الدین تبریزی عظیم الله ذکره میفرماید که علامت
 مرید قبول یافت آنست که اصلاً با مردم بیگانه صحبت نتواند کرد و اگر ناگاه در صحبت بیگانه
 اتفاق افتد چنان نشیند که منافقتی در مسجد و کودکی در کتب و اسیر در زندان و اسد اعلم
 بمچنان روزی در مدرسه معارف میفرمود و اکابر شهر حاضر بودند گفت هرگز مسرور
 غرضی و مغرور و عیوض نبوده ام **سه** گر بے برگی برگ مالک گوشم **چ** آزادی را ب بندگی نفروشم
 طعم طمع بخشنده ام اینک چهل سال است تا قناعت تو نشسته من بوده است و فقر پیشه من
سه حاش الله در دل من طمع نیست **چ** از قناعت در دل من عالمیت به تار سه
 دو غم نخواهم نگبین **چ** ز آنکه هر نعمت غمی دارد توین **چ** بعد از آن فرمود که هر که کمالی و
 جمالی دعوی میکند یا یقول یا یفعل و تکبر و تازی دارد همانا که با اندازه حال خود انا الحق میگوید
 در آن صفت الا آنکه کاذب باشد لئلی شود بفرعون و انا صادقان و عزیزانے که ایشانرا
 رسان دعوی رفوی سر بر آرنده از آن کمال که دعوی میکند چنانکه عالمیان ^{حقیقت} را
 ایشان محقق شود چنانکه گفت **سه** گفت دعوی نے انا الحق گشت بت **چ** گفت منصور
 انا الحق او برست **چ** آن انا لعنت الله و عقب **چ** دین انا رحمت الله لے محبت **چ** رحمة الله
 آن عمل را در وفا **چ** لعنة الله این عمل را در قفا **چ** بمچنان اصحاب که در سالک روی و
 موافق شوی مستوی بودند و در مرکز صورت معنوی چنین روایت کردند که روزی حضرت
 مولانا در سبط معارف و نشر امرار و لطائف کرم شده بود در مناقب منصور حلاج قدس الله
 سره الغزیز چیز یا میفرمود و آخر الکلام میفرماید که سبب ظلف منصور آن بود که روزی
 گفت اگر چه را در یافتی لجز است که فتمی ماجرا این بود که چو در شب عراج بحضرت عزت سید تنها مونس
 است را خواست چرا همه را در خواست نکرد چنانکه گفت که همه را بمن بخش همین مونسان را

خوست فی الحال حضرت مصطفیٰ صلی اللہ علیہ وسلم تمثیل و تجدد گشته از ور در آمد که اینک
 آدم چگونہ بفراتم میگیری بگیر فرمود که ما بفرمان حق میخوایم که آنچه میخواهیم و دل ما فرمان
 خانه اوست که از غیر ارادت و فرمان او پاک و معصوم شده است اگر فرمودی همه را بخوان
 اما همه را نفرمود و مومن از فرمود منصور دستار را فرو گرفت که یعنی ببردست می
 گفت الامر دستار بی سر را رضی نہ شوم تا روز دوم آن قضیه واقع شد و آن بیانه شد
 و او بر سر و ایگفت که من میدانم که این از کجاست و این خوست کجست از خوست او رو
 نگردانم همچنان سر را در باخت و روست از آن سر در عالم نگردانند و هرگز عاشقان
 از امر بزرگان دین و عارفان سر یقین روی نگردانند العارف علم الله و مرجع الطال
 بنفسه و صحف اسرار رب العالمین بر وجه و ان کان بالذینا وحشی فهو معدن
 العقل و الادب همچنان منقولست که در ضمن مدسہ مبارک میر میفرمود وی گفت
 بسم الله الذی لا یغلب من تمسک به ولا تحم من توکل علیه بسم الله علی عزیمتی
 بسم الله علی توبتی بسم الله علی سرور قلبی بسم الله علی اسکری و شکری
حکایت همچنان ملک الخلفاء ولی اللہ فی الارض شیخ مولوی ابوالکالی رحمہ اللہ علیہ
 کہ از پاران بزرگ و پہلوانان ستر آ بود در ولایت و اشمندیہ و ایت چنان کرد که محمود
 مولانا شمس الدین مازنی رحمہ اللہ علیہ در وقت نماز پنج و در مسنہ مولانا شمس الدین
 اصحاب التماس نمودند کہ حضرت مولانا امامتی کن کہ من صلی خلف امامت تو و کا ما
 صلی خلف نبی اجابت فرمود و چندان او را و دعوات عجیب خواند کہ هیچ شخص را نبوده است
 از جمله این کلمات اجازت آنحضرت یا دیگر قسم کہ اعدت لکم هول لا اله الا الله
 و لکل غم و هم ما شاء الله و لکل نعمة الحمد لله و لکل رخاء الشکر الله و لکل

اجمو بده سبحان الله و لكل ذنب استغفر الله و لكل ضيق حسبي الله و لكل قضاء
 و قدر توكلت على الله و لكل مصيبة انا لله و انا اليه راجعون و لكل طاعة و معصية
 لا حول و لا قوة الا بالله العلي العظيم و همچنان فرمود که پوسته حضرت سلطان با
 بعد از گزاردن فرض صبح این دعا را بخواند که اللهم اجعلني نورا و في قلبي نورا و
 في سمعي نورا و في بصري نورا و في شعري نورا و في بشري نورا و في لحمي نورا
 و في دمي نورا و في عظامي نورا من بين يدي نورا و من خلفي نورا و من تحتي نورا
 و من فوقي نورا عن يميني نورا و عن شمالي نورا اللهم زدني نورا و اعطني نورا
 و اجعلني نورا يا نور النور بس حمتك يا ارحم الراحمين **حکایت** همچنان صحابہ
 نظر و اخوان عبرت خیر چنان دادند که در زمان حضرت مولانا در شهر قونیه زنی دید که کلمه او را
 معروفتی النساء خواندند که قدس سرنا و او خاتونی بود پارسا و صدیقه و در عهد خود را بعد
 جهان بود و اکابر عالم و عارفان صاحب دل محبت و معتقد مذکورہ بودند و اورا کرامات ظاہر
 از حد بیرون بود و او پیوستہ از صحبت حضرت مولانا خالی نبود و ایشان نیز اوقات
 بیدار او فرستندی مگر همچنان فخر النساء اورا باعث شدہ باشند کہ البتہ بیچ باید رفتن
 و اورا ہم داعیہ باطن بود گفت تا بحضرت مولانا مشورت کنم کہ بے اجازت و اشارت
 مرا مجال حرکت امکان نیست و ہر چہ اذ فرماید آن کنم برخاست و بزیرت مولانا آمدہ
 پیش از آنکہ بگفت آید مولانا فرمود کہ بغایت نیت نیکوست و سفر مبارکست امیدست کہ
 ما ہم ہاشیم سر نہا و بیچ گفت با ران متحیر ماندند کہ کیفیت حال و ماجرا بینہا چیست
 آن شب خدمت فخر النساء در خانہ مولانا ماندہ صحبت کردند بعد از نیم شب خداوند گاہ
 بر ما ہم مدرسہ رفتہ بہتجد مشغول شدہ بعد از فراغ نماز لغزای غظیم میزد و شور ہا میکرد ہمانا

از روزن بام اشارت کرد که فخرینا ابالابالایا چون مذکورہ بر بام مدرسہ برآمد فرمود کہ بالا
 نگاہ کن کہ مقصود حاصل شدہ است می بیند کہ کعبہ معظمہ بر بالای مولانا طواف میکند و پیرایہ
 میزند عیاناً و یقیناً لاریباً و تخمیناً فخر النساء شہقہ بزود و در بوجہ عجب حالتی و جہرتے طاری شد
 بعد از زمانے چون بہوش آمد سر نہاد و از ان خواست بکلی برخاست ہمانا کہ حضرت مولانا
 این غزل را از سر آغاز فرمود **کعبہ طواف میکند بر سر کوئی یک بتے** + این چہ بی است
 ای خدا این چہ بلا و آفتی + ماہ درست پیش او ترص شکستہ بستہ + بر شکرش نیاہتا چون
 گئے بہت رحمتی + جملہ لو کہ راہ دین جملہ ملائکہ امین + سجدہ کنان کہ امی صنم بہر خدای
 رحمتے + اہل ہزار بحر و کف گو بہر عشق راصدق + زان سوی عزت و شرف سخت بند بستے +
 اوست بہشت و عور خود شادی عیش و سوز خود + در غلبات نور خود آہ عظیم آیتے + نشوئی
 این خطاب ساخت شو جواب را + ذرہ مر آفتاب را گشت حریف ما بتے + ای تبریز
 مرحمت شمس ہزار بکرمت + گذشتہ سخن سبب صفت پر نیم بے نہایت + **بچستان**
 فقیر آن سوی نعتہ سراج الدین تبریزی رحمۃ اللہ علیہ کہ از کبار یاران بود روایت کرد کہ
 روزی حضرت مولانا مرا فرمود کہ حاضر باش کہ امشب ترا در کنار خواہم گرفتن ہمانا کہ از ان
 شادی زاری نمود ہر چہ دہشت پوشیدہ بود یاران و فقرا شکرانہ داد گفست
 چون شب شد جا مر خواب لطیف گسترانیدہ تو قح آنکہ مگر خداوند گار بیاید + یا سایہ کہ از
 مکایات عبادت شب سماعہا کہ در روز میکند و تا خوردند وجود مبارکش چون بسوز
 لاغر گشتہ بود از ناگاہ بیاید فرمود کہ سراج الدین تو در جا مر خواب در آرد آدم و تامل
 صبح بیدار می غلطیدم با مید آنکہ شاید کہ بیاید دیدم کہ نماز مشغول شدہ دیر کشید فریاد
 کردم کہ لے سلطان دین یکدم آسایشی نمانی صبح نزد کیست و بندہ از انتظار خداوندگار

فرمود کہ سراج الدین اگر ما در خواب رویم چندین خفتگان بیچاره را کہ چاره کند چه ہمہ
 بپردہ گرفتہ ایم تا از حق بخوابیم و کمال برساییم و از عقاب عقوبات برمانیم و بدعا
 جناب برساییم ان شاء اللہ العزیز و این غزل را فرمود **س** اگر تو کار نہ کردی
 مفلسی از خیر بیای کہ کار چو تو صد ہزار ما کردی و در چنین گریبان جان جان جان
 ہر زمان خوابی لبر خور و شیرین لبی چون این بیان از زبان صاحب عیان
 بسمع دانشندان رسید بجمع تمہید عز بلادت و نادانی خود مشغول گشتہ استغفار
 کردہ از ملک یاران شدند **چ** استان عزیز سے از نہایان حق روایت چنان
 کرد کہ روزی حضرت مولانا در کنار خندق قلہ ایستادہ بود مگر نتیجہ چند از مدرس
 و اطوائی بیرون آمدہ از سر امتحان سوال کردند کہ رنگ سگ صحاب کہف چگونہ بود
 فرمود کہ زرد بود زیرا کہ عاشق بود و ہمیشہ رنگ عاشقان زرد ہند چنانکہ رنگ من
 سر نہادند و مرید شدند **ح** کا میت ثقات حکایت را چنان روایت کردند کہ
 شبے معین الدین پروانہ رحمۃ اللہ علیہ بیت مولانا سماع عظیم ساختہ بود و اجتمع کردہ
 بعد از آن کہ بیوع فرو داشت کرد و جماعت سفرہ را خوردہ متعرق گشتہ و اصلاً مونس
 انگشت مبارک نکرہ و طعام پروانہ را آتش در نہاد و آفتاب برابر شمع مولانہ پروانہ و آ
 می سوخت فرمود کہ در کاسہ چینی جلاب شراب محاض ساختہ پیش آوردند بر دست گرفتہ
 بحضرت مولانا عرضہ داشت تا مگر کچھ بخورد و بدم میگفت کہ این شربت از وجہ **ح**
 بچنان حضرت مولانا کچھ را میگرفت و تا نزدیک در مان مبارک بگردہ باز در کاسہ
 نے نہاد تا چند بار و بمعانی مشغول می شد و خدمت پروانہ شمع و ادشکھا می ریخت
 تا نزدیک سحر گاہ درین جزو بدو ند آمد آخر الامر محاسن مبارک خود را گرفت فرمود

امیر معین الدین از ریشم شرم نمیداری که مرا محتاج قدمگاه میکنی و گفت **س** چرب و
 شیرین بنماید پاک و خوش **ب** یک شبی بگذشت با تو شدید پلید چرب و شیرین از غذا
 روح خوره تا تو پر روید و تالی پریده یاران با هم غم غریب آوردند باز برخاست و سماع شروع
 فرمود یاران عزیز چنان روایت فرمودند که چون از آن سماع فارغ شد بیرون آمد بکام
 در آمد و در حدیقه حمام مہفت شبانه روز نشسته بود و کسی راز ہرہ آن نبود کہ تا از سر درآید
 اندرون درآید اصحاب از گریہ و افغان بے طاقت گشتند کہ این چہ ریاضت است **د** **م** **ج**
 است با اتفاق بحضرت سلطان ولد لایہا کردند کہ والد خود را از آن استنراق باز دارد
 و همچنان دوران وقتی کہ لایسنہ فیہ ملک مقرب و کاتبہ مرسل بود سے جز حضرت
 ولد را مجال نبود سے چون حضرت ولد بکام درآمد پیش حدیثہ ناریہا کرد حضرت مولانا سلسلہ
 در یک چیز نہ بیرون کردہ فرمود کہ بہا الدین چونت یاران مشتاق ما شدند و سر نہاد و روی
 بر قدم پدر می مالید و می نالید نے نے بلکہ می بالید یاران مشاویہا کردند و بقولان فرجیہا
 بخشیدند بیرون آمدہ بسوی مدرسہ روان شد و ظالم عالم در پہلے او این بیت را گفت
س از روی همچون آتشم حمام عالم گرم شد بہر صورت گرما بے چون کو دکان کتر کر می
 چون بگذر رسید باز بسماع مشغول شد و آن حالت تا چہل روز تمام کشید حکایت
 سرور را بہان دیر افلاطون از اکابر اخبار ایشان بود و مرسے بود پیر و مفتخر از ہر
 ولایت استنبول و افرنج و بس عاسک و غیرہ بطلب علم پیش اومی آمد و از ہر تہل
 احکام میکردند حکایت کرد کہ روز سے حضرت مولانا بیدر افلاطون کہ در دامن کوہ است
 آمدہ بود و در مغارہ کہ آب سرد بیرون مے آید و با نجافت تا قعر غار روانہ شد و
 من بیرون غار مراقب شدم کہ تا ہفت شبانہ روز در میان آب سر نشسته بود بعد از آن

شوکتان بیرون آمد و روایت شد و تھا کہ اثر تغیر اصلاً در چشم مبارکش نبود و سوگندان خود
 کہ آنچه در صفت ذات مسح خوانده بودم و در صحت ابراہیم و موسی مطالعہ کردہ بودم و بچنان
 عظمت و درخش انبیا را کہ در کوارتخ سلف دیدہ بودم در وہمان بود و زیادہ چنانکہ در ہر آ
 خود فرمودہ و نمودہ سے ای جو عشق گشتہ بانی و چیز دیگرہ ای آنکہ آن تو داری آنی
 چیز دیگرہ بچپستان منقولست کہ روزی حضرت مولانا شمس الدین تبریزی عظیم
 اللہ ذکرا در مدرسہ مبارک فرمود کہ ہر کہ بخواہد کہ انبیا را بیند مولانا را بیند سیرت انبیا
 اور است ازان انبیا کہ بایشان وحی آمدہ نہ خوابت الہام خمی انبیا صفا و اندرون و بند
 رضا سے حق بووند اکنون بہشت رضای مولانا است و دوزخ غضب مولانا است کلید
 بہشت مولانا است برو مولانا را بہ بین اگر خواہی کہ معنی العلماء و رتہ الانبیا عبدانی
 و چیز سے کہ شرح آن نمیکم اگر بے شیخ بماند بماند بے ہزار رحمت بر روح تو باد خدا تعالیٰ مولانا را
 عمر دراز و ہاد خدا و نطا و را با از زانی و ما را بد و از زانی دارا میں بچستان روزے فرمودہ است
 کہ این ساعت مثل مولانا در سبوح مسکون نباشد و ہمہ فنون خواہ ہول خواہ فقہ و خواہ نحو
 و خواہ منطق با ارباب آن بقوت معنی سخن گوید بہ از ایشان و با ذوق و خوبتر از ایشان کہ اگر
 من از سہر خود صد سال بگو شم وہ یک دہنرا و حاصل نتوانم کردن و از نادانستہ انگاشتہ
 بہت پیش از من از کمال لطف خود حکایت از فضلا و اصحاب منقولست کہ خدمت
 مولانا صغی الدین ہندی رحمۃ اللہ علیہ کہ علامہ زمان خود بود و در مدرسہ پنبہ نزدشان مدرس
 و گویند مدرسے بود پارسا و متدین مگر روزے بر بام مدرسہ رفتہ بود و ضومی ساخت
 و طلبہ علم گردا و حلقہ زدہ از ناگاہ آواز باب بگوش اور رسیدہ گفتہ باشد کہ این باب
 چندانکہ رفت بیشتر شد و بہت از سنت گذشت و منع آن چہ چارہ باید کردن از ناگاہ

حضرت مولانا مصور گشته فرمود که شاید در حال لغو برز و پیهوش گشت طلب علم
 که ظمان او بودند و کلیمی کرده فرود آوردند بعد از آنکه پیهوش آمد حضرت سلطان ولد را لایق کرد
 و شفیع گرفت تا عذر آن بی ادبی را از حضرت مولانا و خواہد چندانکه سلطان ولد بوالہ
 سحر بہاد و شفاعت میکرد البتہ رضی نمی شد فرمود کہ ہفتاد گبر رومی را سلیمان کہ زند
 بہتر از آنست کہ صفی ہنسکہ را بچنان سلطان ولد میگفت کہ عنایتی کنید و صفائی بخشید
 و التفات کنید کہ لوح روح او چون روی مشیتہای کودکان سیاہ و تاریک گشتہ است
 حضرت ولد چندان کوشید کہ شفقت مولانا جو شید و رضا داد تا جمیع اہل مدرسہ برخواستہ
 و بحضرت مولانا آمدہ مرید مخلص گشتند و چندین مشکلات کہ در علم دین اورا بود ناگفتہ روز بروز
 حل میشد و اغلب در خواہش خداوندگار تقویٰ پیدا و بچنان حضرت سلطان فرمود کہ رو
 حضرت و الدم من گفت بہاء الدین خواہی کہ دشمن را دوست داری و او ترا دوست د
 چہل روز جز نیکی او گوآن دشمن تو دوست گردد برای آنکہ چنانکہ ازل بزبان راہست
 از زبان بدل بچنان راہست محبت خدای را نیز بنا مہای عزیزش تو ان دریافتن
 خدا فرمود کہ لے بندگان زہار زہار یاد من بسیار کنید تا صفای حاصل شود چندانکہ صفا
 بیشتر پرتو نور حق در ان دل ہستہ بچنانکہ نور بنا بنا چنانکہ گرم باشد نان را قبول کند و
 چون سرد شود قبول نکند بچنان حضرت سلطان ولد قدس الدستہ العزیز
 فرمود کہ روزی پدرم در مدرسہ معانی میفرمود گفت مرید رہتین آنست کہ کلمہ فرمود
 بالاسے ہمہ داند چنانکہ شخص از مرید با بزید قدس الدستہ العزیز پرسیدہ است کہ
 شیخ تو بزرگتر است یا ابو حنیفہ گفت شیخ من گفت ابو بکر بزرگتر است یا شیخ تو گفت شیخ من
 و تمام صحابہ را بیشتر و گفت محمد بزرگتر است یا شیخ تو گفت شیخ من گفت خدا بزرگتر است یا شیخ تو

گفت غیبی شیخ خود من چیز سے دیگر نمیدانم ہم شیخ خود را میدانم همچنان از دیگر می پرسیدند
 که خدا تعالی بزرگتر است یا شیخ گفت در میان این دو بزرگ هیچ فرقی نیست عارفی دیگر
 گفته است ازین دو بزرگ بزرگتر کسی باید تا تواند فرقی کردن **س** چون خدا اندر
 نیاید در عیان **ب** نایب حق اندین پیغمبران **ج** نے غلط گفتم کہ نایب یا منوب **د** کرد و **س**
 قبیح آید نہ خوب **ب** همچنان از حضرت سلطان ولد منقول است کہ روزی حضرت مولانا
 در تعزیه ولد شجاع حاضر شده بود و تمام قضات و شہسواران و امراء و اخیار علیج بودند سرکے در
 و طلب بالا و غلبہ تفوق میں نمودے مرد نہ مولانا فرمود کہ بالائی آنست کہ بطرف حق با
 نہ بطرف دنیا و خلق بالائی دنیا آنست کہ زیر افتد چہ ہر چہ بالا برتر است زیر ترافتد **س**
 شود بالائی بالا حق است نہ بالائی دنیا و گفت **س** نروبان خلق این ما دومی است **د**
 عاقبت زمین نروبان افتادنی است **د** ہر کہ بالا تر رود و بالا ترست **د** استخوان او تیر خواہ
 شکست **د** طوبی لمن ذلت نفسه و حسنت خلقه **و** طاعت مسرین تہ **س**
 شہ ساگشتہ سر نہادند و **ب** **چ** **ا** **ن** حضرت ولد فرمود کہ تجلی مولانا ہی بزرگ حضرت
 کبریا بود و تجلی حضرت والدہم بتواضع و لطف عظیم ہانا کہ ولی خدا را کہ شہ نامی بود **س**
 خدای فرمود کہ روزے پدم گفت چون لی حق ازین جہان نقل کند سیرش صد ہزار چندان
 باشد کہ در حالت زندگی بود از انکہ آن سیرنی اللہ است و آنرا نہایت نیست **ب** **چ** **ا** **ن**
 قیامت در مردان و عاشقان تصرف او باقی ہست چنانکہ فرمود منکدی انی ما کہ اطلاق
 تنکیدی حاضر رکماند **س** **س** و تصرف حق در بندگان تا ابد الاباد باقی است و ہذا
 الکفاية **ب** **چ** **ا** **ن** حضرت سلطان ولد فرمود کہ روزے پدم مست شدہ بود گفت
 بہاء الدین خدا تعالی بمن نمودہ است بنیاد و ایجاد عالم را کہ این عالم از کی باز ساختہ است

و چون ساخته است و تا کے خواہد بودن والد اعلم بحیا بن ولد فرمود کہ روزی سید الخیرین
 روانہ زیارت مولانا آمدہ بود بحضرت پدرم خبر کردم و من کہ پیش پروانہ بسیار نشستیم پروانہ
 منتظر نشستہ بود و من ہمہید عزیزان مشغول شدم کہ مولانا بار بار فرمود ہست کہ مرا کار با
 ہست و حالات دستمراقت با حق امیران دوستان ہر وقتی کہ مرا نتوانند دیدن یا ایضا
 با عوال خود و امور خلق مشغول باشند بار ویم و ایشان را بہ ہم پرہیزت تراضیح می نمود
 از ناگاہ مولانا بیرون آمد و پروانہ بنہیاد و گفت خدمت مولانا بہاد و الدین تا
 غایت عزیزانہ نحو ہست و چنین لطفہاے فرمود و من بندہ از دیر بر آمدن خداوند گاہ
 این تصور کردم کہ یعنی این اشارت بہت تو ہی پروانہ کہ انتظار و عشق مردم نیازند
 چہ تلخ بہت و چگونہ زحمت بہت و مرا از دیر آمدن شما غافل ہر وہی نمود مولانا فرمود کہ
 این تصویر غایت نیک بہت اما قواعد آنست کہ بردی کہ پون سایہ سیاہ کہ اورا
 آواز ناخوش و شکل ببا و با باشد بزودی براہ میگنند تا از او مکرر نشد و روی اورا پسینہ
 اما اگر سایہ باشد خوش آواز و خوش شکل و خوب روی و نواہندہ تبرخ و زاری زود
 زود نان پارہ اش نہ ہند بلکہ گویند صیر کن تا مان گہم بختہ شود تا بتواتر او از او نشاندہ کند
 و بر آمدن بہر آن بود کہ تضرع شما و عشق شما و نیاز شما باہم دران حق خوش حالی مذکور
 تا بیشتر شود و مقبول تر گردد غایت و درین حال پروانہ بھی ہا میگردد و ہی گفت کہ
 مقصود بندہ بردی خداوند گاہ آنست کہ عالیشان بدانند کہ من نیز از ہا
 حضرتم و از چاکران استانہ چون بیرون آمد بشکرانہ این حجت و رحمت بسلیغ
 شمس ہزار عدد و سلطانی یاران را بندگی کرد فرمود کہ بخانہ جلجی حاتم الدین بردن تا
 باصحاب ممت کند بمچنان حضرت سلطان ولد نقل فرمود کہ روز سہ و الہم

در بیان آن که خداوند تعالی با کس سوالی میفرمود گفت جمله علوم علمای جهان که در عالم
سبب گفتند تا لب که رسیده دیگر پیش نمی گذرد حسنه چو مال بی علم از هر ورکت نه نه تو
مانی نه علمت نه گفتی نه از اعتقاد و شست که ازین عالم آمده است باز زبان عالم بگویم
زین بیان شالی و حکایتی فرمود که هر چه از این عالم بود و در دشتی که در درین بدایه
شرکیان بود و آخر الابد را در عالمی که بود و در کفر با او نامی عالمی را بسته
و شهر اغارت کرد مال این تانی با آنند تا قدرت ویران که او را خصی کشید و با این شرح
بیرون آمد تا صفتی گفت ای ایسر کبیر ایگه الله بروج منته هر چه از عالم حاصل کرد بود
بروند و در دست من بیچ نماند و این با بهار از اولی شیخ خود بخورد در هر دو عالم پر است برند
ایسر را خوشش که در راه را کما کار عمره است و در اینها فرمود و منصفی را باز در آیدانی
که آن مردی و مردی آمدی که سبک پیدا اعتقاد راست او است که از اولی شیخ قدیم او است که
از دست با هم آورده است و باز این عالم قدیم با خود خواهد بیرون چندی سبب باید کرد که در
صحت سببشان در طریق مردی را با او داده چنین نشوند تا در اینجا نیستند و هم نشوند تا
صحت مرد آن در دست به پیش ذکره و در آن بودی بود از اولی شیخ قدیم هر که نام مردی کند
در راه دوستی و بهر آن مردان شد و تا هر دو دست به پیش آن حضرت سلطان و کرد
که پیوسته بخدم مولانا بزرگ عظیم الله ذکره با هر بدان و اصحاب خود و صحبت سبب کرد
که فرزند هم مولانا جلال الدین را عزیز و مکرم و محترم و ابرید و عزت با هم بنسب که سبب است و
بزرگ دارد و اصحابش از اولی است بهمانا که مادر مادرش و شمس الامه حسرت قدیم
سره العزیز و او حسینی بوده همچنان شمس الامیه حمه الله علیه نیز به بیان کتب نفیس در هر وقت
تصنیف کرده بود که هیچ عالمی مثل آن در خواب ندیده بود بزرگان آن شمس صحبت چنان

دیدند که آن کتب را آشکارا کردند و بدست آن بیا و جادو کردند و اینها را نوشتند و در آن وقت
 پستانکه گفته اند حضرت بابایان منکرند علی را که زینبیل عبا برانده شد و اگر چه اینها در بعضی
 باشد و چون آنند کفر خوانندش به بعضی را نموده و بعضی را در بغداد در واریه کمال و نهاده
 بمرور هنوز باقی است و گویند زکات و ست بزرگی آن بزرگ بختی بود که یکروز در جامع یکی
 شهر کاتبان نشاندند است تا تمام نام جمله خلق را در تمام پندشان را بنشاندند بعد از آن که
 از نماز جمعه فارغ شدند شمس الامراء اول گرفته است شمس الامراء تمام عمر او را در کفر او
 فرو خوانده و آن معنی بر ولایت و مبادرت او بود همچنان که در کتب و کتب و کتب و کتب
 در زندگی پدرم شمس الامراء در کتب و کتب و کتب و کتب و کتب و کتب و کتب و کتب
 هفت ساله بود و برادرش علاء الدین شمس الامراء بود که در کتب و کتب و کتب و کتب و کتب
 و دراری ایشان رست کردم و انانی بزرگ فرمود که در کتب و کتب و کتب و کتب و کتب
 او را خوش نیامد گفت من از اعراب جوامع بودم چون عوسق از کتب و کتب و کتب و کتب و کتب
 علاء الدین حاضر بودند جمله قلند را آن تمدن با بنامی شمس الامراء و با و کتب و کتب
 در آن مجمع حاضر بود و چنان عروسی کردند که در کتب و کتب و کتب و کتب و کتب و کتب
 همچنان حضرت اول فرمود که چون سلطان مردم با کتب و کتب و کتب و کتب و کتب
 آنست که با حضرت جدم با نرد دعوت کرد حضرت پدرم را و اما و کتب و کتب و کتب
 و چون در آن مجمع آن فرمود حضرت که که در کتب و کتب و کتب و کتب و کتب و کتب
 مدتی به آورده و از حقاقت آن شرمناک شد و در کتب و کتب و کتب و کتب و کتب و کتب
 علی حقی فرمود که با اسباب که ابابا بگوید که برای من مال و اسباب بندگان است که هر یک بوسع طاقت
 امکان استطاعت و مال و در بعضی نیمی از آن و بعضی ثلث مال و در ابوبکایه با آن خود را آورد

تا مالهای بچده حاصل شد بعضی بیشتر بعضی نزره بعضی آنکه حرب مگر صحابه بود در ویش که
 بیسج چیزه ندر شست غیر از سه دانه خرمای و یک نان جوین داد و پز و عیال مند بود و آن مقدار وقت
 عیال او بود برخواست و آن محقر را نزد پیغمبر صلی الله علیه و سلم آورد و شرمند و شست
 اصحاب را بنده گرفته بخیسه نمیدادند مصطفی صلی الله علیه و سلم دریافت که او را می خندند
 فرمود که از عالم غیبیها اسرار بگویم جمله اصحاب ثنا کردند که بی یار رسول الله فرمود که حقتا
 پروه ما را برداشت و دیدیم که مالهای شما را یک طرف ترازد و ماندند و آن سه دانه خرمای و نان
 جوین را که آورده بود بر یک طرف ترازد و بناوند آن محقر بر همه زیاده آمد همچنان که سر بناوند
 و سیرت مصطفی صلی الله علیه و سلم بختنها دادند از سبب این ستر باز پرسیدند فرمود
 برای آنکه آن در ویش از چیزه برخواست که غیر آن چیزه که دیگر برداشت که السخی مالک
 و باقی اصحاب را هم بقیه مال طنده است فرمود که القلیل عند الجلیل کثیر چه یک دانه حقیر را بر
 زمین دفن میکنند و بجای پیکر حق بجای نماند آن یک دانه را در ختی میکنند که چندین دانههای
 سیوه میدهد بچده برای آنکه از آنجا پسر دهند و آنی بدویش نماند و حق باید و آن که بخدا پسر
 آنت که الصدقة یقع فی ید الرحمن قبل ان یقع فی ید الفقیر انما الصدقات للفقراء

و المساکین همانا که فقیران جبار و الفارست او جبار کردند و خوشبها نمودند و ازین شادی
 پر و وفیق بنده و مرید شدند حکایه پسر همچنان حضرت سلطان ولد فرمود که در اجلاس
 مدرس آنگاه تمام علما و کبار و مشایخ اجار و امرای و بیدار حاضر بودند و در سوال علم آنگاه
 میان بسته بندی میگردیدند و در میان آنها شمس الدین یاروفی در صدقه ازین شسته همانا که
 بطرف ربهت اوقاضی سراج الوری و بوزن چپا شوخ صدر الدین بود و باقی اجبار شسته
 بودند آخر الامم دیدیم رسید چون در آمد سلام داد و در میان کتا حنف که جای لقب است

تا حدی که دهن مبارکش زیر صفا آویخته بود فی الحال پروانه و صاحب تائب مجد الدین ایوب
 برخواستند و در جنب مولانا آمدند همانا که حضرت پدم سرد در پیش انداخته بکسی نپرداخت
 قاضی سراج الدین بیاید و دست مولانا را بوسیده بستد و بالای خود نشاند بلا بهای تمام
 و شمس الدین ماروینی عذر میخواهد که همین جماعت برای بنده شماس است که مرید و بنده است
 همانا که محبت خداوندگار بالایی ملکوت است تا نماز پیشین مولانا در معرفت و گرمی بود
 چنانکه امر او علماء جا بهار اچاک کردند بعد از آن سماع شد تا شبها هنگام بچپان
 حضرت ولد نقل فرمود که خدمت شیخ صدر الدین را اول در حق مولانا انکار عظیم بود شبی
 در خواب دید که پامی مبارک مولانا را منغمزی میکند بیدار شد استغفار کرد دوم بار بچپان
 دید تا سه بار استغفار میکرد و آخرین بار بیدار شد فرمود که چراغ در کیر اند غلام را فرمود که برو
 از کتابخانه فلان کتاب را بیا و چون غلام از علو قصد زیر آمدن کرد دید که مولانا در میان زردبان
 نشسته است پیش شیخ آمده خبر کرد شیخ بیاید دید که مولانا نشسته است چون شیخ دید برخواست
 و یکدیگر را در کنار گرفتند فرمود که ملول مشو و استغفار کن چنین باشد گاه شما پامی مارا منغمزی کنید
 و گاهی با زبان شما گاهی شاهدت ما کنید گاهی ما خدمت شما کنیم در میان با یکدیگر است بیگانگی نیست همان لحظه
 باز غائب شد شیخ متعجب ماند روز فردا جلوس قاضی سراج الدین رفتی را علی التمام باگفت بچپان مصحوبت منی
 سراج الدین تمهید عذر مولانا آمد حضرتش از جد بیرون دلار بیایم فرمود فرمود
 آمد شیخ فرمود که این مرد مؤید من الله است و از جمله مستوران قباب است عزت همانا که
 در کیفیت انعمالی و اقوال احوال او عقول عقلا خیره میشود او را بعد ایوم بنظر دیگر باید دید
 و حرمت و خدمت و را بشیوه دیگر باید کردن چنانکه فرمود **بالایم اگر پی نایم**
 هشیار در آن دم که آیدستی + در ما به ازین نظر کن ای دوست از آنکه ما را نتوان دید چنان

قاضی سراج الدین فرمود الحق آن چنانست که شیخ میفرماید بعد از آن چندانکه فرستند در
 حضور و غیبت و رعفت و با او فرود نماند و آن از جمله عجمان مخلص بودند همچنان
 سلطان ولد فرمود که روزی که ملک الحافظ احمق حافظ نزد مولانا آمده بود تکلف
 فرموده تعظیم و قیام نموده گفت اباالاشیبه چنانکه صحبت را غنیمت میدانند و بالائی حل
 کرسی می بند باید که حافظان را عزیز دارند و بالانشانند که ایشان حامل کلام الله اند
 همچنان در هر سلسله که اوز قرآن باشد شاید که کسی شرح بنید زیرا که کاغذ پاره که در
 قرآن نوشته اند از آتش نمی اندازند و حرمت میکنند و میگویند که در قرآن بنشست است
 اکنون ولی را که درین چندان قرآن باشد چون بدوزخ اندازند همانا که تمام حافظان
 بشکرند این مژده مریدند همچنان که سلطان ولد فرمود که روزی پدرم گفت
 که پیام الدین بمن نیک نیک نظر کن که چون در آن درخت مشغول شد مرا توانی دیدن دریا
 معنی ما را نیک نیک دریا بسیار بسیار بجای آرزو لذت گیری و مخطوط شوی بدانکه هم
 انبیا و اولیا و عجمان ایشان تلفت نمی شود چنانکه هر دانه و تخی را که در زمین اندازند آن
 در صورت می میرد و ناپدید میگردد و اما بعد از روزی که چند زنده می شود و درخت میگرد و جو
 انبیا و اولیا نیز همچنانست همچنان حضرت سلطان ولد فرمود که روزی یکی از
 صحاب دیوان آمده بود که از آن کار استغفار کند و میهمی دیگر مشغول شود حضرت پدرم
 فرمود که در زمان مارون رشید شهنش بود که هر روز خضر بدین او آمدی از ناگاه تا گشت
 تقاعد نمود دیگر خضر بصحبت او نیامد و یکی منقطع شد و مسکین در قلع افتاد مضطرب شد
 آن شب در زاریها کرده خوابش نمودند که درجه تو در آن کار بود صباح برخواست و پیش
 خلیفه رفت طلب منصب نمود شد پرسید که حال چو نیست آنچه واقع بود باز گفت

خلیفه همان شکی را بوی مقرر کرد دید که خضر مجپان زیارت او آید شمه از سر حال خود باز پرسید
 خضر گفت رفع درجات تو درین است که در دیوان نشینی در عایت ضعیفان و مسکینان
 و مظلوم از جنگ ظالمان بر مانی دانز بهتر از هزار خلوت و جلوت دانی و بر موجب من
 نورک فی شیخ قبلی مده در آن شغل خطیر با نظر لازم باشی همانا که آن مرد منصب خود را
 باز قبول کرده باشد شرت نمود غایت شیخ را رعایت فرمود که ستر مولانا بچو ستر اسلام پوشیده
 است چون اسلام غریب آمده است ستر او را برین که چون باشد اسلام در بلاد غریبا
 و سیوره غریبا فطوبی للفریاء فرمود که روزی ستر مولانا شمس الدین تبریزی با مولانا
 میگفت که مرا شکی بود ابو بکر نام در مشهور تبریز و او ستر بافی میکرد و من بسی از دو لایتها باقم
 اما درین پیوسته بود که ششم نسیبیدم که پس از آن چیز را خواندگار دید حضرت سلطان
 دلد فرمود که سپیدی چنان شش داشت که مولانا با شمس الدین تبریزی فرمود که عادت
 بدرم پیش از آن که بفقیر رو نه چنان بود که در مدرسه درس میگفت و در هر حجره دو طالب علم
 بودند هر بار که میرفت زیر نم هر یک بیست عدد دیاخته عددی از او لایق هر یکی می نهاد
 چون فقیران در می آمدند نم را بر می داشتند تا اگر دانشانی گنند در چهار نخته می شد
 حیران می ماندند و سلطان و مکتب او را سینه نهادند فرمود که حضرت پدم از اول حال آخر
 عمر را هر چه کرد برای خدا بخش کرد و نه برای خلق و یا کرد فرمود که روزی در مدرسه
 یوسف خان قاضی قاضی توان خواند این نغمه را میزدند تا از خوش خلقی
 فرمود که شیخی بر عتد میگفت و در این در راه از مردمان او کی رسید گفت که آخر شیخ تو
 و سید و عتد میگویی تو چرا اینان نور می چون مردمان سخن بشنید فریاد کردند باز گفتند
 و نظر را شنیده چه لغز می زنی زیاد می کنی مرید گفت میدانم هر چه شیخ من بگوید

ہمیں یہ بات یاد رہے کہ اگرچہ مردان معنی قرآن را تمیدانند اما اینقدر میدانند کہ
 قرآن از حق آید و سہت ہمہ نیکوست بران شوق لغز ما نیز نند و غرق ثواب بحساب می شوند
 کہ التاریخ المستعمل فی الاجتر سوا حکایت عجیبان حضرت سلطان ولد فرمود
 کہ روزی فخرالدین سیواسی کہ جامع کتب ابرار بود از سیواس رسیدہ بود بہمان روز
 پروانہ دامرا نیربارت پدرم آمدہ بود تدا از ناگاہ فخرالدین در آمد حضرت مولانا اگرام کردہ
 بر رسید کہ دوش یکجا منزل بود جواب داد کہ در خانہ پروانہ فرمود کہ امیر پروانہ را درین
 راہ خانہ سہت گفت بلکہ اما در زمان من و اما ان بغایتی سہت کہ کاروان در ہر سہت
 و محرابے کہ نخواستہ منزل میکند بلکہ اندیشہ خوف پروانہ را خوش آمد بعد از ان والدہ
 فرمود کہ در زمان بنی اسد ایمل شتر می بودہ سہت کہ در گردن او سہت لیستہ بود نہ ہر کہ او
 میداد عزت میکرد و از باغ میوہ ہا میدا و روز سے یکی آن سہت از گردن شتر برد بعد ان
 شتر را بسوزہ گرفتہ باز گردن اکنون ہی امیر کبیر فقیر نہاد بدان آن سہت مائیم برگردن شتر
 عالم بستہ چون ازین عالم غدار غرار بعالم ابرار و ارا قرار سفر کنیم انگاہ احوال ما معلوم شود
 کہ چونت پروانہ بگربست و گفت آنروز میا و کہ بعد از خداوند کار بایم گفت نے نے
 شما اندک زمانے خواہید ماند الا آسایش و آرایش نخواہد بودن عجیبان شد کہ فرمودہ
 بود و چون حضرت مولانا نقل کردی ارا ان قدیم را گفت بعد از من شما را آسایش نخواہد بود
 الا فرزندان شما در عالم بیاسیند فرمود کہ روز سے بعضی مریدان گفتند کہ ما بجا بایم
 و محنت بایم نے تو ایم بخدمت حضرت مولانا آمدن فرمود کہ شما را باید آمدن کہ محنت
 و گناہکار فرمود کہ ہر کہ معانی مشغولی را بشنود و کار کند بدان از قبل سمعنا
 و عطفیناست فرمود کہ پدرم شبے بنماز مشغول بود من در پہلوش

نشسته بودم پدرم در حال قیام اللہ اللہ میفرمود بعد از زمانے دیدم کہ وہاں ساکبش
 بازماندہ بود لب نمی جنبید اما از اندون سیندش آواز اللہ اللہ می آمد سلطان ولد
 فرمود کہ روزے بحضرت والدم گفتم کہ یا ران میگویند کہ وقتی کہ ما مولانا را نمی بینیم صلا
 خوش نمی شویم و خوشی ما می رود و فرمود کہ ہر کہ بے من خوش نمیشود آنت کہ مرا شناختہ
 است مرا آنوقت شناختہ باشند کہ بے من خوشند و باشند از من یعنی مرا آشنا شوند
 فرمود کہ بہار الدین ہر وقتی کہ خود را بہ بنی کہ خوش داری و حالات خوشی ان کہ آن خوشی
 منم در تو چنانکہ گفت سے یک مارا چو بوی بر شاہ ہا جو بد کہ میمان خوش باد جهان شاد و بیم
 ہچمان منقولست کہ روزے شیخ گرامی او حد الدین کرمانی رحمۃ اللہ علیہ از حضرت مولانا
 پرسید کہ کافر کیست فرمود کہ تو مومن را بناماتا کافر معلوم شود شیخ او حد الدین گفت
 مومن شاید خداوند کافر فرمود ہر کہ خداست کافر است سے کیت کافر بخیر ایمان
 شیخ بہ کیت مردہ بخیر از جان شیخ ہچمان منقولست از خدمت شیخ عز الدین کہوسہ
 کہ از جملہ واصلان حق بود فرمود کہ روزے حضرت فرمودہ است کہ مرغی کہ از زمین ہالا
 پروا گرچہ باسمان رسد اما بقدر باشد کہ از دام دنیا دور تر باشد و بر ہچمانکہ اگر کچے
 در ویش شود اگرچہ کبمال رسد اما بقدر باشد کہ از زمرہ خلق و اہل بازار متناز شود و از
 زہات دنیا برہو سبکبار گردد کہ بخا الخفقون و هلات المثلون ہچمان روزی
 از حضرت مولانا یکی سوال کرد کہ فلاسے کا زنا پسندیہ ہیکند حال و جور و جرم ہیکند
 نیست زیرا کہ مرغے را ماند کہ پروا بہست بہست ہر جا کہ خواہد پروا اما آن مرغے را علم باشد کہ بہت
 تمام شدہ باشد از لایہ خود بہر و طبعی کہ بہ شود کہ نداند ہچمان حضرت مولانا شمس الدین
 تیریزی در جمعی فرمود کہ اگر تہ یار و فادار نیافتی من یا فتم حضرت مولانا را تو اندازہ

دروسے مبارک بولانا کردہ فرمود کہ بچانہ در عالم آمدی و از میانہ جماعہ عالم گوی از میدان
 برومی و عالیان را مست عشق خود گردایندی همچنان فرمود مگر عزیزے در میان
 جماعتے مع حضرت مولانا میگرد که بنایت قرے دارد و نوری و مہارتی و در حق مولانا
 شمس الدین انکار میگرد مولانا شمس الدین جواب فرمود کہ آنچه او معتقد شود و اقدرا کند و متابعت
 کند باطل این چگونه قوی باشد و نورے بلکه اقدار حق کند نہ باطل باز میگوی کہ می باید
 پنجاه ولی مفرد در رکاب مولانا رود و آخر بنا بنیائے چگونه اقدار کنسید باز میگوی کہ اولیای را
 نشانی باشد تو کے اولیای را نشان بدانی آدمی چون عاجز شود یا از ان عاجز و شنائی پیدا شود
 با تار یکی زیر آگے آسین از عجز تار یک شد و ملائکہ از عجز روشن شد معجزہ ہمین کند آیات حق
 همچنین باشد چون عاجز می شوند بسجود در مے آیند همچنانکہ مگر در بندگی مولانا یاری چند گفته باشند
 کہ حضرت مولانا قدس سرہ العزیز از دنیا فارغ است اما مولانا شمس الدین تبریزی فارغ
 نیست از دنیا حضرت مولانا فرمود کہ این از نسبت کہ شما مولانا شمس الدین را دوست
 کہ اگر دوست دارد شمار طمع نماید و مکر وہ نہ بیند **وعین الرضا عن کل عیب کليلة**
سوء عین السوطه يديره المساويا جملہ اشئے یعنی ویعم یعنی عن عيوب المحبوب
 ہمین کہ عیب بدن گرفت بدانکہ محبت کم شد نمی بینی کہ مادر مشفق از احداث فرزند محبوب خود
 بیچ نمی رنجد و نمی گیرد و بجان و دل مشتری اوست بلکہ آن دیگر از خرنگ خود رنگ نمیدارد
 اگر لکہ زند و کریت کند همچنان حضرت مولانا شمس الدین تبریزی فرمود کہ امر و عواص
 در بامی معنی مولانا است و بازار گمان شمس تبریز ام خلد اللہ برکتہ گوہر میان ماست من خلد
 گوہر میگویم تو از سر پلے بر نمی چیزی طریق خدا نیست البتہ راہ با قسرت البتہ گذشتن است
 بر پل جہاد و ابا موالہم و الفسہم اول اثار مال است بعد از ان کار با بسیار است

اول مہر بر آق سہت یعنی اول دریافتن مرد خداست و آنگاہ حصول وصول خداست
 حکایت پیمان از کبار اصحاب منقولست کہ در ان ایام کہ حضرت مولانا شمس الدین تبریزی
 اعلیٰ اللہ کلتہ تشریف داوہ بود در میان اکابر شہر قونہ غلغلہ عظیم درافتاد کہ عجبا خداست
 شمس الدین تبریزی ولی است یا نیست و ہر کہ چیز سے میگفت و آرزوی صحبت او میکردند
 تا گرد یابندش او پیوستہ از جماع و محافل و غلبہ حلقان گزیران می بود و اوقات کہ در غیبا
 یافت میشد در میان پنخان او سخن میگفتند پیمان روز سے مولانا شمس الدین فرمود
 کہ آنکہ در میان سخن ما سخن در آرد همچون شرف لہاوری و آن در آب تیرہ فرو رفتن سہت چنانکہ
 بخوابد بد کہ با آب تیرہ بزرگ فرو میرود و دو گشت بزینبار سے جنبانند کہ ای مولانا شمس الدین
 دستم گمراہ شد باز بجزو من سخن آغاز کرد و فرق میان معجزہ انبیا و کرامت اولیا
 شرح میکرد کہ انبیا ہر وقت کہ خواہند معجزہ بنمایند گفتش اولیا از کجا تو از کجا آغاز کرد کہ بعضی
 رافضیان ستم و بعضی رانامستر بعضی رافضیان باختیار بعضی را بی اختیار گنہم تصور سے
 کردہ ولی را و حال او را بخیاں خود چون رو بگردانیم از سخن او از بہ مصلحت او گوید کہ با من وارد
 و کین وارد من خوتی دارم کہ جہود ان را دعا کنم گویم خداش ہدایت دنا کہ مراد شنام
 میدہد دعا میگویم کہ خدایا اورا از دشنام و اوان خوشتر و بہترین کاریش بدہ تا عوض این
 تسبیح و تہلیل و مشغول عالم حق گردانیشان کجا افتاد ان بمن کہ دلست یا ولی من
 ترا چہ اگر ولی ہستم یا نیستم چنانکہ گفتند جو می را کہ ان سو بنگر کہ خواہنامی بر گشت مرا چہ شد
 بخانہ شما میرند گفت شمار چہ ازین سبب از صحبت خلق برہیزر میکنم تا از سر تقلید در شولش بنا
 و پیمان منقولست کہ یکی در حضرت مولانا شمس الدین تبریزی بحضرت مولانا گفت
 من ترا دوست میدارم و دیگر ترا از بہر تو دوست دارم و شہرتون را است شہادت آید

صاحب کجترها سودان حتی :+ احب کجترها سواد الکلب :+ مولانا جواب فرمود کہ اگر
 غیر مولانا شمس الدین تبریزی را میگوئی خطاست :+ اگر مرا بہر او دوست داری تا خلعت
 باشد و مرا خوشتر آید از آنکہ او را بہر من دوست داری و آنچه میگوئی کہ غیر محبوب را بہ نسبت
 محبوبت دارند و آنہم وقتی روا باشد کہ محبوب راضی باشد متبع داشتن آن غیر را آن شخص
 بہیچ گفت سری نہاد و برخاست بچچان حضرت مولانا در محبتی معرفت می فرمود گفت
 حضرت محمد رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فرمودہ است کہ امثل ذہابک و ذہبک و مذہبک
 و در حدیث دیگر گفتہ من کثر مرہ ملک امرہ و آن سنت چونت و چانت و برجست
 آری بندہ باشد کہ جز آنہا گوید مولانا شمس الدین تبریزی را اعلی اللہ ذکرہ مسلم باشد کہ گوید
 من اظہر مرہ ملک امرہ الا آن بندہ گوہ چچان منقولست کہ روزے مولانا
 شمس الدین در حضور صحاب حضور فرمود کہ اشب خواب دیدم کہ با مولانا میگفتم کل شیء
 هالك الا وجهہ باقی دیدار و دشانت و آن دوست توئی :+ یا دیدن دوست با
 نیاش :+ باقی چہ چیز با خیال است :+ اہل دنیا اند و اہل آخرت و اہل حق شبلی اہل آخرت
 است و مولانا اہل حق و آنچه مرست از حضرت مولانا مراد کسی دیگر را پس است ہمانا کہ مقربان
 حضرت از سر نیاز از سران کسی باز پرسیدند فرمود کہ شیخ صلاح الدین قدس سرہ
 سرہ الغریز و شیخ حسام الدین قدس اللہ سرہ و مولانا بہاء الدین من رضوان اللہ علیہم
 اجمعین و من تا بہم الی یوم الدین این بحق نبیہ الامین حکایت بچچان شیخ
 نوز الدین بدر کمال خرساق رحمۃ اللہ علیہ کہ از معتبران ایمان بود روایت چنان کرد کہ
 در اول حال مرید شیخ صدر الدین شدہ بودم و ذکر شنیدہ و بخدمت آن بزرگ
 می نمودم و دست شیخ چنان بود کہ بعد از نماز جمعہ تمام علماء و فقرا و اُمرا بہر موجب

فانتشروا فی الارض وابتغوا من فضل اللہ وراویہ حج آمدند و خدمت شیخ شریف
 میگفت تا در کشف آن سخنان گویند و بجزها میگردند و علیہ عظیم میشد و شیخ اصلا نمی گفت
 عاقبت سخن میگفت تا بحث منقطع میشد و روزی در خدمت شیخ اکابر بسیار نشسته
 بودند از ناگاه از دور حضرت مولانا پیدا شد شیخ برخواست و با جمیع اکابر بر سر استقبال مولانا
 آمدند و آنکه بر کنار صدف نشست شیخ بسیار تکلف کرد که البسته بر سر سجاده نشیند فرمود
 که شاید بخدا چه جواب گویم شیخ گفت تا در نیمه سجاده نشین حضرت به لگن نشیند و در نیمه
 من بنده گفت نتوانم بحق جواب آن گفتن شیخ گفت سجاده که بکنوس خداوند کارگزاران
 باینز نمی باید سجاده را در نور دید و بیندخت بعد از آن هر دو نشستند و حضرت مولانا همچون
 نفرمود و صامت گشته چندان نشست که حاضران مجلس حیران و سکران شدند و
 همچنان شیخ را میدیدم که سر در پیش انداخته پیشانی بر زمین می سایند و عرق
 عرق گشته بود از ناگاه مولانا اللہ گفت و برخاست همانا که وقفه الله گویان روان
 و خدمت شیخ از آن مستی شبانروز بخود نیاید و کجی سخن نگفت و تمام اکابر منحصر شده ارادت
 آوردند و من بنده فی الحال به بندگی خداوند کارآمده مرید شدم و الحمد لله علی نعمایه
 همچنان خدمت نورالدین خرساق رحمۃ اللہ علیہ حکایت کرد که فرزندم کمال الدین
 راست میگردد و وقتی سوره عظیم بود و حضرت مولانا شانزده روز تمام در سوره
 و فوج فوج اکابر اسماع بود و جماعتی می آمدند و جماعتی میرفتند همانا که حضرت مولانا در
 مداومت سماع چندان مستغرق شده بود که در آن شانزده شبانروز بر گز طعمای نخورد
 و شربت آب نخشید و خواب رفت بعد از روز شانزدهم طعمای نغیس آورد و فرمود که
 یاران بر غیبت بخورند که ما استها صادق نیست و همان سفره را برداشتن جلیب امیر عالم

صاحب گئی گشته کمال الدین را گرفت تا ختنه کردند همان شب حضرت مولانا اشارت کرد که
 طعام بیاورند بچنان چهار چار کاسه می آوردند از هر نوع و همه را بخدمت تمام می خورد
 قرب پنجاه کاسه طعام را فرو خورد و باز سماع شروع کرد ما را حیرت و در حیرت زیاده شد فرمود
 که مرد خدا بر شمال عسای موسی است که چندان شتر بار سحر سحره را فرو برد و اندر شکمی پیدانش
 شکم پیش نگشت و یا بچو نور چراغ است که ظلمت خانها را ناچیز میگردد و چنان در شکم مبارکش
 از ظلمت زده تفاوت نکرده بود و همین بود که بود و این از عمل کرامات عجیب است
 آنکه است کامل را حلال و تون کامل مخور میباش لال و هر که در وی لغزش نور جلال
 هر چه خواهد تا خورد او را حلال و حکایت فخر جویندگان نمک گویندگان شرف الدین
 عثمان گوینده که ندیم قدیم بود چنان روایت کرد که روزی در باغ کراخان تون که ویله
 زمان بود شبانه روزی حضرت مولانا سماع کرد و در تواجده مشغول بود همانا که ستم جو
 گوینده از گفتن و ناخفتن عاجز و مسکین گشته بودند در میان سماع بگوش یکی قوال گفتیم که
 سه شب است که بخانه زرفیتم عجب حال ایشان چون شده باشد همانا که حضرت مولانا است
 از زبرد امن ببردن کرده شسته سیم تو مضروب مسکوک در دف ما چنان ریخت که دف دریده
 بزین ریخته شد جمع کرده شمر دیم هزار و هفتصد و درم بود سلطانی و ما ازان قدرت بے قوت
 گشته حیران مانده بودیم که علی الصباح حضرت مولانا در میان باغ روانه شد و من بنده
 در پی خداوندگار می رفتم تا به بنیم که کجا با می رود بر پر درخته که می رسید سلامی میکرد و همه درختان
 در سجده می رفتند و مرا از ستر و النجم و الشجر یسجدان حکمتی است فرمود همانا که فریاد بر آوردم
 و شورا می کردم تا با ستین مبارک مرا اشارت کرد که گویا ازان بیت شبانه روز سجده و بیست
 اقادہ بودم مگر ایوان مرا طلبیده اشارت کرد دست که عثمان با سکران گشته و فلان جا

خفته است بعد از نیاز و ادب پیش خداوندگار آمده **پس** دم و استغفار کردم و هرگز در هیچ
 عمر خود بینوا نگشتم و غمناک نشدم **پیشان** خدمت خواجہ شرف الدین سمرقندی کہ
 از بطن خانہ مولانا می بزرگ بود و دلالای فرزندان ایشان حقا کہ دختر او مادر حضرت سلطان
 ولد مولانا علاء الدین بود و ایت کرد کہ حضرت مولانا در سن نہ سالگی ساریا کار و علماء و
 دانشمند جست نکته گوی را در بحث ملزم میکرد و باز تلمظ نموده خود را ملزم میکرد و بلطف
 تمام سوالها میکرد و جوابها میگفت و هرگز در اثناء بحث کسی را لائیکم نمی گفت ایشان **نایب**
 میکردند و لائیکم میگفتند و لغزها میزدند میگفتم کہ شما چرا لائیکم نمی گویند و تن میزینید **گفت**
 چون و در سال بزرگتر است بروی و لائیکم چون گویم بارها میدیدم کہ قاصد ملزم سے شدتا
 بکلی خراب میشوند در رعایت اکابر وین مبالغہ میفرمود و بچنان صحاب را و ائم و صحیح میفرمود
 کہ وقتی از یاران نقل مساوی کنند باید کہ سفتا و بار تاویل کنی بخیر و یکی از یک اندیشی و چون
 بکل از تفسیر و تاویل آن فردمانی تاویل کنی کہ تیرا و را او داند و فارغ شوی تا باین یار نمائی
 و من طلبا بخا بلا عیب فقد بقی بلاخی **یا** آیتہ است جانرا و حزن **و** در رخ آینه امی **یا**
دم مرن **و** بچنان در معرفت فرمود کہ وجود شیخ کامل بر مثال تمام است چنانکہ در وقت
 دخول حمام تا از جاها و غیرہ تجرد نشوی ظاہر اطہارت حاصل نمیشود و از وساخ بدن تنقیہ نمیشود
 و از جنابت پاک نمیشوی بچنان تا پیش شیخ راستین نیز هستی و خود پرستی مجرد نشوی بعین مجد و نرنی
 و بطہارت قیامت نیز می از جنابت باطن کہ جنابت نفس است ظاہر گروی و این آیت را تفسیر کرد کہ **و**
 الانسان فی کبید لے فی ظلمة و جهل ثم ادرش علیہ من نورہ ففی عن او صلا الانسان
 فخرج من الکبد الی راحة فلا اقوم العقلة العقلة نفسه فک دقتا ان یقتی نفسه من حق
 الخلق و من رؤیتہ ان ملک و الله اعلم حکما **یست** بچنان ملاقاتون بہت سوالنا و روح الله جہا

روزی از خاست حال شوهر خود خواجہ شہاب الدین شکایت کرد کہ در خانہ خود تنعم ندارد
 و با وجود چندان اسباب اموال کثیرگان غلامان خود را خورد و اگر سبب مینماید فرمود کہ
 نمیکند ہمانا کہ سرش بخار و بعد از آن فرمود کہ اگر اساک مسکان نبودی کتابت اسباب
 دنیاوی کہ جمع شدہ و حکایتی فرمود کہ مگر خواجہ بود منعم و بخیل روزی بسوی جماعت
 از ناگاہ بخاطر شرفیاق کہ مبارک چراغ بے سر پوش مانده باشد زود برخاست و خانہ دوید کینر کہ
 بانگ کہ در آنکشا اما سر چراغ پوشان تا با دران بخورد کینر کہ گفت در را چرا کشایم گفت
 پائینہ و سووہ نشود کینر کہ گفت تو چہ دین راہ آمدی لعل کشت سووہ نشد گفت سحر و دار کہ
 پای برینہ آدم و کفش و بغل من است ہمانا کہ ملکہ سبب گشتہ زرد و فارغ شد پیمان شیخ محمود
 بخار رحمت اللہ علیہ حکایت کرد کہ روزی در ویشہ وفات یافتہ بود چون در گوشہ ہمانہ
 حضرت مولانای ماہر و پای مبارک خود را در گورا کردہ ساعتی مراتب شد بعد از آن
 لغوہ بزود تبسم کنان برخاست اصحاب کرام ازان حال سوال کردند فرمود کہ شکر و شکر
 آمدہ بودند تا اورا بر بنجانہ رحمت نمودند ایشان را منع کردم کہ ازان ماست ازان کہ
 پیوستہ ہمایگان سلطان از شرعوانان در امان ہستند و سلیم گذر زین پی را گفتند کہ
 از حضرت مولانا چہ دیدی کہ مرید او شدی گفت ازین پیشتر چہ بینیم کہ مرید او شدہ
 میکنند و بنام او میخوانند و فلان الدین مولوی میگویند بہتر ازین چہ باشد کہ نام من
 بانام او آمیختہ و جان او کشتہ محبت اورا می و زود از تجہان حضرت اوست و ستر
 من احب قومائے منہم مرا حاصل شدہ و ان از عنایت بے نہایت و جذبہ اوست
 و ان الفضل بید اللہ یؤتیہ من یشاء چنانکہ فرمودہ اند **اندر** اندازہ عشق
 بود غرت عاشق + ای عاشق بیچارہ بین تازہ تیری و **مچپنان** نقلت کہ

پیوسته حضرت مولانا اصحاب را وصیت میفرمود که در هر حالتی که باشم اگر جماعتی فتوی
 آرند و کسی را سوال باشد منع مکنند و البته بمن عرضه آرید تا هر اسبوم مدارس حلال باشد و منجم
 که فتوی ازین خاندان تقوی منقطع شود و همچنان در وقت اشتقاق سماع اصحاب کرام
 و اوقات و قلم حاضر داشتندی تا همچنان مطالعه تا کرده مطلع حال شدی و جواب صواب
 ثبت فرمودی اتفاقاً روزی در مسئله شکل مختلف فیہ جواب ثبت کرد و آن فتوی را
 بدست شمس الدین مارونی دادند قبول نکرد و انکار نمود و آن فتوی را بخدمت قاضی سراج
 برده در بطلان جواب فتوی طلمات فرو نهادند مگر مولانا امام اختیار الدین در آن مجمع حاضر
 بوده بحث کنان برخاست و بخدمت مولانا صورت حال را عرض داشت حضرت مولانا
 تبسمی فرموده گفت برو بموالی سلام مارا برسان و بگو تحقیق مسئله تا کرده در ایشان
 طعنه زدن مصلحت نباشد فی الجمله خدمت مولانا شمس الدین را کتابی است در دو جلد در
 شرح فتوی که آنرا در شهر حلب خریدم بود مبلغ چهل درم و تندی است که بمطالعه آن کتاب
 مشغول شده است از کتب خانه طلب کند و در وسط کتاب هشتین سطر نظر کند تا
 مشکل حل شود در حال اختیار الدین رفته احوال را ماکان تقریر کرده تمام علماء
 خواسته عذر با خود متذکر شمس الدین مارونی گفت بلی این دو جلد کتاب بمبلغ چهل درم
 حلب خریدم است و آنچه بمطالعه آن مشغول گشته ام هم واقع و این کرامات
 عظیم است باقی را اختیار باید کردن قاضی سراج الدین فرمود تا کتاب را از آن
 مولانا شمس الدین مارونی رفته آن کتاب بیاید و بر هفتاد و هشتاد و هشتاد و هشتاد
 درق شمرده در همان صفحه بود که فرمود بود در حل اشکال کرده تا منظر آن مجلس نور و است
 و احاطت اسرار و تا غایت در گفت ماند و بر قوت مکاشفه و حسن کرامات و بلا طعنه

انصافها داود و عاجز و مستغفر گشتند همچنان خدمت مولانا شمس الدین ماروینی نقل کرد که
شب حضرت رسول صلی الله علیه و سلم را خواب دیدم در جاسی نشسته بود چون پیش رفتم
و بجزش سلام کردم روی مبارک را از من گردانید و از جانب دیگر رفتم همچنان گردانید
گریان گشته گفتم یا رسول الله چندین سال با مید عاظفت و عنایت حضرت تو بر بنمایا بروم
و نخلها کردم و در تحقیق اخبار و آثار جهاد نمودم و در حل مشکلات دینی سهیها کردم عجبا
موجب حرمان این بیچاره چیت و سبب آن چه باشد حضرت رسول الله صلی الله علیه و سلم
فرمود که آن همه رست است اما اخوان مرا بنظر انکار بینگری و این مرا خوش نمی آید و این
حرکت و رومی همه گنا مان است و جرم عظیم و خیانت شنیع است ای اولیای حق را از حق جدا
شمرده و اگر گنن نیک داری در اولیا چه باشد علی الخصوص حضرت مولانا که فرزند و جان
من است فرمود که چون از خواب بیدار شدم استغفار نموده از آن حال توبه کردم و هنوز ^{نشانی}
ارادت مولانا مشرف گشته بودم که این نوع عکرمات مشاهده میکردم عاقبه الامر مطاوعت
نموده از مخلصان حضرت او شدم همچنان هم از خدمت مذکور مستعفی است که در میان آئینه
دین تقریر کرد که روزی در مدرسه حضرت مولانا اجتماع عظیم نمودن تمام اعراب و اکابر حاضر و غایب
گرم پیشت و در همه بانی در آن جمالی بود و استماع آن حالها و ذوقها را شنیده گردانیده برخاک
و شمشیر جامه پوشیدیم از میان از تمام خلقی گذشته بد رسه در آیدم و در گوشه در پس مردم
بنامت سوره و سجده مشغول گشتم چنانکه چون بکایت سجده رسیدم حضرت مولانا در حال سجده
کرد گفتم که شاید آنگاه باشد سوره دیگر خواندم ای اکبر السجرات همچنان سجده میکرد و تعلیم شد
که نظر مبارک ایشان بر لوح محفوظ است و این محفوظ باطن فاعل است و اشارت
ما کذب القواء ساری بشارت ازین است درین تفکر و تحیر کردم که گریبان مرا گرفته

کشان کشان پیش کشیده فرمود کہ این سجده اہل عبادات سعادات است بعد ازین دانشمندی
 ایمان و پیش مندی را پیش گیر و ازین پیشتر امتحان کردن مردان را حرام است و من در محالیت
 بخود گشتم چون بہوشی آمدم جا ہزار چاک زوہ با خود گفتم ای شمسک محبوب از الوار حسین آقا
 معالی تاکہ در پردہ حجاب غازی بودی چہ بار بار بیان و حجت دیدہ کہر کہ نا دیدہ عالم را
 نا دیدہ می وری گریان گریان آہستہ بیرون آمدم و بخانہ زرقم و تمام طلبہ و غلبہ خود را برگزفتم
 و شبہا ہنگام بخانہ مولانا شدم چون نزدیک رسیدم مدرسہ دیدیم کہ مولانا شیخ محمد خادم
 در راکشودہ استقبال با کرد و گفتم احوال چہانت گفت حضرت مولانا فرمود جمعہ آشنایان
 مے آیند و رایت استقبال کن چون درآمد در بیان جا ایستادہ استہ تفارک و م
 بیش رفتہ بعد ہزار بار و شفا عست یاران گفتہ پاسہ بہارک خود را مولانا بمن داد کہ جویم
 و بر روستے خود مالیدم و مرید مخلص شدم بچاناکہ فرجی بہارک کہ خود را بمن پوشا یندہ و جان
 فرجی و فرجی در جانمن ساری شدہ فرجی یافتہ و استغراق حضرت شریف لغاتی بود کہ اگر ناگہان
 کفش او در گل بندی ہمان جا پای بر منہ روان شدی و اگر جمع فقرا دیوزہ کردندی فرجی از
 دوش یاد ستار از سر و پیراہن از تن دیا کفش از پای بر آوردہ بدیشان دادی و فرجی
 ہچمان در نقلت کہ خدمت صدر عالی مولانا عبدالعزیز الدین آتابک و امام معین الدین پروانہ
 رحمہ اللہ علیہ روزے از خدمت مولانا اتما سن نمود کہ در مدرسہ ایشان خلوتی بہرہ آورد
 اجازت فرمودہ و خلوت شد و در حجرہ مدرسہ بعد از چند روز جو عیش غلبہ کردہ است مانند
 چہ بالغم و فرغت آموخت بود و او را بار کسبہ کہ بہرہ و تحرم او بود ضرورت جمع را در میان
 بہادہ اتفاق کردند و شبہا ہجرہ بیرون آمد و ہنایہ دوستی فرستہ و صفت جمع را بدو جمع
 کردند آن عزیز بہت ایشان ایما سن و برین معتمد معلل مہیا کردہ بعد تمام اہل لغات بار

بمقام خود آمدند و فروکشیدند علی الصبح حضرت مولانا بر عادت خویش آمدند نگشت بہا کہ
 بر در حجرہ نہادہ بوی کرد بعد ازان گفت عجب حالیت کہ ازین حجرہ بوسے بط و دانہ بہ
 مے آید نہ بوی ریاضت ہمانا کہ خود را تسلیم شیخ سلیم باید کردن تا شیخ در مجال غصہ
 اورا میخورد و بمقصودش میرساند ہر دو یاران از حجرہ بیرون آمدہ در پای مولانا افتادند
 استنفا کردند و گفتن با وجود چنین درختی و محیط رحمتہ خود را در کج خلوتی قید کردن
 از بے سعادتی خواهد بود ہچمتان منقولست کہ یاران فخر الدین سیوہی رحمۃ اللہ علیہ
 کہ اکابر صحاب بود مگر اورا تپ محرقہ نہ بلکہ لازمہ شدہ بود و مدتی صاحب فرارش بود و تمام اطبا
 از معالجہ آن عاجز گشتہ ہمانا کہ حضرت مولانا بیادت او شریف فرمود اشارت کرد تا
 پیر زانہا حاضر کردند و در سر کوب کوفتہ فرمود تا بخوردن او و ہند چون اطبا را این قضیہ معلوم
 معلوم کردند بکلی از صحت او نومید گشتند بعنایت حق و ہمت مردان ہمان شب عرق کرد
 روی بصحت نہادہ اطبا گفتند این معالجہ دست قدرت مولانا است نہ فائدہ طب
 قانون حکمت ست ہچمتان روزی گرامی حلی حسام الدین رحمۃ اللہ علیہ از کثرت
 غلبہ خواب حضرت مولانا تکایت کرد فرمود تا شیر ہشتخاش را بیرون آوردہ بخورد
 ہمانا کہ خوابش بکلی زائل گشتہ از بسیار سبب خوابی و اغتش بخابل آمدہ باز حضرت مولانا
 رجوع کردہ دست مبارک بر سر او مالیدہ ازان مرض صحت یافت تا معلوم و مفہوم عالمیان
 گرد کہ رجال شدرا آن قوت و آن قدرت چنان ملک عین ایشان شدہ بہت کہ ہر جہ
 سبب رنج و غنا باشد آنرا موجب صحت و شفا گردانند و جہل و علم را عرفان و اعدارا
 اغوان کنند چنانکہ گفت چون قبول حق بود آن مرد بہت بہ دست او در
 کار ہا دست خد بہت بہ اولیا بہت قدرت از آنکہ بہ تیر جستمہ باز گرداند زراہ

ہچیمان منقولست کہ روز سے حضرت مولانا بر بالاسی بام مدرسہ خود سیر میفرمود و
 حقایق میگفت از میان آحابیجے آہے سوزان از جا گرم برشید مگر بزرگے از کہا
 شہر سوارہ از راہ میگذشت مگر گفتہ باشد کہ علت حضرت مولانا از سر غیرت فرمود
 بلکہ تا یہ بینیم علت کرا واقع میشود بحکم الہی اور اعلیٰ حاصل شد کہ اکابر طبیبان از شخص
 فرو ماند بعد از مدتے سبب علت را دانستہ بصدق تمام برخواست و بخدمت شتافت
 و بانابت و استغفار اعتذار بسیار مشغول شد و چون توبہ و باجابت مقرون گشت
 عرض آن مرض از وسے زایل گشت ارادت کلی آوردہ مرید شد ہچیمان منقولست
 کہ امیر محمد شکوہی کہ مرید خاص سلطان ولد بود چنان نفل کرد کہ خدمت شاہزادہ جہان
 کیفا تو خان بعد از نقل حضرت مولانا چون با قرار سیدیلمی معتبر بطلب امر او اتراک قونیہ
 فرستاد و مطاوعت نمودہ استقبال کنند مگر چند سہ از امر از گستاخی ایلمی اورا
 بقتل آوردند چون این خبر بسمع بادشاہ رسید غضبہ عظیم کرد و بیز لقی شد کہ تمام
 عساکر قونیہ روند و شہر را حصار کردہ خلق اورا بقتل آوردند و نہیب و غارت
 مشغول شوند و ان فرصت ہیج یکے از خواب و امر اذفع آن غضب نتوانستند کردن
 ہا تا کہ مجموع اہل قونیہ از ان خبر دار منزع خاطر شد و دستخلاف نمود ہیچ چارہ
 ندیدند جز نباہ حضرت تربہ مقدس با اتفاق تمام حضرت تربہ آمدند زاری و تضرع کردن
 چون کیفا تو خان باشکر عظیم در ان حوالی رسید شبہ حضرت مولانا از انجا رسید
 ہیبت عظیم از قبہ خود بیرون مے آید و ہیج دستار مبارک خود آگشودہ کرد با وی تہن
 حلقہ مے کند بعد از ان بہ شد سے تمام بسروقت کیفا تو خان مے آید و نکشت جانتش
 مے بندد اورا خنڈ میکند و او فریادنان امان میخاہد نیزہ لایک لے ترکہ جزیرہ لایک

و این حرکت بکن و بیسوی ترکان خود برو والا جان سلامت نبری در حال که بیدار شد
 امرا و مقربان خود را خوانده چون بخدمتش رفیتم او را بغایت خالیف و لرزان و گریان
 یافتیم سوال نا کرده صورت خواب را باز گفت تمام نوآبان و مقربان بیک زبان گفتند که
 این را اندیشه کرده بودیم که این شهسوار که این شهر دین اقا لیم ازان حضرت است
 و هر که قصد این دیار میکند از نسل او دیار نمی ماند و هلاک میشود اما از خوف باو شاه و مجال
 متعال نبود باز یزید بلغ شد که لشکر باز گرد و چون روز شد بنفس خود بکج امر را زیارت تری
 مقدس مشرف گشته من بنده هنوز تری را ندیده بودم حضرت سلطان ولد را حاضر
 کرده مرید شد و قربانها کرد و صدقات بجاوران حضرت و ائمہ دین ارزانی داشت
 و گناه شهریان را بخشید و نجوش ملی عودت نمود امانی شهرت او بها کردند و بکافات
 بجاوران از هر نوع پیشکش کردند و مرا عشق قدیم و محبت یکی در هزار شد تا مرید سلطان
 ولد شدم بچنان لشکر آن رحمت حبه شد تری را بحال عمارت آوردم بچنان
 در اقلست که حضرت مولانا در او ایل جوانی در میان و عظم بر سر منبر مگر حکایت خضر موسی
 علیهما السلام تقریر می کردند و یار ربانی مفرح الا بر شمس الدین عطار در گوشه مسجد بحضور
 تمام نشسته بود و شناسے آن بیان شخصی را دید که بصورت عجب در گوشه دیگر نشسته
 سر میجنبانید و میگفت که راست میگویی و نیکو نقل میکنی گویا ثالث تو بوده این درویش
 چون این کلمه را بشنید دانست که حضرت خضر است علیه السلام دست در دامنش زد
 تا از او استمانت طلبد خضر فرمود که همه ما استمداد ازومی طلبیم و تمام ابدال او تا او افراد
 و کمل و قطاب سلطان او است و امن او بگیرد از او طلب کن هر چه بطلبی از او حاصل
 است از ناگاه دامن از دست او در چید و غائب شد شمس الدین عطار گفت چون بدست

حضرت مولانا رسیدم فرمود که خضر بنی و عزیزان دیگر از عاشقان ماست در حال
 شب دوم و مرید شدم حکایت گرام اصحاب چنان حکایت کردند که شب
 شیخ الاسلام صدر الملة والدين رضي الله عنهما صورت حضرت رسول صلی الله علیه وسلم
 را در خواب دید که در خاتمه آمده بر صدر صف نشست و اصحاب عظام و اولیای گرام
 بر زمین و یسار شصت کشیده بودند از ناگاه حضرت مولانا حاضر شد مصطفی صلی
 علیه وسلم در باره آن بزرگ از حد بیرون عنایت فرموده روی بصدیق کبیر کرد
 که یا ابابکر مقبل فرزند من داری که چشم با همه بدو روشن است و فخر ما بدوست و او در نزد
 جان من است در موضع معین بطرف راست اشارت فرمود که بنشینید و حضرت مولانا
 حقائق و معانی میفرمود و رسول الله صلی الله علیه وسلم تحسینها میکرد و تمام حاضران ذوقها
 میکردند علی الصباح حضرت مولانا بخاتمه شیخ رفته شیخ پیش دویده و اکرام عظیم کرده
 و برجاوه خود تکلیف میکرد همانا که حضرت مولانا آنجا نشست که شب حضرت رسول
 صلی الله علیه وسلم اشارت فرموده بود بعد از آن فرمود که چون حضرت سلطان ما
 این جای را تعیین کرده به موجب امر او زمین جا فرو کشیم و یک گنفت چون حضرت مولانا
 از حضرت شیخ رخصت فرستاد برون آمد شیخ اصحاب صفه را و عیبت فرمود که ای الله
 بیش این مرد خدا و لها رابع و اید و از خطرات فاسده و احتراز آیند که بر سر او ایام است
 درون مشرف است و با و شاه بزرگوار است و صورت خواب علی التمام با آن
 و از عظمت مولانا همه را اعلام کرد و شیخ را اذیت یک در میان شد چنانچه حضرت
 که ملکه سعیده کو مانج خاتون که منکر در سلیمان کنن الدین بود در دید حضرت مولانا
 کرد که روزی در سرامی قدیم با افعال خود با جمع خوانین نمودنشست بودیم از ناگاه

حضرت مولانا از در آمد فرمود کہ زود ازین خانہ بیرون آیند و حال بربہ بیرون دیم
چون تمام قوم بیرون آمدند طاق صفہ فرو نشست در پامی مبارک مولانا افتاد و صدقات
بآب باجیات ایشا کردم و ہفت ہزار درم سلطان بشکرانہ آن بر اصحاب فرستادم
پہچنان منقولست کہ حضرت مولانا پیوستہ بلیہ زرد و در بان مبارک می داشت
جمعہ از مقر بان تار پلہامی کردند از حضرت سلطان الخلفا جلی حسام الدین قدس سرہ
از ان ستر سوال کرد فرمود کہ ریاضت حضرت مولانا تا بحدیست کہ نمی خواهد کہ آب شیرین در
دبان و در حلق او در آید بلکہ میخواہد کہ تا بدان عنفوصت آمیختہ و تلخ باشد تا حظ نفس نہ شود
این دال بہت بر کمال ریاضت او پہچنان منقولست کہ روزی با جمیع اصحاب اجیاد
جلی حسام الدین میرفت در میان محلہ سگے برابر آید کسی خواہست کہ او را بر بخاند فرمود
کہ سگ کوی جلی را نشاید زدن **۱۰** امی کہ شیران مر سگانش را غلام **۱۱** گفت ہنگام
نیست خامش و اسلام **۱۲** آن سگے را کہ بود در کوی او **۱۳** من بشیران کے وہم یک موی
پہچنان نقلست کہ پیوستہ کہرا خاتون میفرمود کہ ساہبا و تمناسے آن بودم کہ بحضرت
مولانا متابعت کنم و در پئے او نماز بگذارم و آن سعادت مرا مساعدت نمی نمود و آن
دولت دست نینداور روز سے از اول صبح حضرت مولانا راضی و استغراق عظیم غلبہ کرد
بود چنانکہ از اول روز تا وقت عشا بر سر بام مدرسہ آمد و شد میکرد و وعدہ ہائے نمود
بہ سبح آفریدہ التفات نمی کرد و از ناگاہ در اثنا ی سیر کلبا رام مدرسہ رفتہ پا بر ہوا نہاد
و غائب شد و ابن ضعیف از پرتو آن حالت بخود گشتہ تا وقت صبح ماندہ بودم ناگاہ
سحر گاہ بر سر وقت من آمد و اشارت فرمود کہ وقت نماز بہت بیا نماز بگذاریم از دستا
مبارک دو عقدہ را کشادہ و سجاوہ کردہ و عقد نیت فرض کردہ افتد اگر دم بعد از تمام نماز

برخاستم تا کفش مولانا را رست کنم پرازیگب مجاز دیدم حضرت مولانا فرمود که چون بران
 مطلع گشتی مبادا که اینجی را یکسی نقل کنی تا حضرت او در قید حیات بود هرگز یکسی نگفتم و آن
 ریگ بسودم و تو تبا و اب چشم هر که بسودم خوش شد و در شربت هر رنجوریکه کردم شفا یافت
 حکایت پنجمان حکیم جهان افلاطون زمان اکمل الدین طیب رحمه الله علیه روایت
 کرد که خدمت سلطان رکن الدین سعید از من التماس ترکیب تریاق فاروقی کرده تمام
 ادویه را ترتیب کرده در خلوت خانه خود بتجربین آن مشغول گشته بودم تا هدی که خدمتگاران
 خانه نیز حاضر نبودند و مخارج و داخل خلوت را بسته بودم چون با تمام رسید از ناگاه حضرت
 مولانا از گوشه تابان خانه ظاهر شد از غایت حیرت بنمود گشته سر نهادم و تاس زین
 تریاق عرض داشتم اصلاً التفات ننمود گفت ای خواجه کمال الدین اثر دانی که درون ما را
 نیش زده است اگر بحیث تریاق کرده علاج آن نتواند کرد و در حال باز غایب شد و گویند
 این حکایت هم از علاء الدین از بجانی پنجمان در نقل است که یک نوبت حضرت مولانا
 با بگرم رفته بود و اصحاب پیشتر کفنه حمام را شستند و مردم را بیرون راندند و باز بتقیان
 مولانا رفتند تا آمدن ایشان تمام محزونان و رنجوران و مبتلایان پر شد و بودند مگر آنجا
 ایشان را میرنجانیدند و از سراب دور میکردند بانگ بر اصحاب زد و با هم بیرون کرده در آن
 درآمد و نزدیک ایشان رفته از آن آنها بر خود میرنجیت کافه حاضران از آن خلق غایب
 او حیران ماندند مگر مالا با امیر الدین بجی آنجا نگاه بود حاضر از سه ذوقی در آنجا
 از خدا آمده است رحمت بر خلق به خود که ام آیت من است که در شان تو نیست
 پنجمان مشغولست که روزی معین الدین پروانه ترتیب جمعیتی کرده اکا بر او دعوت
 کرده بود و جمله گان حاضر گشته آخر الام حضرت مولانا را حاضر کردند چون سماع به آنرا

نیز
 در
 آن
 روز

اکابر یہ تناول طعام مشغول شدند حضرت مولانا از شیخ محمد خادم ابریق خواستہ بہ متوضا رفت
 امیر پروانہ سے ہزاروں شیخ محمد خادم شکرانہ دادہ ابریق را بستہ و بحضرت مولانا رسانید
 ہمانا کہ دعا کردہ بقدمگاہ قدم نہادہ و امیر پروانہ کا یہ گاہ منتظر ایستاد و بعد از ساعت
 جماعتی از خدمتکاران پروانہ درآمدند و دستپوس امیر کردہ از دور ایستادند کہ امیر پرستگاہ
 ہیبت گفتند منتظر حضرت مولانا است کہ از متو و مولانا بیرون آید گفتند ما از راہ مسجد
 حرام می آیدیم حضرت مولانا بتجلیل میرفت پروانہ حیران شد شیخ محمد خادم گفت در او این خبر
 تحقیق کن چون بمتوضا درآمد غیر از ان ابریق آب پر کسی نبود پروانہ سجدہ ہا کردہ اعتقاد
 مضاعف شد و حضرت مولانا چہل روز تمام بخلق رو نمود و همچنان منقولست کہ یکوقت
 سلطان رکن الدین سعید غفراند را کہ در مدرسہ خویش دعوت بس عظیم کردہ بود تمام شیخ
 و شیوخ و اکابر حاضر بودند چنانکہ قاضی سراج الدین در سند صدر بود و شیخ صدر الدین
 در سند دیگر و سید شرف الدین در پہلوی تخت سلطان و مجموع اکابر زیر و بالا پر گشودہ
 از ناگاہ حضرت مولانا با صحابہ درآمد و در میان نشست در ردیف صحابہ چنانکہ
 سلطان و پروانہ مبالغہ کردن بالانگشت شیخ صدر الدین گفت ومن الماء کل شیئہ شی
 حضرت مولانا فرمود بل من الله کل شیئہ شی مجموع اکابر فرود آمدند ہا بنجاسلع عظیم بود همچنان
 در خانہ پروانہ سماع عظیم بود حضرت مولانا شور ہا می بسیار فرمود مگر سید شرف الدین
 با پروانہ گویا رفتہ بمساعوی مشغول شد و او از سر ضرورت می شنیدنی بحال حضرت مولانا
 سرخاز کرد این غزل را فرمود **س** ندیان کہ گفت دشمن بدرون دل شنیدم **س** من تقوی
 را کہ بگردہ شنیدم **س** گب او گزیدیم بنمود بس جنایم **س** نگزم چو رنگ من اورا بس خویش گزیدم
 چو برانہای مردان ز سیدہ ام چو مردان **س** چو بدین تفاخر آرم کہ بر از او رسیدم **س** در حال

پروانه سه نهاد و متعفنار کرد و دیگر سید را روی نداد همچنان نقلت که از عثمان گویند که او گفت
 نوعی کرده بودم افلاس احوال من براه یافته بود و ضرورت بنایت رسیده و لداری
 عوسن فری از جمله واجبات است حضرت مولانا را معلوم شده برخاست و در حرم خود درآمد و از
 خدمت کرافاتون شش دینار مصری بوام حاصل کرده باز بیرون آمد و نشست و بعد از زمانی
 در انشای سخن فرمود که عثمان پیش ازین خوش سستی داشتی که در بدم با ما مصافحه می کردی
 مثنی است که ترک آن کرده سبب صیبت زود برخواستیم تا دستبوس کنم وینا را پنهان و
 دستم نهاد و فرمود که این منت را چون فرض نماز محافظت کن شاد شدم و مدتی آن
 وجه را خرج میکردم همچنان دیگر با من فلس شدم و بیخ ندهستم پیش مولانا آدم که وقت آن
 که سنت دستبوس بجای آوردم حضرت مولانا تبسم فرمود گفت سهل است خاطر نوش دار که امروز
 تو لقمه چرب خواهد رسیدن آن روز تا شب ملازم استمانه بودم اعملا اثری ظاهر نشد چیزی
 بر من ستولی گشت که اشارت آنحضرت چون واقع نشد چون شب هنگام شد اندک باران
 باریدن گرفت یاران یک یک میرفتند گفتم پیش ترا از آنکه تاریک و گل شود راه خانه گیرم چون
 از در در سه بیرون آدم دیدم که سیلاب عظیم میگذرد همانا که بوسه خاک و غاشاک محله بنداب
 گرفته بود و نیزفت بیای خود راه آب کشودم تا روان شود ناگاه گوشه ریسانی دیدم با قدم
 و چپیده شد چون پای را بیرون کشیدم دیدم که همیان بریم سلطان در آنجا
 است و بغل کرده روان شدم و در خانه شمر دم صد و هفتاد و هجتم بوده است و در آن
 و پیشی بالابد صورت کردم روز دوم همچنان ترش گشته بحضرت مولانا رفتم یعنی که ترش گشتم
 نشد اشارت فرمود که عثمان چهار و ترش گشته زربکب بخانه بر روی دو دم از افلاس مینوی
 تا شکایت نمکنی و بشکر اینها شکر گوی فی الحال سر نهادم و توبه کردم همچنان نقلت که

که شخصی از مریدان حضرت مولانا صاحب فریاد بود و در وقت نعل وصیت کرد که میخواهم که حضرت
 مولانا تا سه روز رحمت فرموده نزد گور من ترود نماید بعد از وفات مذکور یک روز تمام بر سر گور
 نشست جمعی از فرزندان متوفی پذیر خود را در خواب دیدند که جامهای فاخر پوشیده بود
 خرابان خرابان می آمد پرسیدند ما فضل الله بک گفت در حال که مراد گور نهادند گروهی ملاک
 عذاب تمام شدند تا مراد بر نجانند و بجهت حرمت هشت مولانا نزدیک من نمی آمدند ناگاه ملک
 خوروی از گوشه درآمد و آن ملاک نزد ب را از من دور کرد که خداوند تعالی این شخص در کاف
 مولانا کرد و او را بیا مرید و عنایت فرمود **حکایت** بار ربانی بهار الدین بحری حکایت کرد
 که در زمان امارت خود مراعات بود که و بهام زیارت حضرت جلی حسام الدین میرفتم و با او صحبتها
 میباشتم و وقتها هم جلی بخانه می آمد و هنوز حضرت مولانا وصول نشد بود روزی جلی بخانه
 تشریف داد و بود همان ساعت دیدم که مولانا از دربان بالا آمد و گفت که ای سر بهار الدین
 حضرت جلی را میخواهی که از دست ما ربانی سر نهام که هر دو بنده مخلص از جمله بودگان حضرت
 خداوندگاریم و بفرغت نشست اندیشیدم که طعامی پیدا کنم فرمود که چیزی بیارید خواهتم که بر دم فرود
 بخورد کار باگی زن تا بیار و خدمتگاران را برو می گفتم که ما حاضر چه داری گفت همی طعام خوردیم
 در دیگر آب گرم نهاده ام تا کاسه را بشویم مولانا فرمود که آن دیگر بیار و در سخن د کاسه نجو است
 و از دیگر بر بنجاب است خود سپردخت دیدم که قلیه برنجی بود بنایت خوبی و در لندی بنظیر بود
 همگان حیران ماندیم که از دیگر خالی چندین طعام از کجاست فرمود که هومن عند الله طعام غیب
 است باید خوردن بنده و حضرت جلی بطعام خوردن مشغول شدیم حضرت مولانا نماز استاد
 آن بود که ترک مال و عقال و عیال و یار کرده بنده و مرید شدم **مخبران** در نقل است که اوقات
 که حضرت مولانا بجماعت ختی خلوت کردی آثار ایشان را یاران به تبرک برگزشتندی مگر بزرگ

و خلوت حمام نشسته بود در ضمیرش گذشت که اگر ازان آثار بدست من افتادی مرید شدم
 فی الحال مولانا فرمود که قدری ازان موبدان عزیز و اذنیان لخطه سر نهاد و میرسد و
 خدمات نمود و سما عباد و پچپان نقل است که روز سے حضرت مولانا در مدرسہ خود سیر
 میفرمود و خدمت سلطان ولد و جلال الدین فریدون و جماعتی از اصحاب کرام در علوی
 حاضر بودند و در میر حضرت مولانا را ناظر از ناگاہ امیر غریب زیارت مولانا حاضر شد و
 نذری که کرده بود یک ہیجان زیر پیش او نهاد و سوگند ان عظیم خورد که وجه حلال است تا خداوند
 قبول فرماید همه را در استین مولانا نیت و بیرون تا مد چمن او غائب همه را بر سر خاک ریخته
 روانه شد و برفت اصحاب فرود آمدہ آن مبلغ را جمع کردند و حضرت سلطان ولد ہمہ را
 بیاران بخشید و بیاران بہ معاش خود کردند پچپان چون حضرت مولانا از کثرت ازدحام
 خلق ملول شدی بجام رفتی و چون در حمام نیز غلہ کردندی در خزینہ حمام درآمدی و در آب گرم
 فرو شدی اتفاقاً شبہ بانروز و خزینہ حمام آرام گرفت روی نمود ہمانا کہ مستغرق تجلیات و
 بارقات وصال گشته بود بعد از سیوم روز حضرت عیسیٰ تسام الدین تضرع بسیار کرده آہاں
 نمود کہ فرج مبارک لطیف خداوندگار نجابت نجف سده است اگر نجبت ما ضعیفان شہتی
 افطار کند و لخطہ آرام گیرد چه باشد فرمود کہ کوه طوبی تا تہ وجوہ خود و تحمل یک نظر جلال حق نگردد
 پاره شد **۵** صادر کامنہ و النسق الجبل ۵ ہل رأینم من جبل رقص الجبل
 میکن تن ضیف نزار من دین سے شبانہ روز ہفدہ بار شد شو آفتاب جلالی و ہوا تر
 برو تا بید چون تاب آورد و تحمل کرد و ازان تاب ہرگز رو تا بید و گفت سے از لمان قدس
 ابدان رجال ۵ یافت اند نوز بے چون احتمال ۵ آنچه طورش بر تا بد نوز ۵ قدرش
 جاساز از قارورہ ۵ گشت شکات و زجا جہ جاسے نوز ۵ کہ ہی دروز نور آن قاف طور ۵

چشمشان شکست و ان و نشان زجاج ۵ نافتہ برعوش و افلاک این سراج
 بہان ساعت برخواست و سماع شروع کرد گویند ہفت شبانہ روز بلا انقطاع در سماع بود
 بچنان نقل است کہ جمعی از تجار کہ از قدیم المہدی با جلال الدین فریدون دوستان
 بودند ہر بار بطریق مخالفت بخدمتش آمدندی و بستگی عظیم نمودندی در روزی از خدمت
 التماس کردند کہ بحضرت ارادت آورند و حساب مال خود را بنہشتہ مذکورہ دادند تا شکرانہ
 یاران باشد و ایشان بکلی از دنیا فاسخ گشتہ در ویش شوند و بحد گرفتار کہ این ارادت را
 بحضرت مولانا عرضہ کن تا چہ فرماید و آن اموال را بچہ نسق بمصرف رسانند ہانا کہ
 چون جلسی جلال الدین احوال تجار را بحضرت مولانا کماکان عرضہ داشت مولانا از ہر مال
 برخاست و ابریق مستد و بپرز در آمد و زمانی مکث فرمود انتظار تجار از حد گذشت بخدمت
 سراج الدین تبریزی لا بہا کردہ تا حال توقف را در پاد چون بقدمگاہ درآمد دید کہ حضرت
 مولانا در گوشہ ای تیارہ است فرمود کہ سراج الدین ما از کجا و دنیا از کجا و مارا کی دنیا بود
 است و پیغمبر مارا چہ دنیا و دروہا ب او دنیا را کہ دوست داشتند حقا کہ بوی این
 نجاست ہمز بہتر از اسباب تمام دنیا و اہل دنیا است لطف کن و از ایشان عذر مارا
 بخواد تا بدست خود بار بار باب الہاب و استحقاق قسمت کنند اگر صادق را حق اندبے
 در پانچہ ثواب در انجا پیشترست از انچہ ما و اصحاب ما در زحمت ہائیم و از مجموعہ آن اسباب
 خلائی قبولی نکرد و آن جماعت ہمہ اموال را بدرویشان بدل کردہ سماعہا دادند و مرید
 شدند حکامہ مستہ بچنان از کبار اصحاب مشغولست کہ سلطان رکن الدین از
 خدمت علاء الدین طیب آذربجالی التماس نمودہ کہ برای او انواع حاجین تریب کند
 قرب سہ ہزار عد و سلطانی خرچ کردہ عین میگرد مگر فرزند طیب گشتہ باشد کہ تو مردی کہ

مجاہد

نهادی و بخدمت تو آمد شد دوستان دایم است و ازین بچو بنها التماس نمودند کرون و نایب
 بهر کس ایسی وادان و بسوی خواهد تلف شدن تدبیر آنست که ترا در خلوتی کرده و از بیرون نکل
 پنجم تا معلوم کنند که در خانه کس نیست همان روز در محکم کرده یا حرم خود بشیر کیست چنان
 مشغول شدند از ناگاه دیدند که پرده تا بخانه باز شد و حضرت مولانا بیرون آمد و در کج خانه
 فرو کشید از دیدن این معامله و حکم و خاتونش بیوش گشتند از بیست آن حال خشک
 شدند بعد از ساعتی خود را جمع کرده برخاست و تمام حجبها را که در تاس زرین کرده
 بودند پیش مولانا نهادند که البسته حضرت مولانا تناول کند انگشت مبارک بر بالای
 آن نهاده گفت در اندرون ما درویش است که اگر بچو بنهای عالم را بدو دهند یکدم تسکین
 نپذیرد و آن وجه صحیح آرام نگیرد هر دو گریان گشته حضرت مولانا فریاد برداشته
 کرد قهقهه و اشک در روانه گشت چندانکه در پی او دویدند آثاری نه دیدند برو و با خلاص
 تمام بنده و عاشق شدند چه پیش ازین حکیم علاء الدین را در حق او ایسا اعتقاد می نمود
 و طعنه میزد از آن صحبت شیفته گشته خاتون خود را برگرفت و بقونیه آمده مریدان شدند
 و وقوع این قصه در آذربایجان بود همچنین ایشان از کبار اصحاب منقولست که پیوسته
 حضرت خضر علیه السلام با حضرت مولانا صحبتها کردی در فرنگ نوز حقایق غیبی را از حضرت
 مولانا پرسید و جوابهای لطیف شنید می روزی که حضرت سلطان ولد دستار خود را
 بیست کنار دستار رهنمی آمد و باز خواب کرده می بچسبید مولانا فرمود که ای
 مسیح دور بند تکلف کن در دعوت به باش که من نیز خود در جوانی یکبار دستار خود را
 مگر بچسبیدم برادرم خضر علیه السلام از من ترک صحبت اختیار کرده شد از صحبت او
 محروم ماندم بعد ایوم حضرت سلطان ولد دیگر دستار خود را نه بچسبید اصحاب بچسبید

و بسیار مبارک می نهاد و همچنان منتقوست که در او ان جوانی حضرت مولانا در وقت درسد
 تقدیریه برایشه گویند تحصیل علوم مشغول بود و بارها جماعتی از اهل بصیرت دیدند که خضر در آن حجره
 تیره و میگرد و غایت آن حجره مزارات احرار است و اغلب عرفاء کمل از اطلاع اسرار ان
 حضرت غافل و زاہل بودند چه مستوران حق را هر کسی نمیی تواند دیدن و دانستن چنانکه
 در نقلت که شیم ابو بکر کتابی رحمه اللہ بزیارت کعبه معظم شرف شده بود و در زیر ناودان نشسته
 دید که بر روی از باب بنی شیبہ درآمد و باشکوه تمام بنزدیک او آمد و سلام کرد و گفت
 چه آنجا نرودی که مقام ابراهیم است و آنجا جماعتی نشسته اند و استماع حدیث نبوی میکنند
 تا نیز بشنوی و مستین شوی که آنجا پیری آمده است روایات درست و اساینده عالی دارد گفت
 او هر چه آنجا با ستادی میگوید من اینجا از استاد استادم او می شوم گفت از که می شنوی
 گفت قلبی من بنی گفت بچه دلیل میگوی گفت با آن دلیل که تو خضری خضر گفت سبحان
 الله تا این وقت می بنداشتم که مجموع اولیای حق را میدانم و از من پوشیده نیست یقین شد که
 مستوران حق از چشم من نیز مستورند و من ایشان را نمی شناسم و ایشان مرا می شناسند
 چنانکه فرمود و فوق کل ذی علم علیهم **س** دست بر بالای دست ای قناد تا به
 بزدان که ایله المنتهی **س** و همچنان حضرت مولانا میفرمود که مولانا شمس الدین تبریزی نیز
 مخفی بود و در حجر حق **س** بارها گفته ام که فاش کنم هر چه اندر زمانه اسرار است بهدلیک
 از چشمم زخمیم چنانکه بزبانم نهاده مسرار است **س** همچنان از کبار اصحاب منقول است که
 حضرت مولانا در فضلستان شدید شبی در مدرسه خود نماز تهجد مشغول بود و روی مبارک
 بر رخسار مدرسه نهاده چندان اشک اندی که مشکها پر شدی چنانکه از برودت هوا محاسن مبارکش
 راجح گرفتند بر رخسار چسبیده بود علی الصبح بصیاح تمام آب گرم بر روی می ریختند

تا بخ حل شود و چون صحبت نماز ظاہر شش این بود تا برابر نماز باطن کرا اطلاق افتد مگر
 مجاہد مخلص زمین حال سوال کردند فرمود کہ از امیر المؤمنین علی مرتضیٰ علیہ السلام کہ ہم اللہ
 متقولستہ اذا حضر وقت الصلوٰۃ یتزلزل ویقولون فیقول لہ صالک یا امیر المؤمنین
 فیقول تدرجاء وقت امانت ان عرضها اللہ تعالیٰ علی السموات والارض والجمال فایین
 ان یعلمنا و اشفقن منہا و جنہا الا انسان فلا ادی احسن اذا ما حملت ام لا وقال علیہ
 السلام الصلوٰۃ اتصال باللہ من حیث لا یعلمہ الفاعل چون حال برین منوال است
 تا دیگران را چه رسد سے زبان کہ طوطی گویاست با ہزار بیان بہ صدیکی نکند مگر
 حال را تقریرہ قلم کہ چوب زبان است بستہ بندہ بندہ چگونہ ستر دل عاشقان کند
 تحریر بہ پیمان متقولستہ کہ گفت روزی از عرفاء زمان جماعتی بزیارت
 حضرت مولانا آمدہ بودند کہی از ایشان از سر این حدیث ان اللہ تعالیٰ شرابا
 اعده الذی یاربہ اذا شربوا سکرہا واذا سکرہا اتوا و ادا تا بوجہ شرب الی
 سوال کرتا ان چه شراب است فرمود کہ چون حضرت محمد رسول اللہ صلی اللہ
 علیہ وسلم بقرب خاص قاب قوسین او ادنی اختصا عن باقی مشرکین گشتہ
 بر سبب اوقات تعالیٰ جمال جلال حضرت احدیت را جمل جلال ربیہ و احدیت
 مرشادہ فرمودہ بعد از کشف لطایف سبحانی تحقیق فرمکنوز سبحانی از حق
 عزت و دو جام جهان نمانی از نور حاضر آمدیکی پر از شراب با حالہ پاک
 ساینہ با اختیار یکے ازین دو جام اشارت رسید حضرت رسول اللہ صلی اللہ
 علیہ وسلم فرمود کہ اختارت اللہین و ترکت الخمر لاخيار اھتہ زیرا کہ آن عیب
 ابتداء سے احکام قوانین شریعت و اشتراک اسما من او امر طریقت بود جام

جهان نامی حقیقت، را جهت عارفان و خاصان ملت خویش محافظت فرمود و
 از بوی خوش آن شراب سست که بعضی اولیای کمل در اوقات بنجود می شوند
 و کشف رازی کنند چنانکه گفت **س** کدام شربت نوشیده بود ابراهیم **+**
 که مست و ارشد از ملک مملکت بیزار **+** چه سکر بود که او را به **+** او بجان **+**
 که گفت رهنما الحق و رفت بر سر دار **+** با اتفاق تحسینا کرده ارادت آوردند **+**
 و بچنان حضرت مولانا و عفت آن چنان شراب خوشگوار چه گفتار بسیار که
 فرموده اند و گفته که اگر عقل غالیان ازین مستی چکد جرمه نه دم باند و نه عالم نه جنون
 و نه خود کامی و بچنان در غزل میفرماید **س** ساقی جان خوب روم باه **+** **س**
 تا سرو پای کم کند ز ابد مرخصی من **+** از کف خویش خستام و زخم خویش تشنه ام **+**
 تا بگی خدا شود چاکر و که خدای من **+** پرسید که وجد چیست فرمود الوجد ان علی الروح
 مرا احتمال غلبه الشوق بچنان رؤسای اصحاب روایت کردند که روزی حضرت
 مولانا مع اصحاب بحام رفته بودند چون یاران با بشارت حضرتش بخدمت همراگ
 مشغول شدند برخاست و در خلوتی درآمده از حد بیرون ساکت شده حلی
 جلال الدین فریدون را اصحاب کرام بحد گرفتند تا بر توقف مولانا اطلاع یابد
 در خلوت شد از آنچه بیند دید که خلوت تا سقف از وجود مبارک مولانا مال مال شده بود و زهر بر اعضا
 افتاده چنان معمره بزد که تمام یاران به پیشش شدند حضرت مولانا آهسته آهسته بر آیین ه سماع کنان **+**
 روان شد بچنانکه از خدمت استاد الفضا مولانا شرف الدین قیصر رحمه الله
 منقولست که او گفت که چون خدمت شیخ صدر الدین پیش آمد که بر جنازه مولانا **+**
 کذا کما و شهنه بزد و بنجود شد تا ساعتی بعد از آن نماز کرد و اشک خویش از **+**

خود روان کرده روان شد جماعت کبار از کیفیت آن حال سوال کردند گفت چون
 بیش آدم تا نماز مشغول شوم معنی دیدم از روحانیان ملا اعلی حاضر آمده بزیارت و
 نماز مولانا مشغول شدند و زشتگان آسمان بجمجمه بود پوشیده گریستند همانا که
 خدمت شیخ با جمیع اکابر چهل روز تمام بزیارت تربت مبارک نزد می نمودند هم مولانا
 شرف الدین فرمود که خدمت استاد قاضی سراج الدین برابر تربت مولانا است
 بود و زاری کنان این بیتهای خوانند کاش آن روز که در پای شوق راجل بدست
 گیتی بزودی تیغ هلاکم بر سر + تا درین روز جهان بے تو ندیدی چشمم + این منم
 بر سر خاک تو خاکم بر سر + همچنان اخوان صفا چنان روایت کردند که حضرت
 مولانا بالائی بام مدرسه خود طواف میکرد اوقات دو تیر بر تاب بر روی هوا میرفت
 و باز بام مدرسه می آمد روزی چنان غائب شد که بعد از بیست روز تمام در مسجد
 حرام نشان دادند و صاحب حج آمده هفته در سماع بود همچنان از کبار احرام
 منقولست که یار عزیز امیر جمعی که از مریدان مخلص بود مگر او را جهت غرمت مصلحت دمشق
 افتاد پیش مولانا آمد و استعانت خواسته و طلب استداد کرده بدمشق روانه شد
 چون بشهر دمشق درآمد بر سر کوشکی حضرت مولانا را ایستاد دید که بیت مبارک خود اشارت
 میکرد و در حال لغره بزود و بیوشش شد چون بخود آمد هیچ ندید مهابت خود را با تمام رساند
 چون بقومیه آمد بزیارت مولانا مشرف شد میخواست که حکایت را باز گوید که در آن
 که مردان همچو پاهیان دریای محیط اند از هر جا خواهند سر بیرون کنند سر نهاد و کیفیت
 را با صاحب بازگفت همچنان ملک الادب مولانا صلاح الدین سلطی رحمة الله علیه فرمود
 که چون حضرت مولانا مرید شد مبعیدم که روزی ده دوازده فقر بخدمت بر روانه

و غیره فرستاده مساکین و اهل حاجات را بهم روانه شدی و هیچیک خطا نکرده
 مراد ضمیر گزشت که عجا رب روز قیامت نیز این دستگیری خواهد بود چنانکه فرمود
 صالحان اتمم خود فارغند به از شفاعت های من روزی گزند به ملک ایشان را شفاعت
 بود گفت آن چون حکم نافذ می رود به وقتی که شمشیر بران در اندرون غلاف برود
 قیاس کن که در وقت بخرد چه کند یاران شادی کنان شکر با کردند همچنان
 کمال کرم در روز حلی بجاتی بود که روزی در سماع شده بود مستغرق دیدار با
 گشته حالتها میکرد و ناگاه مستی در سماع در آمده شور را میکرد و خود را بخود وا میگذشت
 مولانا میزد یاران و عزیزان او را رنجانیدن فرمود که شراب او خورد دست و پستان
 شامی کنید گفتند ترساست گفت او ترساست شاپر از رسا نیستید سر نه ساد
 متعجب شدند همچنان روزی در میان با آن که میفرست
 گزتری پوستین گزشت فراد میکرد که دل کو و لگو می گفت حضرت مولانا فرودمان
 بچرخ در آمد دل کو دل کو میگفت در سماع زنان تا بعد از سبده که کبر بچنان روزی
 از حقه تشش سوال کردند که بعضی اولیا را کبر می بینیم آن کبر بر کجاست فرمود که در کبر
 خدا کبر کبری باشد کبر ریای و تحیر نفسان و عجب جاه مردم جان چنانکه آن
 صادق رضی الله عنه گام بر کیه نفس خود کرده و فلان و فلان را شفاعت نمود
 برسیدند از آن کبر او گفت حاشا من شکر نیستم و لیکن چون میانی هستی
 برخاستم کبر ریای او مرا مستهنگ گردانید و بجای کبر منی شست و این کبر از کبر
 اوست و من در میان نیستم گفت زبان کبر آورد کبرت نیانیت را خود
 شو تو ز کبر خود جدا در کبر یا آویخت به نقل است از بایزید که فرمود قدس من

ہر کہ مراد پیدا رقم شقاوت امین شد چنانچہ فرمود **س** ہدایتی فلک زستان مریخش
 ہر ان مرید کہ اور بعشق پروردگار **و** درجائی دیگر گفت **س** خود مرید خود نمیرد
 کا بہ حیوان خوردہ اندہ وانگہان از دست کی از ساقیان ذوالمنن **و** مہچیان
 روزی در میان جمع از معجزات اینیا و کرامات خواص اولیا معانی سینفرنو گفت
 فرق در میان معجزات و کرامات آنست کہ معجزات سنن اینیاست و کرامات آثار انوار
 اولیاست معجزات اخراج شی است از عدم و تقلیب ایمان است و کرامات صفت
 انوار باطن اولیاست کما قال بعضی من اهل المعرفة کرامت اللوی هو قوۃ فعل ذکایۃ مؤنثہ
 یقوم لہم الحق بماھی ما خرق العادات معجزۃ النبۃ اخرج الشیء من العدم الی الوجود و
 تقلیب الایمان کما قال قدس سرہ **س** قلب ایمان است و اکسیر محیط **و** ابتلا و خرق
 بے محیط **و** وقال للعلیاء کرامات و بلائیباء معجزات فالعجزات بالاعوی کما حاجتہ
 و الکرامات بیداعوی کما حاجتہ کہ عوہ ہما ما کہ بعضی کمالان بسبیل طریقت شارب
 سببیل حقیقت از اظہار کرامات ہنہریت تمام خسر از واجتہاب جبائند بلکہ مشغول
 آنرا عین حجاب انگارند چنانکہ بجزست بنید رضی اللہ عنہ نقل کہ فلان درویش
 بر سر شط سجادہ اندختہ نماز می کرد در موآمی پروردگار بوجہ کرامات میگوید شیخ
 فرمود کہ درینا کہ او بازیچہ مشغول شدہ است و قانع بدان گشتہ و مجال خویش
 خرسند آمدہ اورا بخواند و باگا یاند و از ان حالت باز آوردن انرا بہ سبب
 ایستاد تا معاوم شود کہ مقامات کمالان لاکت تا کجاست **س** تا کجا آنجا کہ جان
 راہ نیست **و** جز سنن برق مدانست **و** ای بر اولی نہایت رکبیت **و**
 باہر انچہ میری با سدرتہ است **و** وقال قدس سرہ العزیز عقوبۃ الانبیاء جدی الہی

و عقوبۃ الاولیاء، اظہار الکرامات و عقوبۃ المؤمنین التَّقْضِیْنَ فی الطَّاعَاتِ
 پچمان خدمت ملک الاو بامولانا صلاح الدین بلطی روایت کرد کہ در شہر عراق
 در خانہ نورالدین و فادار باجماعت بزرگ و شیوخ کرام ہدم بودم ہاما کہ شیخ ^{بازید} الدین
 جندی باچندی صوفیان کہ جنیدی بودند از قونہ رسید استقبال و کردہ بغایت
 مکرم و مغز داشتند بعد از سلام و طعام انواع کلام از شیخ موید الدین سوال کردم
 کہ خدمت شیخ صدر الدین در شان بے نشان مولانا چہ میگفت و در خلوت چگونہ
 صفت میکرد گفت والد روزی با خواص یاران در بندگی شیخ نشستہ بودیم مثل
 شمس الدین ابکی و فخر الدین عراقی و شرف الدین موعلی و شیخ سعید فرغانی و نصیر ^{الدین}
 قونوی و غیر ہم حکایت سیرت و سریرت مولانا بیرون آمد شیخ بصدق تمام و ایقان
 کلی شوکرسان فرمود کہ اگر بانی پدید و بنید درین عہد بودند غاشبیہ این مرد مردان
 را بر گرفتہ و منت بر جان خود نہادندی پچمان خوان سالافقر محمدی صلی اللہ علیہ
 و آست ما بطفیل او ذوق میکنیم و ہگی ذوق و شوق با از قدم مبارک دست تمام درویش
 انصاف دادہ بیان عیان شیخ آفرین کردند بعد از ان گفت موید الدین من ہجارہ
 نیز از جملہ نیازمندان حضرت آن سلطام داین بیت گفت ^{لوکان} ^{فینا}
 لا لوهیتہ صوۃ موانت لا اکنی ولا تہ ^{پچمان} منقول است کہ مگر اہبی وانا
 در بلاد قسطنطنیہ آوازہ علم و حلم مولانا شنیدہ بود و عاشق شدہ مسافرت نمود
 بطلب مولانا بقونہ آمدہ را ہبان شہر اورا استقبال کردہ مغز داشتند رہب صادق
 التماس زیارت آنحضرت کردہ اتفاقاً در راہ مقابل رسیدہ نسی کرت بخداوند گنا
 سجود کردہ چون ^{سہ} ہر بہشت مولانا را در سجود میدید و گویند کہ حضرت مولانا

سی ۳۳ بار بد و سر نہاد را ہب فریاد کنان جاہارا چاک زدہ گفت ای سلطان
 دین تا این غایت چہ تواضع و تذلل است یا بچوں بچارہ بلیدی فرمود کہ چون حدیث
 طوبی لمن رزقہ مالاً و جمالاً و شرفاً و سلطاناً و جواداً بجالہ و عفتہ فی جمالہ و تواضع فی
 شرفہ و عدل فی سلطانہ فرمودہ سلطان ماست با بندگان چون تواضع نکنم بخانہ چہ
 شایم و کرا شایم و بچہ کار آیم گفت آنکہ ہست خورشید زرہ او بد و حرمت طوبی ہر کہ
 دولت نفسہ ب بندگی او بہ از سلطانی است کہ انا خیرم و شیطانی است بد فی الحان سب
 بچارہ با اصحاب خود ایمان آوردہ مرید شد و فرجی پوشید چون حضرت مولانا بہر
 مبارک آمد حضرت سلطان ولد و اصحاب را حکایت فرمود کہ بہاؤ الدین امر و زرا
 کم زنی قصد کم زنی ما کردہ بود تا آن مسکنت را از دست ما بر باید و سد اللحد کہ بتوفیق احدی
 و معاونت محمدی در کمی و کم زنی ما غالب شایم چہ آن تواضع و کم زنی و مسکنت از حضرت
 مصطفیٰ صلی اللہ علیہ وسلم میراث محمدیان است و نصاب آن چنان دولت نصیب
 مسکینان است اوست و این غزل را گفت ہ آدمی آدمی آدمی بستہ دی زانکہ
 آدمی ہ آدمی را در ہمہ در خود بسوزان دی باش اگر محرمی ہ کم زدہ آن ماہ نو بد شد
 تا منزلی کم زمی از کمی ہ بچو ملک حالت گردون ہ بچو فاک خمودہ اگر می خمی ہ
 بچپان روزی یکٹھے بر دیوار حجرہ مدرسے کوفت حضرت مولانا فرمود کہ
 مدرسے مسکن اولیاست و این حجرہ مولانا شمس الدین بہت نمی ترسیدہ
 بیخ سیکو بندتا دیگر چپان نکند می پندارم کہ آن بیخ را بر جلگرم سے رنندہ ہست
 تا این غایت غایت میفرمود تا بے حرمتیہا را چہ رسد بچپان روز سہ حضرت
 مولانا درین بیت سانی میفرمود ہ دعوی عشق کردن آسان است ہ

آن را دلیل برهان است به گفت روز سے باد شام ہے دید کہ کود کی پیر سے راجی زرد
 و عظیم می رنجائید سلطان فرمود کہ اور احاضر کیند پر رسید کہ این پیر را چرا میزنی و بجزئی
 میکنی همین دم سیاست کنم گوید کہ گفت سلطان اسلام را بقا باد او دعوی ناشقی
 میکرد و از محبت من می لایق اکنون سه روز است کہ اورا ندیدم بدان سبب اورا میرنجام
 تا عاشقان حق بجزرت باشد و از غیرت اورا ندیشد کند حکایت همچنان اخراب
 صحاب قدس مترجم روایت کردند کہ روزی جوانی معتبر از سادات مدینه حضرت
 رسول صلی اللہ علیہ وسلم زیارت حضرت سلطان ولد آمدہ بود و جماعتی از سادات
 با او بودند تفریش کردند کہ فرزند سید تریہ و امیر مصطفی صلی اللہ علیہ وسلم است ہمانا کہ
 بواجب ستارے بستہ بود چنانکہ غدہ در پیش تابان فرد گذشتہ و کنار دیگر اشکرا
 مولوی کردہ همچنان حضرت سلطان ولد را اکرامی عظیم نمودہ بزبانی کہ بلسان عربی
 بین بود و بمانی واسر مشغول شد و آن جوان با خلاص تمام ارادت آورده مرید شد
 و اجازت درخواست کرد بوی عبری اجازتی دادند کہ خلفہ خانہ بران باشد بعد از ان
 حضرت سلطان ولد از او پرسید کہ این شیوہ شکر آویز مولانا ہی ناست بنسب
 ہولویان است و مشایخ دیگر ازین قسم است و سادات و بکر این شیوہ را کردہ اند
 شمار این شیوہ از کجا رسید جواب داد کہ ما از قدیم الہدیان خلیفہ و از قبیلہ قریشیم
 و تا بودہ است از زمان خلیل الرحمن علیہ السلام منقاج کعبہ معظمہ و از ان رسول اللہ صلی اللہ
 علیہ وسلم پیش ناست و بہر کہ منقاج ہایست شود و یا تعلیم مبارک رسول صلی اللہ
 علیہ وسلم و یا از آثار و تربہ داران حضرت کہ آبا و اجداد ما بودند میدہند و اجازت ما
 با طرافت جهان از امت محمدی میکردند و بنحایت متبع میشوند و ندورات آنرا سال

بسال پیش نامی او زند تا بسگان آنحضرت و مجاوران آن دولت علی قدر مراتبم و مناسبت
 و نلیفه وقت رامی رسانند و همچنان از اجداد و امنتقولست و در کتاب سرار معراج مستطوع
 که چون حضرت رسول صلی اللہ علیہ وسلم در شب سبحان الذی اسکر بعبدہ لیلاً بمعراج
 عروج نمود و بقربت ثم دنی فتدی مشرف شد و بر رؤیت دیدار جبار مخصوص گشت
 و محظوظ نظر عنایت شد و محظوظ گشت و از آنچه از آیات دیدنی بود کما بینغنی وید و اسرار
 وحی را بیواسطه شنید **۵** در میان عاشق و معشوق کار کے رشت رفت و تونہ
 معشوق و نہ عاشق مترایاری چه شد : چون بکبیت دعوت استت مبادرت نمود بر
 کنگرہ عرش مجید مثال صورتے رامشاہدہ فرمود کہ بدان خوبی در ارکان ملک سگان
 فلک ندیدہ بود **۵** یکی ملبے ہی بنیم بدون از دیدہ در دیدہ : نہ اورا دیدہ دیدہ
 نہ و صفش گوش شنیدہ : چون حضرت رسول صلی اللہ علیہ وسلم در لطافت آفتاب صوت
 حیران و سکران مانده بود و تعلق عظیم بدو نموده دید کہ دستار است بر سر بنا و ہ بود
 باشکر آویز و جامہ ہای بردیمنی پوشیدہ بغایت اہتر از واضطراب می نمود از جبرئیل
 کیفیت حال آن یک پیکر باز پرسید کہ چندین ہزار تماشیل عجیب و اشکال غریب
 کہ تحت العرش در ہر فلکے علیحدہ مشاہدہ کردم کہ ما من مخلوق الا اولہ تمثال تحت العرش
 الی اخرہ : بیچ یکی از انہا مراجبان خود ر بودہ و نگران نگرد الا کہ این صورت لطیف
 الطف مینف عجبا این صورت کہ باشد و ستر این چگونه بود اھذا ملکہ :
 من سل او دلی مکمل جبرئیل علیہ السلام گفت این صورت کسی است کہ از نسل صدیق
 اکبر است رضی اللہ عنہ کہ در آخر زمان میان امت تو نپہور خواهد کردن و عالم را با سر
 و النوار و حقایق تو مال مال کردہ زیب و زینت خواهد بخشیدن و همچنان حق تعالی او را

قدیمی و قلمی و درمی بخشید که جمیع الباس با یک بار با بیدار شدن و مریز او شوند و او از سر نو بنظر
 ستمگرین تو خواهد بودن چنانکه گشت **ع** مخزن انا فتحنا برکشا بد ستر جان مصطفی
 باز گوید همانا در سیرت و صورت من جمیع الوجوه نظیر تو باشد کما قال رسول الله صلی الله
 علیه و سلم ما من بنی الا وله نظیر فی امتی نام او هم محمد باشد و لقبها و جلال الدین بود
 و سخنان او شارح اسرار اخبار تو و کاشفت بطون قرآن عظیم بود در آن حال حضرت
 رسول صلی الله علیه و سلم از غایت شادی بشاشت عظیم نموده بمقر خود رسید و ستا
 مبارک خود را همان شیوه که لفرج کرده بود باز بست و لباسی موافق آن لباس پوشید
 در میان اصحاب درآمد اصحاب همه متعجب ماندند ازین لباس چه پیش هیچ وقت ندیده بودند
 که آن سرور صلی الله علیه و سلم بدین لباس نزد اصحاب بر آمده باشند پرسیدند که یا
 رسول الله صلی الله علیه و سلم سبب پوشیدن این لباس چیست و از کجاست آن سرور
 صلی الله علیه و سلم گفت که در شب حراج فرزند ز فرزند ان ابا بکر را دیدم که لباس این لباس
 بود مرا خوش آمد که پوشتم و فرمود که ذنبوا عما یکم فان الشیطان لا یتذنب العالم هیجان العا
 مقدار یک شبر تمام بر ستر خود ارسال کرده و کنار دیگر را در پس قفاشکرا آور
 کرده بود از آن زمان تا الی یومنا هذا ما قرشیمان متابعت سنت رسول الله صلی الله
 علیه و سلم کرده همان مجور زیم و آن سنت قبیلہ ماست و گویند علماء و مشایخ خراسان
 بر همین سنت میروند و آن روز از غایت شادی صدیق اکبر رضی الله عنه هر چه داشت
 بشکرانه فدای رسول دیاران کرده گویند که در وقت وفات رسول صدیق اکبر از حد
 بیرون میگریست و زاریهای میکرد رسول میفرمود یا ایها الصدیق ما یتبک و
 این گریه نهایت تو از کجاست فرمود که حضرت آدم صلی و نوح نبی و انبیاء کرام

عمر با دراز بود و سالها میان است خود بدعوت مشغول شدند تو که با و شاه ہند دوم من
 دو نہ تحت لوای میفرمائی در شصت و دو سالگی سفر میکنی و میروی از ان سبب لمعی سوز
 و در نیم آید کہ چون تو سلطان بزودی میرود و من بخواستم کہ پنجہ آوم ہزار سال عالم
 می ماندی تا عالمیان بوجہ مبارک تو مشرف گشتندی فرمود کہ پنج غم مخور کہ یک روزہ
 دعوت پر رحمت من مقابل ہزار سال پیچیران دیگرست و انجہ با مت من روی نمونہ
 است و خواهد نمودن و علماء امت مرا رسیدہ است امم ماضی را در سالہای بسیار روی
 نمودہ است و نبودہ و بدانی کہ علماء ائمہ لانیسا بنی اسرائیل گفتہ من است یا صدیق خاطر
 عا طر خوش دار کہ الیوم لستہ کل فرجۃ الا فرجۃ ابی بکر ہمہ روز ہنہا بستہ گرد دگر روزن
 ابو بکر رضی اللہ عنہ و بلا بوبکر ہنقان بدانکہ من روزی از گریبان یکی از فرزندان تو سر
 بیرون خواہم کردن و عالم را باز بنور خود منور گردانم تا مقصود تو بکلی حاصل شود ابو بکر
 صدیق رضی اللہ عنہ سر ہنہا و شاہان شد حضرت رسول صلی اللہ علیہ وسلم ہانسا
 نقل کرد و ہا سادات قرنا بعد قرن و تمنای این زمان بودیم کہ آن صورت را کہ بدست
 و سیرت و صفت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم دیدہ بودہ اشارت فرمودہ ظہور کنند
 تا ما بشرف روزگار شریف او مشرف شویم و اللہ الحمد کہ بدان دولت رسیدیم آن
 سعادت مسعدت نمود و بمقصود ما بجمول پوست پیمان حاجیان نیز متواتر این
 داوند و از سادات رشتین مدینہ بدین تفصیل و تفصیل شنیدند این گفتہ و دانستہ
 کمالیت ہچنان شیخ گفتند و دو صد جہالت نہ دیگر ہچنان منقول است
 کہ در زمان حضرت سلطان لہ قدس اللہ سرہ العزیز معتبر تاجر بقونیہ آمدہ ہانا
 کہ زیارت حضرت تریب را در ایستہ انواع تحف و طرف بحضرت سلطان ولد بودہ

اصحابِ خدات بسیار کرده و از سرگذشتہای سفر خود بستی حکایات بازگفت و دو
 اثنای حکایت چنان گفت کہ سفر کش و بچرین کردہ بودم تا مگر لال و دُرر و بوقیت
 بچنگ آورم بزرگی از اعیان آن دیار بمن ارشاد کرد کہ مطلوب تو پیش فلان صیاب
 یافت شود چون بخدمت می رسیدم صندوقی بارکشادہ از ہر نوع عرصہ داشت
 چنانکہ در قیمت ہر یک حیران ماندم و از حصول آن مجموع و چگونگی کثرت طراوت
 اورا باز پرسیدم گفت والدہ پہاڑ برادر بودیم و پدری داشتیم نیز از قدیم العبد
 ماہی گیران بودیم اما درویش و مفلس الحال اتفاقاً روزی در کنار دریا شست
 بودیم از ناگاہ جانوزی در شست ما گرفتار شد چندنکہ می کشیدیم و می کوشیدیم
 نمی توانستیم بیرون آوریم بعد از زحمات بسیار چون بکنار بیرون آوردیم آن خود
 خداوند آجب بودہ است اورا عجب البحر خوانند چنانکہ در افواہ مردم مشہور است جانوز
 دیدیم بواجب ہمگان تعجب ماندیم کہ این ماچہ کنیم و بچہ کار آید ہمچنان ملول گشتہ
 بر بے طالبی میگریستیم کہ بعد از چندین روز شکار سے بدست ما افتاد و آن لوتہ چنان
 نگاہ میکرد پدم گفت کہ من این را در خانہ کنم و از ہر کسی در سبب تا نم و آن گاہ بخلق
 بنمایم تا ہیئت این را تا شاکنند و قدرت حق را ببینند بلکہ گرد عالم بگردانم
 تا قوی حاصل شود و بچ ما بکلی صنایع نشود و با نطق و ہب النطق آن جانوز گفت
 آمد و گفت مرا رسوا مکنید ہر چہ مطلوب شماست بیاورم چندان کہ ساہا با اولاد او
 شما بس کند و ما از گفتار او تعجب ماندیم پدم گفت ای جانوز عزیز تر اے بای بند
 چون لوتہ را کردن گفت سو گند بخورم پدم گفت بسم اللہ بیا تا چہ داری گفت ما
 محمد یانیم و مریدان حضرت مولانا ایم بروج مقدس مولانا جلال الدین روم کہ بروم باز

باز بیایم پدرم لغز زود و بیوش شد چون بیوش باز آمد گفت اورا از کجا شناسی گفت
 ماد و ازده ہزار قومیم روی بوی آوردہ ایم و او ہر پاسے در قعر دریا باز ہاروی نمودہ
 و از معانی و حقایق درس بامیفرماید و از حقایق و ارشاد نامیکند و ما پیوستہ بر سر
 آن سلطان دین مشغول می باشیم فی الحال پدرم اورا آزاد کرد بعد از دو م روز
 بیامد و چندان مروارید و سنگہا آورد کہ نتوان گفت و از ما حلال خواستہ عودت نمود
 و در عین آن قلت و فقر و فاقہ عظیم از ناگاہ قارون وقت شدیم و خواجگان معتبر
 گشتیم چنانکہ غلامان ما تاجران فاخراند و ہر تاجری کہ از بوقیت و غریب طلب
 داشت پیش ما یافت شد و ما اولاد آن صیادیم و ما را پسران صیاد می گویند و در آن
 عہد قدیم پدر عزیز ما بقونین رسیدہ زیارت حضرت مولانا را دریافت بود و آن
 کہ درین زمان من بندہ را نیز ملاقات حضرت شمایسر شد و بدولت ابدی رسیدیم
 و بچپتان تاجران قدیم ہوا تر روایت کردند چنانکہ فرمود **س** ما ہیان خبر ما رسید
 و رویا ہ ہزار موج بر آورد جوش دریا بارید و در جایی دیگر فرمود **س** ما ہیان از
 پیراگہ ما بیدید ما شقی زین دولت و ایشان سعیدہ و این کہ امانی است در عاقبت
 عظمت و معجزات محمدی صلی اللہ علیہ وسلم بچپتان از کرام صحابہ منقول است
 کہ روزی خدمت شیخ صدر الدین و قاضی سراج الدین و سایر علماء و عرفا با تفتاب
 مسجد مرام و با عہدایروان آمدہ بودند و چپتان حضرت مولانا ہم در میان
 تشریف فرمودہ و حضور ارزانی داشتہ بودند بعد از ساعتی برخاستہ و راست
 درآمد بسیار توقف فرمود و انتظار این جماعت از حد گذشت کہ خدمت شیخ
 و قاضی در طلب مولانا در آسیا درآمدند دیدند کہ حضرت مولانا در برابر سنگ آہن

در پنج در آمده است فرمود که بحق حق اول کہ این سنگ سیاسی است و در وقت
 شیخ فرمود کہ من قاضی سراج الدین همان ساعت محسوس می شنیدیم کہ ان سنگت
 سیاسی است و من میگفت و این غزل را از سر آغاز کرد غزل دل چو دانه ما مثال آسیا
 آسیا کے داند این گردش چرا بہ تن چو سنگ و آب و اندیشہا بہ سنگ گوید آب
 و اندام چرا بہ سنگ گوید آسیابان را پرس بہ گو فگند اندر شیبان آب بہ آسیابان
 گویدت ای نان خوار بہ تا نگر دین کہ باشد تباہی بہ ماجرا بسیار خواهد شد خموش بہ
 از خدا و پرس تا گوید ترا بہ و ما از فایت آن عظمت او و تصرف بخود شدیم چون ہوش
 آمدیم حضرت مولانا غائب شدہ بود پچپنان شیخ محمود صاحب قرآن روایت کرد کہ
 یار غار جلال الدین قصاب روزی حکایت میکرد کہ روزی پیش مولانا شخصی گفت
 فلان کس خمی بد و بارگران دارد و این مثلی است مشہور کہ خمی بد و بارگران و
 حضرت مولانا فرمود کہ اصل آن مثل چنانست کہ در زمان ماضی بادشاہی بود
 عادل و کریم بہادور در دروازہ آن شہر دکان کوزہ فروشی بود و او بنحایت پری
 رسیدہ چنانکہ این بادشاہ از آن دروازہ درآمدی پیر کوزہ فروش درو عا کہ
 سلطان مبالغہ نمودی و مدحہا کردی ہمانا کہ روز نوروز بادشاہ را برو گزراقتا
 فرمود کہ ہر چہ ترا مقصود و مطلوب است امروز از من بخواہ پیر گفت شاہ عالم را
 بقا باد بفرماتا خواص حضرت و شکر مملکت تو ہر یکے کوزہ دسبوی از من بدان بہا
 کہ سخوام بخزند و بمیدان سلطان با ہم بر بند بادشاہ اشارت فرمود کہ ہر کہ مرادوست
 میدارد ازین پیر کوزہ بخرد تمام شکلیا از امر او گیر اٹھ حدہ کوزہ از وی بدیناری خریدند
 و بہرند کہ سلطان را وزیری بود کراخان و فرومایہ و بدخواہ آخر تر رسیدہ بنفہ

بطلب کوزه بیامد پیر بروی سبوی عرضه داشت و صد دینار بها نهاد وزیر مناقشه نمود
 قبول نمیکرد همچنان پیر در تنزاید می بود آخر الامر بکلم ضرورت هزار دینار سبوی را بخرد پیر بجد
 گرفت که البسته مرا نیز بگردن گرفته بحضرت سلطان بری والا سبوی را نمی دم
 اگر خواهی و اگر نه پیر را برگردن برداشته سبوی را بحضرت سلطان آورد همانا که
 بادشاه گفت که ای پیر این چه حالت است و چه اهانت است که کردی گفت
 شاه عالم خوی بد و بارگران یعنی اگر وزیر خوش خوی می بود و خست نمیکرد و دیناری میداد
 و سبوی را می برد بدین ملامت مبتلا نمی شد بشومی خاست نفس عرض نفسین خود
 با داده بر جان خود خواری بار آورد و همچنان خدمت جلال الدین قصاب که ندیم صحاب
 بود حکایت کرد که روزی در ادائل ظهور این اسرار جماعته فقها در خلوت مراد میان
 آوردند و از سر خشونت انکارات عظیم زدند و من از سر درد و پیری ناگاه تیزی
 دادم خنده برایشان غلبه کرد فی الحال مرا آزاد کردند و بیرون جستم گفتم تیزی از من
 عنایت از حق یاران خدا زدند و خوش شدند حضرت مولانا فرمود که ستر این مثل
 چنان است که بادشاهی بود که او را بقصد کردن جهت حاج افتاده بود چون فصاد را
 پیش بادشاه حاضر کردند فصاد مسکین شتر را نیز کرد و قصد فصد کرد همانا که شتر
 شکت شد و در اینجا باند فصاد از دم پادشاه بخواست تیزی در عنایت تیزی
 داد سلطان را خنده عظیم گرفت و بقیقه نخندید فی الحال ستر از بازوی سلطان
 بیرون جست فصاد گفت سلطان عالم تیزی از من در عنایت از خدا و این مثل
 در میان مردم از انگاه باز یادگار بماند همانا که بقدر امکان از بندگان فقیر بندگان و از
 حق تعالی عنایت و دستگیری چنانکه گفت اند علی الدیات صیاح و علی اللہ صباح

و این رو حکایت از لطایف حضرت مولانا است که در اوقات میفرمود چنانکه گفت
 سه نزل من نزل نیست تعلیم است به بهر ارشاد خلق تفہیم است به
 ، بچنان منقولست کہ در زمان مولانا شخصی بر بالای درخت میوه دار برآمده بود تا
 میوه ها چنید از ناگاہ صاحب باغ وقف شدہ بیامد کہ از درخت فرود آئی گفت فرود
 نمی آیم گفت چون باغبان بجد گرفت گفت زخم مطلقہ ثلاث با و اگر ازین درخت فرود
 آیم سست با نر و زبر با نجا با نذ انواع فتوی طلب کرد ممکن شد عاقبت عزیز می گفتی
 کہ این شکل را بحضرت مولانا عرضہ باید داشتین جماعتی از مجتہان مخلص این حکایت را
 بحضرت مولانا روایت کردند جواب فرمود از ان درخت بدرختی دیگر رود و فرود
 تا هیچ خللے واقع نشود و اگر چنانکہ تنہا باشد بر سر آسپی فرود آمدہ فرود آید حانت
 نشود بچنان کرد و رسید تمام مفتیان شہر آفرینہا کردند حکایت بچنان از
 کبری نقراچنان منقولست کہ در خانہ رضا الدین وزیر طاوسی نام خاتونی بود جنگی
 بغایت خوش آواز و شیرین ساز دلنواز جامہ پرواز نیکو دل و نادرہ جهان و از لطایف
 چنگ تمام عاشقان اسیر چنگ گشتہ بودند اتفاقاً روزی حضرت مولانا در خانہ
 در آمدہ برابر حجرہ او نشست ہمانا کہ طاوس چنگی جلوہ گسنان پیش آمد و بنساز
 و چنگ در دامن مولانا زد و حجرہ خود دعوت کرد حضرت مولانا اجابت فرمود از
 اول روز تا نماز شام نماز و نیاز قیام نمود از دستار مبارک خود مقدار گزی بریدہ بوی
 داد و کنیزگان او را دینار ہای سرخ بخشیدہ روانہ شد ہمان روز شرف الدین خزینہ
 داد سلطان را برومی عبور افتادہ عاشق مفتون او شد و مردم امین فرستاد
 و ارسال کردہ تا او را بجام بر بند و در جالہ خود در آوردہ و بچاہ ہزار دینار کلاہ بند
 بخشید

خدمات بھیجے ہوئے و شب فاقہ از سوال کردہ تا غایت تر این خوبی و ملاحظت ہووے
 ایام چہ معنی کہ تر اربعہ عہد و زنجائی زمانہ می بینم و آن نیستی کہ پیش ازین بودی این شب
 زینت تر از کجاست همچنان حکایت تشریف دادن مولانا تقریب کردہ بارہ بار
 اورا کہ سر بند کردہ بود باز نمود خزینہ دار و لشاد گشتہ حضرت مولانا شکرانہ سنا
 و مرید شد عاقبت کار حال طاؤس چنگی بجای رسید کہ توربان قونیہ و لوزیان
 قدس مرید او شدند و میاز ایشان صریح کرانہات میگفت و از عنین مردم خبر میداد
 و مجموع کینزگان خود را آزاد کرد و بشوہر ان داد و آخر الامر خانہ مبارک راجہ اسمان
 ساخت و این زمان مشہور بحام معلوم گشتہ و بچپستان منقولست کہ روزی حضرت
 مولانا در خلوت خود مستغرق نماز شدہ بود کی در آمد کہ بہ توایم و چیزے نماز جو
 اورا در ان مستغرق بدید قالیچہ را از زیر پاسے مبارکش کشیدہ روانہ شد ہمانا کہ خواجہ
 محمد الدین مراعی آن حال را دریافتہ چون مرعی بطلب ان شخص بیرون آمدہ و اورا نیز
 در بازار دید کہ قالین را میفرودخت بزجران سکین شنول گشتہ حضرت مولانا آورد
 فرمود کہ از غایت احتیاج کردہ است عیب نیست مغذو را از و باید خریدن زبان
 کماں حلم و جمال علم و ریای شیم بچپستان شیخ نفیس الدین سیوہی رحمۃ اللہ علیہ
 روایت کرد کہ روزے حضرت مولانا را اشارت کرد کہ دو درمی خطاب بیکم
 و بیارو آن زمان یک سندی خطاب را بدہی میفرودختہ شد فی الحال را از
 از دست من بستد و در زیرے کردہ رواز شد و من بہتہ بہتہ و عقب او میفرم
 تا در خرابہ درآمد دیدم کہ مادہ گیگی باجہ کان لفتہ بود فرمود کہ بہت شہا زور
 کہ این جیابہ چیزے نخوردست دلہیب بچپستان غیبت نمود و ہوا و خود ان گشتہ

و من ازان شفقت و مرحمت چیران ماندم گفت ہانا کہ حق تعالی نالہ اور البسح من رسانیدہ
 غنوارگی فرمودہ بچپان روایت کرد کہ درخانہ پروانہ سماع عظیم بود و حضرت مولانا
 بخلوت خانہ درآمدہ بہاژ شروع فرمودہ خدمت کرجی خاتون دو طبقی بزرگ خطاب
 فرستاد تا یاران بخورند از ناگاہ سگے درآمد خطا بہا بخورد و بعضے را ملوث گردانید صحابہ
 ملول شدند بخواستند کہ اورا قہر کنند و بر بنجانند فرمود کہ مصلحت نیست اواز شامحتاج
 ترست و اشتہای نفس و صادق ترنگان ہنسا دند بچپان صحاب عظام
 حلبی بدرالدین و شمس الدین حکایت کردند کہ روزی در بام مدرسہ لالائشہ ^{بودند}
 مگر کہ برادر شمس الدین گفتہ باشد کہ گوآن زمانے کہ جاہای نفیس پوشیدہ بر شتر
 سوار میگذشتیم و غلامان در پے مید و پیدند ہانا کہ بعد ساعتی بحضرت مولانا آمدہ از نا
 پروانہ سہ ہزار درم و پنجہ پر جاہای نفیس و غلامی داشتند فرستاد عذر ہا
 خواستند فی الحال حضرت مولانا فرمود کہ حلبی بدرالدین این در ہمارا بہ برادرت
 شمس الدین بدہ تا جاہا پوشد و بر شتر سوار گشتہ غلامی خدمتگارشہ باشد و
 در ہمارا خرج کند و در سینہ بے کینہ اش تا سف و تاہف و تصلف راہ نہد و از
 غیرت فقر و فقرای راستین دین پر حذر باشد در حال حلبی بدرالدین و شمس ^{الدین}
 جاہا را چاک زدہ روی بر خاک نہادند و متغفر شدند بعد ازان فرمود کہ ہر کہ را لذت
 فقر محمدی صلی اللہ علیہ وسلم روی نمود حقا کہ از لذت دو جہانی و اعراض فانی اعراض ^{کرد}
 و فارغ شدہ و در سلک حرار برابر منخرط گشت و این بیت را گفت **مشنوی**
 ہر کہ از دیدار بر خورد ارشد * ایچہان در چشم او مردار شد * فقر فخری بہر آن آمد
 سنی با تا ز طاعان گریزم در غنی * و بچپان حضرت سلطان ولد ایذا اللہ بسبرہ ^{الموید}

نقل فرمود کہ رفی و والدہم در مدرسہ مبارک نشسته بود دیدم کہ سہ نفر جوان سرخ پوش
درآمدہ ہنسند و دند بخضرت تمام فرونشستند حضرت پدرم فرمود کہ مصلحت باشد
تا پرنذ فی الحال از نظر من غائب شدند ازان حال سوار کردم فرمود کہ ایشان از
تن اندگر کیے از ایشان نقل کردہ بطلب بدل و آمدہ بودند و اینجا گاہ ستغای
ہست از مچبان ماچہ او کمال حال مقامات رجال رسیدہ بود و مقرب در گاہ
اللہ شدہ از من اورا درخواست کردند اشارت کردم تا اورا ببرند و برجای متوفی بقب
کنند و حدیثی فرمود کہ کلما مات واحد منہم ابدل اللہ تعالی مکانہ اخر فاذا جاء
الامر قبضوا و یار ان ما چند آنکہ آن ستغای طلب کردند کیے نزدیک مچبان بعد از وقت
مولانا قدس سترہ العزیز زیارت سلطان ولد رسید از مقامات و درجات خود با
نمودہ غائب ہچستان یار ربانی ملک منصور فلک منور مولانا اختیار الدین رحمۃ
علیہ روزی بحضرت مولانا خوابی را کہ دیدہ بود تقریر میکرد و تعمیر آن محبت گفت
شب در خواب دیدم دریای بس بکیران و در کنار آن دریا درختی دیدم بر تنہا
درخت طوبی بنایت بلند و بزرگ و بر شاخہا سے اوبے نہایت عرقان کمان
کلان نشسته بودند و ہر کیے بالخان شیرین صغیرے زند و نسیم میگفتند و من
در ان عظمت حیران ماندہ بود ہم حضرت مولانا چوب فرمود کہ ان دریا ہیست
بیرہست تعالی و تقدس و تعظم و ان درخت بزرگ وجود مبارک معصوم
ہست و شاخہای آن درخت درجات انبیا و مقامات است و ان درخت کلان
کلان ارواح انسان است و ایوان کلان کہ فی ساریہ تعالی را سیرت است
ایشان است ہچستان از ہمہ دست اجہت الدین در واقعہ دیکہ توفی ہجرت

اور ادغامی تلقین می فرمود بدین عبارت کہ اللہم ارحم علی سیدک و سیدک و مشیخک
 و مکان الرحم من جسدی و ذخیرة یوحی و غدی صولا ناجلال الدین حق و
 الذی علی بانه واجلاده و الهاتہ و اولاده و خلفائه و اتباعه الی یوم القیامہ
 پچھان مولانا شمس الدین ولد مدرس روزی بحضرت مولانا از دانشمند بزرگ روایت
 کرد کہ فلان میگوید کہ ما نیز بندہ و عاشق خداوندگاریم اما درین حال تحصیل علوم
 گشتہ ایم و اجہتا و بنمایم امیدست کہ بعد از حصول آن مغلوبی بیایم و مرید شویم خواہ
 فرمود کہ حاصل ناکردہ نمی تواند ترک آن کردن وقتی کہ حاصل کند چون تواند از وقت
 بیدن و اہلالم فقر رسیدن ہمانا کہ کا بیچاران است **س** این کاری نیست کہ
 کاری دارد بہت باخت کرا بود کرا دارد دوست بہ ہم بروایت آن بزرگ دانشمند
 عظیم بود از حال ولیا تمرد می نمود از ناگاہ روز عرفہ عید الصبحی بحضرت مولانا مقابل
 افتادہ است اورا گرفت و از دروازہ بمیدن بیرون آمد و بخلوت جامی برد کہ
 کسے نبود فرمود کہ نگاہ کن دانشمند خود را بر کوہ عرفات میان اہل تنبیبید از غایت
 حیرت دردی درو پیدا شد لغزہ بزد و بخود گشت حضرت مولانا روزه داشت چون
 دانشمند مسکین از ان عرفات فنا بخویش آمد دید کہ حضرت مولانا رفتہ بود فریاد کنان
 بہر سہ آمد و ازین حال یاران را بازگفت با خلاص خاص ایقان ایقان از جمیع
 خالص گشت و بدان عنایت ناگہان و نوازش شاہان شکر یا میگردد و شکر ہنایا
 مگر ناگہان آن عنایت رسید کہ امی من غلام چنان ناگہان راویان عدل کہ
 فضل آریستہ و پیر استہ بودند روایت چنان کردند کہ حاجی بکتاش خراسانی کہ خایف
 خاص بابا رسول اسد بود کہ در ناگاہ روم ظهور کردہ بودند و جماعتی اورا بابا رسول اسد

میگفتند و حاجی بیکتاش مردی بود عارف دل و روشن درون اما در متابعت مولوی
 نبود همانا که نقیب خود شیخ اسحاق را با مرید چند بنزد مولانا فرستاد که در چه کاری و چه
 می طلبی و این چه فوفاست که در عالم افکنده و این سوال مبنی بر آنکه چون تمام اکابر جهان
 و اصاغر عالم را نخب آنحضرت شدند و ذوق همیشه شیخ و علما و امرایان نخبان بود
 و بس مریدان مقلد که شیوخ مترسم خود را اعتراض کرده بنده و مرید شدند در آن خان
 تحقیق و تصدیق ایشان را در شک آن حالت بغایت می خیلید از هر جای از سر غیرت
 هر یک سخنی و نکته میگفتند و طعن می زدند همچنان گفته بود که اگر یافتی فهو المطلوب
 ساکن باش اگر یافتی این چه غلغله است که در جهان انداختی و خود را منظر عالمیان
 دوکان چندین مشغول را در هم زد می چنانکه فرموده است **س** سر قدم کردیم و آخر
 سومی چون تا ختم به عالمی بر هم زدیم و خوشش بیزان تا ختم به چون که در سینه
 مجنون آن لیلی شدیم به کوشش که مرکب دازد مجنون تا ختم به اله و همچنان
 گفته بود که جهان را از شر و شور خود بر کردی و بسارقان سیه کار که از هیبت شور تو
 تلخ کام سباده جامه شدند گویند چون مرید مذکور که شیخ اسحاق برد در مدرسه رسید
 که حضرت خداوندگار در آن حالت در سماخ بود آستانه مدرسه را بوسید با دست تمام
 و حضور رویش از آمد بدانم حضرت مولانا این نازل را از سر آغاز فرمود و نازل
 اگر تو یار نداری چرا طلب کنی به در بیار سیدی چرا طلب کنی به کجا آید
 که این غیب کاسیت به عجب تویی که هوای چنان غیب کنی به اله آن برویش بود
 گشت به همان نازل را در تاریخ را بنشست و از شد چون بخدمت شیخ حاجی بیکتاش رسید
 قضیه را بیان که دیده بود و شنید کما کان شیخ واد و بارخ و وقت و نازل

حاجی بیکتاشر گفت ہمان روز بود کہ دیدم حضرت مولانا چون شیر عزان از در آمد
 و فرمود کہ غر خواہر شور ما از سر سوز و طرب است از سر سوز و طلب گنہوی مرا حکم گرفت
 بیم آن بود کہ ہلاک شوم سر نہادم و استغفار کردم و اضطراب و تذلل پیش آوردم
 و آن ساعت از دیرہ من غائب شد اکنون امی درویشان من سلطنت ^{عظمت} او
 او در ان مسابقت نیست کہ در تصور مثال امثال ما گنج بغیر از ان مثال انصورت معنی مثال
 صورت نمی بندد ^{سے} چنان لطافت خوبی و حسن جان بخشی بد کسی از دشکبہ
 شفا و ضلال ^{بجہم} سر نہادند و محبت نخلص شدند بچنان علماء اصحاب کبار ہم
 جلا بیضا نہ روایت کردند کہ روزی حضرت مولانا با اصحاب کرام مسجد جمعہ می رفتند
 از ناگاہ بجلا ^{سے} مقابل ان قناد کہ چندین خونہا کردہ بود و گردن مردم زدہ او را
 زیارت کرد و عزت نمود و یاران از ان حالت حیران ماندند کہ او چہ اہل زیارت است تا
 مثل او سلطان اورا تعظیم کند بزرگی از ان مجال سوال کرد فرمود کہ مردی بود از
 اولیاد اسد کہ در قبا ب عزت پوشیدہ ماندہ بود و دائم آرزو بردی کہ از قفس ^{لیب}
 مرغ روح او برداز کند و بدرجہ شہادت رسد حق تعالی بسبب ساخت تا مذکور است
 کردند و این جلا و او را از حبس قفس ^{لیب} با یندان دلی خدا ولایت خود را بدین ^{جلا}
 ہمانا کہ یاران وصفت حال و را بد و تقریر کردند در حال جلا و سکین بعدق عظیم توبہ و
 استغفار جرمی نمود و از جملہ ہریدان مقبل شد ^{سے} ای بسا سگ پوست کورا
 نام نیست بد یک اندر پردہ بے آن جام نیست بد چہ چنان امام ربانی سید المذکور
 مولانا مجد الدین ولد قرا شہری رحمہ اللہ مردی بود متقی و اہل ورع و از انواع
 علوم بہرہ مند و از علم اولیاء حقیقی اقر دست و از جملہ خلفا خداوندگار بود در خطہ روم

یکے او بود و شجره او را بدست خود بنشسته روایت کرده که در اول حال زقر اشهر ترک پسر
بقونیه باہم برده بود در مدرسہ مولانا در خدمت من می بود مگر شبے حضرت مولانا در
مدرسہ تا نصف شب کا تقریلۃ البدر سپر منیر مود و حج اصحاب و خواب رفت بودند
و آن طالب علم ترک آہستہ آہستہ درس خود را تکرار میکرد و مراقب حوال خداوند گارمی بود
و مرا ہم خواب غلبہ کرده بود فقہ ترک می بیند کہ حضرت مولانا بر نیز سبز را کب مشدہ
اندک اندک جانب روزن بالا رفتن گرفت چون برون رسید فقہ مرا بیدار کرد و چون
بران اطلاع یافتہ نتوانستم تحمل کردن و خود را گرفتن چو در لغزہ زدم و بیہوش
گشتم یاران خفتہ یکبارگی بیدار گشتند چون من بخود آمدم فرمود کہ مجد الدین چرا
لغزہ میزنی و طعمہ خود را از حوصلہ بیرون می اندازی ترک نومرد می توان تحمل کردن
و توفاشا میکنی ابدال حق را ازینہا بسیار باشد محرمیت حاصل کن تا محروم نشوی
ہمانا کہ من کنم سرہ ملک امرہ نہ کہ فرمودہ مردانت سے کرد از دانستی پیدانگردد
خیر و شر ہرچہ ناپنداشتش بر روی نہ بندشتی ہمچہ شان یاران مخلص خاص کہ محل
اجتہاد و اختصاص آشتند و بانوار اخلاص منور بودند روایت چنان کردند کہ روزی
حضرت مولانا در مدرسہ خود فرمود کہ مولانا شمس الدین مارونی مرد ولی است اما
خود را نمیداند ما اورا از خودی خود واقف کنیم چہ بعضے از اولیا ہستند کہ ولایت خود را
نمیدانند و بعضے ولایت خود را واقف اند اما دیگر را نمیدانند و بعضی کلمہ کہ
کہ ولایت خود را و دیگری را عین الیقین می بینند و حق الیقین میدانند و ایشان
سابقان کامل اند و از مشرب کوثر محمدی صلی اللہ علیہ وسلم نوشتند و این شمس الدین مارونی
روزی مرے از مردان خدا نظر عنایت انداختہ بود تا از ان نظر مبارک بے نظیر عالم

شده و ولی گشته چون یاران این خبر خیر را بخور رسانیدند که حضرت مولانا در حق شما
 امروز در مدرسه میان چندین اکابر جنین گواهی داد در حال ^{بهدار} و شاد و بیباک گفت
 بچنانکه مولانا فرمود رست است حکایتی کرد که روزی که مرا بهق گشته بودم و در شهر
 حلب مدرسه تحصیل میکردم و تکرار بیداری مشغول بودم دیدم که ناگهان درویش از در آمد
 و از من درخواست آب کرد بے تعلل و توقف بر خاستم و کوزه آب بدست درویش
 دادم و قدری طعام حاضر داشتم در پیش درویش دلریش نهادم از آن حرکت نمودن
 من دیدم که درویش خوش شد و در من یک نظری عجب بگردیدمانا که از لذت نظر شیرین
 او چنان ذوقناک شدم که انزال منی شد و در من در آن خوشی تا خود را حج کردم دیدم که
 درویش رفته بود و غائب گشته و هنوز لذت آن نظر در کام جان من باقی است
 اما چون بحضرت مولانا رسیدم و این عظمت را دیدم لمحوظ نظر عنایت او گشتم ^{عظمت} حلاوت
 آن نظر را در مقابل آن عنایت کم از قطره دیدم از دریای محیط و ذره یافتم از ^{عظمت} تیر
 و لاله الحمد و المنه که بغنایت و ارشاد او سلطان ولی شناس نیز گشتم بچنان
 اصحاب عظام سکنیم الله و السلام روایت چنان کردند که شیخ بدرالدین دافلاطون
 تبریزی چون بدرالملک قونیه رسیدند مال تربت مقدس میر علم الدین قیصر روح
 روح را بحضرت سلطان ولد لالت نمودند و هنرمندی خورا عرضه داشت کردند که
 او دعوی میکند که هر روز هزار درم سلطانی بخدمت یاران مجری دهند چه اصحاب شریف
 اند و چه اراجات کمتر همانا که شیخ بدرالدین کیمیا میداشت حضرت سلطان ولد
 مربی تمام اصحاب اهل آداب بود این قصه را در بندگی و اله خود عرضه داشت
 و حضرت مولانا بیچ نفرمود چون بدرالدین تبریزی با او به تمام درآمد و سر نهاد

بصدق درون دیو مخلص شد پیمان حضرت ولایت الدینی الارضین فاطمہ خاتون والدہ شیخ ماسطفا
 العارفين جلبي جلال الدين ايسر قدس الله سرهما بنت شيخ عماد الدين قدس الله سره
 که مریم ثانی بود و صدیقہ ربانی خبر داد کہ از سنگاوت در نظر میگردم کہ خداوندگار درین بار
 چه فرماید کہ سبحان الله عجیب چیز است ماسعی میکنیم کہ زرا خاک کنیم تا گردفتنه او نشیند
 و دود کرد و تیش زد و دمان ما بر چیز و کی آمده است کہ من خاک را زری کنیم تا فتنه برگیرد
 مگر کہ از اشارت الفتنة نائمة لعن الله تعالى من ایقظ قلبه خبر است این کار افزای باشد
 ونمی داند کہ زیادہ جوئی یادوست پیدا رم حقا و ثم حقا کہ حق را بندگان بستند کہ اگر
 سنگ و کلوخ نظر کنند بے علت کیمیا زرشود و باقوت گردد و پیمان برخواست و
 دست مبارک را بر سر ستون مرمرین در رسه نهاد در حال دیدم کہ ستون مرمری چون آفتاب
 درخشند و زرین شدت المغان آن چشمها را خیره کرد اصحاب بدرالدین تبریزی لغز زنا
 بجهنم پیوسته گشته و مرا عقل زایل گشته و چون بخویش آدم فرمود کہ بہاؤ الدین
 خدمت بدرالدین را بصبحت جنید زبان خلیقہ الحق جلجی حاتم الدین بر ملازم خدمت
 ایشان باشد مششوی تا بداند کہ بزوطامع نہ ایم ما را از زرافین آوردیم
 آنکہ گر خواهد چساک زمین + سرسبز گردد و در زمین + فایغیم از زرک ما بسزاییم
 خاکیان را سرسبزین کنیم + از شاخکے گدیہ زہ میکنیم + ما شما را کیمیا گر میکنیم + خبر دست
 نگردد ملکند + زربہ سرمہ ستان بہر نظر + بعد الیوم بدرالدین تبریزی کہ
 و صنعتی کہ بگاری برد فدای یاران بود و عاقبت الامر عالم الدین قیسرہ بعد از حالت
 او اسما زربہ مبارک ساخته بود و چہ پیمان از مقربان حضرت منقول است کہ
 روزے حضرت سلطان رکن الدین انارالد برانہ پنج بمیانی سیم سلطانی فرستاده

خواجه محمد الدین گرفت پیش مولانا برد بانگ بروی زد که بیرون انداز تا هر که خواهد گیرد
 قماش کن تو نبود بیرون انداز خانه و درون مسجد قصی سگ مردار چون باشد
 بیرون انداز کن تو نبود بیرون انداز خانه و درون مسجد قصی سگ مردار چون باشد
 فرمود که برو خراج کن هم تنی است تلف کردن سیوم باز پرسید که آن سیم را چه کنم و چه
 باید کرد فرمود که اگر در اجسیت بی تقلید دوست میداری آن مجموع را بر گیر و در خندق
 ریخته بمانت از حساب و خلاصی باید بچنان برگزینند و در خندق قلعه ریختند خندق
 از آب کرم سیاه بود ساکنان که بوس آن سیم سپید رو به سیاه کرده جاها با خندق
 بعد از آن فرمود که نالی نیاز هر قائل است و همگان از بهر او در قتال و تمام خلق را می کشند
 و قالی میکنند تا حدی که مردان جدا آرا نیز در آن تلخ میکند الله الله احتیاطی باید کرد
 تا از هیچ آفات سیم بلیم ماند و تسلیم عاقلات او نگردد و دنیا بود عیدم من زشتی
 دیدم و گنگونه هند بر روان روی سیه زرده حکایت همچنان مشهور آفاق
 استحقاق اخوی امیر محمد ماسری رحمة الله علیه که از روساء آن دیار بود مردی بود منم و تمویل
 و صاحب مقام بے روزگار دیده و صحبت اکابر رسید و بود و چون حضرت سلطان
 العارفين جلبي قدس الله سره العزيز بدان دیار رسید و جمع امالی باهره من الذکور
 والاناث بنده و مریدا و شدند چنان حکایت کرد که در غنفلوان جوانی چون صفت حمید
 ظهور حضرت مولانا بتواتر اینجا میرسید و از عظمت حال و قال و مسافران عالم بیان
 میکردند مرا بوس آن می شد که از پدر اجازت خواسته بطرف توپه عازم شوم و شرف
 دست بوس آن حضرت را در یابم و بسته پدر و مادر دستوری نمیدادند و بهیلا و بلا تغییر
 میکردم شب از غایت شوق و عشق تمام بر خاستم و چند رکعت نماز حاجت گزاردم و آن

نیت چهل بار سورۃ الغام خواندم تا مگر الغام حق معاون گشته از سلک الغام بیرون آید
 بدان زیارت مشرف شوم چون نزدیک صبح سر نهادم و بخواب رفتم بجان صفت و صوت
 که از یاران و مسافران شنیده بودم حضرت مولانا را بخواب دیدم فرحیاً پوشیده
 و دستار خانے بر سر نهاد و پچانہ ماوراء من بندہ پیشتر دیدہ سری می نهادم و سر
 و رو بر خاک گذاشتم و بپایدم و لا بہا می کردم مولوی از یاران مقراصن میخواند و مولوی را
 بریدہ بر رویم بوسہ میداد و چند بار بارک اللہ بارک اللہ میگوید و میفرماید کہ شیخ مشنوی است
 و من از غایت شادی بیدار می شوم و مویہای بریدہ خود را بر سر بالین می یابم و ازین حالت
 حیرت در من ظاهر میشود و از شوق آن چند روزی دیوانہ وار در کویہا میگردم و عاقبت الامر
 اجلاس عظیم کردہ فرجی می پوشم و باقامت سماع و اوضاع و تلاوت مشنوی شروع میکنم
 بعد از آن امرخانی نیکو از ہر چیزی ترتیب کردہ بحضرت مولانا ارسال کردم و از حال
 خود اعلام دادم ہمانا کہ شجر کا خلافت فرستادہ من بندہ را بریدی قبول کردند و من
 عرضداشت کردم کہ مچنان علامت قبول من آن بود کہ حضرت شما بدین دیار تشریف
 دادہ اید و علم البیقین مرا عین البیقین گردانیدہ بحق البیقین رسانیدید مچنان پیوستہ حضرت
 سلطان ولد مذکور را برادر و یار میخواند زہر نوبصدق تمام مرید جلی گشتہ تمام فرزندان و
 صحاب و اعقاب خود را مرید سلطان کردہ **وَإِنْ لَقَدْ عِنْدَنَا لَآئِكُمْ وَحَسَنَ مَا بِمَقَامِ إِيَّانَ**
شده مچنان منقولست کہ درویشے حضرت مولانا را بخواب دیدہ مرید شد و در وقت صبح
و علی الصبح خواب بگرام صحاب حکایت کردہ صحاب آن عزیز را بحضرت مولانا ارشاد
کردند تا از زہر مرید شود گفت اخی مولوی اورا دوش بر گرفتہ بودم داورا قبول کردہ آن
کافی باشد مچنان کہ منقولست کہ روزی خدمت شیخ صدر الدین بدرسن حادثہ مشغول بود

واقعا عقل عالم بدان مجلس حاضر نگاه حضرت مولانا از در آمدن شیخ استماع نمود که درس
 امروزه را متعهد شود و بنام که در بیان حدیثی چندان احادیث غرائب استمشهاد آورده
 بسط معانی عجیب کرده و سبب ورود احادیث فرموده تحقیق کرده تا احقران مجلس تعجب
 مانند گویید شیخ گذشته باشد که عجبا معنی حدیث آنچنانست که مولانا فرموده با تکرار
 دیگر چه با این حالی را از کجاست بزرگ سماع کرده ایم و این نظر را نشنوده ایم همان شب
 حضرت مصطفی صلی الله علیه و سلم را خوابی بیند که در خانقاه است دست شیخ بستر
 می رود دست بوس رسول الله می فرماید حضرت رسول صلی الله علیه و سلم می فرماید که معنی آن
 حدیث و مقصود من آنچنانست که مولانا فرموده و بران مزید نیست شیخ صدرالدین از
 فایت شادی بیدار شد و پیش از آنکه خواب را ببرد ایشان را گوید می بیند که حضرت مولانا
 از خانقاه درآمد و هر چند صفت نبشست و فرمود که انما کسلناک شاهدا و مبعثا یعنی ان
 الرسول صلی الله علیه و سلم شاهد الحقیقه عمرنا مبشراک فی الدنیا یعنی گواهی آنچنان
 شاهد عدل و حق بندگان مقبول باید که در محل قبول فقدان شاهد استعالی و برخواست
 شیخ را اعتقاد یکی هزار شد چنان روزی حضرت مولانا کلام در آمده بود همان لحظه
 باز بیرون آمده چاهها پوشید بباران سوان کردند که خداوند گارچه زود بیرون آمد فرمود
 دلایک شخصی را از کنار حوض دور میکرد تا مرا جاسازد از شرم آن عرق که زود بیرون آمد
 همچنان برای یکی گفتند که مردی بی وفاست فرمود که وفا خوش است گفتند آری گفت
 اکنون شما و قاراست گیرید و انما فرمودی که بحق و فای بردان و باز گفتی بحق و فای
 حق تعالی فخر آورد از وفا بد گفت من ادنی بود غیر نا به مرگان را چون وفا
 آید شکار و مرگان را نیک و برنامی میارید بیوفائی چون مرگان را عا و بود بیوفائی

چون رواداری نمود به کو غلام ہندی اردو فائدہ دولت اور ایسے بد طبل بقا بہ چین
 اوقات اتفاق چنان می افتاد کہ گویندگان از غایت مداومت سماع حشر می شدند
 روز و شب و یا پنجشنبه و برترک می آمدن حضرتش منفرمود کہ چون نماز عشاق
 دست ندارد باری نماز اشراق بگذاریم و چند کعبت نماز سیکر و تا گویندگان پیر سید
 و با گویندگان سماع میکردند چنان مگر روزی دیدگی مولانا را با سماعی زدند
 مولانا ذوقها میکرد از ناگاہ غریزی در آمد کہ بانگ نماز دیگر میگیدند لفظ برین روز
 گذشت رو با آن غریز آوردہ فرمود کہ این نماز بر دو اعیان حق اندیکی ظاہر
 بخدمت میخواند و این دیگر باطن را مجتہد و مسرت حق دعوت می نماید چون از
 صحاب یکے تاہل کرد سے فرمود کہ ان شاء اللہ یاد دینی باشد چنان روزی
 درویشی از مساوی گفتن کی شکایت کرد از انگار باز گفت فرمود کہ بہان گیر تو
 اما دہان گیرے چنان روزی بکام درآمدہ بود و بچشم ترجمہ مجسم مبارک خود نظر
 میکرد کہ قومی ضعیف و خیف گشتہ است فرمود کہ جمیع عمر خود را از کسی ست بر ما
 نگشتہ ام اما من و از جسم لاغر خود بنیایت نجل شدم کہ بزبان حال چہا گفت چہا
 نگفت و چگونہ ناہا کرد کہ روزی مراد آسایش نداری کہ قدر قوت میگیرم تا باز بار
 کسی میگردد ما چہ کنم کہ آسایش من در رخ اوست چنانکہ گفت سے اگر کہیم بیایید
 روان من نیاساید من آن لفظہ بیاسایم کہ یک لفظہ نیاسایم بہ ہانا کہ آسایش
 و تعب است و گنج در رخ و طلب و مرحومی و ادب سست است ہا
 در جانم کشیدہ کیست میدانم بہ وحی خواہم بیاسایم و بیکر نیست امکا نم بدہ
 چچنان روزی کہ خاتون قدس سرہ از ستر این حدیث سوال کرد کہ

که اکثر اهل الجنة بلكه چه معنی دارد فرمود که اگر ابله بود ندی بخت و اینها خرسند نشدند
 جای که دیدار یار است چه جای جنت و اینها است فرمود که اکثر اهل الجنة بلكه و علیون
 لذوی الاالباب و این بیت را گفت **درد و زخ اگر زلف تو در خنگ آید** از
 جان هشتیان مرانگ آید و ربی تو بصر **آه** هشتم خوانند صحرائی بهشت برلم تنگ آید پس
 هر دو نهمی که تفریح باغ غبته شد از دیدار غیبان محروم ماند **د** جنت مرانی روی و هم روز خست هم عد
 من ختم زین ننگ بو کوثر انوار بقا فرمود که روزی جماعت صاحبان دیدند که رابع قدس سرهاستی
 آتش بوستی آب بهتعال میوید سوال کردند که ای بانوی آخرت کجا میروی و همستی گفت میروم
 که آتش در بهشت زخم و آب در دوزخ ریزم تا این هر دو حجاب زمین از میان برخیزند
 و مقصود معین شود و بندگان خدا اذرا بی غرض رجا و علت خوف خدمت کنند چه اگر
 رجا می جنت و خوف حیم بودی یکی حق را نه پرستیدندی و مطاوعت نمودندی **د**
 پشت این مشتی مقلد کی خمیدی در رکوع **د** گرنه در جنت امید قلیه و حلواستی **د** اما **د**
 و مقصود مجبان مخلص وصال محبوب است و هر دو تیج آن وصال مشنومی هر چه عشق
 خدای آن است **د** اگر شکر خوار است آن جان کندن است **د** از خدا غیر خدا را خواستن **د**
 ظن افزون است کلی خواستن **د** شیخ با تریدی را گفتند هل ما ترید گفت آری دان آید
 حکایت است همچنان منقولست که روزی حضرت مولانا در تقریر معانی گرم شده بود از
 جماعتی از هر طایفه حاضر بودند حکایتی فرمود که ترک شهر آمده بود ناگاه بر در مدرسه رسید دید که مدرسه
 رفته اند و آب افشانی کرده و فقها بادستارهای بزرگ جامهای نفیس شسته اند بعد از ساعتی دید که
 نواب مدرسه بیاید جنت هر یکی از زنان و گوشت غیره را تبه ایشان بود آورد و هر کس را حصه بدو ترک
 این حالت قوی خوش آمد روز دیگر ترک بیچاره ترک عیال و دیه نمود و کرده بر خود دستاری حبه

رست کرده بدمه درآمد و بدرس سلام داده و چپ او نشست مگر مدرس فقیه فقیر بود
 بفرست معلوم کرد که او عالم نیست و آن برای غرض کرده است مدرس فرمود که ای عزیز
 من باریش ظاهر و جبه و دستا کسی دانشمند و فقیه نمی شود و بی مجاهده باشد کسی سید
 است سالها خون جگر باید خوردن و تکرار می باید کردن و در چراغ می باید کشید تا
 مگر توفیق الله تعالی و بغایت او کسی کسی شود و از وجود او کسان کسی توانند آموخت
 اکنون مثال جماعتی که صورت پرستانند و در زیب صورتند و در ترتیب ظاهر اکتفا کرده
 فرجی برای صورت پوشیده اند و هرگز معنی دان و معنی بین و معنی کش نیستند همچو
 آن ترک گفته اند سالها زحمات باید کشیدن تا اگر آدمی یکدمه آن آدمی گردد و
 سالها باید که اندر آفتاب به لعن باید رنگ و خشانی و تاب و تا که بشک مشک گردد و
 مرید و سالها باید در آن روضه جرید و همچو تازی شود و جان در شهود و تا سر مشد
 بمن روی نمود و چون چنالی میشود در زبیدن و تا خیالات از درونه روغن و
 همچنان منقولست که کمال حرار شیخ محمود بنجار رحمة الله علیه روایت کرد که روزی
 در مدرسه مبارک سماع عظیم بود و خدمت شیخ فخر الدین عراقی که از عارفان زمان بود در آن
 ساعت حالتی کرد خرقه و جبه اشل قاده میگشت و بانگها میکرد همانا که حضرت مولانا
 در گوشه دیگر سماع میکرد و خدمت مولانا اکمل الدین طبیب با جمیع علما نگاهداشت میکردند
 بعد از مولانا اکمل الدین شیخ فخر الدین عنایت کند فرمود که اگر خداوند نگاهدارد
 خدمت شیخ فخر الدین عراقی ازین بن خواجهای خوش خواهد دیدن فرمود که اگر من این
 سو کند و خسپد آخر الامر ملحوظ نظر عنایت گشت با جازات آن حضرت سید الدین و این
 شیخ فخر الدین را بجانب توفاه دعوت کرده خانقاه عالی جهت او عمارت فرمود

و در نجایگه شیخ خانقاہ شد و پیوستہ شیخ فخر الدین در سماع مدرسہ حاضر شد و
 دایما از عظمت مولانا باز گفتے و آہہا زدے و گفتی کہ اورا میچکس کہا یعنی اورا کنگر
 و در عالم غریب آمد و غریب بنت و در جہان آمدہ روزی دو بار روی نمود آنچنان
 زود برون شد کہ ندانیم کہ بود ہمچنان روزے حضرت مولانا در میان معرفت فرمود
 کہ آب جوئی کہ ماہیان در وی مقیم اند تا نان ریزہ در وی نریزی ماہیان سر بیرون
 نیکنند و بدان نان پارہائی عین ہمچنان آب حکمت ما کہ در جوئی روان روان است
 تا صدق طلب و عقدا و درست و اخلاص بے ریا در وی نریزی ماہیان معانی باطنی
 قدر ہم مستعین و الطالبین ازین جوئی سہمی کنند و گرفتار شصت پنج صیادی می
 ہانا کہ تذل و افتقا عظیم می باید کہ اضطراب و اضطراب موجب استحقاق است امر عجیب
 المضطر اذا دعاه **س** حق تعالیٰ کو سادات آفریدہ از برای دفع حاجات فریاد
 ہر جوہر از پی محتاج رست ہوتا یا بد طالبی چیز یکہ جست ہوتا نگرید طفلکے ہاڑی گلو
 کے روان گردوز پستان شیرا و ہمچنان روزے مگر عزیزے از باران غنائی
 شدہ بود حضرت مولانا اورا فرمود کہ ہمہ دستنگی دنیا از دل ہنادگی این عالم است
 و ہر دمی کہ آزاد باشی ازین جہان و خود را غریب دانی و در سہرنگی کہ بنگری و ہر مزہ
 بخش دانی کہ را او بانی و جامی دیگر میردی و تنگ نباشی طہی لمن جالس اهل ^{لفقہ}
 و الحاکم و مخالطہ اهل الذن المسکنہ باز فرمود کہ آزاد ہر دست کہ از ریختن کسی
 جو نرد آن باشد کہ مستحق ریختن از ریختن چنانکہ گفت **س** تا درین خرطوم
 از کس ہم نہ نیم و ہم نہ نیم ہمچنان مرد است کہ روزی یکی از اصحاب از قلت
 سبب شکایت میکرد و بحضرت مولانا لاہیا می نمود تا در اندر سے دنیا و تہی است

فرمود که برو و مرا دشمن گیر و هیچ دو ستم مدار تا دنیا ترا دوست گیر و حق تعالی ترا دنیا
 در بدگفت نتوانم فرمود که بس برو در بینوایی و درویشی صبر کن تا بنوای برسی نوئی
 استماع کنی چه دین با دنیا کجا جمع نمی شود مگر مردان حق را و این بیت گفت

ای طالب دنیا تو کیے مزدوری	وی عاشقِ خلد ازین حقیقت دُوری
وی شاد و پیر و عالم از بخبری	شادی و غمش ندیدی و خذوری

مگر شخصی کیسے پر زیادہ کر دہ بود و بخود واری دوید و از ہر کسی می پرسید ناگاہ
 بحضرت مولانا رسید فرمود کہ لگو کہ گم کردم بگو یا فتم یا فتم، پچستان درویشی
 دلریشی وایت کرد کہ روزی شخصی بحضرت مولانا مقابل افتاد سر نہاد و گفت
 ازین عالم دون قومی سپر و ملول شدہ ام کاشکے بدان عالم میر فتم تا می آسوم
 کہ حضرت بار تعالیٰ انجاماست فرمود کہ چه دانما اگر آنجا باشد بیرون ز تو نسبت
 ہر چه در عالم هست بہ از خود بطلب بر آنچه خواہی کہ توئی + پچستان مگر عزیز
 از یاران در مجمع عظیم القناق قناد و ہر یکے از ہر بابے قصہهای خوانند و فضلہا
 یہ بحثند و آن عزیز ہیچ نمی گذشت حضرت مولانا فرمود کہ یا چہرا تو ہم معرفتی و سخنی
 نمی گویی گفت مجموع اکا بر بود تو ہم شدم فرمود کہ تو دین باستی کشادن ما خود
 می گیتیم پچستان قدوۃ الاصحاب حلبی جلال الدین المعروف باین سفہار
 رحمہ اللہ علیہ کہ از عرفای اصحاب امیر زادہ شہر بود حکایت کرد کہ روزی در
 بقصر یہ پیش پروانہ قاصد میفرستاد و نامہ الامیر فرمود حضرت حلبی حسام
 الدین بنوشت و در ضمن کاتب گفتا گفت و در میان سفت بود نہ چون نامہ
 مبارک را بر سر دستار زدم سر نہاد م و پایہای مبارک خداوندگار را بوسہ دادم

و گفتم اگر زبانی پیغام پرسند چه گویم فرمود که تو آنجا دوان باز کنی ما گفتنی را گویم چون
 خدمت سلطان و اصرار رسیدم و سلام مولانا رسانیدم همگان بر سر پا برخاسته اگر ام
 عظیم کردند و استناده پروانه نکتوب را بعبارت شیرین فرو خواند و در هر محلی فریاد
 میکردند و بمطلوب با اجابت نموده از عظمت خداوندگار سوال کردند که چگونه میکند
 و مزاج مبارکش چیست چندانی حقائق و دقائق گفت ام که بخودش هم پروانه و
 امر اگریها میگردند و افشوسها میخورند که چون از آنحضرت و از آن صحبت و دیدار
 جویم عاقبت پروانه از من پرسید که خدمت جلی بارها تشریف میفرموده اما
 مثل این بار شمار برین معرفت ندیده ایم حکایت را باز گفتم همشان با اتفاق
 سر نهادند و تحیها کردند و بیست و سه مرتبه که فرستادند و همتا و همچنان
 خدمت افلاطون زمان خواجا کامل الدین طیب طالب شاه روزی زیارت مولانا
 آمده بود و آنروز در خانه حسام الدین بودند اکمل الدین جاهاهی بس نفیس پوشیده
 بود و جوئیهای سقلاط مرخ با پوستین سمور بردوش گرفته بعد از لحظه حضرت مولانا در
 گوش اکمل الدین سری گفت فی الحال سر نهاد و جاها بقولان داده روانه شد
 حضرت جلی حسام الدین از مذکور پرسید که مولانا در گوش شما چه فرمود و موجب چه
 حالت چه بود گفت مراد ضمیر میگذاشت که با این جاهاهی نفیس زمانه در نظر مردان حق
 چون آدم و چون یافت شدم و این حرکت چه مصلحت نبود همانا که خود را بغایت
 بیچاره و شرمسار دیدم و عالم دیگرگون گشت همان ساعت در گوشم فرمود که فارغ
 باش و اندیشه مکن و نخل مشوجان ما که تنت نزد ما اعتباری ندارد تا جامه مایه که
 بیرون است چه اعتبار خواهد بود که ان الله لا یبطل الی صور که ولا الی اعمالکم فی نظر الی

الی قلوبکدو نیتا تکمیل جہدی کن کہ تو معرفت جامعہ شوی نہ جامعہ معرفت تو دمن از خوشی
 عنایت جاہا اشکرانہ بقولان وادوم وچندانکہ اکمل المدین در قید حیات بود دیگر جامعہ تکلیف
 پوشیدہ **مچپان** ملازمان صحبت و خادمان خدمت روایت چنان کردند کہ
 حضرت مولانا چدر واریسیر دوست میداشت بعد از آنکہ وہ و پانزدہ روز یکے بست
 سی روز گذشتی اصلا افطار نکردی و سیر و انہای خام میخورد و میفرمود کہ حضرت ^{مصطفیٰ}
 صلی اللہ علیہ وسلم با امیر المؤمنین علی ہر دم اشارت میفرمود کہ کل الثوم شاید باشد حکمتی کہ
 کہ او دانند **مچپان** حضرت کراخاتون والدہ جللی عارف قدس سدسہا روایت کرد کہ
 قرب ماہی حضرت مولانا را ندیدم کہ چیزی افطار کرده باشد و من ہنوز نوز عروس بودم و
 معلم من حضرتش بود روزی فرمود کہ فاطمہ خاتون در خانہ ما است ہست گفتم ہست اما بخت
 ترش فرمود کہ بیار در کاسہ بزرگ کردہ پیش او بروم فرمود کہ بیت سر سیر بکوب و در انجان
 لذت گیر و ہمیشہ دیدم کہ باز آمد و ماست را بخوست و ناہنای سخت رنگ گرفت
 و در انجانتر کردہ تمام آن کاسہ را بخورد و من قدرے ماست در دہان کردم فی الحال
 زبانم آبلہ کرد از غایت حدت آن **مچپان** کاسہ را رسیدہ بہمن داد و نماز تہجد شروع فرمود
 حتی مطلع الفجر و چون یاران جمع آمدند بسامع مشغول شد تا بہفت شبانہ روز قرار
 نکرد و بختہ نیا را مید روز ہشتم بحمام نہتہ ہفتہ دیگر در انجا بگاہ بود و عالیان بدین
 قدرت عظیم حیران ماندند بسی منافقان را ز تار بریدند و موافق شدند ^{بہ}
 استغفار کردہ مرافقت نمودند **مچپان** روزی فرمود کہ ایین عالم چیز استیا کہ ہم کی
 سماع بی کفایتی حمام منقولست از جللی مسال این لیدر کن و زایت کردانی فرزند خاندن گارم ملک
 خانہ بن تمامہ محاکم و در بنیانیدہ بود از ناگاہ ہفتہ مولانا زور آمد و بانگی برنی داد کہ چہ اش میزنی و

و چراش میرنجانی چه اگر او خاتون بودی و تو کینزک چه خواستی کردن و میخواستی که قوی بودی
 که در کل عالم کینزک هیچ نیست الا حق را و فی الحقیقه برادران و خواهران مانند که ما خلقکم
 و لا بعثکم الا کفیس واحدة و در حال توبه کرده او را آزاد کرد و هر چه پوشیده بود
 بوی پوشانیده و چندانکه در قید حیات بود دیگر غلامان را بمرض رسانیده و نسبت
 نبوی سلوک نموده میگفت **سه شرم دارم از نبی ذوقتون** **بدر البسوه** گفت
ما یلبسوه **مصطفی** کرد این وصیت تا بنون **بدر** اطعموا الالباب مما تاکلون **+**
 من جو پوشتم از خود و اطلس لباس **+** زان پوشش اینم خصم را هم پلاس **بدر** چنان
 منقولست که روزی حضرت مولانا را از کثرت سماع و لطافت مزاج بسیار زکام
 شده بود فرمود که **الذکام امن شر السام** و هو یقطع عرق الجذام اول فصد
 و اخره حمام همان ساعت قصد فصد کرده پیراهن خود را بفضا بخشید و دویم روز
 بمقام رفت **بدر** چنان بزرگی سوال کرد که در عقب صلوة مکتوبه آیه الکرسی
 خواندن چه حکمت وارد فرمود که **قال النبی صلی الله علیه و سلم من قرأ آیه الکرسی**
عقیب کل صلوة مکتوبه قبض الله روحه بنفسه عباد و الزان عمل عظیم تر چه فائده و چه
 حکمت باشد که جان ترا بدست خود قبض کند و فیض رحمت فرماید لاجرم حضرت **مصطفی**
صلی الله علیه و سلم دانما میخواند و اقامت خود را هم بر قرات آن ترغیب و تحریر فرمود
 و فضیلت آیه الکرسی از عرش عظیم عظیم تر است و در هیچ کتابی نیست مخصوص
مصطفی است **صلی الله علیه و سلم** و بامت مرحوم او علیه السلام **بدر** چنان پیران
 و یاران حقیق که سالکان طریق تحقیق و مستان جام حیق بودند رضوان الله علیهم
 اجمعین چنان روایت کردند که روزی حضرت مولانا فرمود که یاران ما تر به مارا

بلند سازید که از مسافت دور پیدا شود که هر که تریبہ مارا از دور بیند و اعتقاد نماید
 و ولایت ما اعتماد کند این نزد تعالیٰ اورا از جمله مرحومان گرداند علی الخصوص کہ کسی عشق
 تمام و صدق بے ریا و حقیقت بے مجاز و یقین بیگان بیاید و زیارت کند و نماز گزار
 و ہر حاجتی کہ دارد بخواید باری سبحانہ و تعالیٰ جمیع حاجات اورا بر آورده گرداند و بقا
 خود برسد و مطلوب بین دنیاوی او حاصل شود **سہ** ریس عاکہ کہ در دم و عاکہ
 وجودم کہ ہر کہ بند رویم و عاکہ خاطرش آید و **بچپستان** فرمودہ است کہ دعا چون
 تیرست و آئین یاران پرہای تیرست **سہ** بخواہ ای دل چہ خواہی عطا نقد است
 نہ حاضر کہ آن مہ روزہ بر تابد برو تا سال آیدہ بد، **بچپستان** نقل صحیح است کہ
 روزی حضرت مولانا فرمود کہ ہفت گرت تربت مارا عمارت کنند آخرین بار تر
 بیرون آید متمول و تربت مارا یک خشت از رو یک خشت از لقرہ خام بسازد و حوالی
 تربت مارا شہری انگیزد بس بزرگ و تربت مارا در میان شہر باند و دران زمان
 مشغولی شیخی کند، **بچپستان** از یاران کہیر منقول است کہ روزی در بندگی مولانا
 حکایت سبع خواون صابن الدین مقری میگردند کہ ابو حفص دوران و قانون زمان
 است و ہر شب باید کہ ختم قرآن کند آنگاہ آراہ فرمود کہ آری کو دکان کو دکا زانیکہ
 شمرد و از مغز مغزش خبر ندارند فرمود کہ کتاب اللہ مبنی علی ربیعہ العبارۃ و الاشارة
 و اللطائف و الحقایق العبارۃ للعوام و الاشارة للخواص و اللطائف للادباء و الاشارة
 للانبياء و ان عزیز پیوستہ عبارتہ شغل است و از سر آن خوب است
بچپستان روزی صابن الدین بگفت سیکوید کہ شب بعشق مولانا قرآن ختم
 کردم فرمود کہ چون نظر کیدی فی الحان سہ بنا و در گریان شد و مولانا فرمود **سہ**

برویش گرفتاری گفتم لبش * فرزه فرزه کشته بودی قابلس * اگر تو اندلنا کتا بالجلل *
 لا تضرنم ثم لقطع ثم ارنخل * کلا یتد خاشعاً متصدلاً عارماً خشیته الله وورین باب چه
 سبب اینها که فرمود امام ابوحنیفه رحمہ اللہ کہ شبی نماز عشا میکرد سورہ اذا زلزلت الارض
 زلزالها فرو خواند چون برین آیت رسید کہ فمن یعمل مثقال ذرۃ خیرا ینا شہقہ بزود
 و بیہوش گشت گویم صفت شبانہ روزے بر سر سجاده بخود مانده بود از ہیبت اسرار
 قرآن - اگر قرآن خوانی آنچه ان خوان کہ ترا بخوانندت نہ آنکہ از غفلت آن خواندن
 برانندت و سر رب تالی القرآن و القرآن یلعنہ عروس حضرت قرآن نقاب
 آنکہ بر اندازد کہ دار الملک یان را مجرد بیند از غوغا حکایت کمل صحابہ
 روایت چنان کردند کہ روزی قاضی سراج الدین ارموی رحمۃ اللہ علیہ کہ در جمیع علوم
 عقلی و نقلی شافعی ثانی بود از چند فن معتبر مسائل مشکل و نکت غرا استنباط کرده
 مستحضر گشت بشاگردان خود تفہیم داد کہ وقتی مرا در مجمع امر او فضلا با حضرت مولانا
 اتفاق افتد میخواہم کہ فیضت و جنتی خود را بوی تمام معلوم سازم تا معلوم کند کہ
 دانشمندی چیست و دران دم کہ من در بحث گرم شدہ باشم و دقیقہ از من فوت
 شود از ہر جانبی معاونت کنند ہمانا کہ حضرت مولانا صبح بسر وقت قاضی درآمد و
 سلام دادہ ہیبت عظیم در وی نظر میکرد و بزودی باز بیرون می آمد قاضی
 سراج الدین در پیے او بیرون می رود و بچکس را نمی بیند و از مردم محکمہ سوال میکند
 کہے نشانش نمید بد بعد از ساعتی دید کہ حضرت مولانا از علو قاضی فرود آمد و روانہ
 حیرت آن جماعت یکی در برابر شد و خدمت قاضی بالای علوم میرود کہ نماز صبح بگذارد
 می بیند کہ بر ایزارہ ہای دیوار علو مجموع آن مسائل و نکتایگان یگان نبشستہ است

واسولہ وجوبہ آن را در تحت ہر سکہ و نکتہ ثبت فرمودہ و در تحقیق آن چندان لطائف
 غیبی بیان کردہ کہ در بیان نیاید فی الحال قاضی لغزہ میزند و جامہ بر خود چاک میکند و
 ازان امتحان و استغفار کردہ دو ان بدر سہ می آید و از حضرت مولانا عذر ہا خواستہ
 محب فخلص میشود و پیش تمام اکابر و شیوخ این تفسیر را باز میگردد و این حکایت
 در بابت حال بودہ و ازان سبب بود کہ بعد از نقل مولانا در سبب ربابیت و تحمیل سماع
 جماعتی سبہا میکردند و از استاد و می طلبیدند اصلاً تمکین نمیدادند رضی نمی شد بچپان
 روزی حضرت جلی حسام الدین قدس اللہ سرہ العزیز از حضرت مولانا پرسیدہ
 است کہ ہمیشہ می با قاضی سراج الہیہ چون چگونه گسست فرمود کہ نیکو مرد است گرد و چون
 میگردد و موقوف یک نگاہ است امید است کہ نوید نشود بلکہ با مید گرد و بچپان
 شمس الدین ولد مدرس رحمۃ اللہ علیہ روایت کرد کہ چون یاران عاشق و مرید مولانا
 می شدند دعا میکرد و میفرمود کہ خدا شمارا از شر گران نگاہ دارد یاران سوال
 کردند کہ ایشان چگونه قومند فرمود کہ قاطعان طریق حق و اہل تہوا و بدع و منکران
 جان بچپان منقولست کہ چون حضرت مولانا در سماع مست می شدند قوالان
 میگرفتند و بچپان چرخ زنان پای کوبان صلوات میداد کہ اللہم صل علی محمد و
 علی آل محمد و ببارک و سلم باز شروع میکرد بچپان یک روز آئینہ داری محاسن مبارک
 را بہت می ساخت گفت خداوندگار چگونه سازم فرمود کہ آن قدر کہ فرقی باشد میان
 وزن بر و زدیکر فرمود کہ من بر قلندران رشک می برم کہ بیچ ریش نہا و عین فرمود
 کہ من سعادت المرء خفت لجتہ لان اللجتہ جلد المرء فی کثر ہا اعجاب المرء و هو من اللہ
 و فرمود کہ بسیاری ریش مو فیان را خوش است اما صوفی تا ریش را شاہ کردن غایب نماید

ہچمان روزی در سالی ستاد و بود یاران مجموع حاضر بودند و بیاران کرد و گفت
 والد علم و اعلم کسی نیست بجز یک کس انگس با شاست و از برای شاست و از بہر شاست
 و میکوشد و شمارا بخوابد چنانکہ گفت من از برای مصلحت در عین دنیا مانده ام
 من از کجا جس از کجا مال کرا و دیدہ ام ہچمان شکر ہا کردہ سر نہادند و شادمان شدند
 ہچمان دل مدرس روایت کرد کہ روزی حضرت مولانا فرمود کہ خواجہ فقیہ احمد مارجمہ
 علیہ سوسہ گشتی کہ چہل سال تمام لیل و نهار نفس ہدایت بجد کردم و ریاضت بسیار
 کشیدم تا مگر علت دانشمندی از من برود و از ان حجاب بیرون بروم می بینم هنوز اثر
 باقی است و چندانکہ لوح دل سادہ تر قریب بیشتر مانا کہ لوح محفوظ از لوح حفاظا علی است
 و ہچمان فرمود کہ حضرت والدہ سلطان العلم بہاؤ الدین ولد رشی اند
 دانایین فرمود کہ اگر بارانہ علمہا می تحصیل دل تمنی گشتی تمنی از علم خوہرستی و میگفت
 دل زوالشہاب شستم آشنائی یافتہ ہر غلطی ہستی نادم روشنائی یافتہ
 اکنون کسی می باید کہ چون از مدرسہ فقہ مدرسہ فقہ آید چنان آید کہ حق را باید
 چنانکہ در مدرسہ فقہ را بروان شور ہاست بدانکہ مدرسہ عشق را قوانین است
 ہچمان منقولست کہ روزی حضرت مولانا بخدمت عارف صدیقی علاؤ الدین
 برپا پوش رحمہ اللہ علیہ اشارت فرمود کہ اگر از تو سوال کنند کہ مولانا کہ بود جواب دہ
 کہ نہ بینی و نشنوی معنی نہ عظمت اورا توانی دیدن و نہ اسرار اورا توانی رسیدن
 بعد از ان فرمود کہ وہ من نان را خائیدن و در جیب بختن قوی بہل است اما من
 نان را خوردن عظیم دشوار است چہ این علما ظاہر علوم اہل معلوم را میخوانند و میسرند
 اگر کیبار چنانکہ خوردنی بی آنکہ خوردنی از رحمت خائیدن رسیدنی و خائیدن

و خاموشی را پیشه خود کردندی و شست و سنگ از سخن بگریزه که زوایم سخن درین
 سستی و بچپستان فرمود که در آخر وقت خوابه حکیم سنائی زیر زبان میگفت
 مچنان بچپستان گوش قاپشید هانش بردند این بیت را میگفت بیت باز گشته
 گفتم زانکه نیست در سخن معنی سخن بچپستان از صحاب کرام منقولست
 که مگر معین الدین پروانه میخواست که ولد تلج وزیر را در قونیه قاضی کند او مردی بود بر
 فضائل علم و ادب ابایی ادب و محب و از عالم اولیاد و روزی گفتت بسم شریطه منصب
 قضایا قبول میکنم شرط اول آنکه رباب را از میان خلق برگیری دویم آنکه محضرا که خللا
 محکم اند برانی بیوم آنکه محضران نوراحکی دهبی تا از مردم چیزی نزنند پروانه جواب داد
 که آن دو شرط را می شنوم و تو انم کردن اما رباب را نتوانم برداشتن که وضع بادشاهی
 همین بزرگ است انان سبب بقضار صناداد چون این حکایت بسمع مبارک حضرت
 مولانا رسید که زهی رباب مبارک و لله الحمد باید کرد که رباب دستگیر او شد و او را از
 جنگ قضا را هایت عاقبت الامر تمام اولاد او مرید خاندان شدند بچپستان یاران کرام
 روایت کردند که روزی حضرت سلطان ولد حضرت والد خود حکایت میکرد که صدویا
 با همیگر خوش میسازند و صحبت میکنند با یکدیگر قیل و قال ندارند اما یاران ما با همیگر
 در جنگند بی موجهی و سببی با یکدیگر نمی سازند فرمود که آری بهاء الدین اگر هزار مایه
 خانه باشند با همیگر می سازند اما در خروس در کپ محل نمی سازند و یاران ما در
 خروس اندازان با خروشند چون نبی سیف بود سبب آن رسول خدا صلی الله علیه و آله
 صفرا نند و محول به مصلحت در دین ما جنگ شکوه به مصلحت در دین عیسی عار
 و کوه بچپستان شیخ محمود صاحب قران روایت کرد که روزی شخصی حضرت

شکایت میکرد که یاران با همیگر دایم در جنگند فرمود که برادر با برادر اگر چه جنگ میکنند
 اما پدر با پدر و صفاست مگر روزی از اتفاق صوفیان در حضرت مولانا تقریر میکردند
 که با همیگر چه خوش برمی آیند فرمود که نه چه عظیم فرمودی روند علامت بر آمدن آدمی
 آنست که با مردان خدا اولیا سئمه صحبت کند والا بر آمدن اهل دنیا عین فرودفتن
 است چنانکه گرمی در سر گین و چین اگر چه بالا میجو شد هم باز فرود میسرود بعد از آن فرمود
 که شیخ همچون آفتاب است دست بدامن آفتاب زیند و خود را بوی تسلیم کنید اگر برایم
 بهم برآید و اگر غرو بی کند بهم غروب کنید تا تسلیم کلی و انقیاد پیر و مطاوعت و بی شائبه
 شود بچش آن روزی با عالی مردی معرفت میگفت فرمود که تو درین حال بشنا
 زری باید که زرتوشوی وقتی که در بوبه در آئی و بارها بجوشی بر مسندان ریاضت حضرت
 ضراب خوری تا انگشتری سلیمانی شوی و با گوشواره عارض سلطان گردی اکنون آن همه
 آدمیان مردم اند و مسلمان مقلد وقتی آن دمی محقق شوند که در کوزه عشق در آیند و بر سر
 صبر زخمهای شدید کشند و تحمل محالات کنند و بر جفا های عوام احتمال نمایند تا صفا
 یافته مرآت السکر دهند و هدیه کفایت و محبت آن روزی از محققان اصحاب چنان
 منقولست که معین الدین پروانه روزی بخدمت شیخ صدر الدین رفته بود بعد از
 فرمودن فوائد بسیار شیخ فرموده است که مشب مرا عروج عالم ملکوت شده بود و بسبب
 حجب مرتفع گشته حضرت مولانا را بر بالای عرش مجید دیدم ایستاده و آنچنان
 که اور است هیچ ولی را نیست و نبوده است دوم روز پروانه معتقد عظیم گشته با آن
 شهر نیابت مولانا آمد و با او بتمام شست پیش از آنکه آن حکایت را روایت کند
 فرمود که امیر معین الدین یعنی راست است و آنچنانست که شیخ دید اما ما او را هیچ ندیدم

و پی سماع شد و این غزل را از سر آغاز کرد و گفت

<p>اگر حرفی منی بس بگو که دوش چه بود و گز بچشم بیدری جمال با هم دوش و گرتو با من بهم خرت و هم رازی اگر فقیری و ناگفته رازی شنوی و گرت شناخته کاصل السن و جان نکجاست و گرت بیدری جانی که پشت درویش نیست و گرت عشق نه سرد قمر غرض با هم</p>	<p>میان این دل آن یاز می فروش چه بود مرا بگو که در آن حلقه های گوش چه بود بگو که صورت آن شیخ خرقه پوش چه بود اگر اشارت آن ناطق خموش چه بود یکی است اصل بس و پیشی و حوش چه بود که در تصور شاق پشت درویش چه بود هزار دگر پیغام و گشت گوش چه بود</p>
---	---

پروانه را از آن حال مجال قال ماند زود برخاست و روان شد محبت آن از کجا
اصحاب منتقم است که خدمت قدوه الابدال خواجہ فقیہ احمد رحمۃ اللہ علیہ از جملہ شاگردان
بہاؤ الدین ولد بود ہدایہ میخواند و آنروز سلطان العلماء جنڈانی معانی گفت و نمود کہ
جانہای مقدس حیران مانده فقیہ آشفستہ وار برخاست و کتب خود را در آتش انداختہ
بجانب گورستان روانہ شد چند آنکہ حضرت شیخ در قید حیات بود بشہ قونہ نیامد
بعد از آنکہ رحلت بود در دروازہ احمد تقاعد نمود انگاہ شہرت گرفتہ کرامات نمود
و معینات میگفت اما در متابعت و اوقات کہ در جوانی حضرت مولانا را برو کذا افتاد
لغزہ بازوی و غریو با کردی و گفتی کہ راہ دہید کہ کنج روان می آید و از ہوس
کردی و مجموع خلایق کہ برو ہنگام بودندی چندین نوبت این گواہی دادند کہ
و کیفیت حال اسرار آن قال علوم ایشان نشدی و گویند حضرت مولانا فقیہ
دیدے کہ گذشتی چشمہا ہم کردی و فرمود کہ او اہل قداست مقتدی مخلص است کہ

من جمیع الوجوه بطریق متابعت بمقتدای خود افتد نماید و این مردیست یکسواره که کلیم
 خود را از غرقاب رها ید و است و نجات یافته ایشان را در عالم غیب اهل فتوح خوانند تا
 حضرت ماشاء اللہ چه فریاد و چه معامله کند بچیشان از حضرت کراخا تون که حرم مولانا
 بود و شرح ولایت آن خاتون را در طباق اوراق گنجایشی ندارد نقل است
 که شبی نزدیک بحری از عالم غیب غلغلہ و ککله بسمع مبارک او می رسید از آن معنی از
 حضرت مولانا سوال کرد که غلغلہ روح و ککله ملائکہ بتواتری شنوم چه حالت است فرمود
 روح پاک فقیه را ملائکہ گرام با سہان میبرند آن بود که وقت چاشت قیامت برخواست
 در تاریخ سنہ ثمان عشرہ و ستائہ و نماز او را مولانا گذارده دفن کردند بچیشان
 فی الارض حبیب فقیہ افسہری کہ او ستاد زکریا نوفال بود از شاگردان مقبل مقبول
 سلطان العلماء بود بچیشان مگر در ویشی از مشایخ عصر در اول بہار وفات یافت
 اعتقاد ہوام عوام این بود کہ ولی خداست حضرت مولانا اعلام کرد کہ آن فلان مرد
 ولی مرد است فرمود کہ تمام ایشیا و اجزای عالم رو بچیات بنادہ اند او چون مرد چگونہ
 خدمت نامرد خدا رضا ندہ مرگ را بر دست نیست و اغلب بنیا و اکابر اولیا باید کہ اند
 فصل خزان و غلبت زمستان نقل کنند چنانکہ حضرتش در زمستان شدید کہ روی زمین
 چون حدید شدہ بود رحلت فرمود و ہذہ من امارات الولاية بچیشان خدمت
 قدوة المدرین قاصح اہل البدع مولانا شمس الدین بلخی رحمۃ اللہ علیہ روایت کرد کہ روزی
 حضرت مولانا فرمود کہ ازین باران ما بیچ کاری نیاید و کوششی نتوانستند کرد بہتر از آن
 نیست کہ پیشتر کہ بدان عالم رویم و جهت ایشان در جاتے ہتیا کینم تا باران را مشکلات
 عقاب عقوبات آسان شود گفت مراد دولت تو راہ مرور بچہ مشورہ کہ من لطف و کرم سوی تو

آینده شدم حکایت همچنان از قول صحاب منقولست که روزی در صحبت معین ^{الدین}
 پروانه شیخ مجد الدین جندی که در علم حروف ممتاز بود نیز و شیخ صدر الدین و سایر علماء و شیوخ
 دین دعوی کرد که امروز درین مجلس هر چه مولانا با من بگوید من بلا تسلیم منع کنم تا امروز شود
 شیخ بارها فرمود که امتحان کبار طریقت مذموم است نه شنید همانا که حضرت مولانا از
 مدرس درآمد فرمود که لا اله الا الله محمد رسول الله بیکبارگی فریاد کردند شیخ مجد الدین
 بیامد و بیسار و متغیر شد و بسی عذرها خواست همان روز در اثنای معرفت فرمود
 که چنانکه در قانون شرع بنوی فی تحت کل شیء جنابة و اوست تا اگر یکتا موی از موها
 تن تر نشود آدمی از جنابت ظاهراً همیشه و همچنان نزد محققان مدقق نیز در آدمی
 از هستی او موی باقی باشد هرگز از جنابت جنابت باطن پاک نشود چنانکه گفت کامل
 صفتی راه فحاشی پیچیده ناگاد گزر کرد ز دریای وجود یک موی ز هست او بر و باقی بود
 آن موی چشم فقر ز نار نمود چه آنچه حق تعالی در شان مشرکان نجس نما المشرکون
 نجس فرمود و مقصود نجاست باطن ایشان بودنی نجاست ظاهراً آن بستی و فضول
 نفس ظلم جهول است همچنان منقولست که روزی حضرت مولانا فتویٰ نموده
 و آنرا بخدمت قاضی عزالدین سیوهی بردند چون بمطالعه رسانیدند از سر فیضت و فضول
 بصد قبول نکرد فی الحال حضرت مولانا بنگر مصور شده فرمود که آن مسئله در آن کتاب
 مختلف که کاغذ فتویٰ را نهاده بین نعره بزد و از هوش برفت چون بنگر بنگر
 و آن مسئله را در آنجا بیافت از سر خلاص بنده و مرید شد حکایت همچنان از راه
 حکایت مولانا قطب الدین شیرازی رحمه الله علیه چنان روایت کرد که روزی در
 مجمع فضلاهی تبریز حکایت کرد که در او ان شباب چون بقونیه رسیدیم و با اکابر

ہمدوم و ہم باز گشتیم و ما دوازده یار بودیم در غایت استعداد و تبحر در فنون علوم و فنون
 بودند عاقبت الامر باتفاق یاران خود از چند باره کتب غریب و مسائل و نکات عجیب
 اختیار کرده مستحض شدیم چنانکه بحکیم اوران باب مجال ایراد و جواب نمودی همانا
 کہ چون روی مبارک آن بادشاہ را دیدم از انہای کی در خاطر نماز کوشیدم کہ نکند بگویم
 و مسئلہ داپہم دیدم کہ ہمہ از لوح دروژم محوشدہ بود و اصلات حافطہ مذکورہ ام
 مدوی نکردم از سر آیت **يٰۤاَيُّهَا اللّٰهُ مَا لَيْسَ لَكَ وِیٔتٌ وَّعِندَكَ اُمُّ الْکِتٰبِ**
 چیزهای عجیب معلوم شد دیدم کہ از کمال قدرت در من تصرفی کردہ جمیع علوم را از دلم
 پاک برودہ و مرا خالی بماندہ چنانکہ می گوید **س** چون بسیار سبت اوراہ نظر بہ
 کار نتوان کرد گر باشد ہنر بہ چون تذکیر و بنیان قادراند بہ بر ہمہ بہای
 خلقان قاہرند بہ آیت السنو کم ذکر می بخوان بہ قدرت نیسان نہادن شان بدان
 و من غرق در یابی وحدت گشتہ بودم از ناگاہ حضرت مولانا بشرح معانی شروع
 فرمود در ضمن آن لطائف تمام و مسائل و نکات ما را تلقین کردہ یگان یگان تقریر کرد
 و مواضع ایراد و دقیقہ گیری را باز نمود و ہر یکی را بجای رسانید کہ از فہم آن عقول
 عقلای عالم حیران ماندند برخاستم با صدق تمام با یاران خود مرید شدیم حقا کہ
 بعد الیوم خود را بجز بے پایان دیدم **چپستان** از علماء اصحاب منقول است کہ
 کہ خدمت مولانا شمس الدین مارونی نگردد خواب مسئلہ را فرو خواندہ و در فتویٰ آن
 قاصر شدہ شبہ حضرت مولانا را در خواب دید فرمودش کہ آن در ہدایہ مذکور است
 در فلان باب سی و سیوم ورق را بشمار و در صفحہ ہست در ہفتم سطر بین استحضار
 حاصل کردہ فتویٰ بولیس پنج از متعصبان مذہب میزدیش صیاحی برخاست

و ہدایہ را در پیش گرفت ہدایت آن سلطان ہادی بچپان بود کہ فرمود ہ بود بعد از آنکہ
فتویٰ را بنوشت کیفیت حال لکماکان بعلماء مدرسہ تقریر کرد و گویند کہ آن روز کہ
فرمود بسیت نفر و نشمنہ نفوزنار انکار بریدہ از انکار نجات یافتند و مرید مخلص
شدند والسلام علی من اتبع الهدی **س** من عشق را بدیدم برکت بہادہ جامی
سیگفت عاشقان را از بزم ماسلامی **پ** حکایت یاران مکرم و مقربان حرم
حرم عظیم السد ذکر ہم بچپان روایت کردند کہ ملکہ زمان بانوی جهان خاتون سلطان
کرجی خاتون رحمۃ اللہ علیہا کہ از جملہ مجبان مخلص و خالص مریدہ خاص خاندان بو
دوایم در آتش شوق مولانا می سوخت اتفاقاً خواست کہ بقیصریہ رود و سلطان
از و ناگزیر بود از آنکہ کرین تر حرمان و صاحب رای زنان بود و تحمل بار فراق آنحضرت
نداشت مگر در ان عہد نقاشی بود کہ در صورتگری و تصویر مصورات ثانی مانی بود و در
فرخ خود مانی را در نقش فرودمانی میگفت و اورا عین الدولہ رومی گفتندی اورا
تشریف با دادہ اشارت کرد تا صورت مولانا را در طبق کاغذ رسمی بر نہ چنانکہ بیاید
در غایت خوبی بنگار و گذار کند تا مونس و شکار او باشد بس عین الدولہ با ایمنی چند
بحضرت مولانا آمد و تا ازین حکایت اعلام کند بچپان **پ** سالہ از دور بایتاد
بیش از آنکہ سخن گوید فرمود کہ مصلحت است اگر توانی ہمانا کہ طبقی چند کاغذ مجزئی آورد
عین الدولہ تلمیح بردست گرفت توجہ نمود و حضرت مولانا بر سر با ایستاد و در آن
نظر کرد و تصویر صورت مشغول شد و در طبقی بنوایت شد تا عین الدولہ نقش کرد
دوم بار نظر کرد و دید کہ آن چه اول دید بود آن نبود در طبقی دیگر رسم دیگر زد و چون
صورت را تمام کرد باز شکل دید آغاز نمود آراء و آنرا در بیت طبق گوناگون صورتها

و چند آنکه نظر میکرد نقش دیگرگون میدید متحیرانده لغزنده نبرد و عیبش گشته قلمها را بشکت
و عابذ و اسجدہ ہا میکرد ہمانا کہ حضرت مولانا ہمین غزل را از سر آغاز کرد و غزل

آہ چہ بے رنگ و نشان کہ منم	کے نشستی مرا چہ نشان کہ منم
گفتی اسرار در میان آورد	کو میان اندرین میان کہ منم
کے شود این روان من ساکن	انچہنیں ساکن روان کہ منم
بجز من غرق گشت ہم در خویش	بوالعجب بجز بسکراں کہ منم

الی آخرہ بچہ نشان گریان گریان عین الدولہ بیرون آمد و کاغذ با بخدمت کربھی خاتون
بزدند مجروح آنصورت در صندوق نہادہ در سفر و حضر با خود میدہشت و در حالتی کہ شوق
آنحضرت اورا غالب شد ہی در حال بان مصور مشکل آرام میگرفت حکایت بچہ نشان
یا ربانی ولی پنهانی حسام الدین حلپی در پانچ مولوی رحمۃ اللہ علیہ روایت کرد کہ مراد
بجوانی در چشم شدہ بود و معالجہ اطباء صلح نمی پذیرفت و ناسور شدہ بود روزی
از مردیان مولانا بخدمت پدرم دلالت کرد کہ اورا بخدمت مولانا برواز و استعانت جو
تا چشمها غرزدت خوش شود بچہ نشان پدرم ما برداشتم بخدمت مولانا آورد دیدم کہ
حضرت ایشان اہم در چشم بودہ است مراد ضمیر گذشت کہ چون و معالجہ در خود
نمیواند کردن بد روزی گران بچہ در مان کند فی الحال فرمود کہ حسام الدین پیشتر تا چشمها
را برینیم بیش دیدہ سر نہادم ہمانا کہ بدوانگشت مبارک خود آب دہان برگرفت و چشمها
سن بالید و فرمود کہ فرزند کار دستہ خود را بمنی برود اما در مقام دیگر ذوالفقاری میکنند
و سنت الہی چنانست کہ بندگان محتاج ہدیگر ہشند و فی الحقیقت آن ہمہ افتار را
بر حق میگردد و بعد دوم روز باذن اللہ تعالی و بعنایت مولانا عینان من منور گشتہ

پدرم ترتیب سماع کرده دعوت کرو مجموع اهل خانہ بندہ و مرید شدیم و ازین نوع کرامتہا و بر سر
 روز بیجا مشاہدہ می کردیم درین حال ہشتاد سالہ شدہ ام دیگر زحمتی و دردی ندیدہ ام
 و الحمد للہ رب العالمین بچچان شیخ اکمل الدین تبریزی الخادم رحمۃ اللہ علیہ کہ سرور خدام
 مشہد مقدس ترتیب بود چنان روایت کرد کہ مصحوب حضرت مولانا در شہر حلب دوم
 چند روز در آنجا گاہ توقف افتاد روزی بسوی بازار رفتم و از تقالی چیزی خریدم از ناگاہ
 بمن شنام دادہ مرا رنجانید بیادم و غربت دشمنی این قوم را بحضرت مولانا تقریر کردم
 ازان قوم قوی بخید فرمود کہ ازین شہر سفر بیاید کردن لشکر مغول میرسد و حلب را خراب
 میکند همان بود کہ بطرف دمشق روانہ شدیم و در عقب لشکر مغول رسیدہ حلب را خراب
 و بیاب کرد و بچارہ بقال را پارہ پارہ کردند بچچان کرامت دیگر کہ از حضرتش در راہ
 شام مشاہدہ کردم و بیجااعت پنهانی اورا آشکارا دیدم آن بود کہ ساربان شتران
 در منزلی بچد گرفت کہ البستہ در بیجا گاہ نزول کنیم حضرت مولانا تکلیف داد باز الحاح کرد
 بیش آمد کہ من نمیروم حضرت مولانا مشتہ بر بنا گوش او فرو کوفت در حال نگو سارشد
 و ہر دو دستش را محکم بستہ بردوش مبارک بگرفتہ روانہ شد بچچو قرب یک فرسنگ راہ رفتہ در سبزه
 گاہی خوش گیای فرو بہاد فرمود کہ ای البکہ گیرم کہ در حق ما رحمتی و شفقتی نداری غم شتران
 خود نیز نخوردی چہ آن منزل خشکتان بود و ما شب آن منزل منزل گاہ مغل خوابد شدن
 و حوالی آن زیر در خواہند کردن آن بود کہ لشکر مغل منزل آن منزل در بیجا
 و ولایت حلب را خراب کردہ حلب حلب کردند بچچان از شیخ کمال الدین بچچو
 کہ شبہ شیخ صدر الدین رحمۃ اللہ علیہ مصطفیٰ اصلہ اللہ علیہ وسلم در خواب دید و مشکلات
 سائل کہ برو پوشیدہ بود استفسار کردہ برد کشف می شد و میدید کہ حضرت مولانا

برابر رسول صلی اللہ علیہ وسلم نشستہ است و قول در تصدیق میکند و تحسین میفرماید شیخ
 بیدار شده از شادی در جهان نیکبخت و در آن اندیشہ فرورفته بود از ناگاہ دید کہ حضرت
 مولانا زور درآمد و در همان مقام کہ برابر مصطفیٰ صلی اللہ علیہ وسلم نشستہ بود نشست
 آن مشکلات را بر شیخ مکرر کردن گرفت تا نیک متعزز شود شیخ لغوہ باز زد و حالما نمود
 با خلاص تمام شکر ہا میکرد در زمان آنچنان سلطان شیخ زمان بود و مشارالہ و مداد علیہ
 نقل است از کبار احرار رضی اللہ عنہم روزی حضرت مولانا در پیش دکان شیخ
 صلاح الدین زرکوب قدس اللہ سرہ میگذاشت ہمانا کہ او را طوق طوق زدن بگوشش رسید
 بسامع و جزع مشغول گشت و ہنگامہ عظیم حج آمد بخدمت شیخ صلاح الدین خبر کرد کہ مولانا
 سماع شروع کردہ است شیخ بشاگردان خود اشارت کرد کہ دستہا را از ضرب و
 گیرید کہ اگر زور غیرہ تلقین شود باکی نیست و از وقت تا صبح دیگر در سماع بود بعد از آن
 فرمود کہ سماع آن بود کہ گویندگان رسیدند و سماع بجا گرفتہ این غزل آغاز کرد صحت
 بیکجہ گنجی پدید آمد در آن دکان زرکوبے زہی صورت زہی معنی زہی خوبی زہی خوبی
 چون شیخ بزرگان درآمد دید کہ تمامی دکان پر از زور ورق مسندہ بود و سندان ہر
 آلتی کہ بود ہمہ زمین گشتہ چون مولانا از سماع بیرون آمد فرمود کہ دکان اینجا کردند
 اذان برخاستہ در جہت نیکنان کو کار گشت و آن بود کہ اذان عنایت مشہور چنان
 گشت گویند کہ سندان را شاگردان شیخ پنهان کردہ فروختہ اخراجات سماعا کرد
 دیاران عزیز را دادند چنان رئیس الاصحاب جلی جلال الدین المعروف بابن
 سفیالار رحمۃ اللہ علیہ حکایت کرد کہ مراد عالم جوانی خواب عظیم زحمت میداد و دائمی
 سرگردان میبودم بحضرت مولانا از غلبہ خواب شکایت کردم فرمود کہ خشتان را بیا

آوردند و شیر آنرا بگرفتند و علی الریق مراد خواهند همان بود از آن گرانی درین اثری نماند و
 بغایت او آن تجارت از دماغ من اهل شد و سر سبک گشتم و داناها سر خداوندگار
 نه کوز شستی هفت شبانروز گذشتی که خوابش نبرد می ره چون روایت کرد که روزی
 حضرت مولانا در باغ خلیفه حلبی حسام الدین قدس الله سرها بود و آنروز سماع عظیم شد
 از اول روز تا وقت عصر همانا که تقاعد فرمود هر دو دستهای مبارک خود را بالا برداشته
 آواز داد که بیاید بیاید کم بازگشاید و فرمود که جماعتی از سفر دور میسر کنند و از ما حلوا
 گرم میخواهند مگر در ضمیر مسافران عزیز خیال حلوا سرزده بود از ناگاه جماعتی فضلا از بلاد
 ترکستان و بخارا البشهر قونیه رسیدند و همانم حضرت مولانا را طلب داشته خبردار شدند که
 در باغ حلبی حسام الدین اندر بچنان باگرد راه گرد شاه گشته در حال رسیدند چون پیش
 دستبوس مولانا مشرف گشتند و به تشریف سعادت مستعد شدند همانم خدمت ملک
 فخر النساء فی العالمین قدس سرها طبقه پر حلوا می خانگی در پیش مسافران نهاد حضرت مولانا
 اشارت فرمود که فکلوا بما رزقناکم حلالا لا طیباً چه اگر مانده عیسی را در خواست میکردید
 منزل میشد تا حلوا را چه رسد الله از حضرت مردان خدا طلب حلوا نکنید بل طلب آن
 کنید که شکل شما حل و اشو و قوت جانی غذای شما گردد و هر چار یار بنده و مرید شدند
 بچستان جماعتی بیسوخ از حضرت مولانا سوال کردند که در روز عید طبل و نقاره
 چرا میزنند آن حسبیت فرمود که دهل سزنا را جهت گوش کران زنند تا از آن صدای
 انتباهی باشد و غافلان از خواب غفلت بیدار شوند و استعدا و روز عید کنند و از هر
 چیز با خبر شود و این معنی را از زنده صو قیامت و طبل روز عرصات گرفتند آنکه
 روز قیامت بعضی را عید و قومی را و عید است تا از آن زفره صو و اخره ناقوا عید گیرند

و از شر اجساد خود با خبر شوند **س** ناله سزا و آواز و دُهل و چیز کی ماند
 بدان ناگور کل همگان تحسینها دادند همچنان منقولست که شخصی را که از نشن سببه طلاق
 سوگند داد که هر چه گویم آن کنی و اگر نکنی من مطلقه باشم و شوهرش رضی شد گفت باید که ای
 گوشت خوک بخوری آن مسلمان درین حال مگر گردان شده از بیچ عالمی مشکل اول
 نشد برخواست و بحضرت مولانا آمد و زاریها نموده ازین حال اخبار کرد فرمود که از محکم
 قاضی منی نالی بستان و بخورتا طلاق واقع نشود **حکایت** همچنان مگر کرجی خان
 از خدمت معین الدین پروانه رنجیده بود تمام کار و ثواب شجاعت طلب عفو کردند که
 گناه پروانه را عفو کرده مصالحه کند رضی نشد گفت بشرط صلح میکنم که پروانه
 طلاق سوگند بخورد که آنچه از او خواهم بدد و الا من مطلقه باشم شوهر قبول کرد زن گفت
 میخواهم که هر نعمتی و عجبی که حق تعالی در جهان آفریده است پیش من حاضر آری شوهر
 بیچاره در نیکار فرزند و تدبیر این خواهش نمی توانست کردن عاقبت الامر از سر
 اخلاص برخاست و بحضرت مولانا آمده و کیفیت ماجرا باز گفت فرمود که برو
 کتاب الدر ابدست آورد آنرا در دستت درو من او کرده باشی عجائب
 جمله نعمت را پیش آورد و باشی که لا رطب و لا یاری و الا فی کتاب مبین
 هرگز طلاق و فراق واقع نشود و همچنان از حضرت مولانا پرسیدند که سرور
 باریک الله فی سببها و عجبها چیست گفت از برای آنکه هر دو بسیار جمع اند برای
 شرف و مبارکی روز آدینه شب خمیس تشریف مبارکی یافت الا فی احراق الدهر
 و همچنان به عقلی و یقینی که همسایه عشق شوند و او را در میان شیخ خود سازند لاجرم
 هر چه گویند کنند مبارک و متبرک باشد چنانکه گفت **س** همنشین مقبلان

چون کیمیاست بد چون نظرشان کیمیا می خود کجاست بچپان منقولست
 که روزی حضرت مولانا بجزیره جلی بدرالدین ولد بدش درآمد و او را خفته دید الهی تا
 در پس پشت خود نهاده فرمود که خواجه حکیم حاضر تو در خواب رفته همانا که رعایت ادب است
 از سایر طاعات بهتر است ادب را نگاه دار تا محل غضب بدت تعب نگردی
 از خدا جویم توفیق ادب بدی ادب محرم گشت از لطف رب بدی ادب خود را نه تنها در
 بلکه آتش در همه آفاق زد و پنخک خان او را که در ادب ظاهر و در سب باطن غاظر کمال
 باشد همانا که در هر خانه که کلام اللہ تعالی حاضر شود و هر جا که حدیث نبوی باشد
 حضرت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم حاضر آمد و در هر مقامی که کلام اولیا خوانده شود
 ارواح آیند و هذه کفایة بچپان منقولست که روزی شمس الدین ولد بدش در
 جزیره خود خفته بود و از غشیان نیسان شنوی را پس پشت خود نهاده از ناگاه حضرت
 مولانا آمد آن کتاب چپان دیده فرمود که یعنی این سخن ما برای آن آمد که پس پشت باشد
 واللہ انما انجا که آفتاب سر بر میزند تا آنجا که فرو میرود این معنی خواهد گرفت و در قلمها
 خواهد رفتن و هیچ محفل و جمعی نباشد که این کلام خوانده نشود تا بجدی که در معبدها و مصیبتها
 خوانده شود و جمیع ملک از آن سخن حلال پوشند و بهره مند شوند بچپان لکن حضرت سلطان
 ولد روزی فرموده باشد که بچپان سخنان شمارا با زبیدی باید که بهم کند فرمود که سینه
 بهاء الدین ما بان رضی نشویم بچپان حضرت ولد پرسید که بعضی مردم در میان
 اعتقاد میفرمایند و باز دیگرگون میشوند فرمود که مثال آنجماعت چنانست که اوقات دیوانگان
 سخنان عاقلان میگوبند و اغلب باز بهر این ترتبات مشغول میشوند اما دولت رست آنکس
 رست که بیچ و جیبی قدم از جاوده اعتقاد و اخلاص بیرون نهند و در صراط خود مستقیم باشند که

لَانَّ الدِّينَ قَالُوا رَبِّنَا اللهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا که تمام استقامت مقام صدق است همچنان
 در ویشی و حضرت مولانا حکایت کرد که فلانی شرابِ اعظیم است اما بیج مست نمی شود فرمود
 که مگر حبیب می ریزد خاصیت شراب آنست که وقتی که مست نکند سر که بوده باشد مثال
 تقلد آن شریعت و طریقت نیز صحیح آنست که کلام الله را میخوانند و میخایند و بخان اولیا را
 تکریم میکنند و بچگونه مستی و شوقی ندارند و از آنجا فوقی نمی نمایند از آنکه میخوانند و میخایند
 بیج نمی خورد همانا که از خدا خوانی خدا دانی بهتر است و مقصود از تعبیر این لیس عرفانست فهو لیس
 همچنان در باب عشق معانی فرمود که العشق یزید بالتعاطی و ینقص بالجماع چه هر که جماع بیشتر
 مشغول شود چنانست که پر وبال خود بمقراض برود و طنا بهای جانش را می گسلد و پاره
 زردبان آسمان را می شکند همچنان روزی فرمود که مردم را بالا بردن قوی شکل
 اما بسوی زیر و در می افتد همچنان روزی در معنی این بیت معرفت می فرمود
 چون چنین خواهی خدا خواهد چنین می دهد حق آرزوی متعین به بر خیال میل تو چون بر تو
 تا بدان حقیقت بر شود چون برانندی شهوت پرت بر بخت به بک گشتی و آن خیال از
 تو گر بخت به بر نگهدار و چنین شهوت مران به تا پر ملت بر دسوی جنان به خلق پندارند
 عشرت میکنند به بر خیالی بر خود را میکشند یعنی که حق سبحانه و تعالی خواست بندگان
 خاص خود را بی اجمال و اجمال قبل المات و بعد المات میدید چنانکه در شهری آتش عظیم
 افتاده بود و اصلاً کشته نمی شد قطبی ازان حال تفحص کرد در ویشی را آرزوی کباب
 شده بود و پیش نمی یافت چون از آنجا فارغ شد بخت کرد و آتشها فرمود -
 همچنان شیخ خود بخار روایت کرد که پیوسته حضرت خداوندگار از خدمت شیخ
 خادم ال کرد که امروز در خانه با پیرمست و اگر گفته خیر هست هیچ نیست بنسبت گشتی و

و شکر کردی کہ اللہ الحمد و المِنَّة کہ خانہ ماہ سرو بخانہ پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم می باز و اگر گفتم
 کہ اسباب مطبخ ہتیاست و پیزی کم نیست منفعلی گشتی و گفتم کہ ازین خانہ بوی خانہ فرعون
 می آید و گویند در بندگی ایشان ہرگز شمع و رنگ و ندی بغیر از روغن چراغ و گفتمی هذا الملوك
 وهذا الصلوك ہچیشان خدمت مولانا اختیار الدین کہ از کبار صحاب بود و رہت
 کرد کہ روزی در حضرت مولانا نشسته بودیم از ناگاہ برخاست و علیک سلام کرد
 نشست و ما ہرچ کسی را ندیدیم بعد از ان فرمود کہ افعل ما تؤمر بیتیچہ ان شاء
 اللہ صبر الدین یعنی میکن ہر آنچه کردنی است حضرت جلی حسام الدین سر بہاد
 و از ان حال باز پرسید فرمود کہ دیدم شخصی از ق چشم پرشمنی زرد صورتی ہشیم آمد
 سلام کرد کہ من ہم و مرا حجتی خواند دستوری دادم تا ما رسد روز ہمان باشی
 فی الحال لرزیدن گرفت چون ستر روز منقضی شد دیگر زحمت تب را ندید موافق حضرت
 ستر روز جمع یاران را تب گرفت ہچیشان منقولست از حضرت سلطان
 خان جلی حسام الدین قدس سترہ کہ او فرمود کہ در سفر شام موافقت حضرتش جمع
 یاران راستہ روز تب گرفت ملازم مولانا بودم ہمانا کہ درد مشق و درد رسد در آمدیم
 می بیند کہ جماعت فقہا در عرض پاک بہاء الدین ولد جنٹ میگردند کہ چرا شایدا کہ
 او را سلطان العلماء گویند و عالمیائرا شینتہ خود کردہ از قریب اللہ ہم نیزند و خود
 الہی میخواند و در گفتن مساوی کرم شدہ بودند حضرت مولانا بایشان سلام فرمود
 نمی گفت مگر از ان جماعت یکی او را یافتہ خاموشی شایان اللہ ہم بیرون آمدیم
 آن شخص حال را با فقہا گفتہ باشد کہ این مرد فرزند بہاء الدین ولد است ہشان باز کردہ
 عذر ما خواستند و انصاف در ایشان را دہ ہمانی عظیم کردند فرمود کہ انصاف و ما انصاف

شاست پوسته طالبان خوشی ایم محبتان منقولست که روزی معین الدین جوان
 زیارت شیخ صدرالدین رفته بود دوران صحبت حکایت او را میگرداند دوران
 مگر جهت احباب هر روز نیم دینار درار میداد و شیخ فرمود که باشد که حضرت مولانا از او را
 دو عالم فرغت دارد بدرویشان مقل مستحق بیاید دادن همان روز پروانه هم زیارت مولانا
 آمد فرمود که معین الدین شیخ را اخراجات بسیارست و معیشت با شاهانه میکند یاران را هیچ نمی بماند
 و آن دینار او را اولیست پروانه بسیار گرسبت و یاران را بندگیها نمود
 بمحبتان شیخ محمود حکایت کرد که روزی یاران تشنج زدند که شیخ صدرالدین را
 چنین اورا رست و اوقات و حضرت مولانا را نیم دینارست فحسب فرمود که شیخ را اخراجات
 بیشترست و حمایت مسافران بر دست اوست و ما را هیچ نیست و آن نیز بدیشان
 یاریدادن محبتان از کمال صحاب منقولست که روزی در بندگی مولانا حکایت شیخ
 و صدرالدین کرمانی میگردد رحمة اللہ علیہ کہ معوشاید باز بود اما پاکباز بود و چیز ناشایسته
 نمیکرد فرمود که کاشکے میگردی گذشته ای برادر بے نهایت در گسبت
 بر بر آنچه یافتی بالمدست چنانکه درویشی بخدمت بایزید آمد رحمة اللہ علیہ مرید شیخ شود
 شیخ فرمود که این گناہان مشهور که در افواه امانت و ذکر مذکورست هیچ کرده گفت
 گفت روی همه به بین و بگذرا نگاه بیا و مرید شو تا ببادا که در خلوات آن زهد صرف تو
 ترا بهزنی کند و عجبی در باطن تو سرزند و بگردول شیطان ذلیل شوی و از شومی
 خود بینی از خدا بینی محروم گمانی چه از دیدن طاعات عجب مستی میزاید و از دیدن گناہان
 شکست و شکستی سر میزند پس مرد مراد آنست که روز بروز بیشتر شود و بیشتر
 و در مردم از قال بجال ارتحال نماید چنانکه درین راه تعلق و توقف موجب ہلاکت است

همچنان روزی حضرت مولانا فرمود که شیخ اوحید الدین در عالم میراث گذشت
 غده وز با و دور من عمل بهاس هر که او پناه و ناخوش سنتی به سوی او نفرین رود هر
 ساعتی به نیکو کاران راست میراث از خوشاب به آنچه میراث است او رثنا الکتاب
 همچنان یکی سوال کرد که در زوایا و خوانق پیوسته کوزها را برابر قبله می نهند چه معنی دارد
 فرمود که چون مسافری غریب از در مقام در آید باید که هیچ نگوید و از توجه کوزه استدلال
 قبله کرده اول دو رکعت نماز کند آنگاه بخاضران سلام دهد و سخن گوید و درند ^{یعنی}
 اول سلام دهد و نماز کند آنگاه سخن گفتن مشغول شود همچنان یاران مقرب
 و اخوان مودت رحیم الدخیان روایت کردند که اوقات محبان و معتقدان آن حضرت
 اکثر اوقات سیها و دینارهای آوردند و پنهانی در زیر بندش میخربند حضرت مولانا
 جهت رعایت خاطر و دستان قبول سکیر و هیچ نمیکند در نیم شبی که بیار بر میخربند آن
 مجموع را برگرفته در جامهای نخی اصحاب خیار بطریق اوقات سوال کردند که چرا بیاران
 نمی کشید و بجایه میریزید فرمود که کمال دوستی است که محبوب ترین و بهترین چیزها
 بدوستان و یاران دهند آنکه چیزها و ناخوش و بهر آنکه بیاران ایشان کنند
 جمیع اسباب و عروض دینا هر قائل و متاع قلیل به حاصل است در این آنکه
 خود و هم و چیزی که مرزبان میکند در حرمت می دهد الهی است که بشانده و شمارا
 در روزی دارم و این حدیث را فرمود که صلح یدک علی صدرک و احببت
 فاصنع لاجلک پسند مکس آنچه بخور پسندی به باطلان آن بود که او فرستد
 همچنان که روزی حرم خداوندگار از ملت قاتل حکایت میکرد و فرمود که دینا
 از شما در این بیدارم و شمارا از دینا بی میبارم از قدمای اصحاب منقول است

روزی حضرت مولانا بحکم درآمد و هفت روز و شب در خزینه حمام نشسته بعد از افغان سبیل
 و غریب یاران بیرون آمده بسوی مدرسه روانه شد از ستر این معنی سوال کردند فرمود که یکدم
 با اهل نیا صحبت داشته بودم و هم کسریا یافته بودم منجاستم تا از ان بر وقت خلاصی نام
 تا دیگران که در زهر پیر دنیا غرق اند چه رسد و از ان یخندان دنیا خلاص یابند اللہ
 تا طالب آفتاب تومر منوی نشوید از ان جمادی و منہ دگی بد نر بند و روان ایشان
 روانی نیاید و در حقیقت آن آفتاب صحبت مردان خدمت و الفت دیدار مبارک او
 و چپشان در صفت اهل دنیا فرمود است مشنوی

چون چاندند مشرود تن شکرست	می چہ از انقاس شان از تن برفت
چون زمین ازین برفت در پوشد کفن	تیغ خورشید می حسام الدین برون
گر جهان بر بر فنا گردد سرب	تاب خود بگذار دشمن تا یک نظر

بچپشان ان خدمت امام تریب سبط ای کرم بہا والدین بحری رحمت اللہ علیہ چنان رہا بیتا
 کرد کہ مصحوب مولانا بحکم آب گرم نیت بودیم بچپان در روز تمام اندرون آب گرم نشست
 و تیغ افطاری نغمه و در ان مقام ترکی کاس بزرگ ماست آورد در آنجا سیر بسیاری کرد
 اعظا نمود پس از ان چہل روز دیگر بدتی سماع مشغول شد و اسلا چہرے بخورد چہ ان
 بادشاہ انام غلب ایام تغیر زمان خود را برین نیت می نمود حکما بیت بچپان
 رفتی در میان یاران معرفت فرمود کہ درویشی را کہ پیوستہ در طلب خدمت و از
 خلق انقطاع کلی نموده ساک مساک عشقیست چہل خواجہ منعم محب بان بخش می باید تا
 خدمت او کنند و مال پیدا و ان صحیح الوجہ تدارک سازند و اورا ہیچ چیز می عشق
 کردند تا او بفرغ مال پر وبال کشادہ بقال حال خود مشغول گردد و مستغرق و عا

شود و جہت دوران قرہتی حاصل کند و اغلب انبیاء اولیاء را این آیت دست نداد آن
 حال رومی نمود و ہذا کفایت لاصحاب اللہایۃ بچنان خدمت خلاصۃ الاصحاب بظہر نور
 عمری شیخ جمال الدین قمری رحمۃ اللہ علیہ چنان روایت کرد کہ روزی سلطان عزالدین
 لیکادس انار اللہ برمانہ بریارت مولانا آہ ہ بود چنانکہ می باید قوی التفاتی فرمود و بہار
 و نصاب مشغول نشد سلطان اسلام بندہ و ارتداد نمودہ گفت تا حضرت مولانا بن
 بندی دید فرمود کہ چہ بند ہم ترا شبانی فرمودہ اند گرگی میکنی یا سبائنت فرمودہ اند
 دزدی میکنی و خلاف سلطانی کردہ پس شیطان کار میکنی ہانا کہ سلطان گریان بیرون
 آمد و بر در مدرسہ سر برہنہ کردہ تو بہا کرد و گفت خداوند اگر چہ حضرت مولانا بنچان سخت
 فرمود و از بہر تو فرمود من بندہ بیچارہ نیز این تو وضع و تضرع از بہر بادشاہی تو میکنم
 بجزمت آن دو صدق بباریا کہ بر من رحمت کنی **س** بر آب دو دیدہ نم حجت کن
 بر سینہ پُر سوز غم حجت کن **+** ای رحمت تو بیشتر از ہر شے **+** بر من زہری کم حجت کن
 ہانا کہ حضرت مولانا خرامان خرامان بیرون آمد و اورا نوازش عظیم فرمود و گفت کہ حق تعالی
 بر تو رحمت کرد و ترا آفرید بچنان ہم او نقل کرد کہ روزی در بندگی خداوندگار حکایت
 کردند کہ اتابک ارسلان طعش مدرسہ عظیم ساختہ و در وقفیہ او قید ہا کردہ است کہ البتہ در
 مدرسہ مدرس حنفی مذہب صوفی باشد و انما فقہات خوانند و شافعیان را در آنجا نکلن
 ندہند و حضرت مولانا فرمود کہ بروایت ابن مسعود چیزے مقید در راہ حق ناچیز ہست
 ہر چیزے کہ جہت مرضیات حق میکنندی باید کہ بی قید باشد و بی شرط تا خالصا
 لوجہ اللہ باشد و ثواب آن متعنا عفو گردد و چیز مقید او بدان بیناید کہ در ویشی بندہ
 با خواجہ نیشاپوری ہمراہ شد و آن در ویش بفرغت تمام پارہنہ می رفت و از

در خارا احترام نیکو در پیشاپوری را بوی رحم آمد کفشش خود را بوی کشید هندی و دعای کرد
 و بجز تمام میرفت پیشاپوری و مبدوم حکم میکرد که چنان زود مرد و دیار سنگیلاخ آهسته
 قدم نه و از زخم خار بر میز کن هندی ملول شد کفشش را بیرون آورد و پیش او نهاد
 که بستان مرا خیر قیادید سی سال است که برهنه با میگرددم به هیچ قید اکنون برای
 کفشش نتوانم مقید و محکوم کسی شدن و ممنون منت گشتن پس معلوم شد که خیر مقید
 سفید نیست اگر خواهی که از تمام قیود مطلق باشی پوسته خیر مطلق کن و کلافتن
 کسنگان و کبریا کلامی س تا کاسه و دوع خورشش باشد پیشم بد از کیسه کاسه
 کسان نیندیشم و ربی برگی مرگ باله گو شتم بد از ادگی را به بندگی نفروشم
 پچستان از وضو است که روزی معین الدین پروانه با و لاد خیطه شرف الدین و
 ضیاء الدین کندی چهار الله بریارت مولانا آمده بودند پروانه التماس نمود که مو عظمت
 بشو و فرمود که ای میر معین الدین تا توانی و یتوانی چهار قبله را خدمت کن و خدمت آن
 چهار قبله را بر خود لازم دان پروانه سر نهاد که ما قبله کی میداینم سر قبله دیگر که اسند فرمود
 که اول قبله نماز است هر روزی پنج بار گزاردن دوم قبله دعاست تا چون احتیاج
 افتد روی بسوی قبله دعا کنی و بزار می تمام طمس خود را در پوزه کنی سیوم با دشاها
 قبله حاجات در ماند گانند و بجا مظلومان تا چون مظلومی در مانده روی بسوی تو
 آرد حاجت او را رو کنی تا حق تعالی حاجات دینی و دنیای ترارد کند تا توانی
 درون کس مخزاش و کاندین راه خار باشد کار در ویش مستمند بر آرد بد که ترانیر
 کار با باشد چهارم دل مردان خدا که قبله نظر حق است و از کمونات عالی تر و برتر
 آن دلی که آسمانها برتر است آن دلی ابدال با پیغمبر است

سجده‌ی کان در درون اولیاست مجده گاهی جمله است آنچه خداست
 زینهارنگا هداری تا سنگ بخورد در آن دلها نیندازمی و با غیر او نه پردازمی و همچنان چون
 با خلاص کام و اتهام تمام طرف حق را نگاه داشته باشی ملک سبحان و تعالی ملکوت دین
 دولت بنا و آخرت را بر تو نگاه دارد السلام علیکم گویند بی جاست پر دانه بچه گمان
 بیرون آمد و بسته الناجها که بیار آن فرمود و صحبتشان روایت کردند که روزی حضرت
 مولانا در معنی این بیت مدانی میفرمود *تانا گوی مسیبه سلطان را یکس*
 تانه ریزی قند را پیش یکس به حکایت فرمود که شخصی شهری عزیمت کرده بود
 تا طاری آن قوم را دریابد و در آنجا بیماری مشغول شود ناگاه بجلد رسید که در آن را
 دید که کله بردست گرفته بود و میخورد این عیار از در خواست کرد که گوشت نیند هم
 بجد گرفت کودک گفت همچون گاؤ با نگی بزن تا بد هم عیار سوسو نظر کرد هیچ کسی ندید
 و از غایت جوع البقر بقرو او بانگی بکرد گفت اکنون بده کودک گفت نیند هم از آنکه مادر
 پدر من سپرده اند که کله را بگاؤ بده که لائق گاؤ گاه باشد *تقد خرا اگر طرب ایکنجته*
 پیش خرقنظار شکر سختی به همچنان کلام حکمت را و اسرار احرار را بهر کسی نشاید گفتن بلکه
 منع و استتار آن از جمله واجبات است که *تغطوا الحکمة من غیر اهلها فظلموا الی اخره*
 بکسی ہی و تا کسی محل آن سرارد قابل آن دیدار نبود نشاید نمودن و نامحرم را کتاب کردن
 نافذ آن اخبار و ناقلان اخبار روایت چنان کردند که روزی حضرت سلطان در آن
 ضائع شده بود تمام خاها را بر هم زو از آن در هم اثری پیدانشد و به آن در به وقت
 میان کتب علاؤ الدین برادرش موجود شد همچنان حضرت ولد تونج و تفریح آغاز
 کرده عتابها میکرد و سقطها میداد حضرت مولانا فرمود که بهاد الدین علی که

اگر علی برنگذ پس چنگ کند هر دو صفا شدند همچنان محموده تون نامی را بعزیزی داده بود
 مگر بطبع داماد موافق نیفتاد باومی دخول نکرد و هر دو در خانه کردک مقبوض سردی
 مانده بودند و قبض عظیم ایشان را فرو گرفتند بود از ناگاه حضرت مولانا از در کردک
 بیارگیا و کرد و دیناری چند شار فرمود و دیگر فرمود که نسی محموده قابض نباشد و
 محموده قبض چه کار دارد و هان ساعت در هر دو بسطی رو نمود و ازان قبض اطلاق یافته
 مجلسه چند کار کرده نتیجه ذوق آن غسل را نگران شدند همانا که داماد و عروس هر شادند
 و سروری در ایشان ساری شد همچنان مگر در عروسی یاری حاضر شده بود یکی با
 برزد که شکر بادام شیت که پیاوروند مولانا فرمود که شکر هست اما بادام شیت نه
 همچنان جوین و لاک روزی حضرت مولانا را سری تراشید و در حلق نوری مینامند
 میگرد فرمود که چون باز خواهد استن اینقدر کافی است همچنان از عفتان حضرت
 منقولست که روزی در ضمیر منیر کراخا تون قدس سرا در گذشته باشد که حضرت
 مولانا زمانهاست که در تقییل طعام و منام و کثرت سماع و تقریر محارف و کلام قیام
 نیامید و بمبالغه عظیم میفرماید و ریاضت قوی میکند ازان سبب بجانب انکساف نمیکند
 و گردش بازمی بینگردد و عجبا این از صفت بشری و شهوت زنا شوهری در اثر
 مانده باشد یا بکلی شتها ساقط شد فارغ گشته است همان شب تشریف صحبت
 ازرانی فرمود چون شیر غران مست بنقشاد و دخول کرد تا بجدی که از دست مولانا گریزان
 گشته طرف با هم در سحر روان شد و استغفار را میکرد و باز بجزشش بجد میگرفت که
 هنوز تمام نشد بعد ازان فرمود که مردان خدا بر هر چه خواهند قادرند و بر ضمای مردم
 ناظر و در هر حالی که جوئی حاضر حضرت عزت ایشان را حافظ و ناصر و حاشا که

از مورخویات ذاهل و قاصر باشند همانا که ترک معاشرت و معاشرت با از نایب
 اشتقاق مشغولی است بحضرت حق و آنهم از برای سخاست میخواهم که بعد از یوم خود در جهت
 آن عالم آریسته و مهیا گردانی که آن عویش و آن لذت بی زوال و باقی است بعد از آن
 فرمود همین قصه بعینه میان صدیقه و حضرت مصطفی صلی الله علیه و سلم واقع شده بود
 و صدیقه از یکی صحبت میر بخید و اوقات طالب لذت نفسانی می شد اتفاقاً روزی
 در نظر حضرت رسول الله صلی الله علیه و سلم نشسته بود و عصفوریک با دیگری در محاسبت با لغب
 می نمود صدیقه آن معنی را بطریق مطایبه بحضرت رسول الله صلی الله علیه و سلم عرضه داشت
 همان شب با مذکور بود بار دخول فرمود و گفت یا عائشه تانہ پنداری که ما ازینها حاضر
 و با خبرتی و قوت ما طاری شده است اما بکام دل ترک این کام کرده طالب کام
 ابدی گشته ایم **فَبَكَتَ الْعِدَّةُ يَوْمَئِذٍ وَ تَأْتِي سَاعَ تَرْكِ شَهْوَاهَا وَ لَذَّتْهَا سَخَا سَتَ بِهٖ**
 هر که در شهوت فروشد بر سخاست همچنان از کرام صحاب منقولست که روزی حضرت
 مولانا سخنان فرید الدین عطار را رحمة الله علیه مطلقاً میفرمود بود بالفصول گفته باش
 که کلام عطار است فرمود که ای عزیز خواهی پرس من کیستم هم از حضرتش غزیزی پرسید
 که لانا ای چه جاست و کہا است فرمود که لا مکان جان و دل مردان است مگر روزی
 صوفی پرسیدش که معنی آن چیست فرمود که آن سخاست که در راه حق از سر جان و دل
 برخیزد **جان باشد و دل سخای درویش نیست** به اینها قیقتی و اینها
 است اصول بر سخاست یقین به یعنی که بزیر عیش و شادی است به همچنان
 غزیزی روایت کرد که روزی حضرت مولانا از من تلبی در خوابت کرد و بر دیواری
 طری چند نوشت که ای مرد اگر توده مرد خویش را یکم کرده بجای که سفای تو

دو مرد و یا سه مرد خواهد آمدن و تو همه را خواهی شکستن اکنون تو نیم مرد نیستی خویش تن را
 صد مردی نمائی الیاذ باللہ کہ اگر برابر تو دوست مرد بیاید حال تو چون خواهد بود
 همچنان محققان اخبار و مقمان اخبار روایت کردند کہ یکی جمعیت عظیم ساخته بود
 و جمیع اکابر آنجا نگاه حاضر گشته مگر از زمین خواجہ زادہ ارادت آورده مرید شد حسودی گفتہ
 باشد کہ عجب بن مرید بخدارسد و خدا تعالی او را آمرزد و یائے حضرت فرمود کہ اولش آمرزد
 و خود را بومی نمود انگاہش طالبید ما گردانید بسوی ما فرستاد چه سنت الہی چنانست کہ
 اول بندہ را خدا تعالی قبول میکند انگاہ بسوی بندگانش راہ میدہد تا بہرکت صحبت دست
 او مرئی بشود و قوت بگیرد و بہ حضرت عزت فرستی می یابد چنانکہ فرمود و لولا الہدی
 ما عرفت ربی و الشکر فی قومہ کالنہ فی امتہ بنی شیخ اگر بماندی دمن لایشخ کہ لاد
 همچنان مشغولست کہ روزی خادم حرم از نعلت مثال و درم شکایت کرد فرمود کہ اگر
 ہزار ہزار بندہ گوش بینی و عضو می دید از بدن جدا کنند رضی باشی گفتاے فرمود
 کہ بس چرا و عری ہستائی میکنی بس بے توان باشی بانوا باشی و چندین قیمتی چیز با کہ با خود
 داری چرا قدر آن را ندانی و شکر آنرا نکنی و صبر فقر را راس المال خود ساز می فاش کرد
 اِنَّ اللہَ اِنَّ کنتوا یاءہ شیدا و انما کنتا کرار زارت و عدہ ہست آنچنان کہ قریب
 سجدہ ہست همچنان مشغولست کہ روزی شخص بزرگ با ہدیگر خصومتی می کردند و
 ترات و سقا ہدیگری گفتند آن یکی با زین شہ میگفت کہ ندای تعالی ترا بگیرد اگر
 دروغ میگوئی و آن دیگر میگفت سنے خدا تعالی ترا بگیرد تو دروغ میگوئی از ناگاہ حضرت
 سوانا ہدیگر ایستاد رسید فرمود کہ فی فی خدا تعالی نہ ترا بگیرد تا در گیرد تا اگر
 کہ لایق کہ در ایام ہمہ گزندی او سزاواریم ہر دو سر شادند و صلح کردند و مرید و صاحب

محققان خدمت جلی جلال الدین سیپسالار رحمہ اللہ علیہ روایت کرد کہ روزی حضرت
 مولانا از خانہ جلی حسام الدین بیرون آئندہ بحمام زیروانہ درآمدہ در خزینہ حمام ہفت شبانہ
 فروشت تمام یاران و عاشقان افغان افغان میگردند کہ این چہ گونه ریاضت و جہ شائ
 سعادت است کہ بعد از ہفت روز از ناگاہ سر از سوراخ خزینہ بیرون کرد و از خزینہ دل
 اسرار و معانی فرمودن گرفت و این غزل را از سر آغاز کرد و غزل

باز آدم باز آدم تا وقت زایمون کنم	باز آدم باز آدم تا وقت زایمون کنم
باز آدم باز آدم تا بہر ہماران دل	باز آدم باز آدم تا بہر ہماران دل
باز آدم باز آدم تا سوز و درد عشق را	باز آدم باز آدم تا سوز و درد عشق را

الی آخرہ و چندین غزلہای دیگر کہ فرمودہ و من بندہ در اندرون حمام طبقہ طبقہ می نشستم
 و آن نشستہا در دست من ترخی شد و مسادات عرق کلی بر من بستہ شدہ بود تا حدی
 کہ چند طبقہ را تعلق زدم اصلاً دست من عرق نکرد و فرجی من ترنگشت و من از نیشلتن
 ایستادون مانده نشدم محچان دیدم کہ سلطان ولد در آدم سر نہاد و لایہا کنان والد
 خود را بدر سہ بر و تا ہفت روز دیگر لیلیا و بہار اسماع بود و ہذا من القوۃ الا لہیۃ
 والقدرۃ الصمدیۃ محچان منقولست کہ کمال قوال کہ منصف شہر و استاد و بہر بود
 مگر در سماع دوستی در ضمیرش گذشتہ باشد کہ عجب مرادین سماع کہ چہ مقدار قوالند زری خوا
 بودن حضرت مولانا از روی زمین بر خاک برگرفتہ و درون او بخت کہ
 دیدہ کن در حال دید کہ دفش بزرگشتہ بود و این غزل را از سر آغاز فرمود گفت
 ای عاشقان عاشقان من خاک را گو بہر کنم ای مطربان ای مطربان دف شما بزرگم
 عاقبت الحال کمال بجایہ کور شدومی نالید و این نگبت بی ادبی را باز سے گفت

بچستان از کرام یاران منقولست که روزی خدمت معین الدین پروانه نزیارت
 مولانا آمد بود و آن روز عنایت بی نهایت فرموده لطائف بسیار گفت و حکایت روایت
 فرمود که روزی حضرت مولانا و سیدنا و مصطفای مجتبیٰ معلیٰ علیه السلام بر اسی سیر
 از ناگاه با سخوانی رسید بدست مبارک خود در خاک دفن کرد و بگذشت همچنان با سخوان
 رسید دید که عقربی بر آن نشسته عقوبتش میکند نظر کرد و او را پوشایند و بگذشت صحاب
 از کیفیت آن حال سوال کرد فرمود که آن سخوان اولین از ان مظلومی بود که پیوسته
 ظالمان ظلم میکردند و او می کشید رحمت کردم و او را پوشایندم و این سخوان دیگر از ان
 ظالمی بود که اصلاً در رعایت رعیت نبود و لعدی مینمود حق سبحانه و تعالی از ظلمت ظلم او
 صورت عقربی ساخته است تا روز نشور او را عذاب میکند امر نبود که او را پوشا نام همچنان
 بگذشتم و بگذشتم تا اول ابصار از دیده ما عبرت می گیرند و از گناهان کرده خود استغفا
 کنند و از مقام ترسان و هراسان باشند پس بدان گناهان را بگذرند فکر کن
 از حضرت نامتعرض به گردنش و بان پر خون کنی به درد دانت بگیر و چون کنی
 همانا که پروانه زاری کنان بیرون آمد و آن روز بشکرانه ارشاد ان حضرت تمام علماء و قضا
 و صحاب را عطاها و میراث از زانی داشت همچنان حضرتش در معرفت کرم شده بود
 فرمود که وای بر آنکه ما را شناخت و وای بر آنکه ما را شناخت مقصود از آفرینش خلق
 شناخت و عرفان خالق است تعالی که اکالیعرفون و فرصت شناخت را مهمل گرفت
 و آنکه شناخت و قدر آنرا شناخت و شکر آنرا شناخت به نکرده ای با
 معشوق کایدنا شناخت به پیش بدبختی نداند عشق باحت به چه بدترین فراقها است
 که بعد البیان والوصان باشد لغوه بالله من ذلک همچنان خدمت کاتب کتب الاسرار

بہاؤ الدین بکری رحمۃ اللہ علیہ کی سیاح بجا معانی بود چنان وایت کرد کہ روزی با جمع اصحاب
 و حضرت مولانا قدس سرہ حج آمدہ بودیم در خانہ دامادش خواجہ شہاب الدین دیاران در
 نوحضور او مستغرق گشتہ بودند از ناگاہ حضرت مولانا برخاست کہ مرحبا یا مصباح اللہ باز
 فرشتست و ہا بیچ کسے اندیدیم بعد از ان حضرت جلی حسام الدین و سلطان ولید از
 حال سوال کردند فرمود کہ پیوستہ ارواح روحانیان و کرام ارواح کرام برباریت مردان
 می آیند از آہنایکی مصباح اللہ بود کہ تمام مصابیح آسمانہا از او منوراند و از او نور میگیرند همچنان
 اولاد مدرس روایت کردند کہ روزی در خانہ پروانہ مجمع عظیم بود و حضرت شیخ در سماع مستغرق
 گشتہ مگر کمال الدین معروف کہ معروف گل کمالش گفتندی و ہنوز کمال گلش دست ندادہ
 بود شب بسوی مولانا کردہ با منکران با فسوس فسوس مشغول گشتہ بود دیاران اورا برگر
 و از صفحہ خانہ زیر انداختند و آن دیگران از وہم یاران گریزان شدند چون بہ سر مراجعت انقضاء
 حضرت شیخ فرمود کہ جلی شمس الدین اگر تیلہ نباشی بخورندت و اگر گرگ نباشی ندرندت با کثر
 کثری لغزی سے با بدن بد معاش و با نیکان نکوہ جای گل گل باشی جای خار خا
 یا معنی دار باید خاصہ ندر و سستی بہ تا توانی دوستی با یا معنی دار دارہ همچنان کتبہ کلام
 و حفظہ کرام روزی از حضرت مولانا پرسیدند کہ مجلدات مثنوی را با ہدیہ تزییحی و تفضیلے
 بہت فرمود کہ ثانی را بر اول فضیلت چنانست کہ آسمان دوم را بر اول و سوم را بر دوم
 ششم را بر پنجم چنانکہ تفضیل ملکوت بر عالم ملک تفضیل جبروت بر ملکوت الی مکمل
 و همچنان از منطوق آیت و کذاک فضلنا بعض النبیین علی بعض این مہوم می شود
 کہ کذاک فضلنا بعض الناس علی بعض و بعض الاشیاء علی بعض و بعض الاسرار علی
 بعض و همچنان در جمیع اشیاء موجودات این فضیلت و رجحان در کار است

همچنان فرمود کہ سخن آدمی بومی آدمی است و از بوی نفس و نفس او را معلوم میتوان کرد
 مگر کہ مسام شام بعلت زکام سرد و گشته باشد بوی صدق و بوی کذب کمال گیر
 هست پیدا و نفس چون مشک و سیرک گرذائی یا راز زده و لہ بہ از شام فاسد خود کن
 چہ از قرآن بومی خدای آید و از حدیث بومی مصطفیٰ آید و از کلام ما بومی ماسے آید
 همچنان فرمود کہ ہر کہ سخنان عطار را بجد خواند اسرار شنائی را فہم کند و ہر کہ سخنان
 سنائی را با عمقا و تمام مطالعہ نماید کلام ما را ادراک کند و برخوردار شود و برخوردار
 حکایت خدمت ملک ربیعین مولانا شمس الدین بلطی رحمۃ اللہ علیہ نقل فرمود کہ مگر
 در شہر افسرہ اعظمی بالائی منبر بیت حضرت مولانا را تقریر میکرد و گرمی می نمود و قضا را
 دانشمندی اعتراض نموده او را تکفیر و تعبیر میکرد و آن وعظ و روشن دل کہ مردم را نہ بود
 و مولوی بود از منبر فرود آمدہ اوراشتی زود بیندخت ہمانا کہ بمقتل رسید در حال جان
 تسلیم کرد و اعظا گیران گشتہ بفارین تمام تا بقونہ رسید همچنان خویشاندان دانشمند
 او را در پی کردہ بخانہ مولانا التجا کردہ و آنجماعت از صبر بیرون فریاد ہا کرد و تشنیہا
 زدند ہمانا کہ حضرت مولانا رقعہ بخدمت علم الدین قیصر فرستادہ اشارت فرمود کہ وعظ را
 از آنجماعت خلاص ہرچہ دیت اورا چہل ہزار درم خواستند قاصد قہ علم الدین را در میان
 زرگران یافتہ چون مطالعہ کرد فی الحال از سہ فرود آمدہ تمام آلات سلاح و سلب نقد
 و جنسی کہ دہشت فروختہ بجاہ ہزار و بیار عدد نقد کردہ چہل ہزار را بخصمان دادہ و وہ
 ہزار بیاران شکرانہ فرستادہ و وعظ را شریف نیکو و شتری را ہوار ازانی داشتہ
 مگر خدمت کرجی خاتون علم الدین قیصر اعتاب کرد کہ چرا بخانہ نیامدی و خود را در میان
 بازار تجرید کرجی گفت ترسیدم کہ اشارت آن عنایت تا خیر اقد و آن رحمت فرست

چہ ہرگز حضرت مولانا از کسی چیز سے خواستہ بہت و باشارات عنایت کسی را مخصوص
 نکرده من بندہ بشکر آنکہ مرا بحساب آوردہ والتفات نمودہ چہنا کردم کرجی خاتون آن
 ادب و آن حالت راجحہ است و دیدہ صد ہزار عدد بوی و جہ فرمودہ بتشریفات
 مخصوص کردہ نائب در خود ساختہ چچیان از اجلاء اخلا رضوان اللہ علیہم اجمعین منتقل
 است کہ در شہر قونینہ پیر نام خواجہ مقبر و معتد و معتقد و از جملہ مجابان و عاشقان مخلصین
 مگر اورا قصد زیارت کعبہ معظمہ شدہ از حضرت مولانا اجازت و عنایت درخواست کرد
 و روانہ شد و او حکایت میگرد کہ در ہر منزلی و مقامی و شہری کہ رسیدم حضرت مولانا
 را مصور میدیدم و حیرت مینمودم و چون بدمشق رسیدم دیدم کہ بالائی بام مسجد جامع
 سیرمی فرماید و بسوسن اشارت میکنند و من از ہیبت آن حالت بخود گشتہ تا قرب
 دیگر خفتہ بودم چون بخود آمدم بچکپی را ندیدم چچیان حیران و آشفته حال بجانب
 روا شدیم چون بطواف کعبہ شرف گشتم حضرت مولانا را دیدم کہ طواف میگرد
 و بر بالای کوه عرفات دیدم کہ مناجات میگرد و چون بمبارکی بشہر قونینہ رسیدم
 بی توقف بگرد راہ بدستبوس مولانا رفتم دیدم کہ جماعتی یاران نشسته بودند فرمود کہ آری
 حاجی میر مردان خدا در دریای قدرت بر مثال ہی و انما بس پارند ہر کجا کہ خواہند سر بیرون
 کنند و روی بنایند و ایشانرا مجابان ہر کجا کہ طلبند یا بند سر نہادم و قدم مبارکش را
 بوسیدم و کیفیت حال را باصحاب حال باز گفتم باز حضرت مولانا فرمود کہ
 اورا اعتقاد پاک و صدق عظیم باشد بی هیچ کمالی در دو جہان و در دو عالم
 برسد و عقدا و در ہمہ حال مصتور و شود و تقصود و ادراک و آید درین بیست و شہر
 حکایتی روایت کرد در زمان باضی جوانی بود پاک دامن و پاکیزہ اعتقاد و اورا مرم

سنگ بود که بصورت آدمی ساخته بودند در غایت لطافت و عاشق آن صورت سنگین
 شده بود و او را می پرستید و هر حاجتی که از او درخواستی روا می شد و از خوشی آن حالت
 گوشه ساخته بود و گوشه بسیار کرده هماننداری میکرد مگر جماعتی از اقران او بر وحید بودند
 که این جوان هیچ نوعی اسبابی ندارد و از حد بیرون خرجها میکند و آینده و رونده را نحو
 میدارد و همه را می لواز و در هیچ مردم از وی خوشترند و این یاری از کجاست اتفاق
 کردند که هر یکی علیحده جمعیتی و سماع کنند تا او را نیز با متحان در کار آرند چون نوبت
 جمعیت آن جوان رسید بصدق تمام پیش آن سنگ محبوب خود سر نهاد و گفت ای
 انجی و ای سلطان من جماعتی از سر متحان و مهتبان همان خواهند شد وقت غناست
 و هنگام بد دست همانا که از کمال اعتقاد و نیاز او هماندم سنگ شکافته شد و حدیثی
 ز فرورخت که نتوان گفت بهمانی عظیم کرده آن جماعت از کیفیت حال و سوال کردند
 قضیه را باز گفت بجهنم انصاف دادند و او را سرور و انجی خود ساختند اکنون جای که
 برکت اعتقاد و صدق از جادوی و سنگی دینی مقصودی دست دهد تا آن اخلاص
 و اعتقاد پاک راستین از مرد خدا جدا بد و چه میسر کند و چه مقصود با از برکت وی روی نماید
 بلکه شد از بت سنگین غذا به با همه کفرش بنیابت شمن به و همچنان منقول است
 که روزی در حضور مولانا شکایت کردند که جماعتی در مسجد سخن وینا میکنند فرمود هر که در
 شش مقام بکلام دنیا مشغول شود سی ساله طاعت میبرد و مقبول و مردود گردد و
 باطل شود یکی در مسجد دوم در مجلس علم سوم در پی خازه چهارم در گورستان پنجم در وقت
 اذان ششم در قرأت قرآن و بیفایلی هر یک را شرح است حکایت همچنان
 حضرت ولیة السدی الارض فاطمة خاتون بنت شیخ صلاح الدین قدس سرها

روایت کرد کہ در زمان پدرم شبی حضرت مولانا را مجتہان صادق بچیل جا بسباع دعوت
کردند ہمراہ اجابت فرمود کہ بیایم گفت کہ ہمانا برخواست و بجلوت درآمد تا سحر گاہ نماز
و عبادت اللہ مشغول شد چون روز شد از خانہ ہر چیل کس کہ خواندہ بودند یک یک کفش
مولانا را آوردند کہ آنجا بگذاشتہ رفتہ بود ہچنان یک کفش پا پرست بود یکی از ان حبیب
و ہر شخصے حیرت آنشب حکایت میکرد کہ امشب حضرت مولانا در خانہ من چنان کرد
و چنین گفت و غلغلہ در میان ایشان افتادہ بود و خلائق درین قضیہ حیران ماند
بودند و حضرت مولانا و پدرم شیخ صلاح الدین از مقام خود چنانکہ بود بچسپیدہ بودند و
او از کمال کرم و کرم کمال خود بہر محبی تمثیل نمودہ و حاجات ایشان را بر آوردہ و تمام
شیوخ و کبار قونیہ حیرت نمودہ از حیرت خود تبرا نمودند و انصافنا دادند و جمع آن کفشہا
را با کا بزبان و صحابہ یان بخش کردہ گفتمی بحضرت شیخ صلاح الدین رسید و آن کفش
حضرت جلی عارف قدس اللہ سرہ بخدمت سلیمان بادشاہ قلمونیہ ارمنان برود
از حد بیرون بندگیہا نمودند و از ان کفشہا بہر بخوری و نیاز مندی کہ آب دادندی باذن
شفا یافتندی و زنان حاملہ باسانی باز بہا دندی بہرکت آنحضرت قدس اللہ سرہ
ہچنان منقولست کہ خدمت یار ربانی علاؤ الدین بریا پوش مردی بود کہ فرزند
عظیم گروقتی کہ رومی بود و در ربقہ اسلام اقدام ناکردہ تخریر رقبہ اورا نوشتہ بودند
شبہ در خواب می بیند کہ پایہای مبارک مولانا را مغافری میکند و بسیار بسیار باران
نمیداند کہ این چه کس است و کیفیت علی الصبح دست و روستہ دستہ و حیران این خواب
گشتہ از ویہ خود بسوی شہر روانہ می شود چون بیاندازد میرساز ناگاہ بحضرت
مولانا مصافحہ میشود میفرماید کہ ما بریا پوش از زحمت و دشینہ چونی و آن بچارہ

فی الحال لغز با میزند و بخود می شود چون نخویش می آید کسی را آنجا نمی بیند معلومش
 میشود که حرفین خوابش و بپرده است سر نهاده آشفته حال روان میشود بعد از چند
 روزی عوانی را گشت او را قتل و سیاست میفرماید حضرت مولانا فرجی مبارک خود را
 بروانداخت از دست جمادان خلاصش میدید در حال مسلمان گشته بعنایت آنحضرت
 بجای می میرسد که قضات و مدرسان شهر مثل سراج الدین و فیض الدین پیش معرفت او
 الکن میشدند و بر آفرین حقایق او آوار میدادند همچنان از خدمت یاران محرم منقول است
 که روزی حضرت مولانا معانی میفرمود و در شرح توکل و قناعت مبالغه میکرد و یاران
 و قدرت آن حالت می بخشید و ترغیب میداد و در ضمن آن تقریر فرمود که چون حضرت
 مصطفی صلی الله علیه و سلم از یاری میبرنجید و غایب کرد که اللَّهُمَّ اكْثِرْ مَالَهُ وَوَلَدَهُ
 تا او بدینا مشغول شود و از صحبت او محروم گردد و تَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ ذَلِكَ و چون از یاری
 خوش می شد و عنایت عظیم خود را همراه جان اومی کرد می فرمود اللَّهُمَّ قَلِّ مَالَهُ
 وَوَلَدَهُ تا او مجرد نزد سبکتر بودی و مستعد آن معنی گشتی همچنان منقول است که
 در میان دو یار محبوب خصوصی و کدورتی واقع شده بود و هیچ نوع بمصالحه برضا میدادند
 روزی حضرت مولانا در میان معرفت گفتن فرمود که حق تعالی مردم برد و لوزع
 آفریده است یکی بر مثال خاک است جامد و بی حرکت در غایت ثقل است و گرانی دوم
 بر مثال آب است و اینم روان و سیار همانا که چون این آب بر سر آن خاکستان روان
 می شود از برکت عبادت همه گیر صد هزار گلزار از آن گلزار بر میدد و اشجار و از بار و
 آثار آن در حرکت می آیند و غذای ابدان و قوت ارواح میشوند اکنون این دوستان ^{که خشک}
 میکنند قطع موصفت میکنند البته بیاید که یکی حکم خاک گیرد و یکی بشابست آب باشد و از غایت

توضیح خوبی بگیرد چون باید دیگر آمیزش و اختلاط کند و اتحاد نماید حق سبحانه و تعالی بکرت آن اتحاد و اجتماع
صد هزار را حین صلح و شادی و گلستان و قاصد صفا پیدا کرد و نباتات ارجات و خوشبهاره و یانه و گند
فرمود که اکنون ای نورالدین چون بر او حکم خاک گرفته اجانبی خستند و بصلح تو نمی خستند تو آب صفت گرم کن
و قدم بچرخ فرما و بسوی او روان شو تا روان باین بنیاید و شکر کنان شکر آنها و سزای غنی قاصد صفا
سچو فرموده است حق کما صلح خیر را کن اجزای ای یگانه بی الحال سزایاوند و صالحان صلح کردند
پنجاه فرمود که دو بار بیدل بخدمت قطب العارفین بایزید بسطامی قدس سره العزیز
میسان شدند شیخ فرمود که اگر کی باز بیدگر ایا را ایند گفت ندی سالت که با هم همبختیم و مصا
میکنیم و در سیاحت برو سیاحت بجز مشغول فرمود که بحکم عادت بیچ میان شما اجزای و
واقع شده است گفتند نه فرمود که نسی سال تمام بمنافعی بعیر مان گوید مانا که مرقت و مرقت
مبنی بر منافقت بوده است چه غایت یاری و مره و دستاری در است که صلح و جنگی و
عللی واقع شود و از نوصلی کرده تازه کاریها کند تا علت منافعی در دل شما مدخل نکند و از
شرفاق امین باشند کما قال الحکم و قد اصاب و بقی الود ما بقی العتاب بچنان منقولست
که روزی حضرت سلطان ولد قدس سره روحه روح زمانه میکرد که درین دوران چه نیکو روزگار
است که تمام مردم معتقد و براخلاص اند و اگر چه منکران نیز هستند اما قوتی ندارند حضرت
مولانا فرمود که بهار الدین این چون گفتی گفت از آنکه در زمان پیشین برای انا الحق گفتن
منصور بابر وار کردند و چندین نوبت قصد بایزید کردند و چند مشلخ کرام را بقتل
بلکه یقتلون النبیین بعید الحق و قرون ماضیه و قشده است شد الحمد لله
هر بیت خداوند کار هزاران کلمه انا الحق و سبحانی مندرست و کسی را زهر نیست که دم
و ایزاد کند و اغراض نماید حضرت خداوند کا تبسم کنان فرمود که ایشان را مقام عاشقی بود

وعاشقان بلاکش باشند دوست همان که بلاکش بود عود همان که در آتش بود
 و ما را مقام معشوقی است معشوق پیوسته فرمانروا و مطلع باشد و سلطان ارواح و امیر نفوس
 و حاکم عقول بود چنانکه گفت **س** شمس تبریزی که کاشن بر سر ارواح بود پامنه تو ستر
 بر جایگاه کام او بود و در جای دیگر گفت **س** عشق دیوانه است و ما دیوانه دیوانه ایم
 نفس ناره است و ما اماره اماره ایم **س** حکایت همچنان منقولست که شیخ زاهد متقی حاجی
 مبارک حیدری رحمه الله علیه از خلفاء قطب الدین حیدر بود روزی با مریدان خود بطرف
 مسجد حرام تبرج می رفتند از ناگاه حضرت مولانا مقابل افتادند همانا که حاجی مبارک میرزینی
 بسان چادر زمان بر نشکند بر سر راه فرو نشست مریدان تشنیح زدند که این چه حرکت زنا
 است که میکنی شیخ گفت با وجود چنین مرد مردانه که می آید همه را جامه و چادر زمان باید پوش
 و در پس در بچرخه گردانی نشستن و کم از زن بودن همانا که چون حضرت مولانا نزدیک رسید
 با جمهم سر نهادند فرمود که حاشا حاشا شاد درویشا ایند حاجی مبارک پیش آمد و پایهاست
 مبارک مولانا را در کتا گرفته بوسها میداد و میگفت فرمود که غم مخور چرا چنین میکنی و
 میلزری و بعد ازین غم را وجود نیست خوش باش و فارغ میزری گفت بعد لیوم خداوندگار
 عنایت کرد و شفقت فرمود همچنان چون فرزندش حاجی محمد بوجود آمد جهانی عظیم کرده اگاه
 تونید را دعوت نموده بطلب مولانا میاید فرمود که بر سر بیایم و بر رویایم و بر قفا بیایم و
 بر لبو بیایم و خدمت کنیم و او لغز یا میزد و سجد با سیکر همچنان مگر جماعت یاران را بر سالت
 بقیه صریح فرستاده بود چون معاودت نمودند بعضی اصحاب صفت خانهای پرواز سیکر
 نه ازان الوان لعلها و الوانها و لذتها میگفتند حضرت مولانا نفس کرده فرمود که یاران اشکم
 که در دج ستایه میان میزنند و منقز میزنند که چنان خوردیم و چنین بردیم **س** ای بیدیه

لوتهای چرب خیزند فضله او را بین در آب ریزند فی الحال توبه کرده استغفار کردند همچنان
 از اکا برخار که اخبار بودند منقولست که چون شرف الدین سرویه که از اکا بزرگان بود
 و سرور شیوخ در گذشت مگر که یاری در جازه او حاضر بود حضرت مولانا پرسید که کیفیت حال
 چون بود گفت چندین هزار آدمی در جازه او سر باز کرده بودند و نوحه میکردند فرمود که
 از سر پوشیده خبرش نبود چه سود **مردانه و مرد رنگ باید بودن** +
 وزنی هزار سنگ باید بودن + امید است که نوید نشود همچنان **منقولست**
 که روزی یاران کریم ارخواست سخنان لیم قونیه حکایت و شکایت میکردند که زکات نمیدهند
 و ابواب صدقات را بکلی مسدود کرده اند و در ایشان از ایشان مشکلی اندو با نهمه شیخی
 و خواست زبان طعن کشاده در حق یاران می لافید و اثرهای میخاید فرمود که باکی نیست
 چون باختیار خود بقدر سیان نمی دهند بکم منظر اردیوستان بیایند و بستانند همچنان شد
 که فرموده بود همچنان از عرفاء اصحاب منقولست که بعضی علماء اصحاب در باب کتاب فتوحات
 مکی چیزی می گفتند که عجب کتابی است که اصلاً مقصودش معلوم نیست و سر حرکت قابل
 نامفهوم از ناگاه در کی تو ال انور در آمد و سر آغاز اسرار کرد مولانا فرمود که حالیا فتوحات مکی
 به افتوحات مکی است و سماع شروع فرمود همچنان **منقولست** از خدمت ملک الارباب
 مولانا فخر الدین دید دست که از علماء اصحاب بود که او گفت که روزی حضرت مولانا فرمود
 که هر چه از مقامات مقبول نظر ما آمد با تعلق گرفت چنانکه حق تعالی در کلامش فرمود
 که **انما نزلکم الاعلک** اگر چه آن نقل از گفته فرعون بود و سخن مبطل نماز است الا چون استقامت
 یاد فرمود و در قرآن ذکر کرد مبطل نماز نباشد چون بحق تعلق گرفت پس ازین بیان
 عیان میشود که هر چه حضرت شان پسندیده و پیش ایشان مرضی است و مقبول آمده

ایشان تعلق گرفت و بچپشان گفته مخلوقی که حق تعالی نقل فرمود و بطل صلوة نشد
 گفته را که سخن حق باشد و آنرا بشری از اینها و اولیا نقل کنند آنهم گفت حق باشد
 چنانکه فرمود **سه** گرچه قرآن از لب پیغمبر است * هر که گوید حق نگفت او کافر است *
 خاصه آن آواز خود از منزه بود * گرچه از حلقوم عبدالسد بود * همچنان روزی حضرت
 سلطان الخلفا ینوع الصدق و الصفا جلجی سام الحق و الدین قدس الله سره العزیز
 میان اعزہ اصحاب چنان روایت کرد کہ شبی سماع غیظم بود بعد از سماع سینہ مبارک شیخ را
 منجزی میکردم پرسیدم حضرت خداوندگار بخدمت شیخ صدر الدین محدث بجد عنایت
 میفرماید و رعایت او میکند عجاوین راه محقق است یا مقلد فرمود که بحق سینہ بی کینه
 کہ آئینہ سر الله است کہ مقلد است و الله مقلد است نسبت تحقیق شما فرمود کہ مردار و نشان
 غیظم است یکی شناخت دوم باخت بعضی را شناخت است باخت نیست بعضی آبا
 است شناخت نیست خاک جان آنکه هر دو دارد همچنان مرید از شیخ ابراهیم او هم تلمذ
 علیہ التماس نمود کہ اورا اسم عظم بیاورد و شیخ فرمود کہ اورا شرط اندازند چنانکہ فریاد میکرد
 و پای غرق میگردد عاقبت الامر چون اضطراب و اضطراب و بغایت انجامید الله
 گفتن گرفت همان ساعت اورا آب بکنار انداخت و خلاص یافت شیخ فرمود کہ اسم عظم
 حاصل است کہ در کمال اضطراب دستگیر بندہ عاجز مضطر شود کہ امن بجیب المضطر اذاعا
 زیرا کہ اضطراب گناه محقق است چنانکہ گفت **سه** آن نیاز مرعی بوده است و در روز
 کہ چنان طفلی سخن آغاز کرد * همچنان حضرت سلطان ولد قدس الله سره العزیز روایت
 کرد کہ روزی در مدرسه پدرم بانحضرت مولانا اکمل الدین نشسته بودیم و بمعانی مشغول
 از ناگاه پدرم از در آمد و سر مبارک بر زانوی من نهاد و برویم گرم گرم نظرمی کرد و من

کہ بہاء الدین مرالسیار بسیار نظر کن گفتم عجباً فردای قیامت بچنین رُوی مبارک شمارا
 خواهم دیدن اکل الدین گفت واللہ مرا اعتقاد چنانست کہ ہر کہ درین دینا یکبار رُوی
 حضرت خداوندگار را دیدہ باشد روز قیامت تمام قبایل و عشایر خود را شفیع و رفیع با
 ہمانا کہ حضرت پدرم برخواست و بذوق تمام فرمود کہ واللہ تمام علماء عالم را فردا تو
 خواہی شنیدن ہر کہ مارا دید ہرگز رُوی دوزخ را نہ بیند و باز فرمود کہ زمانی بیاید و این
 تابکلی بیاب شود راہ گذریان کہ از آنجا عبور کنند حقا کہ در دوزخ نیابند چنانکہ فرمود
 سخت خوشی چشم بدت دور باد بدای خنکان چشم کہ رُوی تو دیدہ دیدن
 تو بسی نادرست بدای خنکان گوش کہ نامت شنیدہ بچچنان حضرت سلطان
 در شان والد خود می فرماید آتش دوزخ نسوزد آنکسی را کہ برود بدیک نظر انداخت
 روزی یاشیند از وی بیان بچچنان از عطاء اصحاب منقولست کہ خدمت قاضی کرد
 قونوی کہ از جملہ اکابر قونینہ بود و تربت وار سلاطین باطنی رحم اللہ روزی در مجمع اکابر
 قونینہ حکایت کرد کہ من اوان حضرت مولانا بموجود گیش شکر ہا کردند نسبہ فرمود
 کہ بروان پاک پدرم شیخ سستین حقیقی آنست کہ بی آنکہ مریدش بداند مطلع شود کار او را
 تمام کند و او را بخدا رساند بی هیچ جہدی و جہادی و خدمتی او را بمنزلی رساند کہ مسن جو داو
 اکیسر مسن جو دیگران شود تا مسہار از رکند و کیمیا سازد و این قوت و قدرت کا محمدا
 و متابعان او ز کیمیا عجب آید کہ زر کند مسن با بد مسی نگہ کہ بہر لحظہ کہ
 بچچنان منقولست کہ یارجانی و معدن معانی بہاء الدین بگری رحم اللہ علیہ روایت
 کہ روزی مہماری رومی در خانہ خداوندگار بخاری می ساخت یا ان بطریق مطایبہ بوی
 کہ ہر مسلمان نمی شوی کہ بہترین دینہا دین اسلام است گفت قریب پنجاہ سال است کہ

در دین عیسی ام از و میترسم و شتر سار می شوم که ترک دین او کنم از ناگاه حضرت مولانا از در
 درآمد فرمود که مهربان ترس است هر که او از حق ترسان است اگر چه ترساست با دین است
 نه بدین و باز بیرون جست فی الحال تمام ترسایان آورد و مسلمان شد و در سلک مسلمانان
 گشته میرد شد همچنان روزی طالب علم چند که از چند و چند آمده بود و سوال کردند که در تمام
 موشن بچکار آید فرمود که هیچ چیز در جهان بی حکمتی صورت نیست چه اگر موش نبودی تا عالم را
 و آدم را خراب کردی همانا که بیضه مار را موش می خورد و تلف میکند و الا جهان را مار پر کرده
 و شرح خاصیات که در جمیع ذرات عالم و آدم نهاده است پنهان است و نهایت پذیر نیست
 سر نهانند و میرد شدند باز فرمود که روزی حضرت مصطفی صلی الله علیه و سلم در محراب سجده
 نشسته بود و اصحاب کرام رضوان الله علیهم هم چنین در صحبت او حاضر بودند از ناگاه ماری
 گریزان از در درآمد و در زیر دامن رسول الله صلی الله علیه و سلم پنهان شد گفت یا رسول
 از دشمن میگزیرم چون پناه هر دو کون تو ہی مرا نگاهدار در عقب خارشستی درآمد که ای رسول
 شکارم را در کار من کن که بچگانم گرسنه گوشت منند فرمود که تا جگر بندی بوی دادند
 او را خوشنود کردند روانه کردند رسول علیه السلام فرمود که ای حیة اکنون بیرون برو که
 دشمنت بازگشت و رفت ما گفت تا من نیز نه بر خود را نایم و بروم بر مثال کمر بندی میان
 رسول الله صلی الله علیه و سلم را حلقه کرد و میخواست که بی رحمانه زخمی بزند همانا که انگشت
 کبکین بر ما عرضه کرد تا بر آنجا زخمی نند و چون ما سر بیرون آورد تا زخمی نند ابو هریر رضی الله
 عنه گریه که و واج لکل امة حکیم و حکیم اعنه ابو هریره در برداشت و تاج عنایت بر فرق
 سر نهاده بود سرانبان مبارک باز کرد گریه بسیار بی رحمت و آن مار را زیر پنجه خود پاره پاره
 کرد رسول الله صلی الله علیه و سلم فرمود که حیة طاهرة من الايمان تعشقوا و لو باهرة و دوست

مبارک بر پشت او می آید از برکت بالش آن دست چندانکه او را از زبانه های بلند فرو اندازند بسته
 باید که بر سر پا ایستد و پشت او بر زمین نرسد و آن روز ابو هریره را دعای عظیم کرد و گویند
 بست و سه گریه در خانه خود می پرورد و هر گریه بایست بودی شکرانه گریه دادی بچشم
 همچنان منقولست که چون حضرت رسول الله صلی الله علیه و سلم انگشت کبیر را بر زمین
 مار نیش کشید انگشت بیجان بجزرت رب العزت نماید که خداوند احمد بن مسکین اضعیف ترین
 اعضا دید و فرو گذاشت ای شکیبای ضعیفان فریادم رس جان جبرئیل مین انگشترین با انگشتر
 بجزرت رسول الله صلی الله علیه و سلم تشریف آورد و انگشت ضعیف را قوی عال گردانید
 صاحب خاتم و مصاحب خاتم النبیین کرد و تا در قیام قیامت سنت شد که محل خاتم انگشت کبیر
 باشد انگشتان دیگر تا بدانی که تضرع ضعیفان و بیچارگان را پیش حق چه قدر است
 همچنان حضرت سلطان ولد قدس سره روایت کرد که روزی عید بزرگ حضرت
 والد م بمیدان میرفتم و بهر کویچه و محله که میرسیدم خلایق جوق جوق صلوات میدادند
 و نعره های زنده و همه سواران فرو می آمدند و سر می نهادند تا حدی که من و یاران
 در آن عظمت حیران مانده بودیم و من دامن پدر را محکم گرفته می گفتم که خدایا چه کسی
 و چگونه جایی و ترا چه گوئیم و بچه صفت خوانم و این چه قوت و قدرت و جلالت و جلال
 که هیچ بزرگی حق تعالی نداده است که در تو مشا به میکنم فرمود که بیاد الدین خوش است
 بلکه خوشی نخواست گفت بتو بخشیدم از تو میراث بفرزندت خواهد رسیدن تا آنکه
 مسجود عالمیان خواهد بود و چون آنکه فرمود **س** خیال رشا و خوش خویم بسم کرد
 برویم و چنین شد نسل بر نسل چنین فرزند فرزندم + و الحمد لله رب العالمین که
 عالمیان بنده و مریدانند همچنان منقولست که روزی حضرت مولانا بکنار حوض

اینها را گفت بنایت خوبست و خوش است

نشسته بود و سنگی بزرگ در میان آب پیدا بود فرمود که یاران عجب این سنگ سخت که
گل شود گفتند مگر بعد از مرور او وارو کرد و رطوبت او فرمود که بلی این گل شود و انا و لها می
سالها بگذرد که مبدل نشود و همچنان در سنگی می رود تا می رود سه زانیا
ناصح تر و خوش لجه تر به که بود رفت دم شان در حجر به آنچه ان دلها بدشان ما من
لغشان شد بل اشق سوّه جا به به آن دل عطای بند نیست به و اوج را قابلیت
شرط نیست به و مرا میل میشود که او را قابلیت بخشیم و تبدلش کنم و مرعوش گردانم
سه کیمیا داری که تبدلش کنی به گرچه جوئی خون بود نیلش کنی به اولئک یتبدل
اللّه بیاتکم حسنات و کان اللّه غفوراً رحیماً همچنان یکی از اخلاق حمیده
و اشفاق پسندیده آنحضرت آن بود که با جماعت بحام آب گرم رفته بودند چون بحام
رسیدند مگر حضرت جلی امیر عالم را پیشتر که دو آینده تمام مردم را از حمام بیرون کرده تا
حضرت مولانا خلوت با اصحاب خود صحبت کند فرمود که سبب های سفید و سرخ آوردن
حوض را پُر کردند همانا که چون حضرت مولانا درآمد که در سخ حمام مردم باستجال تمام
جاها پوشیدند و از شرمساری می شتافتند دید که حوض را از سیبها مال مال کرده اند
فرمود که امیر عالم جانهای این مردم یعنی کم ازین سبب است که ایشان را بیرون کرده
سیبها پُر کردی چه هر یکی از ایشان را سیبهاست چه جای سیبهاست نه که مجموع
عالم و اینها برای آدمی است و آدمی برای آن آدمی است مقصود از عالم آدم
آمد مقصود از آدم آدم آمد مقصود از عالم آدم آمد اگر مراد دست میداری بگو تا
همشان باز در آیند و بچکس را از وضع و شریف و صمیم و ضعیف بیرون نمائی تا من
بطفیل ایشان تو انم در آمدن و لحظه آسودن جلی امیر عالم سرشارگشته سر نهاد

و ہمراہ اشارت کرتا دران حوض غم خیز گنبد نگاہ حضرت مولانا قدم مبارک بہار و دور
 بچیان فضلاء بلیہ علماء فقیہ عظیم اسد و کریم روایت کردند کہ روزی حضرت مولانا
 در شرح اسرارے دید کہ اول مَلَخَقَ اللهُ الْقَلَمَ عِبَارَتِ از انست ن والقلم و السیتر
 روایت بدان معانی میفرمود گفت کہ روزی حضرت مصطفیٰ صلی اللہ علیہ وسلم اسرار
 اخوان صفار بخدمت علی مرتضیٰ راضی اللہ عنہ در خلوت بیان میکرد و وصیت کرد
 کہ این اسرار عظیم با بنا محرمی گوی و افشا کن و متابعت نگاہ و از ناچہل روزنام تحمل فرمود
 بقرار گشتہ بود و حاملہ وار شکم پہن شدہ مجال تنفس نماند عاقبت الامر بخورد و از بھول
 بیرون آمدہ و در آنجا جاسی مع نیافت سرافرو چاہ کردہ آنرا از ہا را یک بیک گفتن
 گرفت و از غایت مستی کفہا کردہ از دیان او آن کفہا در آب چاہ ریختہ میشد تا بکلی
 مستغرق گشتہ تر سکوتی و سکونی بیافت و بعد از چند روزی دران چاہ یکنانی برست
 و روز بروز بزرگتر میشد و قد میکشید مگر چوپان روشن شدل بر انحال مطلع گشتہ آن نی را
 برید و سوراخی چند کردہ شب و روز عاشق و ارمی نوحث و گو سفند از ارمی چرا بند تا بحدی
 و قبائل عربی نوازی چوپان مشہور شد و شائع گشتہ بچنان اشتران و گو سفندان گرد
 حلقہ کردہ از چرا بازماندہ بودند و تمام عرب غربا و شہ قاتب فرج و استماع آن غنبت میزد
 و از غایت لذت آوازی می گریستند و ذوقہا میکردند تو اتر این حکایت بسبع مبارک
 صلے اللہ علیہ وسلم رسید فرمود کہ چوپانرا حاضر کردند چون سر آغاز نواختن کرد
 گشتہ بشور یا میکردند و بخود می شنیدند فرمود کہ این نواہا شرح آن سر است گشتہ
 با علی در خلوت گفتہ بودم بچنان تا کسی را از اہل صفا صفوتی نداشتد اسرار اخوان اصفا
 از نواہی نانی تواند شنیدن و متلذذ گشتن کہ آلاہمان کلمہ دوق و سہ شوق

چنانکہ فرمودہ است در بیان این سے

آہ و درد ت راندارم محرمے

چہ بچو شدنے بروید از لبش

بس کن ای نی زانکہ مانا محرمیم

پچیمان حضرت سلطان ولد فرمود

قصہ ہای درد مجنون سے کند

چون علی اہ سے کم در قعر چاہ

نے پناہ زار من کردم تہا

زان سکر مارا و نے را عذر خواہ

کہ روزی از حضرت پدرم سوال کردند کہ آواز رباب عجائب آواز سیت فرمود کہ
آواز صریاب بہشت است کہ مامی شنویم مگر سید شرف الدین گفتہ باشد کہ آخر ما
نیریمان آوازی شنویم چہ معنی کہ چنان گرم نمی شویم کہ حضرت مولانا مامی شنو
فرمود کہ حاشا و کلا بلکہ آنچه مامی شنویم آواز باز شدن درست و آنچه مامی شنو
فران شدن درست پچیمان سلطان ولد فرمود کہ روزی جہودی از اجار ایشان
بحضرت مولانا مقابل آقا گفت دین ما بہتر است یا دین شما فرمود کہ دین شما فی الحال مسلمان شد
پچیمان منقولست کہ روزی از یاران کرام یکی از کرام اخوان بحضرت مولانا بخیر تازہ آورد
بود بخیر برگرفت فرمود کہ زہی بخیر خوش ما این بخیر استخوان دارد بر زمین ہنہا و آن در ویش حیرت
ماند کہ بخیر استخوان چون باشد آہستہ آہستہ بر خاست و آن بخیر مارا
بر گرفت و روانہ شد لہذا ساعتی بیاد سجد و دیگر ہم از ان بخیر ما بیاورد و در
پیش مولانا ہنہا و داندہ برگرفتہ افطار کردہ فرمود کہ این بخیر بیچ استخوان نداد
شیخ محمد خادم را اشارت فرمودہ تا بحاضران مجلس بخش کرد صاحب درین شکل
تخیر مانده بودند چون آن در ویش بیرون آمد و روان شد در پی او بیرون آمدہ
سوال بخیر باز رسیدنہ گفت مرادوستی بود باغبان اورا در باغ نیافتم بی اجازت او

سبب آنجی جمع کردم و بحضرت مولانا آوردم به نیت آنکه چون باغبان را بیایم
 بهایش را بدیم نور ولایت حضرت خداوندگار معلوم کرد از آنجا نخورد و استخوان آنجی
 همانا که آن بوده درین نوبت رست باغ آن دوست آدمم و از آنجی نیکو خرید بهای
 را دادم و از وحلای خواستم لاجرم قبول کرده تناول فرمود عنایتها ارزانی داشت
 حکایت همچنان صاحب عظام کثرت الله امثالهم الی ساعه الی القیام روایت
 که روزی محمد بیگ اوج که غازی و از بهادران دیار بود و کلاه سفید که می پوشیدند استخوان
 او بود همانا که پروانه طلب کرده چون بقونیه رسید زیارت حضرت مولانا شرف
 استعانت استمداد خواست تا بقیصریه رفت امر را حساب مالک اوج دهد سر نهاد
 و مرید شد مگر دران ایام مردم او بازرگانان خواجه مجدالدین را فارت کرده فرستاد
 پنجاه هزار دینار قماش برده بودند چون مجدالدین تضرع و نیاز او را بدید در کج
 رفته زیر لب گفت که ای مردک چرا می آندی می خرامی و استعانت میخواهی چندین
 مال مرا بروی و خونریزی میکنی حقا که در قیامت خصم تو خواهی شدن و الله را مات
 نخواهم کردن کجا خواهی رسید از دست من و چون امیر محمد بیگ سر نهاده بیرون فرستاد
 حضرت مولانا به شدی عظیم لغزه بزود که حاشاکه زبرد چنان زد که میگوید که زبرد و الله را
 که هر که از مدرسه ما بگذرد برسد و هر که نام را برسد و هر که ما را دوست دارد برسد
 خواجه مجدالدین سر نهاد و از سر مجموع مال را بزد کوبیل کرد و چون محمد بیگ بقیصریه
 سلطان اسلام و پروانه نیک نام وصول یافت بحصول التواضع ایات مخفی
 گشته بمقام مالوت خود عودت نمود مگر کچی از مردم او کیفیت ماجرای خواجه مجدالدین
 و عنایت مولانا را در حق او بوی روایت کرد از عنایت شادی تمام مال را باقی

قاصدان این و چندین تحف دیگر ارسال کرده عذرماخواست همچنان خدمت خواجه
 مجدالدین نیز مجموع المال را تصدق کرده بیاران خداوندگار و خواجه زادگان بخش کرده
 و سماع عظیم برادر نقل است از عبدالمومن و شرف الدین علیہ الرحمۃ کہ ندیم خاص حضرت بود
 و گشت نمای جهان و مشهور زمان نزد صحبت او بودند و بحضرت مولانا همراه غزیری رفته
 بودیم و هفت شبانه روز بلا منقطع سماع بود و خدمت آن عزیز از جمله مقبولان صاحبان بود
 و برادر عثمان گویند و آن گفته که چندین روز است که نخازه خوانان و نفقه بردیم عجبا حول
 ایشان چه فی الحال حضرت مولانا در عین سماع دستها از زیر دامن بیرون کرده مستی از سیم
 بردشان ریخته اصحاب لغزه ما داشتند همانچون از سماع بیرون آمدند سیم حدیثی نهصد
 عدد بود همچنان منقول است که روزی حضرت مولانا بهاء الدین بگری حکایت کرد که
 که آخر تیر ماه و اول فرستان بود که روزی حضرت مولانا بدولاب من تشریف داد و در آن
 ایام آبهای بنی سر آغاز کرده بود همانا که جا به جا بیرون کرده بجانب حوض روانه شد
 و عظیم دیر کشید بقرار در پی او بیرون آمدیم دیدم که در حوض در آمده است و در زیر
 ناودان نشسته و آب بر سر مبارکش میریزد و تا حلق غرق آن آب سرد گشته همچنین
 سه شبانه روز در آنجا نگاه قرار گرفته کسی را بهره چون و چرا نبود من بنده از سر بخوابی
 و دلوشی فریادها کردم و جا به جا را چاک زدم و زینهار خواستم که آب سرد درین فصل
 زیان مند است و وجود مبارک شما در غایت نازکی میترسم که سردی اثر نکند جواب فرمود
 که سردان را نه مردان را بهمان ساعت بیرون آمده سماع شروع کرد و تا شبانه روزی
 در سماع بود که یکدیگر توقف نه فرمود و لحن نغمه و دو آوازه اسرار و غزلیات میفرمود همچنان
 نوبت دیگر هفت شبانه روزی در سماع بود و هیچ افطار نکرد مگر باران محرم طعام لطیف

متیا کردند تا مگر حجت فرموده قدری افطار کند فرمود که ای نفسک صبر کن و سخن من بشنوی
 و این ماکول را مخور اگر بخوری این ترا خواهد خوردن و هیچ نخورد و گفت **س** اگر خوری
 یخبار از آن ماکول نور به خاک ریزی بر سر تان تنور **+** الجوع الجوع الجوع ثم الجوع گفته با
 سماع شروع فرمود **مچپان** شرف الدین عثمان گوینده روایت کرد که آن روز
 که امیر جللی امیر عالم از عالم غیب قدم بصحرای جهان نهاد حضرت مولانا همین غزل را
 از سر آغاز کرده گفت **س** صلیا ایته العشاق کان مهروباً آمد **+** میان بندید
 عشرت را که یار اندر کتار آمد **+** و به متناجی هفت شب از روزی سماع بود و او اکابر شهر
 و سلاطین و بزرگان و شکر آنها و ثارها فرستادند که در شمار آید و همه را خداوندگار
 گویندگان و یاران و محبان ایشا کرد و باقی را والده اش نگاهداشت و حضرت مولانا
 سماع شروع فرمود **مچپان** خدمت ملک الادب سعدن العلوم المیقم فی منزل المعلوم
 مولانا صلاح الدین الملاطی رحمه الله علیه چنان روایت کرد که روزی علم الدین قیصر
 رحمه الله علیه سماع عظیم کرده هر چه پوشیده بود بقولان بخشید و **مچپان** عریان قصص
 میکرد و تمام امراء کبار و علما و فقرا حاضر بودند حضرت مولانا شوری عظیم کرده در حال
 علم الدین قیصر جو قانی سرخ سطلات بنی نظیر یا پوستین و شق و کویهای زرین و دستا
 پشمینه مصری آورده بحضرت مولانا پوشانید همانا که چون از سماع بیرون آمدیم و از محله
 که عبور میکردند از شراب خانه آواز باب بسمع مبارکش سید قدری توقف فرمودند **+**
 در آمد و ذوقها میکرد تا نزدیک صبح و لغزه بود و همه را بود بیرون دیده بیالای مولانا
 افتادند و هر آنچه پوشیده بود همه ابدان رندان ایشا کرد و گویند مجموع ایشان آرینان
 بودند چون بمرسه مبارک تشریف داد روز دوم آن بودگان جمع گشته بیاند و بصدق تمام

مسلمان گشته مرید شدند و سماعها دادند همچنان خدمت مولانا صلاح الدین رحمہ اللہ
 علیہ فرمود کہ شبی در حجرہ خود بمطالعہ کتاب سنوی معنوی مشغول بودم از ناگاہ حضرت
 مولانا درآمد پیراہن مبارک بیرون کردہ بافتوحات بخشید فرمود کہ انہار آثار محبت
 کردن از واجبات است و خدمت علم الدین قیصریہ دو ہزار عدد سلطانی بمن ^{شکرانہ}
 داد پیراہن را قبول کرد و بخدمت کزجی خاتون ارمغان برودہ و دہ ہزار دینار ^{سہ}
 بخشید همچنان از کمال صحاب منقول است کہ ہر شب آدینہ مجموع خوانین کا بر قونینہ
 پیش خاتون امین الدین میکائیل کہ نائب خاص سلطان بود جمع می آمدند و لا بہا میکردند
 کہ حضرت خداوندگار را دعوت کند چہ حضرتش را بدان خاتون آخرت از حد
 بیرون التفات و عنایت ہا بود و اورا شیخ خوانین میگفت و چون آنجماعت جمع
 شدند و بحضور تمام منتظر گشتندی بی آنکہ اعلام کردند بعد از نماز عشا حضرت
 مولانا همچنان بی رحمت تنہا پیش ایشان رفتی و در میان ایشان رفتی و در میان ایشان
 نشسته ہمشان گرد آن قطب حلقہ کشیدی و چندانی گلبرگہا برو ریختندی بہ تبرک
 ازان گلبرگ بروندی و حضرتش در میان گل و گلاب غرق گشتہ تا نصف اللیل ^{بمان}
 و اسرار و مضامین مشغول شدی آخر الامر کنیزکان گویندہ دو قافان نادر و نای زمان
 زمان از سر آغاز کردند و حضرت مولانا سماع شروع فرمودی و آنجماعت بجای
 شدند کہ سر از پای نداشتندی و تمام جواہر و زینہ و آلتی کہ داشتندی در پیش آن
 سلطان کشف ریختندی تا مگر چیزی قبول کند و التفاتی نماید اصلاً نظر نمی فرمود و نما
 صبح را بایشان گذارده روانہ می شد و اینچنین شیوہ طریقت در پنج عہدی ہجج ولی
 بنودہ است مگر کہ در زمان سید المرسلین صلی اللہ علیہ وسلم خوانین عرب بر آمدندی

واز اسرار و احکام شریعت از سید مستفید گشتندی و آن بر و حلال بود و از خصائص
 حضرتش بود و همچنان شوهران این خواتین در خدمت نائب بیرون سر جمع آمد و صحبت
 داشتندی و محافظت کردند و تمام مردم اختیار برین اسرار مطلع نشوندی همچنان
 خدمت مولانا صلاح الدین حکایت کرد که روزی حضرت مولانا اعظم الدین ذکره روایت
 کرد که در شهری استسقا کرده بودند و روزه با داشته و تقریباً بیست و نوزده روز نمازهای میگذارد
 و از حضرت حق تعالی استعانت می طلبیدند تا هفت روز تمام درین بود و اصلابارانی نیامد
 و قطره از باران نچکید خلایق کلی بیچاره و مضطر گشته اتفاق کردند که فردا چون روز شود
 و دروازه شهر باز شود بر دروازه هر غریبی را که بیایم او را شفاعت حق بریم تا دعا کند
 که دعای غریب قریب اجابت است و فرموده رسول است همانا که از دروازه شهر بیرون
 آمدند و ویشی غریب لیب ایافتند که از بسطام رسید بود گفتند ای درویش تو درین شهر
 غیبی و در حق بانی عرضی و بموسی علیه السلام امر آمده است که مراد بانی خوان که بدان
 دستان گناه نکرده و آن دستان در حق ما دستان نیست اکنون دعای کن مگر که حق تعالی
 مرحمت فرموده دعای ترا قبول کند و اجابت فرماید درویش غریب بالای منبر فرست
 بعد از حمد باری تعالی و درود سید المرسلین و شفیع المذنبین گفت یارب العالمین تمام
 عالمیان و آدمیان از ان نیست و جز تو کسی ندارند کسی از تو یافته انداگر چه تا کسی مسکن
 و کس از انمی شناسند بحق هر دو چشم من باران بفرستی و تشنگان خود را آبی در آن حال
 ابر عظیم بپاشد و عالم را سیلاب و نم کرد چند روز شب در روزی بارید جمعیم اکابر محبت او
 گشته از کیفیت او سوال کردند که چنان ترا پیش حق چه فضیلت است که او را شفیع
 آوردی گفت چندانکه در وجود خود نظر کردم در خود هیچ چیز ندیدم که بکفالت است

لائق باشد دیدم که بدین چشمان ضعیف خود و نوبت روی مبارک سلطان العاقبن
 بازید را قدس العزیز دیده بودم و جمال او را مشاهده کرده بودم او را حضرت شفیع
 آوردم تا مقصود شما میسر شود و تمام مردم محبت مرید او شدند بعد از آن فرمود که چشمی که روی
 ابازید را و نوبت دیده است چنینها میکند و ولایت ینماید تا چشمان کسی که روی خدا
 بازید را دیده باشد چنانکه من تبارک را بینی و من قصداک قصداک و علی هذا دیان
 کشا و ضمیر صلاح دین را گفت مصرع تویی خدای من ای دیده خدا دیده تمام باین
 شور با کردند و شکر با شکرین بجای آوردند بچنان منقولست که روزی حضرت
 مولانا در معرفت گرم شده بود فرمود که ابوالبشر آدم صغی السدر اصلوات اللہ علیہ
 فرزندش شیت علیہ السلام قوی کابل بود و از امور دنیا فارغ و ذایل خطاب عزت
 رسید که او خلیفه آدم باشد و کسب علم اسما و حکمت ایشا کرده معلم برادران خود شود
 ایشان را ارشاد کند و همشان مطاوعت نموده خدمت او کنند بسبب آن عزت
 و انقطاع که دارد و ایما برادران او بر و تشنیها میزوند و او را میر خجائینند و در حرمت و
 خدمت او تقصیر میکردند همانا که دل شیت از ایشان رنجیده شد حق تعالی ارتفاع
 برکت کرده قحطی بر ایشان مستولی کرد و حضرت شیت بوحی الهی تصنیف حکمت کرده
 اول بار عبا بانی کرده و جامه ساخته در پوشید همه را آن لباس خوش آمد بر غبت تمام
 می خریدند می پوشیدند و این خرقة عبا پوشی از و ماند و آن کتاب بموسی رسیده
 او می پوشید تا عهد صدیق اکبر رضی اللہ عنہ و شیت را از آن کتاب سباب عالم
 جمع شده ایشان هشتاد و دو برادر بودند همگان مسکین و بینوا شدند لایه کسان
 پیش آدم علیہ السلام آمدند عجز و اضطراب خود را عرضه داشتند آدم علیہ السلام فرمود

گشتی را خوشنود باید کردن از خدمت آدم نزد شیث آمدند و استغفار کرده و نام
گشتند آدم علیه السلام گفت یاشیث اکنون وقت دعاست دعای بکن تا حق
عنایت فرماید گفت حق خدا را معین کنسند و از هر چه ایشان را حاصل شود از زروع و
ضروع و نفود و اجناس و ثمرات و حیوانات و غیر بانیما ترا جدا کرده خدا تعالی دهند آدم
علیه السلام گفت نتوانند کردن باز عاصی شوند گفت عشران را بدهند همگان راضی شدند
و صلحی کردند لاجرم حق تعالی چندی برکت و نعمت داد که در حساب کتاب آید و بچندان
فرمود که پس هر که توجه به عالم انبیا و اولیا کند در روز و شب بامور آخرت مشغول شود در این
عالم انظار نمایند همگان را واجب میکند خدمت او کردن و خدمت نمودن و مال الله را
بایل الله دادن تا از برکت دعای او جمله عالمیان و آدمیان در فراغت و قناعت
باشند و پیوسته رضای حق دانند و هدیه کفایه لمن له الکفایه

ای بسا اساک که الفساق به	مال حق را جز با مر حق
چون قبول حق بود آنم در راست	دست او در کارها دست خداست

بچنان روزی در میان معرفت فرمود که درویشی صاحب دل پیش میر
رفته بود و او از جمله مجبان او بود در اثنای معارف گفت دوش در خواب چنان
چنین دیدم امیر بلول شد که یعنی درویشان را خواب می باشد شیخ را خبر
شد فرمود که حاشا که خواب کند بلکه درویشان در بیداری خوابند

فرمود گفت پیغمبر عینای تمام کلام قلبی من دست الانام و اکمال
بیدار بیند خواب خوش عارف است او خال و دروید و کش و در حاکم
و از انانیت استغفار کرد و بچنان از اخبار احوال خواند علی جمیع منقوس است

پوسته حضرت مولانا در وقت طلوع آفتاب رویت ماه برابر شبان ایستاده فرمود
که الشمس والقمر والنجوم سفیرات باسمه الاله الخلق وکالا سر تبارک الله رب العالمین
و اکرام کنان روانه شدی **تجپان** روزی نقل کردند که عجا و درویش گناه کن
فرمود که اگر طعام را بی اشتها خورد که طعام را بی اشتها خوردن در دیش را گناه عظیم است
اگر چه آدمی در غایت جوع زهر خورد گوارنده شود و زبانش نکند و شکر خوردن بالای
سیری زهر شود و در حالت اشتها صاجدل را همه چیز باساح شود و چنانکه فرموده اند
تو صاحب نفس ای غافل میان لقمه خون بخور به که صاجدل گزهری خورد آن بگین باشد
تجپان منقولست که روزی حضرت مولانا از اخلاق و آداب حضرت رسول الله
صلی الله علیه وسلم حکایتی میفرمود که ابی ابن کعب رضی الله عنه از جمیع اصحاب اقرم
اعلم و آمن بود و لیکن فصاحت لسان نهشت از غایت توذیع و علم محمدی صلی الله علیه
و سلم مجموع قرآن تجوید و ترتیل تمام برود و خواند حتی سمع جمله القرآن من لسانه صلی الله علیه
و سلم تا معلوم و مفهوم او شود که قرآن را چگونه باید خواندن **تجپان منقولست** که جمع قرآن
حضرت مصطفی صلی الله علیه وسلم هفت بار مره بعد از خری بر جبریل امین فرود خواند و
او خواند و رسول صلی الله علیه وسلم بشنید و **تجپان** و شب معراج هفتاد بار بر حضرت
بار میخالی فرود خواند **تجپان منقولست** که حضرت سلطان الخلفا علی
حسام الدین قدس الله سره الغریز مجموع مجلات مشنوی را بر حضرت خداوندگار هفت بار
فرود خواند و سماع جانی کرده استماع فرمود و بر روز کنوز اسرارش مطلع گشته مطلع النوا
اسرار الهی شده و تمام مشکلات مشنوی را حرفا حرفا و الفا الفاحل کرده و بازا جل
ثبت فرموده اعراب نهاده و هر که از خلفای عظام از حضرت ایشان سماع کرده

نسخہ ساخت ہانا کہ نسخہ صحیح و مقدر علیہ آئست و آن مرید دست بچنان مگر روزی معین اللہین
 پروانہ گفتہ باشد کہ حضرت مولانا آئین سلع را در عالم زہی نیکو بناؤ فرمود حاشا کہ ہنا
 بلکہ نیکو تر و شست کردم و دست کہ روزی در مدرسہ مبارک معانی میفرمود گفت روزی
 شیخے در دست مرید خود چوبی دید گرفتہ گفت ای فلان این چه چوست کہ گرفتہ
 گفت اگر بیرون طریقت بنیست بزنت گفت حقا کہ مرید راستین یار دین من
 تویی و این نہ ہب میرالمومنین علی است کہ فرمود رحم اللہ علیہ الی عیوبی و
 باز فرمودہ است کہ من با ہمہ خلق بخلق نیکو خوش برآیم گفتند چگونہ برآئی گفت
 بقدر امکان اصلا احسان کنم اگر قبول کنند من با ایشان بروم علی ان اقوال و علی
 القبول **س** راہ نیست و نمودم با تو رہت بدتر کاین رو میکنی فرمان تراست
حکایت بچنان خدمت امیر نورالدین ولد صنجا کہ یار غار و نائب معتبر پروانہ بود
 و حاکم ولایت قزوین و مرید مخلص مولوی بود روزی در بندگی حضرت مولانا از
 کرامات حاجی بیکتاش خراسانی حکایت میکرد کہ روزی بخدمت او رفتم و او اصلا
 در رعایت صورت نبود متابعت نہ داشت و نماز نمیکرد و او را الحاح کردم کہ آہستہ
 نمازی باید کردن فرمود کہ برو آب بیارتا و وضو سازم ہانا کہ بدست خود مشرب ہر روز
 چشمہ پر آب کردم و پیش او بردم مشرب ہر را برگرفت و بدست من داد کہ ہنوز
 بردست او ریختم آب صافی خون شد و بود من در آن حالت ایستادم کہ
 مولانا فرمود کہ کاشکے خون را آب کردی چہ آب ظاہر را بخش کردن چندان ہنری
 نیست و آنچه حضرت کلیم کہیم آب بنیل را بہت قبلی خون کرد و برای سہلی خون را
 آب صافی کرد از کمال قدرت از بود و این شخص آن قوت نیست و این را قابل

بتذکر گویند که آن المذربین کا تو اخوان الشیاطین تبدیل خاطر آئست کہ خمر تو
 خل گردد و مشکل تو حل گردد و مسنون زر خالص شود و نفس کا فر تو مسلمان گردد و
 مسلم شود و کل تو حکم دل گیرد ہمانا نور الدین سر نہاد و از رغبت او اعراض نمود و گفت
 چون بسی البیس آدم روی ہست **بن ہر دستی نشاید داد دست**
پہچمان کرام صحابہ جمع السدروایت کردند کہ روز جمعہ بود کہ حضرت مولانا فرمود کہ
 مسجد قلعہ باید رفتن یا ران بجمعہ استعداد کردہ مسجد رفتند ہمانا کہ مولانا بکبھی رفتہ نماز
 بکیرت و در قیام باندنا حدی کہ ختم قرآن کردہ حطیب از خطبہ فارغ شد نماز چہا
 گزاردہ سلطان و امر او علما بیرون آمدند و حضرت مولانا ہنوز ایستادہ بود
 ہمانا کہ صحابہ نیر باد بتمام بیرون رفتند چہ کسی را مجال آن نبودی کہ در صحبت او
 بیاید و موفقت تو آستی کردن از ہیبت و عظمت آن حضور علیہا تاجہ دیگر از مسجد بیرون
 نیامد چون آوینہ دوم سلطان و ارکان دولت و علما و شیوخ امت جمع آمدند دیدند
 کہ حضرت مولانا بخشوع و حضور عظیم بر کوع خمیدہ بود ہمانا کہ خدمت شیخ المشائخ صدر
 الملت والدین و خدمت قاضی سراج الدین را بکا گرفته چندان گریستند کہ و گفت
 نیاید و بر سر زبان خدمت قاضی سراج الدین گفتہ باشد کہ اگر عبادت و نماز و نیاز
 نیست کہ حضرت این مرد میکند پس ما بر ریش خود میخندیم و نمیدانیم کہ در پیتم ہمچنان
 گریان بیرون رفت و روز دوشنبہ حضرت مولانا از ان استغراق با خود آمد و سہ
 حمام روانہ شد و از آنجا مدرسہ آمد سہ شبانہ روز و سماع بود **پہچمان منقولست**
 کہ روزی حضرت مولانا کمال الدین طیب رحمۃ اللہ علیہ در میان تمام حکماء و اکابر
 حکایتی کرد و گفت کہ باتفاق حکماء ماضی و حال اعتقادات چنین ہست کہ اگر بعد

حضرت مصطفیٰ صلی اللہ علیہ وسلم پیغمبری آمدی و ممکن بودی ابن سینا خواستی بودند و
 نشانات صدر از ابن سینا و جفا طور سینا مقرر اند که بالای دست مولانا دست کسی نیست
 و این بزرگی بد و مقرر است و بیچان و تشوق رسول از کلمه و اشوقا ه ذات مبارک بود
 و السلام همچنان مگر روزی غزلی پیش اکمل الدین میخواندند و این بیت را شنید که
 فرموده است **سب** درون سینه چون عیسی نگاری بی پدر صورت به که ماند چون
 خری بریخ ز فمیش و علی سینا به لقره میزد و میگفت هر چه گوید خداوندگار را رسد
 چه همه علما و حکما خوشه چین خرمن حکمت وی اند و حکیم الهی حضرت اوست چه کمال
 گفتار و لطافت زقار و لطافت کردار او را مسلم است همچنان مگر جماعت ^{بشنیدند}
 در باب تهر نفس سخن میگفتند فرمود در ویشی بود که سالها عبادت میکرد و ریاضت
 می ورزید روزی نفس خود میگفت که من انت و من انا قالت انت انت و انا انا
 باز چون چند بار دیگر طواف کعبه کرده پیاده و مشقت راه کشیده گفت که من انا
 و من انت قالت انا انا و انت انت باز هر عبادتی که بود و زیاده صلا و قتل او چاره ^{نکرد}
 همانا که بر وزه و ریاضت جوع مشغول شد چون مدتی بر این ریاضت بسر برد و از نفس ^{سب}
 که چون است حالا انا و انت جواب گفت که میخوان انا انا و انت انت و الله اعلم نفس
 بغیر از جوع هیچ طاعتی مغلوب و مسلمان نمیکند **سب** ایها المجوس فی رهن الطعام
 شوق میخوان بجلت العظام **محمیان** از علما و صحاب منقولست که ^{در این باره}
 از سر امتحان سوال کرد که سر آنکه چون حضرت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم از تو اخباری
 آمدی چرا عجز آنک گفتی فرمود که چون پدر بزرگوار با ابا آدم علیه السلام در خلد برین بود
 شیطان لعین بقوت جاذبه نفس و قوت ماسکاش گندم را و معده خود جای داده

وقوت ہاضمہ اش و راجتہ گردایندہ در حال کنزیدہ وقوت و افعہ اش در جنبش ^{تقاضا} تفسا
 خروج کرد در حال دمی را از جنبہ اخراج کردن چون در واردینا آن عذرہ را از خود دور کرد
 و کندان بمشام مبارکش رسید باز پس نظر کرد و نالید کہ و از ان حدیث بگرسیت کہ او از حضرت غفار ^{طلب}
 مغفرت کرد و چند بار کلمہ غفرانک بزبان برانند همچنان تا روز قیامت بر فرزند ان مو من اوست شد کہ
 بعد از حصول خلا و فرغت و طلب مغفرت بلفظ بہا لغہ غفرانک گویند و مستغفر شوند تا مغفرو و مرحوم
 گردند فی الحال از ضلالت و انکار خلاص یافتہ صاحب اخلاص شد ^{مچپشان}
 شیخ محمود صاحب قران چنان خبر داد کہ بعد از انکہ صاحب فخر الدین نقل کردہ بود از اکابر
 صحابہ یکی اورا در خواب دید کہ بغایت خرم و شادوان بود سوال کرد کہ ترا بول خیرات
 میخوانند حق تعالی در ان عالم با توجہ معاملت کرد گفت از چندان خیرات کہ ما کرده
 بودیم ہیچ یکی مرا چندان دستگیر نشد کہ درختی از ملک من بعبارت تریہ مولانا بردند و
 صرف کردہ حق تعالی با تقدیر مرابخشید و مرحمت فرمود بعد از وفات مولانا صاحب
 را تعظیم میکرد بسیار عظیم و حضرت سلطان ولد را بندگیہا مینمودند و انا خداست
 جلی سام الدین را با انواع دلداریہا میکرد و محمود شدن عاقبتش آن بود

بسیار بیاسائی ہاں وہ چه بدرویشان

ہر لطف کہ بجای در سایہ آن آئی

بس کوش چه بیجائی ہاں وہ چه بدرویشان

یکدانہ اگر کاری صد سنبلہ برداری

ہمچنان از حضرت مولانا فخر الدین دیو دست ادیب منقولست کہ روزی حضرت مولانا

در خانہ پروانہ معانی میفرمود و مجلس عظیم بود فرمود المؤمنون لا یؤمنون بل ینقلون

من دہرا الی دایہ شیخ تاج الدین اردبیلی کہ شیخ خانقاہ پروانہ بود و در ان زمان

افضیلت و بیان ایراد کرد کہ بس چرا کل نفیر ذائقۃ الموت گفت فرمود کہ

کہ گل نفس گفت گل قلب نہ گفت تو قلبی یا در قلب بندہ مومن جاگیر تا چون قلب مومن
 نگیری و اگر قلبی کنی ہرگز بنقد قلبی زرسی و چو تو در ہوا می نفس میروی و آلت نفسی
 پس کُلِّ نَفْسٍ ذَاتِ نَفْسٍ الْمَوْتُ تَرْتَبُ ہمانا کہ جب کردہ بیچ نگفت و همچنان روزی
 و تفسیر این آیت معنی غریب بیان کرد کہ حق تعالی کُلِّ شَيْءٍ هَالِكٌ اَلَا جِهْدَ فَرَمُوْدَہ است
 نہ آنت کہ روح خود میکند و بر بندگان نش از قدم بقا تا خرمی آرد کہ من باقیم و شما فانی بلکہ
 دعوت رحمت میکند کہ بجلی در من مستہلک شوید چنانکہ وجود قطرہ در دریا تا در وجہ کریم
 کہ الا وجہ باقی وابدی شوید چنانکہ گفت مشنومی

چون نہ در وجہ او ہستی مجو	کُلِّ شَيْءٍ هَالِكٌ وَجْهَهُ
گل شئی ہالک ہو و جزا	ہر کہ اندر وجہ او باشد فنا
ہر کہ در الاست او فانی نگشت	زانکہ در الاست او از لاکد ست

ہمچنان ہم در خانہ پروانہ معرفت میگفت و در شرح آسمانہا و زمین و ستارگان
 و آفرینش جهان بی نہایت بیانہای فرمود و گفت کہ صورت این عالم اہل حق را
 در معنی دیدہ است باز ہمچنان تاج الدین اردبیلی گفت بس مصطفی صلی اللہ علیہ وسلم
 الدینا جیفۃ چہرہ گفت و این چگونہ باشد فرمود کہ از طالبان او مباحش تا ترا جیفۃ نامہ
 و از حساب کلاب نباشی چہ بغیر از محبت حق باہر چہ مشغول شوی جیفہ است و از جیفہ
 بدتر ہوارہ طالب حق باش و اورا طلب لایق دیدار باشی و در جہل است
 دیدن و نظر ما را بت شیئا الا را بت اللہ فیہ ملک بین تو باشد ہمچنان
 منقولست کہ روزی محترّمہ اصحاب از ظلم ظلم خانہ خراب شکایت عظیمہ کہ دنیا
 فرمود کہ در بازار قصابان بیچ سگ را کشند معہذا کہ گشتنی سگ است اما ہوارہ

گو سفندان را میکشند و زحمت گشتن را ایشان میکشند و چون حق را عنایت با مومنان
بیشتر است لاجرم زحمت ایشان را نیز بسیار است و هم زحمت ایشان بیشتر است و این
بیت را بگفت **س** در مطبخ عشق جز نکو را نکشند لاغر صفتان و زشت خورا
نکشند و گر عاشق صادق ز کشتن بگریزد مژدار بود هر آنچه او را نکشند
یا ان را تسلی گشته بید شکر با کردند و بجز روزگار رضا دادند همچنان از علماء صحاب
منقولست که روزی حضرت مولانا نقل فرمود که بگر شیطان رجم در مسجد اهل قبا
ایستاده بود و توقع قبول زیارت رسول داشت و حضرت مصطفی صلی الله علیه و سلم
تکیه نمیداد و از دخول و منع میکرد همانا که از حضرت جلیل جبرئیل بیاید که مجالش ده
تا شیطان را زیارت نماید و یاد چون در آمدندگی کرده فرو نشست و گفت ای
رسول خدا هر سذنی که چون بودم و چگونه بودم و در چه کار بودم گفت بگو گفتا خدین
هزار سال با تامل و رقت و بیچارگی استاده ملائک افلاک و معلم مکمل املاک بودم و
منبر مرا چنانکه در شب معراج مشاهده فرمودی بر ساق عرش مجید نهاده اند و صد هزار
ملائکه بتذکیر من حاضر می شدند تا هزار سال دیگر بآن فوج اولین نوبت اجلاس
نمی رسیدند آنک نفرینی مردود اید گشتم و طوق لعنت ان عیلت لعنتی الی یوم الدین
و گردن من بسته مغضوب عالمیان گرد آیند و از صحبت فرشتگانم محروم کرد و آدم
مترک خاکی را بسرو می پیش کشید و بخلافت برگزید و از خلافت تمام مرا محروم کرد
اکنون یا محمد صلی الله علیه و سلم نگا بدار و بر اسان باش تا بمحمدی خود مغر و نشوی
و بجیبی سرور نگردی که مگر دستدراج الهی او را نهایت نیست و همواره بر خذر
باش و خوف خود را از خوف او خالی مکن و بسیاری بگریست و همان بود که حضرت

رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم تا نفس آخرین بجا رہے نفس مشغول گشتہ در جہاد صغیر و جہاد
اکبر پہلوانی نموده لمحہ نیا سود و لخطہ لغزو و ہمیشہ بریان دل و گریان چشم بود و کان
فی جوفہ از زین کا زینا سہیل و دائم فرمود کہ انا علیکم باللہ و اخیثیکم اللہ و ہرگز از زمان جوین
سیر نخورده بود و بفرغت نخت تا دیگران را چہ رسید متابعت راستین آنست کہ چنان
کنند و چنان شوند ہی نعرہ زنان سماع شروع فرمودہ بی نہایت زاریہا و شور ہا کرد
و تا ہفت شبانروز تمام از سر پانہشت ہجرت ان خدمت مفر الاصحاب حبلی
شمس الدین ولد مدرس رحمۃ اللہ علیہ روایت کرد کہ روزی حضرت مولانا قدس اللہ سرہ
الغزیر در مقام خلوت اصحاب صحبت را معرفت میگفت فرمود کہ در وجود آدمی سہ ہزار مار
ہست و ہر ہزار مار بیک لقمہ زندہ می شود و اگر از سہ لقمہ بیک لقمہ کم کنی ہزار مار در نفس تو
مردہ میشود و اگر دو لقمہ کم کنی دو ہزار مردہ میشود فی الجملہ اگر بیک لقمہ زیادہ کنی ہزار مار
زندہ میشود و اگر کم کنی مردہ میشود انشاء اللہ تعالی ما را و جملہ یاران ما را توفیق
دہد بچرخون و کم گفتن و کم خفتن آمین آمین آمین و این کلمات باین ترتیب فرمود

ایشان بہت دانند اعلم	اگر کنی یک آرزو کے خود تمام
در تو صد بلبیس زاید و السلام	ہمچنان یار گرامی حسام الدین دباغ

رحمۃ اللہ علیہ وایت کرد کہ روزی حضرت مولانا بر دروازہ باغستان اینباد
بود بر لب جوی آبی کہ از اندرون شہر بیرون می آمد و در آنجا بخت می شانہ
دیدند کہ بغایت آلودہ و پلید شہ بود ہمانا کہ گریست و بعد از ان نظر عظیم فرمود
ای آب سکین روشکر ہا کن کہ در اندونشان زشتی انگاہ میدیدی حال خود را مید
کہ تلک قدوس ہم از قدس خویش ترا لہارت دادہ مقدست گردانیدہ چنانکہ از ہر

اسم قدوس فرموده است **میشوئی** آب چون بیکارگشت و شد نجس
تا چنان شد که با بار و کرد حس * خود برودش باز در بحر صواب
تا بشتش از گرم آن آب * سال دیگر آمد و دامن کشان
سی کجا بودی بدریای خوششان * من نجس زینجا شدم پاک آدم
بستم خلعت سومی خاک آدم * سی بیاید ای پلیدان سومی من
که گرفت از خمی یزدان خمی من * در پذیرم جمله زشتیت را
چون پاک با که دهم عفریت را * چون شوم آلوده باز آنجا روم
سومی اصل اصل پاکها شوم * دلچ چرکین برکنم آنجا رس
خلعت پاکم دهد بارے دگر * کار او این است و کار من همین
عالم آراست رب العالمین * همچنان روزی در تفسیر فی السماء رزقکم
و ما توعدن معانی میگفت حکایت فرمود که در ویسی طالب رزق آسمانی شده بود
روزی از ناگاه در جای حمزه زریافت آنرا قبول نکرد که من البته فتوح آسمانی می خواهم
چون شب بخانه خود بیامد که کانش از جمع میگرفتند و شنیها میزدند در ویس گفت
حق تعالی بمن رزقی داده بود اما احتراز کردم نستم مگر دزدی بر بالای روزن در
گوش نهاده بود نشان موضع حمزه را دریافت حمزه وار روانه شد دید که در آن حمزه
مار سیاه خفته بود در غیش آمد گفت مگر او برای دفع فرزندان این راقاصد بگفت بصد
جمله سر حمزه را بسته برگرفت و از روزن او فرو انداخت در ویس نظر کرد همان حمزه را
پرزردید سر نهاد و حمد باری تعالی با قامت رسانید گفت اقرار کردم که اشارت و فی السماء
رزقکم و ما توعدن حق است و رست است و حاشا که دروغ باشد ای نموده

تو مکان از لامکان * فی السماء زرقم کرده عیان به چنان از علماء صحاب چنان نقول
 است که روزی حضرت مولانا در تفسیر شاوره و خالفوهن معانی میفرمود گفت
 روزی ابن مسعود رضی اللہ عنہ در شهر بصره بر بام سرای خود سیر میکرد و بجا تون خود
 اشارت کرد که من ازین بام فرو میچم زن فریاد کرده گفت نشاید نشیند و از ان بام
 بلند فرو چید از حکم قضا پایش شکست شد بعد از آنکه صاحب فرارش شده جماعتی قضا
 از دمشق بیامند که فارس ترین مردم درین زمان تویی باید که حاضر شوی تا بمشورت
 اکابر عثمان را از میان بر گیریم گفت والعذر و حرم درین عالم که می بینید و اصلا مجال
 حرکت ندارم ایشان او را معذور داشتند و از برکت آن شکست تا از ان قضیه
 گردن شکن امان یافت حاضر شد گفت صدق رسول الله فی قوله که خلاف زن
 کردن مرا از گناه کبائر برهاند و بنایت مخفی رسانید کما قال قدس الله سره العزیز
 شاوره و خالفوهن ان من بعضهن تالفوا
 چنان خدمت مولانا تاج الدین خروس المدرسین رحمۃ اللہ علیہ روایت کرد که در
 صغرن در مدرسه جلال الدین قراطانی پیش مولانا علامه العالم رکن الدین مازندرانی
 رحمه اللہ علیہ درس میخواندیم و اکابر علما حاضر بودند و برده بردار و بخت بود از ناگاه دیدم
 که پرده را برداشته حضرت مولانا سلام داد و فرمود که علماء دین بچ مشغولند ما
 که مولانا رکن الدین و طلبه علم برابر دیده گفت بدرس فقه مشغولیم و در کتب
 از فقه اللہ و حکمت اللہ کجا درس میگویند و آهی بگرد تمام علماء گریان و جگر
 گشته فریادها کردند و باز بیرون حبت همگان در پی دویدند و صلا اثری و نشانی نماند
 و از ان سبب است تا مولانا رکن الدین منقره رنجور و میجور افتاد و در این دنیا

با جمیع علما بدرسه مولانا آمده بود و بارادت تمام تمهید عذر فرمود آن روز بیست و نهم
 مقبل مرید مخلص شدند بچپشان بعضی از یاران کبیر که قلیل ایشان عندالکثیر بود
 پیش مولانا چنان روایت کردند که سفها و فتنها اصحاب را بجد طعنه زدند که بر مخلوق
 بجده کردن روایت مولانا فرمود که ای عزیز خواهری مری مراد دست شیطان و جلاد ^{نفس}
 خلاص داد و آزاد م کرد و از تو جام بخشید چرا او را سر نهم و جان در راه او ندیم ^{شلا}
 یکی را با و شاه وقت خشم کرده بدست جلاد داد تا بچپان دست و گردن بسته
 بسیار تنگامش برد و میخواست که او را گردن بزند و در عین آن حالت یکی از خواص ^{حضرت}
 انگشتری امان در پی رسانید که بسته او را آزاد کند و خلعتش دهند و آن بچاره
 امان یافت میگوید که عجب این مرد می و حسان و جان بخشی در حق من که کرده است
 که بجد میجویدش و او را میگویند که این کرم را فلانی کرده است و او از غایت شادی
 با خلاص تمام و تضرع عظیم در پای وی می افتد و سجده می کند و می زارد و شاکش ^{میگوید}
 که حیات بخش من و ای خضر وقت من مرا از تو زنده کردی و جام بخشیدی و دایما از
 قیامت شکر منم خود را واجب دانسته و عاهاش می کنند بچپان اولیا با خلق خدا ^{همین}
 معامله میکنند و شفقتی می نمایند که ایشان را از سیاست گاه دنیا و از دست شیطان ^{دو}
 و سلطان نفس خزون آزاد میکنند و خلاص میدهند و اخلصشان می بخشند و از
 و رطابت بلاک و از راه های محو می رانند و بر صراط مستقیم و قربت اله کریم ^{و است}
 میکنند چرا بصدق تمام سجده شکر ایشان کنند و آن سجده را بر خود واجب ندانند
 چنانکه در طریقت و حقیقت شکر ایشان و سجده ایشان و اعظیم ایشان ^{شکرند}
 است و سجده و اعظیم حق است و این بر کسی واجب است که در حق آن اسان کرده ^{است}

و او را از اسفل با علی برده اما در حق آن کس اینکه که آن احسان را بوی نکرده اند ایشان را
 سجدہ کردن لازم نیست بلکه کفرست او لیک هم الکفرة الفجرة و آن عزیزان خدا
 نیز از سر او سجدہ او فارغند چه اگر ناگاہ بتقلید سجدہ کند کافر شود و این علی ^{نکند} حق اگر سجدہ
 کافر شود همانا که تعظیم متابجان حضرت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم که محبوب اللہ اند و ^{قبل}
 رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم بر عالمیان فرض است که ^{اللہ} و من یطعم الرسول فقد اطاع
 نادان محبوبیت شریک باشند والسلام علی من اتبع الهدی ^{بچپشان} روزی
 در معنی اتحاد انبیا و اولیا علیہم السلام حکایتی فرمود که دو شخص پیش قاضی بدعوی قیام
 بودند ^{بچپشان} که یک از گواہ خواست بیرون آمد و در ویش گواہ برد و گواہ دیگر خواست در ویش
 دیگر بیاورد و دیگر خواست گفت بجای دو گواہ چهار آوردم دیگر گواہ میخواهی قاضی
 گفت اگر چهل هزار بیاوری ایشان را قبول نکنم و در حقیقت اتحاد یک جا مذکور ^{المؤمنون}

جان گرگان و سگان هر یک است	کَنْفِرٌ وَجَدِیۃٌ چنانکه فرمود
چون بایشان محبت بیستی دویار	تجد جانهای شیران خداست
بچمان در معنی المؤمن مرأت المؤمن	هم یکی باشند و هم ششصد هزار

نظافت میفرمود گفت اللہ را یک نام مومن است و بنده را هم مومن المؤمن مرأت

خالق ارواح از آب و زکریا	المومن یعنی تجلی فیہا ربہ
هر که از آئین با او است	آئینہ کرد و برابر بر گرفت
یعنی در آئین بنده مومن اللہ است	آئینہ انا الشمس گرید چه کند

تجلی میکند تو اگر رویت اللہ میخواهی در آن مرأت در آ تا تو بینی آئینہ

آئینہ کون رفت از او آئینہ	آئینہ من صیقل عشقش جو یافت
---------------------------	----------------------------

همچنان روزی علماء دین سوال کردند که تفسیر هومعکم چگونه باشد مثال
 فرمود که چنانکه معیت بهار با همه جزای عالم آمیخته است و همشان از وزنده اند و خندان
 چنانکه هر گلی و گلی و سنگی و سنگی از و منور و مزین گشته اند اما خصوصیت بهار با خسر
 خار و نفس خار چنان نیست که با گل احمد و لعل انور و همچنان خصوصیت معیت انبیا و اولیا
 انبیا و اولیا آنچنان نیست که با عوام و معیت با پشاه با مقربان خود آنچنان نیست
 که با پاسبان و خربندگان و غلامان باشد چون معیت ما هست الله را به آن معیت
 جو که داد آگاه راه و همچنان معیت مدرس با بتدی نو آموز آنچنان نبود که با طالب علم
 مستدل همشان سه نهادند و مرید شدند همچنان از خدمت یاران کرام منقوت
 که روزی امیر معتبر زیارت آمده بود سوال کرد که سگ ماده را بچکان ز بهر چه بیشتر
 است و گوسفند را یکی یا دو بیش نیست و سالی دو زده ماه گوسفند را می کشند و در دنیا
 حق تعالی بکلم الغنم بیکه و عینة و راحة و فوائد بسیار نهاده است و نسل سگ گرچه
 بسیار است هیچ ایشان را نمی کشند کمترند و برکتی ندارند عجبا ستر این چه باشد حضرت
 مولانا جواب فرمود که گوسفند سحر خیز است و سگ بیچاره سحر خیز بدان سبب برکت
 ندارد و برکت از آن گوسفند است و سگ را هیچ نیست سه نهاد و خدمات نمودند
 همچنان مگر در ویشی از قلت منال و ضعف حال و رزق قلیل شکایت می کرد
 فرمود که اگر حق تعالی رزق پنجاه ساله را یکبار بر تو فرود ریزد چه خواهی کردن و بیکجا
 خواهی گنجاییدن حکیم کریمت روز بروز در از رزاق را از انبار قدرت و غیبی جهت
 بحکمت بتومی رساند تا طاعنی و باغی نشوی که و کولسطة الله الرزق لعباده لبعول
 فی الارض چنانکه پیشینان از غنا طاعنی شدند و بی ادبانه دعوی لعن الملک کردند

وانا ربکم الاعلیٰ گفتند تا ملک گذشته بدین هلاک شدند زینهار تا گوی که نمی دهد
 و از آن گذشته تا هم باید آورد و شکر نعم حق و کرم او تقصیری کن

منگرا ندر غابرو کم باش زار | لوت و بوبت خورده راهم یاد دار

پنجت ان اصحاب عرفان و اجاب عارفان روایت کردند که روزی بزرگی
 بزیارت آمده بود و گفت از حضرت شما التماس میکنم که مراد وقت مرگ چیزی درون کند
 که مرگ همچون گمان خوار می هست بغایت محکم و سخت انداز چنانکه هیچ دست کشتی سخت
 گمانی اورا نتواند کشیدن و آن کسی که خدمت است و گمان کش نکرده باشد البته
 زه آنرا بیچارگی نتواند بگوش خود رسانیدن و تازی بگوش خود نرساند زهی بگوش
 نرسد همانا که سالها بر کباد کشیدن مداومت باید کردن و در آن صنعت مدین بود
 تا قادر شود بر کشیدن آن گمان دست کش اکنون کباد و گمان مرگ مداومت
 عبادات و خیرات و حسنات و سخاوت مال و تن است چون بسخاوت خود کرد زبانی
 و در آن فن قائم گشته چون تقاضیان جان بر تو آیند و از تو طلب جان کنند
 بے هیچ زحمتی و در وی آسان آسان جان خود را ایشان کنی و امانت حق را
 از حضرت حق دریغ نداری که ان الله یامرکم ان تؤتوا الامانات الی اهلها و به
 مقتضای و الناکشات نشطاً ایشان را اعصاب درون کند و زحمتی و المی نباشند
 و زحمت نسبت بکسانی نباشد که اصلاً بسخاوت نفس ایشان مال خود بگویند
 و بداد و بیش نیاموخت البته وقتی که از ایشان طلب جان کنند هم کز باختیا
 ندهند و شادی و تسلیم نکنند و وحشتی پیش آرند لازم بر موجب التاوقات عرفاً
 بزور و زحمت از دستانند و در نهایت سخت آید و در و کند و فتن نمودار هیچ نخوا

چنانکه گفت **س** گرمونی و شیرین هم مومن است مرگت **پ** در کافری و تلخی هم کافر است
 مردن **پ** همچنان منقولست که روزی در جمعی بزرگی سوال کرد که کسی است
 شیخی کسی شود و بجای رسد فرمود که درویشی پوسته بی آنکه از شیخ تلقین ذکر
 شنود خود بخود ذکر می میکرد و گوشه شیخی عظیم مینمود شبی دید که نوری از دهان او بیرون
 می آید و بر زمین فرو میشود همچنان حیران و غمناک برخاست و بخدمت شیخی آمده صورت
 خواب را عرض کرد شیخ فرمود که ذکر می که بی تلقین شیخ باشد همچنان باشد و از تلقین
 همان شب پدید که از دهان او نور آید **بِضَعْدِ الْكَلْبِ الطَّيِّبِ الْعَلِّ الصَّالِحِ يَسْقَعُهُ بَرَعَشْرُ**
 عِثَافَتِ تَابِرَانِي كَه بِي تَرْبِيَتِ شَيْخِ بَيْسَجِ تَرْبِيَتِي رَهْتِ نَيْسَتِ وَهَمَّ طَاعَاتِ بِي بَرَسْتِ
 و بی نوری مکن **س** شینه که کلا دین که **س** دست را سپار جز در دست پیر بهی
 شدست آن دست او را سخت گیر **پ** همچنان درویشی از مکر نفس و هواهای دلبانی
 شده بود شبی پیر خود را در خواب دید که طشتی پر زیتق پیش او نهاد و همیشه الماسی در دست
 او دید آن همیشه الماس چندنگه دو پاره میکرد باز بهم میشد و هموار می گشت و او این گوشه
 عاجز گشته بیدار شد شیخ را بر سر بالین خود ایستاده دید فرمود که تا هنگام مردن باید که
 دست از مجاهده نفس و کوشش باز ناری و بقدر امکان در قتل نفس تنصیرتها و نجاتی
 از آنکه تا نفس نمیرد از مکر او نتوان رسیدن **س** می کشانش و جهاد و در قتال **پ** مرورا
 والله تحریک الوصال **پ** تا نمیری نیست جان کندن تمام **پ** بی کمال نزد بان ناسی پان
 همچنان فرمود که از شیخی پرسیدند که فلان الدین مریدیت گفت چه میگوئی او از شیخ
 میبرد و این بیت را گفت **س** هر که اندر عشق باید زندگی **پ** کفر باشد پیش او خزندگی
 باز فرمود که آن کسی که حلاوت بندگی و مریدی را دریافت همه عمر خود از روی شیخی نماند

در جواب ہجرت بزرگی بخدمت شیخ کس فرستاد کہ بمن درویشی بفرستد برای صحبت و
 ہمدی شیخ در جواب گفت درویش کیا بہ است یافت نمی شود آری شیخ بفرستم چندانکہ
 خواہد ہجرت از علمای اصحاب منقولست کہ روزی کرجی خاتون بطریق مطابہ و مطالبہ از
 خدمت علم الدین قیصر سوال کرد کہ از خدمت مولانا چہ کرامت دیدی کہ ربودہ او شد
 و مریدستی و اورا عظیم دوست میداری گفت بانوی جهان را عمر باد کمترین کرامات
 مولانا آنست کہ ہر پیغمبرے را امتی بہست کہ دوست میدارند و ہر شیخ را قومی مقتدد
 گشتہ اند با تفاق تمام جمیع ملل و ارباب دول حضرت مولانا را دوست میدارند و با سمر
 او مشرف میشوند و از و تقابح میکشایند ازین عظیم تر چہ کرامات خواہد بود و بانوی
 جهان نشاط عظیم نمود و شرفیافتش را پوشانید و یاران را خدمات و افزائی
 ہجرت روزی بعضی یاران از انکار اہل عشاق و طننازی ایشان بدرویشان در
 حضرت مولانا حکایت کردن فرمود کہ چون نوح بنی علیہ السلام با شارت الہی کشتی را
 تمام کرد کہ تائیان ہوارہ یا کفار بی اقرار از سراسر استبکار طننازی میکردند و تسخر مینزدند
 کہ درین صحرا می خشک کشتی بچہ کار آید و چرا شاید بعد از ان کہ تمام کرد زمانی بگذشت
 اہل تفسیر میگویند دو سال تمام خلایق در اینجا نجاست میکردند تا بکلی اوارتازات بر
 شد ہمانا از غایت عجز حضرت نوح علیہ السلام از دفع آن عاجز شدہ بود و بجزرت حق
 تعالی بنالید عاقبت الامر حق تعالی مرضی مہلک در ایشان حادث کرد کہ آنرا
 بحدث آدمی بنودی حکمای آن قوم اتفاق تناہل حدیث آدمی فرمودند ہمانا کہ از غایت
 ناموس و شرمساری زہدیکہ پہنانی میرفتند و از اینجا میخوردند تا ہنچ از انما مانا ہجرت
 حق سبحانہ و تعالی عما یقول الظالمون علواً لیدر علی التالی جملہ ناموس و شرمساری

فرستاد و فارالتنوار از زیر پیداشد و خسر هُنَالِكَ الْمُبْطَلُونَ همه غرق طوفان گردانیدند
 همانا که انکار مسرار و ظننازی کردن اسرارنا مبارک است و زیان مناعظیم و شد الحمد طوفان
 طوفان بلا و کمین اند و کمال قدرت در قبضه قوت ایشان است یاران ما را ایستاد
 درین چند روز حال شان معلوم شود چنانکه فرمود روزی دو برغ طاعینان که سبز بنی غم
 محو از من اصلهای بخیشان از راه پنهان شکستم به و بچپان حضرت سلطان ولد هم
 ازان طوفان بی نشان نشان داد و از کیفیت شان برایشان بازگفت

ای منکران! ما می شمنان شاه ما نزدیک شدتا در رسد بر جملتان طوفان

همگان غریق حریق طوفان بلا گشته شدند و تا پدید گشتند از سطح ایزدی چنان سقط
 شدند که سقطی از ایشان در جهان نماند و قُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَرَهَقَ الْبَاطِلُ إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ
 زَهُوقًا گر بودی نوح را از حق یدی به او جهانی را چرا بر هم زد می به حدیث
 شیر بود او تنی به او چو آتش بود و عالم خرمی به چونکه خرمین باس عشر او نداشت به او
 چنان شعله بران خرمین کجاست به بچپان از خدمت است و السلاطین مولانا
 فتح الدین دیو دست ادیب امر و سیت که روزی حضرت مولانا بجاعت خانه مدینه
 درآمد و پاران را جمع دید فرمود که اللہ اللہ یا همه بگر جمع با شدند و پیوسته در جمعیت که
 الجماعة الرحمة والفرقة عذاب اگر گو سفندی راتنها در غزاری بگذارند دایم بنالد و فرمود
 نشود بلکه ملاک شود و در گرش درو الا در میان گله خود پایید بچپان اگر درختی راتنها
 بجای نشاند و تبارش نکنند نیکو نروید و گیر و مگر تا در الش جمعیت و اتفاق بی نفاق
 را اثر است چنانکه گفت است سنت ره جماعت چون رفیق بی ره سبک
 اضتی در مضیق جمع کن خود را جماعت رحمت است تا تو انم با تو گفتن آنچه هست

ہمچنان فرمود کہ از نوشیروان عادل پرسیدند کہ از عقل و مال و دولت کہ ایمن
 بہتر است گفت اتفاق خلقان و اجتماع یاران یعنی ہر جا کہ اتفاق و اجتماع ہست بہتر
 حاصل ہست و اجماع خوشنست و تعنت بکار نیست و این بیت را فرمود **ان یکن
 فظا غلیظا لہم یکن امرک نافلا • لاین الناس ولا تجد الناس قنا فذ • ہمچنان روز
 حضرت مولانا حجج یاران را مرحمت فرمود وصیت کردہ گفت اللہ اللہ خدا کہ صحبت
 و خدمت شیخ دست دہد بغیر خدمت و ملازمت صحبت او ہمہ ہیچ ہست و اگر صحبت او
 دست نہ دہد مصاحبت اصحاب او از واجبات ہست و اگر ان ہم دست نہ دہد مشغولی با کلام
 ایشان از ہمہ ولترست و اگر ان ہم دست نہ دہد بطاعت حق مشغول بیاید شدن
 و ان صحبت را بتصریح عظیم و نیارمندی چون حضرت موسی علیہ السلام التماس بایند نمود
 و سایر یار دینی را طلب داشتند **سہ** سایہ یار بہ کہ ذکر خدا • انجین گفتہ است احمدیاد •
 ہمچنان ملک الادب مولانا فخر الدین معلّم رحمۃ اللہ علیہ روایت کرد کہ روزی حضرت
 مولانا زیارت تربت والدش مولانا بزرگ بہاء الدین ولد آمدہ بود بعد از آنکہ نماز
 گذارد و اوراد خواند و ساعتی نیک مراقبت نمودہ از من دویت و قلم خواست چون باہر
 برخاست و بر سر گور فرزندش حلبی علاء الدین آمدہ بتی بران تربت منحصر کردہ
 بنوشت و آن بیت اینست **ان کان لا یجوک الاحس فین ملود و مستی الہ****

بس کجزار و کجسانا لہ نسیم | کہ تو پذیریری بجز نیک سے لہم

فی الحال حجت کرد و فرمود کہ در عالم غیب دیدم کہ خداوند مولانا شمس الدین با مذکور
 صلح کرد و بر بخشید و شفاعت فرمود تا از جملہ مردمان گشت **سہ** کالہ کہ بیج خلقش
 نگرید • از خلافت آن کریم اورا خریدہ تا بمقبولان حضرت و مردمان مہت چہا بخشد

ہچنان روزی غزہ حفاظ شہر از تفسیر این حدیث سوال کرد کہ ربّ تالی القندان
و القرآن یلعنہ چہ معنی وارد فرمود کہ اغلب قرآن او امر و نواہی است و ترغیب بر آداب
ظاہر و باطن یکی میخواند کہ اقیمو الصلوٰۃ و اتوا الزکوٰۃ نماز نمیکند و زکوٰۃ نمیدہد و یکی میخواند
یا عسر بالعدل و الاحسان ظلم میکند و نخیل صحیح است و در امانت خیانت میکند و از مسکر
و فحشا اجتناب نمی نماید لاجرم بزبان حال قرآن مجید بر ولعنت میکند و اورا ملعون میخواند

و روز قیامت خصم جان او خواهد شد **۱۰** روزی بیاید کین سخن خصمی کند با مستمع
کابہ جاتی خواند تو خوشتر گر ساختی **۱۱** و آنجماعت کہ در طریقت قرآن مجید سکھ

نمایند و ما مور حکم شوند و از جاہ مستقیم بیرون روند ہمانا کہ عبارت و اشارت ایشان

و القرآن رحمة خواهد شدن **۱۲** معنی قرآن ز قرآن پرس بس
وز کسی کاتش زد دست اندر ہوس **۱۳** ہچنان سر ہنسا دند و مرید شدند

ہچنان روزی خدمت جلی شمس الدین ولد مدرس از یکی شکایت کرد کہ ہمان
دشمند بمن گفت کہ پوست بکم حضرت مولانا فرمود کہ زہی مرد کہ اوست و ما شب در روز
در حسرت آینم کہ پوست را بکنیم و از رحمت پوست برہیم تا بر حمت دوست برہیم زینہار
زینہار تا بیاید و از پوستان خلاص ہد این خیر گوش آن دشمند رسید غلطان
بحضرت مولانا بیاد و عشق تمام مرید شدہ فرجی پوشیدہ و در باطن خود فرجی و محتر
بیافت و از سلک اولیا گشت **ہچنان** مگر حضرت مولانا در سماع بود و یکی از ناگاہ
اندر نزد و جاہا دیدن گرفت فرمود کہ اورا بدین سو آری ہم جاہات بدرد و ہم جان
نمودہا کہ کنی سخن کن تا بدان سو روی تا اید سلامت ہانی چون آن در ویش گوشت
خورد رسید ہمان ساعت تسلیم ہان کردہ با حضرت حق پوست ہچنان خدمت

غریزان از یاران بزرگ روایت کرد کہ روزی حضرت مولانا دوات و قلم خواسته
برخواست و بر در باغچہ مدرسہ این ابیات را بنشستہ فرمود

خطاب بندہ و حق ہر دو بشناس خوشا ہای ز حق وز بندہ ہونے نہ بیند مرد خود بین بادشاہ را درین رہ نیست خود بینی خجستہ	کہ تو حق گوئی و حق ایہا الناس میان بندہ و حق ہائے ہونے ایمن المذنبین یا بد خدا را تنے لا غرولے باید شکستہ
--	--

بچپستان خدمت ولد مدرس جلی بدرالدین گفت کہ روزی حضرت مولانا در
ورقی بنشستہ بدست من دادہمین ترکیب را کہ درویش را راحت ولذت و کثافت
در حالت خاموشی بیشتر بود و ترا در خاموشی ملال می افزاید و تبسم میکرد و میگفت
چونست خیر باشد گفت در آن ساعت کہ حق تجلی کردہ است او پرده بر انداختہ
جای سخن است **ہ** نیستم بچپستانہ جملہ زبان **ہ** ہچو آئینہ نام ہمہ دیدہ **ہ**
تا اثر ہای من نگردد و فاش **ہ** میز نم لغزہ ہای پوشیدہ **ہ** فنغنی بد غنا و بیون کہ
از لحنی عتاکند و معبر آن سخن ہچون تیندن کرم ابریشم است بر خود پندارد کار می
جہان روشن را بر خود تار یک میکند و خود را بخود در زندان میکند کہ برتر از زین
گفت صدیق رضی اللہ عنہ از سہفت حدیث پیش روایت نکرده در جمع ہمچنان
روزی در مجمع کبار سبب نزول این حدیث را بیان میکرد **مَا رَأَى الْمُسْلِمُ مِنْ**
عِنْدَ اللَّهِ حَسَنٌ فَمُودٌ کہ روزی صحابی کرام پیش رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم گشت کہ
کہ در اوقات از ہمسایگان خود خمیر را بہ ستانیم و باز ہمہ ہم جا بہ بہت یا نہ تیرا کہ
در قدیم بودہ است فرمود کہ چون با اتفاق در میان شمار رضی بہت رواست

و در مذہب ابو یوسف نان بوزن داون و سمدن رو است و بیش محمد معدود و داون
 و گرفتن ہم جائز است بچپشان علامہ علماء عہد روزی از سر این حدیث کہ انما
 بالحق انتم سوال کردن سبب ورود چہ بودہ است فرمود کہ در زمان رسول صلی اللہ علیہ وسلم
 جوانی بود و فسق و فجور شہور گشتہ ناگاہ وفات یافت اقربای او از غایت نجاست
 خاک اورا شب دفن کردند صباحی جبرئیل امین بیامد و محمد امین را اعلام کرد کہ برو
 نماز کن حضرت مصطفیٰ صلی اللہ علیہ وسلم حکمت اورا طلب داشت بحضرت عزت
 رفت باز آمد کہ حق سبحانہ و تعالیٰ مینفرماید کہ آن جوان در آخر وقت کلمہ اشہد
 ان لا اله الا الله و اشہد ان محمد رسول الله بر زبان راند استغفار نمود
 بہان لخطہ جمتش کردہ از گناہان او در گذشتم حضرت رسول صلی اللہ علیہ وسلم
 شاد و بہا کردہ کہ انما الاموال بالحق انتم فرمود گفت سبحانہ کافر را بخواری
 منگرید کہ مسلمان مروشن باشد ایسہ بہ گفت حق گرفتاری اصل صنم بہ چون
 مرا خوانی اجابہتا کنم بہ فرمود کہ بسچ و رای حق مبلغی و محسنی و مفضلہ نیست
 در حق بندگان مجرم خود و حکایتی گفت کہ روزی صہمی در راہ حج عربی را یکشت
 فرو کوفت بہت آب بر کہ فی الحال نادم شد و توبہ کرد و اورا بسیار طلبید تا از
 حلالی خواهد نیافت چون بر کوه عرفات بر آمد آن عرب را دید کہ بر صہمی دعا
 میکند کہ خداوند او را برای من مسکین بگیر کہ ندانست صہمی در پایش افتاد و گفت
 مرا می باید کہ دعوات کنم گفت نے نام من محسن بہت مرا باید کہ تمام خود عمل کنم و ترا
 آرزو من ہم اکنون قیاسی کن کہ آن محسن ما چہا خواهد کردن در یوم دین بخوان
 روزی اکابر شہر زیارت آمدہ بودند و در شرح آقسن شرح صدقہ اللہ لاسلام معاہدہ فرمود

گفت چون این آیت نازل شد از حضرت رسول صلی اللہ علیہ وسلم سوال کردند کہ چہ
نشانی دارد صدر مشروح و دل کشادہ فرمود کہ بلی چون نوزح در دلی در آید
آن دل کشادہ شود و فراخ گردد و خدا تعالی ہر کرا خواهد کہ دلش آراستہ و فراخ
و بینا شود آن دل کشادہ گرداند بنور خویش علامت او آن باشد کہ از دنیا دور
شود و میل باخترت کند و پیش از وصول مرگ برگ ساز خود را ہتیا کند و دنیا را
طلاق بد پیش از آنکہ دنیا اورا طلاق بد آن روز کہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
نقل فرمود عایشہ رضی اللہ عنہا نوحہ میکرد نہ چنان نوحہ کہ تو میکنی عایشہ نمی گفت
کہ در دنیا اسپان و اسباب تو در دنیا مال و ملک تو و خان و مان تو چنانکہ ما میگویم
بلکہ میفرمود یا مَنْ لَوْ يَمُّكَ عَلَى السَّهْبِ يَا مَنْ لَوْ يَلْبَسُ الْخَبْرَ يَا مَنْ لَوْ يَشْتَبِعُ مِنْ
حَبْنِ الشَّعْبِ يَا مَنْ لَوْ يَنَامُ عَلَى الْحَصِيرِ آن روز کہ جان شیرین مبداء ز نیروی فرشتہ بود
از لیف آگندہ کہ او پوست دخت خراب بود چنانکہ نشان لیف بر پہلوی مبارکش مانده
و کاسہ جوین بر بالین نہادہ بود و دست مبارک را در آنجا میکرد و آب بر پیشانی میسپد
و بر سینہ می نخت و میگفت اللَّهُمَّ ارْعِنِي عَلَى مَكَاتِ الْمَوْتِ وَنَشَانِ الْيَاثَمِ
کہ روی باخترت نہی و طلب بہشت کنی کہ در را بہشت رنج بسیارست باسانی
حاصل نمیشود کہ گنج بلی رنج و مال بی مال حاصل نہی شتر و جزا کما کَانُوا لَيَعْمَلُونَ
چنانکہ ہر کہ طلب نیای فانی کند تا خواب از چشم دور کند و راہ دراز بہشت
رحمت را نکشد بدینا نرسد عجا کسی کہ بہشت جوید و از رنج بگریزد و بطلب حق
سبحانہ و تعالی باشد بختن و خورون و آسودن بمقصود نتواند رسیدن و مراد حاصل
کردن جویندہ حق نرسد و گریزندہ دوزخ را خواب نیاید

عَجَبًا لِلْحَبِيبِ كَيْفَ يَنَامُ

یاد او د کذب من او ع

اذا جن العاشق حى العاشق

بانگ آب و تشنه و انگاه خواب

كُلُّ نَوْمٍ عَلَيَّ الْمَحِبِّ حَرَامٌ

محبتی فاذا خبت الیلب نام عینی

برچه ای عاشق بر او را اضطراب

بچستان از فحوال صحاب منقولست

کہ روزی بزرگی از حضرت مولانا قدس اللہ سرہ العزیز بطریق استفسار سوال کرد
 باشد کہ میان بلی و نعم فرق چیست جواب فرمود کہ الفرق بین بلی و نعم ہوان بلی نفی ما
 تقدم و اثبات ما تاخر و نعم بعکسہ اثبات ما تقدم و نفی ما تاخر و یدل علی قولہ
 عز وجل اکثرت بربکم قالوا بلی و ہم اصحاب الیمین و اصحاب الشمال قالوا نعم
 اسمع اللہ تعالیٰ اصحاب الیمین الالف فاجابوا بلی و هو نفی ما تقدم و اثبات ما
 تاخر و ہم الذین امنوا ولم یسمع اللہ تعالیٰ اصحاب الشمال الالف و ہم اهل الجہنم
 قالوا نعم بعکسہ و خلافہ فاجابوا بنفی ما تاخر و اثبات ما تقدم و المكان واحد
 و الزمان واحد و الحق واحد کفر بعد الذین کفروا و لم یسمع اللہ تعالیٰ لہم ایف الاستفہام
 باللفظ کا ہم سمعوا الست بربکم قالوا نعم و سمع اصحاب الیمین و ہم اهل الجنة الالف فقال الست بربکم قالوا بلی
 یعنی پرسید کہ روست و ہم الذین امنوا و تخصصوا علی الاسلام و الایمان عتقا و عظیم نمو و مرید شدیم چنان
 شخصی پرسید کہ فرق میان تمام و کمال چیست فرمود کہ الفرق بین التمام و الکمال
 است کہ کمال عبادت از تمامی بی نہایت است و تمام نجایت فارسیدن است
 چنانکہ در مرگ بگویند کہ تمام شد یعنی سپری شد پس از بہر این معنی است کہ اکملت
 و دین آورد و اتممت در نعمت و اللہ اعلم بچستان مجموع این لطافت و
 ظرافت منقولست از دست خط حضرت مولانا کہ در کتابہای خود بنشستہ بود بدین ترتیب

در فوائد جوع قال فی قلت الاكل منافع كثيرة منها ان يكون الرجل صم حياً و اجود حفظاً و
 ازكى فهماً و احلى قلباً و اقل نوماً و اخف نفساً و لحد بصر و اسلم طبيعة و اقل مؤنة
 و اوسع مواساة و اكرم خلقاً و عن محمد بن النعمان قال اخترت صوم الدهر بما سألت
 سنته نفع عن سنته اشياء فاجاب بالجواب واحد سألت الاطباء عن اشفي الادمية فقالوا
 الجوع و قلت الاكل و سألت الحكماء عن اعظم الاشياء على طلب الحكمة فقالوا الجوع و قلت
 الاكل و سألت العباد عن انفع الاشياء في عبادة الرحمن فقالوا الجوع و قلت الاكل
 و سألت الملوك عن اطيب الادم و الاغذية فقالوا الجوع و قلت الاكل و سألت العشاق
 عن اوصل الاشياء الى المشوق فقالوا الجوع و قلت الاكل و قال ابو طالب المكي
 المؤمن كمثل الثمر مولا نجس صورته الا يجلا بطنه

م عن افضل الاشياء على سفة العظم و قال ابو جوع و قلت الاكل

جوع را تو انجبت بن خوارش مسين
 تا شوند از جوع سير و زور مند
 كه علف واران به پيش رو نهند
 شكم تهي شود اسرار كويسان قلم

جوع خود سلطان دار و باست بين
 جوع مر خاصان حق را داده اند
 جوع به خلف گد ارا كه دهند
 شكم تهي شود مال بچو مني به نياز

قيل فضل الاعتدال بجاعت بطن شبجان و اشباع بطن جائع يعني اين شكم سير خود را اگر
 گردان شكم گرسنه را سير گردان بعضی گفتند شكم در ویش را و بعضی گفتند شكمان خوب
 را اگر گرسنه گردان و منتظر و قابل غذای روح گردان كه الصوم طيب الاشد
 ریاك كند از نخوری و از كاپی طاعت و جبار بر با نذرتان و جنت هر دو ك وجود
 عدم شد حالی مدت و جو و گرو و پيش از حكيم ما ستر اطهاره طهاره اسد قال ستر الطهاره
 گفت صورت طهارت است مضمون جان طهارت است كه طهارت با این طهارت طهارت است

از صفات مذموم تباریکی انگیزنده و قبیح مزاجی سرعت مواعظ القرب الی الله تعالی طهارت
 آنست که سر خود را بیرون آری و پاک کنی از آن چیز که از نزدیکی حق بازدارد و فصل
 شکر الشکر علی الله اوجد شکر الجماعة حمد هم علی المعظم والمشریب والملایس و شکر
 الخاص ما ورج علی قلوبهم عظمت کل شیء و شکر خاص الخاص ان ینسحق قلبی بحسرة حقا و الاشیا
 بسبب و تجلیات الالهیة و انهم الک الاشیا فیها ینفر ما یراک شکر رسد و رجم است
 یکی شکر عام مردمان از بهر خوردنی و آشامیدنی و پوشیدنی و ذخیره کردنی که
 فانی است و شکر دوم شکر خاصان است بدان معنی که بر دل ایشان فرو می آید و
 ذوقی و حالتی که از دنیا نیست بلکه آثار و قبول حق است و شکر سیوم شکر خاصان است
 بر دیدار عین جمال منعم تا عظمت همه نعمتهای دنیا و نعمتهای عقبی و بر حج خیر حق است
 در دل ایشان حقیر شود و دلیل لسانی کلامک لا یفهمه الا واحد من الف قال سنا
 انا الکلمة ذلت الواحد قبل القلب ثلاثة عقلب مطروح قلب مجروح للمؤمنین و قلب
 عشره و حج للمعارفین چون حق تعالی میخواهد که صنع و صفات خود را مشاهده و پیدا کند
 عالم را آفرید و چون خواست که ذات خود را بظهور رساند آدم را فرید قال الرجل للشکر
 ما الدلیل علی الله قال الله قال فما بال العقل قال العقل عاجز و العجز لا یدل الا علی القادر
 گویند مجرای سخن سه گونه است از نفس روان میشود و دریم از عقل سیوم از عشق تا آنکه
 نفس بکدر است و بی مزه که نه گویند را ذوقست و نه شونده را فائده و در سخن عقل است
 و او مقبول عقل و بیبوع فواید که هم شونده را پرفزون کند و هم گوینده را بیبوع
 عشق است که هم گوینده را مست کند و شونده را نیز سرخوش گرداند و بطرب آید
 قال علی کرم الله وجهه ما قلعت باب خیر بقوة حسدا ینة و لا حرکت غیر ینة و کنی است

بقوة ملكوتية وانا من احمد كالضوء من الشمس وهر که خود را بی قدر تر و بی قیمت تر
دانست و با قدر و قیمت ندانست آنکس لطیف و عاشق و باغزه است از آنکه ^{شوق}
قیمتی ندارد و هر آنکسی که در خود نگاهی میکند و خود را وزنی مینهد و راهها نگاه
میدارد تا شکست وی حاصل نشود و آفسرده و عمرده و گران جان است و الله اعلم
شیر حقایق را از پستان مردان شیر می می باید که یکشد

آن ذوق را اگر فتم پستان با آید ^{بها و درو هانتا} ^{مکید باید}
و همانا آن شیر را شیخ در دهان مرید زنده دل میکند بی در و بان مرده اگر چه شیر در
پستان شیخ بسیار است اما فرود را از آن حقی نیست ^{معه} قال علیه السلام ^{معه}
المسلو قبله هر که در بندگی ملکی باشد او را بسیار نانی کم نماید اما هر که در آب و نان باشد کما
بروی تخت بود و زنگانی تنگ در هر چیز است که خفارت نگاه میکند گوی با الله شیم
خفارت نگاه میکند لاجرم محروم بانی از منفعتهای آن نعمت چون صدقه میدادند
انتم صدقه چون آب است بنگر کدام و خست و بگردنات میرسانی اگر بافتق مید
خارستان زیاد کرد باشی و اگر بصلح میدهی بیب و انار زیاد کرد باشی الصدق
بهر زرع النوائد و الفوائد الابدیه و الذی یحل صدقت حتی یفصلی الله بین الناس

يوم القيامة يا ابراهيم فضلتك بالحكمة والكرامات الظاهرة وما صفت عليك
وارسلت عليك ضيفا من خواص عبادي و صفت عليك سالهم ضيفا الطيبين

فكفوه فوجدوا الكفن في محرابهم مرد و دایله هم مکتوب با علیه هذا مرد و دایله هم
نظوه از و سیر نشوند و بد و سیر شوند خوج این عشق بچندین خروار نان سیر نمی شد
هر روز نقاشان با ابریس بودی روزی موسی علیه السلام برو بگذشت و آن خورد

هر روز آن نقاشان با ابریس بودی روزی موسی علیه السلام برو بگذشت و آن خورد

او را نظاره کرد که دست و دست نهان را می پرودخت گفتش اگر من ترا بهفت لقمه نان
 سیر کنم چه گویی گفت اگر بهفت لقمه را در بینی من کنی مرا عطسه نیاید گفت برخیز اکنون
 دست بشوی بروقت گرسنگی بیاساید موی ^{بیا} سلام گفت بگو بسم الله الرحمن الرحیم
 دوست دراز کن بدین کاسه و بخور گفت آن بهفت لقمه طعام تمام نتوانست خوردن
 و هر چند تکلف میکرد نمی توانست بخورد گفت نمی توانم گفت تا بدانی که سیری از حق است
 نان بهانه است ^{آن} آنکسان کین جاطع از جان خود برداشته ^{در عتاب}
 لن ترانی دل زبر برداشته ^{ملک} دنیا که برای بود و ایشان هر یکی ^{زیر سر موی}
 روان صد گنج و گوهر داشته ^{عقل} را مغرول کردند و هورا حذر اند ^{فقر} را بگذا
 از فقر آفر داشته ^{بچین} مردان که من گفتم همه در راه دوست ^{بچون} سنا
 هر یک آنچه چاکر داشته ^{از عتاب} چار و پنج و بهفت گردون فارغند ^{در یکی} سنا
 روان خضر و سکر داشته ^{معرفة} الله ^{لا یخفی علیک شیء و الله اعلم}
حکایت یکی بسروقت درویشی بخارست ^و گفت که تنها نشسته گفت این
 دم تنها شدم که تو آمدی مرا از حق ماندی او ایس قرنی میگوید که کس بر من گذرد و
 سلام نکند بسی مشتاق دارم که آن دم مرا مشغول نمیکند و رنج و زحمت نمی شود و آن
 مشغول کردن سلام دادن عاشق ^{شعب} خلوت ^{را} لایق است ^{لین} کان ^{بالبیان} مع
 الخلق و بالقلب مع الحق تعالی ^{حضرت} الله ^{بیچ} عملی ^{شریف} عزاز ^{بهت} بلند ^{است} ان الله
 یحب المعالی ^{لامور} الدعاء ^ع العبادة ^{بهت} بلند از شناخت خیزد گفت بدینا و آخرت
 دست نیایم پس هر چند شناخت پیش بود ^{بهت} بلند تر باشد ^{اقر} بکسا و احسنکما
 فی طاول ^{ای} یکم جان این ساعت نیستم جان جانم ^{بوست} ^{بجاری} ^{گور} ^{شوار} باشد

آخر همان جان را بهشت کنی تا از بهشت مستغنی شوی ان الله جمیل يحب الجمال اگر لیکاً
 جمال او را به بنی جمیل سپرد کست در چشم نیاید حدیث آدم میکند و من پیش او نشسته ام
 آن احمق را از من خبرش نیست سخن نورانی در دل ظلمانی قرار نگیرد و هر چه تاریکی و
 ظلمت می بینی آنرا کفر گو و هر چه نورانی بینی از ایمان گو موقوف گفته غیر مباش
 از مردی هر چند خود را مرده تر کنی سخن زندگان نزد تو بیشتر آید هر که او را نشناسد
 اُولَئِكَ هُمُ شَرُّ الْبَرِيَّةِ مِنَ الْخَلْفَانِ پنهان کرده است الشَّيْطَانُ لَيُّرٌ مِنْ ظِلِّ عَسَمَاءَ
 مِنْ ظِلِّ الشَّيْخِ هَيْبَتِ شَيْخٍ بِرَفْسٍ نَذْرَهُ شَدْمٌ رَامٌ شُوْدٌ بِغَيْبِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَأَى
 بُوْدٌ وَبُئُوْتٌ بُوْلَايَتٌ تَحِيٌّ مَشْغُوْلٌ بُوْدٌ وَبُئُوْتٌ دَعُوْتٌ خَلْقٌ مِيْكَرٌ وَبُسٌ وُلِيٌّ بِرٌ يَأْشُدُ
 عَلَامَةُ الْوَلِيِّ اَنْ يَطْلُبَ مِنْ كُلِّ بَيْتٍ مَا فِيْهِ وَلَا يَطْلُبُ مِنْ اَحَدٍ مَا لَيْسَ فِيْهِ الطَّيْمُ الْخَيْرَةُ
 اَلَا مِنْ هَوَاهِلٍ خَيْرٌ مِنْ سَخْنٍ كَقَفْنٍ لِهَوَاهِلٍ اَنْجَاكَ مَرُوْسِيَّتٌ اِزْخَنْ مَسْتَفْنِيٌّ اِسْتَفْرَمُوْدٌ كَمْ
 اَللّٰهُمَّ ارْزُقْنَا عَيْنَانَ مَطَالِبَانَ تَجْنِيْلٍ بِهَمَا عَقْدَةَ الْهَمِّ قَالٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ اِنَّ اللّٰهَ
 عِبَادًا يَعْرِفُوْنَ النَّاسَ كَمَا يَمِشُّ اَلَا رُوَاحٌ فِي الْاَجْسَادِ وَلَهُ عِبَادٌ يَمِشُوْنَ فِي النَّاسِ كَمِشَى
 الْمَرْصُفِ فِي الْاَعْضَابِ اَمِيٌّ دَلٌ تُوْدٌ وَّرُوْدٌ اَوْ كَمْ دَرْمَانٌ اَسِيَّتٌ بِهَمْ مِيْخُوْرٌ وَّرُوْمٌ
 كَمْ دَرْمَانٌ اَسِيَّتٌ بِهَمْ يَعْنِيٌّ وَّرُوْدٌ وَّرْمَانٌ دَانٌ هَرْ مَكْرُوْهِيٌّ كَمْ هُوْرَسٌ وَّرُوْبٌ بِيْدَايِ
 اَنْزَاكَمْ دَلْفَتٌ اَنْ دَانٌ وَّرُوْدٌ رَقِيْبٌ فَضْلٌ اَنْ دَانٌ كَمْ تَرَا سِيْلِيٌّ زَمَانٌ بَحْضٌ
 نَزُوْدٌ كَيْ مِيْكَدٌ وَّرُوْمٌ مِيْزَنْدٌ تَا پَا كَمْ شُوِيٌّ اَلْمَدُوْدٌ كَفَارَاتٌ اَهْلَهَا مَخْتَمٌ
 بَرُوْدٌ كَمْ تُوَا شْتَرَا وِيٌّ اَشْتَرَا مَرْهَمٌ نَهْنَدٌ وَّرُوْمٌ كَمِشَنْدٌ لَكِيْنٌ اَبَشْتَهٌ مَكُوْبِيْدٌ كَمِشَنْدٌ
 عَمَلْتٌ مِيْ نِهْمٌ مِيْ بِيْنِيٌّ كَمْ وَّرُوْدٌ تَرَا بَحْضَرْتٌ نَزُوْدٌ كَيْ مِيْكَدٌ وَّرُوْمٌ اَبْرُوْلٌ تُوْرُوْدٌ كَمْ
 مِيْ بِيْنِيٌّ كَمْ كَرَامَاتٌ رُوِيٌّ تَرَا بَخْلَقٌ مِيْكَدٌ وَّرُوْمَاتٌ رُوِيٌّ تَرَا اَخْلَقٌ مِيْ كَرَامَاتٌ

سه گری پای باز و نهادی کجپند به کشتی سگ نفس اترابان نیست به نه می بینی که
 برکات گوشمال سگی چگونه در کنجی میخورد چنانکه برف و باران بار و سگ رنگ رنگ میکند
 وزیر سادات و نردبان سر در می کشد فرمود که طالب میخواهد که همین لحظه کاشف گردد
 خود بتائی و انتظار بمقتضی و میسر شد چنانکه یکی درخت قیسی می نشاند و همان سال
 میخواهد که میوه بدید و سایه افکند از غایت ضعف آن درخت میوه نمیدیدش تا ساق
 بند و دعای شود و قوت گیرد و فاستغظاً و استوی آنگاه میوه دید و کشف حاصل شود
 قال الله تعالی من تقدم الى شرا تقدم الى الله ذراعاً تقدم الى الله بذلك الهوى بروان
 پاک مصطفی و بروان پاک یاران ابو بکر صدیق و عمر فاروق و عثمان ذی النورین و
 علی مرتضی صلی الله علیه و سلم و رضوان الله تعالی علیهم اجمعین سه در بوته نیستی شود
 و پاک مدارد کین فقر منزه است ز اغیار و یارید آنگاه تمام هست شریف لطیف خوش
 باشی که تمام ازین هستی نا شریف نا لطیف نا خوش فانی شوی ابد الابد با شری در حق
 الله روح اول سلام میکند در مسابقت آخر الاخر نلیک السلام میگفت از حال
 پرسیدند گفت از شفقت میکنم که چهل طبق نور تا سلام دهند است آن عطیه
 فدای خلق کردم فصل علیکم بحسن الخط فانه مفاتیح الذرق علیکم بالصوم فانه
 مفاتیح غیب القلوب علیکم بالخدمة و زیارت الابرار فانه اعظم الخطوب الجوع
 سمات الحکمة و نور المقله و باب العبادة و مفتاح باب الغیب و ذریعة الاخلاص و
 الیقین ان الله مع الذین اتقوا و الذین هم محسنون یعنی السراحت درین جهان
 کجسی دهد که پر پیر کند از ایند با حق و اگر کسی او را با حق بر بخاند محسن باشد از خاطر
 عفو کند احتفظ لسانک ان اردت اماناً سه زبانا دوستت برنج اندرم به برقم است

تا نبری سترم فرمود که اگر این زبان زبیران نبودی گرد این طایفه را جبرئیل در نیافتی
 و کافر می نظر عقل است و نظر باشد توحید است با این هر دو بر تفاوت است است لاجرم
 موحد و کافر بر تفاوت اند بر نظر هیچ نیست دیگر فرمود که بادشاهی بود و اعلان
 با جمال و کمال بود شبی جهت امتحان علما ان خود کینز کی را اشارت کرد که خود را بشناس
 عرضه کن تا خان از این پیدا شود کینز که خود را با انواع زیب و زینت آراسته بیرون آمد
 و غمزها میگرد غلامی چنگ میزد و یکی مال می پذیرفت و یکی دست بازمی میگرد و یکی غمزها
 جماعتی که خلاص حضرت و امینان صحبت بودند بدان علما ان بی ادب و شام میگرد
 که نام شاه و ما را بدنام میکنند و در خانه او و علی حه اندیشید و کینز که راجع می گفتند
 که بی ادبی میندیش و الا تو دانی کینز که کیفیت حال و ماجرای قال راجع حضرت سلطان
 باز گفت علما ان گستاخ را فرمود و امینان ناصح را تشریفها داد و الحاله بدو
 امینان حضرت اندانیا و اولیا اند و خائنان حضرت اهل دنیا و شهوتیان آن
 کینز که عجزه دنیا است همانا که ما و امی امینان علیین است و ما و امی خائنان سخن
 و الله اعلم حکایت است همچنان منقولست که در خانه پروانه شمشیری سماع عظیم
 بود و حضور علماء و شیوخ بود و امر او سلطان و حضرت مولانا تانست اللیل
 سماع شده بودند مگر معین الدین پروانه در گوش شرف الدین و در خلیه گفته شد
 که حضرت خداوندگار را ساعی نگاه میدار تا من قدمی بخواب رود تا من
 گیرم که خدمت اکابر تو انم کردن فی الحال حضرت مولانا و حالت چندی که چرخ
 افلاک حیران چنان چرخ گشته بود و نوزلی از سر آغاز فرمود و گشت سه گزین
 شبکی جان چه شود و بکوبی در بجران چه شود و در نیازی نیکی روزی

از برای دل یاران چه شود و در سلیمان سوی موران آمد تا شود مور سلیمان
 چه شود و در دیده توروشن گردد و کوری دیده شیطان شود بدالی آخره
 چنانکه پروانه جا مہارا چاک زده در خاک غلطان شد و بسی ابتهال و تضرع نموده
 چه خدمت پروانه را نام سلیمان بود و همچنان پروانه بیچاره در عظمت سلیمان
 حیران مانده مور و ارکرا خلاص بر میان جان خود بسته تا صبح صادق بصد تمام بانواع
 خدایات و بندگیها قیام نمود و همچنان اصحاب یقین اید ہم اللہ بنورہ البین خدمت ملک
 ارباب الفتوت محمد سپر آبادی کہ از فتوت داران معتبر و منظر ممالک روم بود و همچنان
 عیسی و ارجرد و صاحب قدم بوده حضرت مولانا اوراخی من فرمودہ است چنان کہ
 کردند کہ او گفت کہ ایام مستغلات شدہ بود و مرا مغل خرمنی بود عالی و جاش عظیم بود
 آدم ہمانا کہ از ناگاہ لشکر مغل صحرائی قونینہ را فرو گرفتہ خرمینہا را بباد دادند و ترس
 کردہ یغما کردند و مرا حضرت مولانا فرجی پوشا یندہ بود و بخادم اشارت کردم کہ آن
 فرجی مبارک را برگردم بنید از تا از برکت آن فرجی جاش مارا فوجی نیاید حق علم است
 و کئی پدہ شہید گاتم ہمایگان مارا از نزدیک و دور تاراج کردند و یکی گرد گندم
 باکشت و گاہ برگے تلف نشد و دانہ نبرد ہمہ را بشہر کشیدہ سفرہ مسافران کردم
 چون بشہر آدم رہت بحضرت مولانا رفتم تبسم کنان برابر آمد کہ اگر اخی میفرمود
 ہمشان می رسیدند، چنان از خدمت شیخ مسنان الدین اقسہری منقول
 است کہ روزی درویشی از تفسیر اولیای تحت قبای سوال کردہ بنوشید بعد از معانی
 بسیار فرمود کہ وقتی با اولیای و درویشان مست صحبت کنید آنچه از خلق و موافق
 و غلام طبع شامست و در ہم شامی گنجد بصدق تمام قبول کنید و آنچه ناخوش آید

مستکبره نماید از حرکات و سکنات و اخلاص ایشان را با زبانه با بگذارید پیش عوام خلق
 نقل کنید تا بساوی مفضی نشود چه اگر ایشان را آن قبا با خلاق بدنبودی در عالم
 نمانندی و بزودی بمرندی و یا به ابدالابدان حق و غیبیان ملحق شدندی جهت مصلحت
 عالمیان و قوام عالم حق تعالی ایشان را در آفتاب عیوب محفی میدارد تا مجتبان مینر
 از منکران بی تمیز ممتاز شوند لیمین الله بحیث من الطیب آنانکه هیشمارند پیوسته
 در تدبیر صلاح ظاهر و اصلاح مردم میکوشند و آنانکه مستانند در خرابی امور ظاهر
 سعی میکنند و لا ابالی اند همانا که طایفه عقلا هیشمارند و طائفه عشاق مستند و کمل کردن
 مستانند و هیشمارند و پیوسته در تربیت اصلاح کردن ظاهر و باطن ملک ایشان
 هست پیوسته متان آسوده اند و عقلا در زحمت دینا آسوده آن دیگر در کاحق غنوده
 همچنان منتقوست که روزی یاران از انکار حشا و وطن اصدا و شکایت کردند
 فرمود که حضرت موسی را علیه السلام پنج کس بس هیب گزیر دشمنی کردند و او تحمل نموده
 و صبر با کرده عاقبت الامر حق تعالی هر پنج را از زمانه بریده مقهور موسی گردانید
 و او را بر همه منصور کرد از آنها یکی قارون بود که بقوت مال بے اوبی میکرد و خسفنا بیه و
 بداره الارض نحیف هلاک شد و دوم سامری بود بعلم مناظره نمود بغذاب بتلا گشت
 سیوم لعیم با عور بود بزهد خودی نازید بر پنج منخ مبتلا شد فتنله کمثل الکلب گشت
 چهارم علاج ابن عنق بقوت دلیری الحاح میکرد در دست او هلاک شد پنجم در
 بمصر و انهار او مفاخرت بینمود و فک گشتی میکرد در همان آب غرق گشته بلشگر گشتی او
 هلاک شد و همچنین دشمنان اینسا و اولیا تا روز قیامت در کازند و کم نیستند
 و امتحان در امتحان باقی است فذلک تقدیر العزیز العظیم

امتحان در امتحان است ای پسر
بس پروری ولی قائم است
قول آن من اشته را یاد گیر

هر که گوید من شدم سرهنگ در
تا قیامت آزمایش و ایم است
تا بالا و حشلا فیها ترید

پنجتن خدمت جلی جلال الدین روایت کرد که روزی درویشی سترایمینی
عزیزت طینه ادم بیدی اگر لعین صباحا سوال کرد که چرا در شب نگر و در روز شنا
فرمود که اگر در شب کردی خمیر مجموع آفرینش ظلمانی و گران شدند و اگر در روز
ایجاد فرمودی مجموع نورانی سبک گشتندی در اوقات صباح تربیت و ترکیب نمود
تا نیمه ظلمانی و کافرو شقی و عاصی شوند و نبی دیگر نورانی و مسلمان و سفید گردند **فینکم**

کافر و کفر من من

جان چو روزت و تن با چون شب ما با بیان

و مظهر روز و شب خویش مثال سحریم

پنجتن روزی حضرت سلطان و مله قدسنا السد بنوره المود حکایت فرمود که بعد
از آنکه در شام تحصیلها کرده بودم و در انواع علوم انگشت نما گشته بشهر حلب رسیدیم
مجموع علوم بجاث را در هر فنی که سوال کردند ملزم کردم و هیچکس را مجال نطق نبود چون
نبتونیه رسیدیم و وصول افتاد تمام فضلمی شهر در مدرسه و اللدم حج آمدند همانا که
حضرت پدرم از من ار مغانی لطیفه درخواست کرد نکت غریب غریب که استحضار
کرده بودم من اولها الی آخر ما فرو خواندم تبصرا آنکه بسبب ذوقها و حالها حضرت
پدرم را بهینها مشغولی نیست و من درین فنون عدیم المثلیم فی الحال مولانا مجموع آن
نکته را کماکان اعاده کرده بیانها فرمود که همگان حیران آن مانند و باز نکتهای
قلوب چذانی و لائل و انحصارات فرمود که در بیان نگنجد و پنجتن در میان آن

ظاہر سخن را در باطن آن سخت معانی غریب میفرمود لغزها را بر خاست و من چاره چاک زد
 و قدم مبارکش غلطان شدم چنانکه تمام علما حیرت نموده تحسینها دادند و از ان
 فطانت و فرست متعجب ماندند **چپستان** سلطان ولد فرمود که در عقوان جوانی
 در حضرت و الدم در مدرسه فستحی از هدایه درس میخواندم و آن نقل را چون با تمام میر
 و الدم اعاده میکرد و روان میخواند اما عبارت دیگر و طرز عجب معنی غریب میفرمود اما
 همان بود که بود و همگان از قدرت او و نور محافظه دلایت تعجب ماندند **چپستان**
 جلای شمس الدین ولد مدرس روایت کرد که روزی جماعت از اصحاب بود اع خداوند گاه
 آمده بودند که بسفری روند فرمود که اخوانی اخوانی لا تکنونافی قید و فزیلة
 و لکن کونافی قیدان ینفخ قلوبکم بعد از آن فرمود که ہدیگر را دوست دارید کہ دشمنان
 در کین اند **چپستان** از صناید بہترین اصحاب منقولست کہ از نواب پروانہ بزرگ
 غلامی عظیم واقع شدہ بود و کا قہ افاضل و شیوخ کبار و امرای مختار آنجا بگاہ حاضر
 آمدہ بودند تا وقت نماز شام حضرت مولانا در معانی و وقایق گرم شدہ بود با
 تمام التماس نمودند کہ خداوند کار امامتی کند فرمود کہ ما مردم ابدالیم بہر جایی کہ باشد
 می نشینیم و می خیریم امامی را ارباب تصوف و تکلیف لایق اند بخدمت شیخ صدر الدین
 رحمۃ اللہ علیہ اشارت کرد تا امام جماعت کرد و بدو اقتدا کردہ فرمود **مَنْ صَلَّى خَلْفَ سَائِمِ
 نَبِيِّ كَانَتْ مَخْلُوفَاتِهِ تَوَاضَعُ** و بتصویر تمام بخدمت می نمید منتقل
 روزی خدمت فخر الدین بحضرت سلطان ولد لایبہا کردہ الحاح عظیم مینمود تا حضرت
 مولانا بوی نصیحت دہد و معانی فرماید از اول روز تا چاشت سلطان مراقبشستہ بود
 اصلاً بکلام مشغول نشد و دہدم **اللَّهِ الْكَبِيرُ اللَّهُ كَبِيرٌ** میفرمود و چون صبا بہ

حضرت سلطان ولد سر نہادہ و از ان حال سوال کرد فرمود کہ بغایت بی درد و دست نمان
 و ہشیار جانست و از عالم معنی پنجبر اصلاً ذرّہ اور اک ندارد با کہ گویم و چہ گویم
 با کہ گویم چون ندارد گوش جان بہر گوش ستای امیر این خوش بیان
 ہمانا کہ ضمائر شما و بدم مرا می خلید و عروسان حرم حقایق اندرون بر می گزختند از
 نامحرمی و فرمود کہ شاعری روزی بفرنگ نظم خود مشغول گشتہ بود از ناگاہ در اور استگانی
 بشتاب بیرون دوید کسی را ندید تا سہ نوبت عاجز شد گفت چون کس را نمی یابم کہ
 سخن گویم با کہ گویم و از مہمات خود نیز می مانم اما عاقبتش مجبور گردید، همچنان روزی
 اصحاب با سر ہم جمع شدہ بودند و حضرت مولانا در شرح استغفار و تقاضای معافی
 میفرمود گفت ہر کہ از یاران ما بخواستن دنیاوی کف کشاید ما از وی اعراض ^{خواہیم}
 کردن چہ ما درخواست را بیاران خود بر بستہ ایم سخن نعلمانان لفظی و ما نعلمانان ^{خدا}
 گفت پیغمبر کہ جنت از آلہ پد گریہی خواہی ز کس چیزے نخواہد و ز نحوہی
 من کفیل مرتزابد جنت الما و او دیدار خدا ہے، **بچستان** منقول است کہ روز
 یکے سوال کرد کہ شبش کشتن گناہ است فرمود کہ چون دست را بشوی آن گناہ
 زایل شود **حکایت** ہچنان از یاران صحبت و اقران قربت منقول است
 کہ خدمت خواجہ مجد الدین مراغی را کینزکی رومی بود کہ پیوستہ حضرت مولانا اور
 صدیقہ گفتے ہمانا کہ آن کینزک د بدم کرامات میگفت کہ نور بند دیدم نور سبز دیدم
 نور سفید دیدم نور سیاہ دیدم فلان فرشتہ را مشاہدہ کردم روح فلان ولی
 دیا بنی بمن جلوہ کرد خواجہ مجد الدین بد دل میشد کہ در لجا کینزکان خانہ صوفیہ
 می بینند و با بیج نمی بینم و غیرتے میگرد روزی بحضرت مولانا رسید بخوابتے

از ان حکایت روایتی کند فرمود آری نوز در سواد دیدگان است بعضی را بتفریح نشان
 مبتلا کنند باز بعضی را بصمت نگاه میدارند تا بر معشوق حرم برند اگر او را در راه
 بخوبان بیرونی مشغول کنند او را بهر شادی بگرد خاتون خانگی مستور از خوب
 محتجب شود همچنان حق تعالی بهر که در سوی کشا دو تجلی کرد و غیبی بدو نمودند بدان
 حال مبتلا شد و اینجا فرودماند چنانکه با اعظم شانی و غیره و بعضی را چندان که کوشند
 و جوشند و خروشد هیچ نمایند تا بغایت رُویت خاص مخصوص شود و از مقربان ^{فرز}
 گردد و مجدالدین سر نهاد و یاران را سماع کرد و شورهای عظیم کرد و شکر آنها بجد ^{گذراند}
 همچنان از محققان اصحاب منقولست که در دور افلاطون حکیم راهی بود و
 فنون عظیم و سالخورد و چندانکه اصحاب بخایگاه برسم تفریح رفتندی و انواع خدمات
 کرده و اعتقاد نمودند و حضرت جلی عارف را بغایت دوست میداشت
 روزی اصحاب کرام از سبب اعتقاد او پرسیدند که مولانا را چون دیدی و چگونه
 دانستی گفت شما و آنچه داینده بود از او کرامات بجد و معجزات بسیار دید دام
 بنده مخلص گشته ام و سر انبیای ماضی را که انجیل و صحف ایشان خوانده بودم به
 و زوات مبارک او مشاهده کرده ام و بحقیقت حقیقت او ایمان آورد همچنان
 روزی این جایگاه تشریف داده بود و قرب چهل روز خلوتی خلوت کرده
 چون بیرون آمد و من مبارکش را گرفتم گفتم حق تعالی در قان ^{بهر}
 که ^{کلان} ^{منکم} ^{لا} ^{آد} ^{ها} ^{چون} ^{بالتفاق} ^{همه} ^{رو} ^{در} ^{آتش} ^{خوانده} ^{بیر} ^{دین} ^{سلام}
 بروین ما چه بر چه است و این چون خواهد بودن همانا که بیچ نفرمود بعد از لحظه شایسته
 کرده بسوی شهر روان شد و من در عقب آن بزرگ آهسته آهسته می رفتم از آنجا

در کنار شهر بر قزنی درآمد و قزن را خباز بر فروخت بود همانا که پلویں سپاه مرا بگرفت
و در میان فرجی خود کرده و قزن انداخت و ساعتی مراقب نشست و دیدم که دو دو
عظیم بر آمد کسی را مجال مقال نبود بعد از آن فرمود که نظر کن و دیدم که خباز فرجی مبارک
با بیرون آورده بحضرت خداوندگار پویشا نیده بغایت مصفا و پاکیزه و بیابان
من از کی باز سوخت و ناچیز گشته فرمود که ما چنین در آیم و شما چنان فی الحال
بناوم و مرید شدم بچپان منقولست که کالبون نقاشی و عین الدوله در
نقاشان رومی بودند در آن صنعت بنظیر و مرید حضرت مولانا شده بودند مگر کمال
حکایت کرد که در استنبول در لوجی صورت مریم و عیسی را نگاشته اند که چنان
مریم و عیسی بمیل است از اطراف عالم نقاشان جهان آمده مثل آن تصویر ترا
کردن همانا که عین الدوله در بوس آن صورت در پیش گرفت در آن دیر بزرگ
در استنبول سالی مجاورت نمود و در میان آن مقام را خدمات کرده شبی در وقت
یافت لوح آن صورت را در بغل کرده روانه شد چون بقونیه رسید زیارت مولانا
مشرف گشته فرمود که کجا بودی حکایت لوح را گماکان باز گفت فرمود تا
تا آن لوح روح افزا را تفرج کنیم همانا که در غایت خوبی و لطافت بود بعد از تو
فرمود که این دو صورت خوب از تو شکایت عظیم میکنند که در محبت رست نیست
و عاشق دروغ است گفت چگونه گفت ایشان میگویند که ما هرگز خواب خور
نداریم قایم اللیل و صائم النهار ایم و عین الدوله ما را گذاشته شب خواب میکنند
و روز میخورد و اصلا در موفق ما نیست عین الدوله گفت ایشانرا قطعاً خواب
خور مجال است سخن گفتار نیست و نقش بیجا نند فرمود که تو نقش ما جانی و چندان

صنایع داری و ساختہ نقاشی کہ عالم و آدم بانی الارض و السماء و شکاراوست روا باشد
کہ اورا بگزارى و خود را عاشق نقش بیجان بمعنی کنی ازان صورت بخیر چه حاصل شود
و ترا چه فائده رسد فی الحال توبہ کرد و سر نہاد و مسلمان شد و بچپستان از خدمت
قدوۃ الاخوان شیخ محمود صاحب قرآن منقولست کہ معتبر خواجہ فرمود اورا تا زین فرزند
بعشق تمام از پدر خود التماس نمود کہ اورا مرید مولانا کند و پدرش دانما منع می شد
عاقبت حج عظیم ساخته حضرت مولانا موی آن فرزند را برگرفت مگر کہ خواجہ از حجاب
شیخ اوحدا لدین بود مخفی در گوش شیخ اوحدا لدین گفتہ باشد کہ عجبا این سپہ من
بعل خود بخدا خواهد رسیدن یا مولانا ش بخدا خواهد رسانیدن و چون شیخ اوحدا لدین
از جملہ عاشقان مخلص مولانا بود جواب داد کہ درین باب هیچ گوی در حال حضرت مولانا
فرمود کہ ہمان ما بگوید کہ غمی نیست واللہ واللہ آن فرزند اول بخدا رسیدہ آنجا
من شد تا جذبہ عنایت اورا کشید بسوی ماند و دید شیخ اوحدا لدین نعرہ بزود جا
چاک زودہ سماع عظیم شد گویند مردی بود کرم و وصاحب دل پیوستہ بر در خداوند
آمدی و طلب غزلیات نو کردی فرمود کہ در راکشا ندی و در خلوت با او مصاحبت
کردی بچپستان در نقل مولانا شیخ اوحدا لدین برہنہ گشتہ و فریاد ہا میکرد و می زار
و میگفت ای عزیزای عزیز چون آمدی چون آمدی و چون رفتی کہ بچپس ترا شناخت
و این بیت را میگفت س
در جهان آمدہ روزی س
ان چنان زود برون شد کہ ندانیم کہ بود بچپستان آن خواجہ با اہل بیابان
نمودند بچپستان ہم از منقولست کہ در خان صاحب ہسپتانی فاحش
زنی بود بجایت جمیلہ و اورا کنیزگان بسیار در کار بودند ہانا کہ حضرت مولانا روز

آنجا میگذاشت آن عورت پیش دویده سر نهاد و در پای خداوندگار افتاد و تضرع
 و شکستگی مینمود فرمود که رابعه رابعه کنیزگان او را خبر شد بیکبار بیرون آمده سر در
 قدم او نهادند فرمود که زهی پهلوانان زهی پهلوانان که اگر بارگشتی شما نمودی پسندین
 نفوس تو آینه اماره را که مغلوب کردی و عفت عقیقه زنان کجا پیدا شدی همانا که از بزرگان
 زمانه گفته باشد که اینچنین بزرگی با اصحاب خرابات چندین پرداختن و ایشان را
 با انواع نواختن چه می ندارد فرمود که حالیا او در یک رنگ میرود و خود را چنانکه هست
 بی رزق مینماید اگر مردی تو چنان شود و از دورنگی بیرون آتا ظاهر تو هم رنگ باطن شود
 و اگر باطن و ظاهر تو یکسان نشود باطل شود و عاقل گردد و عاقبت الامر آن خان
 جمیل رابعه و ارتوبه کرده کنیزگان خود را آزاد کرد و خانه اش را بیجا فرمود و از بنکته
 شد و دولت آخرت بدست آورده ارادت آورده و بسیار بندگی با نمودند
پیمان منقولست که در دروازه آقصر اضریبری بود و شنضمیر روزی
 برای عشق مولانا نانی میخواست و خدمت انجی جوانان فرزند انجی قیصر حاضر بود از
 ناگاه حضرت مولانا رسیده میان بنده خود را بدان ضریر انداخت و بگذشت
 انجی اشارت فرمود که صد درم بستان و آن میان بند را در میان ما بند رضی نشد
 گفت اگر تیرار دیناریدی که من نمیدهم همچنان بگردن خود بسته بگو خواهم بگردن و
 و آنشب همیشه نالهها میکرد و میگفت خداوند بحق آن میانی که این میان بند که در میان
 او بود از بند این جهان آزاو کن تا سبکبار شوم و جانم بستان که از بند جهان جهان
 شوم در وقت صبح آواز برآمد که فلان ضریر از قید حیات نجات یافته غرق حیات
 ابدی گشت و خدمت انجی جوان بی نیاز تمام میان بند را در میان جان بسته تجمیر

و اورا بتعظیم عظیم بیرون آورده نالابد اورا تمام کرد و رسم غرار اچا آورده اورا دفن کرد
 حکایت پچنان سلطان الخلفای دهر سام الحق و الدین قدس اللہ سرہ العزیز
 چنان روایت کرد کہ روزی حضرت شیخ قدس اللہ لطیفہ نجائے مآئد و تنہا نجائے ما
 درآمده ده شبانه روزی اصلا افطار نہ کرد و در ہار فرمود بستن و روز ہار را اگر
 و چند دستہ کاغذ بغدادی حاضر کردم ہمانا کہ بمعنا کی علم لاتی شروع فرمود بربی فارسی
 ہر چہ املا فرمود ہشتم با و از بلند نسخ کردہ را طبق طبق میخواندم و می ہنادم چون
 تمام کردم فرمود کہ تنور را آتش گردند قریب صد طبق را ورق ورق بر میگرفت و در
 می اندخت و می گفت اَلَا اِلٰی اللّٰهِ تَصِيْرُهَا مُؤَدَّوْنَ و چون آتش شعلہا می فروخت ہستم
 میکرد کہ از غیب لغیب آمدند و باز بغیب بی عیب میروند جلی فرمود کہ جہت تبرک بخوانم
 و رقی چند پہان کہم حضرت شیخ فرمود کہ نے نے نشاید از انکہ ابکار این اسرار لایق استماع
 اخبار این دیار نیست و استماع این کلمات را ارواح خواص حضرت مستعد گشتہ اند و انہا
 ندای روحانیت ایشان است **س** سخنم چو روشنست من اگر سخن نگویم ملک گسہ
 گوید کہ بگویمش چرالی **۴** و زانجا بیرون آمدہ بجام ریزد اورا آمد و با فوجی و دستا مبارک
 از سوراخ خزینہ در آب جوشان فرود رفت چون ہفت شبانہ روزی در آنجا بود و
 روز ہستم سر از خزینہ بیرون کرد و سر آغا فرمود **س** باز آمدم چون عید تو آید
 بشکنم **۵** و دین پرچ مردم خار و را چکال و دندان بشکنم **۶** و دندان
 گردند بعد از گام خزان ایوی **۷** سہ خود روان شد **۸** و در کتب
پچنان انروز اصحاب روایت کردند کہ روزی حضرت سید
 حلبی سام الدین بود و آنروز از حد بیرون یاران ذہ تھا و سما عبا و شو اگر

از ناگاہ حضرت مولانا فرمود کہ یاران میخواہم کہ خانقاہ ضیاء الدین ازان حلبی با باشد
 علی الصبح صحابہ از شہر رسیدند خبر دادند کہ شیخ خانقاہ ضیاء الدین در گذشت و بر
 سارہا صلواتی زنند و او را ہرگز ستمی و المی نبود گویند آن درویش مردی بود ہوش
 متیز و باہم از عرض محب غرض و عرض یاران چیز باگفتی و طعنہ زد می از شومی طعنہ
 زبان خود بطعن سنان اہل جنان مطعون گشتہ گشتہ شد بعد از روز سیوم فرمود
 کہ حضرت حلبی را در ان خانقاہ شیخ کردند و اجلاس عظیم شد و آن روز این بیت
 را تقریر میفرمودہ **بیت** ای بر سر گنج و دزد گدائی مردہ بگر سنت ہمیشہ در طعم
 خورد و بہ یعنی همچون حمی کہ شکم بر آب باشد لب او خشک بود اما اگر چہ آفتاب بر سحر
 سبت می تابد و او را از گرم خود گرم میگرداند اما چون آفتاب غروب میکند بر اقرار او
 سردی شود ہمانا کہ آفتاب حکمت اولیا نیز در حال منکران و بدولان ہمین عمل میکنند

بس کلام پاک در دلہا سے کور | **۰** می نیاید سیر و دنا اصل نور

و جماعتی آنجا بگاہ از اہل انکار حاضر بودند ایقا و نمودہ زنا را بریدند و مرید مخلص شدند
حکایت همچنان خدمت ملک المدرسین زبدا المتاخرین بحر المعقول و المنقول
 الجامع بین الفروع و الاصول مولانا زین الملہ و الدین عبد المومن التوقانی
 رحمۃ اللہ علیہ کہ استاد اکابر علوم و نادر مالک روم بود و اورانغان ثانی و عمان
 سہانی خواندندی و در تقوی و علم تقوی ابو یوسف دوم بود و این بندہ ہم از شاگردان
 کثیر دست روزی در حج علیا از توقان در مدرسہ معین الدین پروانہ تہذیب اللہ بظرفانہ
 روایت کرد کہ در زمان حضرت مولانا من در قویہ مقید مولانا شمس الدین ہارونی
 بودم در مدرسہ جلال الدین رطانی رحمہ اللہ همچنان روزی جماعت فضلا در خدمت

شمس الدین یاروینی از بزرگی نسبت جلالت حسب اخلاق محمدی و کرامات مولانا حکایت
 میگردند و او بصدق تمام تصدیق میکرد و تحسین میداد و میگفت و دیگران میگفتند و
 در دل ترددی افتاد که اینچنین بزرگه و بادشاهی و عالمی چرا برقص و سماع مشروع
 میکند و خلافت شرع را جایز میدارد و این طریقت در امور شریعت نامشروع است
 و من هرگز این خطرات را بر زبان نیاوردم که شمس الدین یاروینی نیز از طرفی رسید
 فی الحال بنسب و دستبوس مولانا کرد و من بنده نیز همان کردم که مدرس کرده بود
 دیدم که حضرت مولانا روی مبارک سومی من کرده فرمود که مولانا زین الدین در شرع
 مسله هست و دانم که خوانده که در حالت خطرار و محضه هلاک آدمی را تناول مژدار و چیز
 حرام حلال میشود و جائز و اشسته اند و مبلح دیده از برای بقای نفس انسانی تا بکنی
 هلاک نشود و برای مصلحت دین و تمعینی بنزد علما ثابت شده است اکنون مرزبان
 را هم حالتی و ضرورتی هست که بمشایبه محضه استقامت و دفع آن خبر سماع و غیر
 و تواجد و اصوات اغانی نیست و الا از غایت هدایت تجلیات الوار جلال حق و وجود
 مبارک اولیا گذاختی و ناچیز گشته چنانکه وجودتخ و در مقابل آفتاب نمود
 آن روح جسده آفتاب از برف یکدم در کشد و اشارت کلینی ما حمرا من جهت آینه
 و مغذ و دار که ما را آن محضه عظیم و عطش الیم هلاک شد و است و این حرام
 و تلخی به از شیرینی و کفری به از ایمانی دین عاشقان خود کرد و ایم برین
 ازان نالم که میدانی که کشاکشهاست در جانم کشید و گیت میدانم در این
 یا سایم و لیکن نیست مکانم به همانا که در ابات عاشقان عمارت پذیر نیست در مہارت
 بیان نمی گنجد آن علم که در درسه حاصل کردی کاری گشت و عشق کاری که هست

حالات و مشایخ و سماع و در این کتاب

درین الدین گفت که از صحبت مولانا برین چنان حالتی طاری شد که تا چه وقت بخیر و نیک بود
 بود و چون بخود آمد هم سر بر قدم مبارکش نهاد و متعجباً کرد و با اخلاص تمام در مجلس
 محبت سماع شد و طبع کمالی غنای جان من شد تا آنکه علماء آفرینا کرد و اعفتا و عثمان
 که در هزارت در محبت ان خدمت شمس الدین ابن المدرس و سعید الا و با مولانا
 نور الدین و یو و دست چنان راه است کرد که دران زبان جماعتی از علماء شریف و تخریم
 را با خیر با سگفتند و سماع را با یکدیگر و زنده حضرت مولانا رسید فرمود که این سوره
 میگویند و الحمد لله و الحمد لله بر سر گوشه عثمان را با خواستند زود بعد از وفات حضرتش
 گریه ران در سب ران تویید و طبع پرورنده از ناگاه یاران تنظیم یاران را در سماع
 کنان بگوشه قاضی سراج الدین رحمه الله علیه و آله سماع عظیم کرده و آن حکایت را
 یاد کرده است و در انصافها و از انچه در خدمت مالک ادب الفضلا
 مولانا صلاح الدین سلمی رحمه الله علیه روایت چنان کرد که روزی حضرت سلطان شد
 فرمود که خدمت مولانا می بزرگ است من الله سرور العزیز بحضرت و اللهم در آخر وقت وصیت
 فرمود که خداوند کارم جلال الدین محمد اینک بحضرت الله میروم و بلازم انوار ذات حق
 خواهم بود و ما در فایم سحری ذات رویم بر رفتن ما و هند یاران صلوات و هانا هنیان
 عالم غیب و قاصدان ملا اعلی پیوسته اجازة اخلاق را بارواح میرسانند تا در چه حالند
 و بچه مشغولند الله الله ان چنان باش و دوران کوش که من دران حضرت شادان
 و سر قواز باشم نه آنکه از سر تشویر سر در پیش فگنم و نخل کروم و این وصیت را بچون
 حلقه زرین در گوش فگن حدیثا حسنا ذکره و انما الناس احادیث و همچنان کرد که فرموده
 بود و اشارت کرده و صد هزار چندان عاقبت الامر کمال حال بجای رسید که فرموده بود

تو دلاچان شدستی ز خرابی و زستی سخن بد رنگوی بوسی بسرداری
 همچنان از کرامت صحاب منقول است که خدمت بهاء الدین بحری در آب گرم بخورد
 عظیم شد و بود چنانکه بکلی از و امید حیات بریدند حضرت مولانا فرمود که همچنان با جام
 خوابش برداشته بجام آب گرم بروند و در عوض دغدغی چندانی در میان آب گرم
 غوطه داد که در شمار نیاید و تمام پاران بخود گشته از مذکور دست کشیدند و در حیرت افتادند
 که در میان معالجه غریب هیچ طبیب بسبب کسی را ندیده است و کسی ندیده است و کسی مجال
 دم زدن نبود مگر فرزندش صلاح فریاد بر آورد حضرت مولانا بدست مبارک خود بهاء الدین
 را از آب بیرون آورد فرمود تا لحظه آسایش کند همانا که چون برخاست طعام خواست
 و شفا می عاجل حاصل گشته روانه شد تو شفا می چو بیانی خوش رونمایی پس
 بیخ گزیند نمایند قفارا بهر همچنان از آن قدرت و نصرت عظیم صد هزار مرد
 متکبر با قرار آمد و مرید و مؤمن شدند و بهشتی گشتند و همچنان منقول است که
 که روزی در صفت بد گوهران منکر معانی میگفت فرمود که مگر عقرب در کنار جوی گشت میکرد
 از ناگاه سنگ پشتی بسوی عقرب باید که در چه کاری گفت چاره میخواهم آن سوی جویم
 گذرمت که مرا قوم و فرزندان سوا ند سنگ پشت گفت بیانا که زانم حکم شفقت و غیب
 نوازی عقرب را چون خویشان اقرب بر پشت گرفت و بر روی آب روانه شد چون
 در میان جوی رسید عقرب را هوس نیش زدن شد بر پشت سنگ پشت
 پرسید که چه میکنی گفت بنز نامی میکنم تو گرم خود نمود و بریش من مریه بناوی من بر تو
 نیش میزنم و بر تو مهربانی من همین است همان لحظه سنگ پشت غوطه خورد و عقرب بانگ
 بجهنم پیوست و این بیت فرمود **الا اقتلوا النفس الحیثه و بادروا بالذکر کوا**

حیدر فہمی عقبہ در جاہل ارباب تو نماید ہمدلی و عاقبت زحمت ز نذر جاہلی و مہربانہ مہر خرس
 یقین ہو کین او مہرست و مہر اوست کین بہر چہ چنان منقولست کہ روزی خدمت
 جلال الدین مستوفی رحمۃ اللہ علیہ ولیمہ عظیمہ ساختہ بود و تمام اکابر را خواندہ چون خوان
 بیندخت و صلائی افطار طعام کردند ہر یکی بر غیت تمام داشت ہتھی صداق بلوت مشغول
 شد نہ ہانا کہ حضرت مولانا افطار نکرد و التفات نمود مستوفی سری بہا و الحاج میکرد و خدا
 تمہید عذر فرمود کہ سعدہ ماتومی عنیف شدہ است و بدان جانور لاغر پشت ریش کشتہ را مینما
 کہ در وقت پالان نہاون نالان و منحنی شود و تحمل آن بار ندارد چہ اگر کوفتہ نگشتی کوفتہ چند
 خورہ شدی مستوفی بچارہ گرمان گشتہ بند گیا کردہ بندہ و مرید شد و بیاران اشراف
 فخر مشرف گردانیدہ و آن روز سہ ہزار و سیم بقوالان انعام داد چہ چنان منقولست
 کہ روزی جماعتی از اصحاب جدل ارباب جیل سوال کردند کہ حق تعالی از کتم عدم وجود
 مبارک حضرت آدم علیہ السلام الظہور آورد عوار آب و گل ترکیبش کرد کہ خمرت طینت
 آدم بیدی اربعین صبحاً عجلاً و آن آب گل او گاہ آمیختہ ہو یا نہ فرمود کہ در قرآن مجید
 خلق الانسان من صلصال کافحار معیش فرمودہ است آب گل مضمون باشد و در آن آب گل
 گاہی آمیختہ بودی پاشہتا من کفیندی و ہر دو پاشہتا خود را باز نمودی کہ از آب عنو
 در بخدان رنج و ریاضت سماع شکافہا شدہ بود ہمشان ازان جواب شافی و لطفانی
 حیران ماندہ با خلاص تمام بندہ و مرید شدند و بدان علم حلی و علم جلی انصافا دادند و چنان
 اولاد مدرس حلبی شمس الدین ویدالدین رحمہما اللہ حکایت چنان کردند کہ در اول وقت
 کہ مرید حضرت مولانا شدیم از ہیبت او و ہشت عظیم بر ما غالب گشتہ مجال حرکت نہ داشتیم
 و در حجرہ مبارک نشروی گشتہ می سوختیم مگر بہت خداوندگار بر بام مدرسہ خوابگاہی ختم نمود

و بجز کرده بمانا که شبی از سر روزن با سر مبارک فرو کرد که بیالایتند که درین زیر سقف خفتن گرامی
 و کسلی می آورد بهتر آن باشد که سفت سهاوات تفرج کنان بخواب روند چون برام آمیم
 دیدیم که بدین مبارک خود خاک لطیف پر گرد و بیاورد و در کنار برام فرو نخت و گفت برای ^{خود}
 بایست شود تا شمار بر فرزند نخت نشود و از فور این نخت ما طاقت صبر نماند بخود شدیم
 دیدیم که خداوندگار سر بار بر سر زانو نهاد و در نخت میفرمود و بوسها پیدا و نختی شدت
 شایانه دلاری پرانه و بنده نوازی و هرید پروری و کمال متابعت محمی چنانکه **فرمود**

بسیار آگه تو از ما دران ایامی	پراوری پدیری مادی دل آرامی
بنام خوب تو هرده تر گور خیزد	گزارت نیست برادر چنین نکو نامی

مروست که روزی ^{خدمت} عین الدین پروانه زیارت آمد بود و اجازت خواست که با
 شرف سلطان العلماء قدس اندر وجه العزیز قبه نادر طاقی غریب بنیاد گشت مولانا فرمود که اگر
 از قبه افلاک نخواهد بود پس برین طاق مینابستد کن و مختصا فرما قاری باش سر نهاد
 و خدمات نمود **چنان** از احباب عظام منقولست که خدمت خواجہ شمس الدین بواسطه
 رحمة الله علیه از جمله مریدان قربت یافت بود و از ارباب قباب ما به شده و اوقات تجرع
 تعبیا میل کرده و در حالت مستی معیبات و کرامات گشتی مگر روزی بحینان مست طاق
 برخاست بحضرت مولانا آمد از شمع ^{شاید} نقل و غیره التماس نمود و بجد گرفت و فرمود
 که او را در حجره کرده شمع پیشل و نهادند و خاتون زکورا شاهدت او گردانید و در آن
 تنها کرده اند اجازات سکر چون بخود آمد و بدرسه یافت و خانه اش را در پهلوش نشسته دید
 از او پرسید که این چه حالت است چنانکه واقع شده بود وزن بازگفت فریاد کنان بر خاست
 و جامه ها بر خود چاک زده خاک بر سر میگردد و اشکهای خونین میرنجت حضرت مولانا که

و کما گرفت دلدار پیا فرمود و برو بخشود و همان ساعت سرور قدم خداوندگار نهاد و از سر
 آن سر برخواست و توبه نصوح کرده چندانکه زنده بود دیگر طعام روز نخورد **مچپان** روز
 در معرفت فرمود که حق تعالی میفرمود که من نیاز بندگان را چندان دوست میدارم که اگر
 بندگان من مسکنت و نذلت ننمود می و تصرع نکردند می نیاز از ایشان می بردم و من بخود
 خود پیشان نیاز مندی ننمودم اما حضرت بے نیاز نیازندان را دوست میدارم **مچپان**
 در ویشے را گفتند که ترک نیاز چرا کردی گفت چندان نیاز نمودم که بی نیاز گشتم نیاز منزل آخرت
 است پیوسته نیاز نیاز را دوست میدارم **س** زیر گفت مرا عشق من تبس لازم
 همه نیاز شو آن لحظه که ناز شوم چون ناز را بگذار می همه نیاز شوی به من ناز برای تو خود را همه
 نیاز کنم **مچپان** اعزه اصحاب که مقربان جناب آنحضرت بودند چنان روایت کردند که
 غرّه ماه مبارک رمضان شد و بو و از ناگاه حضرت مولانا از میان یاران ناپدید شد
 چندانکه در جایهای معین طلب کردند کسی نشان نداد و یاران فوج فوج سوسو میخواستند
 اصلا مقامش معلوم گشت و همگان سوار گشته جستند هیچ جا نیافتند درین حالت حیران
 مانند مگر در باغچه مدرس بجای آبی که بود در آمده پوسفت و از متکلف گشته است و فرود کشیده
 و چکپی را خبری نماند که روز عید مبارک که اصحاب بلول و ما تم زده نشسته بودند که میرود
 آمد مدرس خرامید غریب از بهشاد و عاشقان برخاسته شاد پیا کردند و سماع شروع فرمود
 این غزل را از سر آغاز کرد که **س** باز آمدن نمی که ندیدش فلک بخواب
 آورد آتشی که نیرد هیچ آسب **س** الی آخره و اکابر شنیده جوق جوق زیارت
 حضرت مشرف می شدند **مچپان** خدمت ولی پنهانی گوهر بچرا مکانی مونسنا
 اختیاری الدین امام قدس سره روایت کرد که روزی حضرت مولانا باع طلی حسام الدین

میرفت تنها و بنده در پی آن سلطان آهسته آهسته ترمیر فتم و سوگندان عظیم می خیزد که
 بحق آن ذوالجلال والا کرام که بدین چشمهای ظالم خود میدیدم که حضرت مولانا گزی
 از زمین بالاتر بین السماء و الارض میرفت و من بهوش گشته افتادم و ام چون بختتم
 خداوند گیاره خود رفت بود روزی در خدمتش بودم بگوش من گفت که کم از مرغی
 نتوان بود و خصوصاً که مرغان عرشی و گفت سه مرغ باغ ملکوتیم نیم از عالم خاک
 دو سه روزی نفس ساخته اند از بد نم به چپشان مگر روزی بعضی از یاران فقیر
 از قلت منال و کلت حال شکایت میکردند فرمود که در زمان مصطفی صلی الله علیه و سلم
 قحط عظیم شده بود و از صحابه یکی را ندی آورد جو بود بر حضرت رسول الله صلی الله علیه و سلم
 تشنجه میزد که درین ایام گرانی غله چه خواهیم کردن فرمود که آن آرد را بفروش و توکل کن
 بحکم اشارت نبوی بردوش گرفت میان اصحاب فریاد میکرد که کی من آرد جو را که
 بحکام مشتری نشد و غیبت نکردند یکی میگفت که یکما به قوت دارم آن بمن قوت
 دیگری میگفت که من فرد روز و طعام دارم صحابه دیگر گفت که فرد روز و طعام هست
 چون هیچ مانند رزاق حاضر است تا حدی که درویشی گفت که مرا قوت هست که شب فردا
 ذخیره نمی باید بچپشان حضرت رسول الله صلی الله علیه و سلم تصرف نمود و چون
 راقوت توکل بخشیده بود که اصلاً غم قوت نداشتند و علم در سلوک ملوک و سادات
 بانا که آن صحابی عزیز خجالتی حضرت رسول الله صلی الله علیه و سلم
 هست و هنوز شکایتی میکنی روان باشد و آنرا حق تعالی نپسندد و حال آنکه
 و توکل نمود و بقوت روحانی موی گشت است بین توکل که با توکل
 رزق تو بر تو عاشق تر است اگر تو کلماتی نیاید بر دست و در پیشانی

توننه زان نازنیسان عزیزه که ترا دارند بی جوزه و موینه یاران شکر با کرده شتخفا نمودند
 و فارغ شدند همچنان روزی فرمود که مردم عاقل چندانی زحمات کشیدند و نجبا
 بچردیدند تا سیم وزر را از خاک و سنگ بیرون کشیدند و بعالم آوردند تا خلائق منفعت
 گیرند همانا که این مدخلان ناکس بازگونه سبها میکنند تا سیم وزر را در خاک پنهان کنند
 تا کسی از آنجا فائده نگیرد و عاقبت همشان عبور و بیخوار خواهند رفتن و آن مال مرده و ریگ
 خواهد ماندن عاقبت تو رفت خواهی ناتمام به کار بایت استردن تو خام به از
 خرج از جمع آری زر چو ریگ به تو بمیری و آن بماند مرده ریگ به همچنان روزی فرمود
 که مردی آنست که خاک را از کذا ما مردی آن نیست که زر را خاک کنند و تدا لجه که در هر دو
 حال بپلوانیم به پیش مردی زحق آموختیم به پهلوان عشق و یار احمدیم به
 همچنان روزی بخدمت پروانه عذری میخواست که گشتی وجود در پیش و بحر
 تصرف حق بکرم خود نیست به تجری الریح به لا تشقیه به السفن و الله غالب
 علی الصده به هر که نور چهره یفعل الله ما یشاء را مطالعه کند هیچ اعتراضی در نهاد او نماند
 و بر همه خلائق مرحمت نماید و همچنان نیکی که برای رضاء الله بود خالصا لوجه الله بود
 به از نور آفتاب بود و ما هتاب و استخوان محسن در گور رود اما نور در زیر گور ترود و یاز
 اینک نور آفتاب را در گور کن باز بر آید و فرو نماند این سخن پایان ندارد یعنی نیکی
 بیکان همچنان است اگر چه نیک مرد در گور رود اما نور احسان او تابش نام نیک
 تا ابد در خشان باشد و الخیر کالشمس لا یخفی لایبدا و این کلمات ترکیب ایشان
 پروانه سر نهاد و برخاست و یاران را بنیدگها نمود همچنان منقولست که بعد از
 انتقال حضرت مولانا روح الله ستره جماعته از فقهای متعصب و زاهدان مسم

پیش پروانہ غلو کردند کہ سماع لہستہ حرام است سلمنا کہ مولانا در زمان خود میگرد و او را
 مسلم بود و الحال اصحاب اورا نرسد کہ بحد گیرند و پیش برندان بدعت را و منع این چنین
 بدعت بے توجیہ از جملہ واجبات است و درین باب سعی جمیل کردن بر شما از لوازم است
 پروانہ پر خاست و بخدمت شیخ صدرالدین رفتہ این قضیہ را باز گفت و آن روز تمام
 اکابر قونین در آن مقام حاضر بودند شیخ فرمود کہ اگر از من قبول میکنی و بقول درویشان
 اعتماد داری و در شان مولانا اعتقاد تو را نسخ است اللہ درین باب بیچ نوع
 مدخلی مکن و چیزے مگویی و بسنخان صاحب اغراض و میان اغراض مناکہ انہم بنوعی از
 اولیا اغراض کردند و آن نامبارک است و بچپشان بدعت اولیای حق ہما بہ سنت
 انبیای کرام است و حکمت آنرا ایشان دانند و ہر چہ از ایشان صادر شود بی اشارت
 قادیست چنانکہ گفت اند البداعۃ الحسنۃ الصادرة عن اکمل الاولیاء کالسنۃ الوارۃ
 علیہ الا نبیاء علیہم السلام و آن بود کہ پروانہ ازان فکر ت ناخوش نکرت نمودہ مستغفر شد
 و آن جماعت بمعنی کراہل دعوی بودہ متفرق گشتہ آن تفرقہ دیگر اجتماعی و جمعیتی منگشت
 بچپشان از کرام امام نقولست کہ روزی حرم مولانا قدسنا اللہ سرہ العزیز گفتہ باشد
 کہ حضرت خداوندگار را بیصد سال و ناچار صد سال عمر عزیز باشد تا بسی کہ عالم را پر حقانق
 پر معانی کند فرمود کہ چرا چرا ما فرعونیم نمردیم ما را ب عالم خاک چہ کارست تا خود ما را چہ خاک
 با آتش و توارست ہمانا کہ بہت خلاسی محبوبی چند درین زندان دنیا محبت کنی تا ہم
 کہ عنقریب بسوی جنت رجوع است سے عالم خاک از کجا کو ہر پاک از کجا ہ از چہ فرود
 آیم باز کنیم این چہ جا است ہ چہ اگر مصلحت حال این بیچارگان نبودی درین نشیمن خالی
 دے قرارے نکر دی و فرمودے ما از برای مصلحت و حبس دنیا آیم ہ من از کجا

صبر کجا مال کراوردیدہ ایم و ہجرت ان گویند کہ دران ایام نقل خواست فرمود و شبانہ روز
 کسی نکلت و ہم کسی اجمال گفتن نبود و حرم مولانا پیش آمدہ سہ ساد و از کیفیت آن انقباض
 باز پسید فرمود کہ در فکر کم چون خواهد بودن **س** بہ بین جانہای این شیران
 در شہ زاجل مرساں بہ کزان شیر اجل شیران نمی میرند الاخوان بہ فریاد از ہنہا و
 برآمدہ چند ساعتی لایققل گشتہ بود ہجرت ان دران روز ما در مدرسہ مبارک خود
 سیر میکرد و لغز میزد و آہہای عظیم میکرد و گھر خانہ گریہ بود پیش آمد و بزاری تمام بانگ
 و فریاد میکرد حضرت مولانا تبسم فرمود و گفت یہاں کہ این گریہ سکین چو میگردد گفتند
 گفت میگردد کہ شمار مبارکی وین ایام غرمت ملک بالاست بوطن اصلی میرود من بچارہ
 چہ خواہم کردن تمام ہاران فریاد کنان بیوش گشتند بعد از رحلت حضرتش ہفت
 شبانہ روزی آن گریہ آہ طعم نخورد و بمر و خدمت فرزند مولانا بلکہ خاتون اورا در کفن
 پیچیدہ و خون کشند و جوار تربت مبارک جہت یاران حلوائی ساختند ہجرت ان
 مشغولست کہ در آخر وقت حضرت خداوندگار را مبلغ پنجاہ عدد و بیمار و ام بود
 ہست فرمود کہ قراضہ چند بدان صاحب قرض دہند و از وی حلالی خواہند خداوند مال
 قبول نکرد و بخشید فرمود کہ **اللہم رب العالمین** کہ ازین عقبہ ہمناک رسیدم بخوان
 از حضرت جلی سام الدین قدس **السرہ العزیز منقولست** کہ روزی خدمت
 شیخ صدر الدین با آقا بردویشان بیادوت مولانا آمدہ بود تعلق عظیم نمودہ از ان
اللہم رب العالمین گفت **اللہم شفاک عاجلاً** معوج و رجاست باشد امیدست کہ صحت
 کلی رہ نماید و حضرت مولانا جان عالمیان ہست بعبتہا از زانی است فرمود کہ بعد از ان
 شفاک اللہ شفا را با و ہمانا کہ در میان عاشق و معشوق پیرانی از شر پیش نماندہ است

نمی خواهم که بیرون کشند و نور نور بویید **س** گفت لبش گرز شتر و شتر است
 اعتنا و بجای خوبتر است **س** شدیم عریان ز تن اواز خیال **س** میخرام در نیای
 الوصال **س** شیخ با اصحاب اشک بریزان گردید و روان شد حضرت مولانا این غزل
 از سر آغاز کرده میگفت و جمع اصحاب جامه و ران و نرنگان فریاد می کردند **س**

چه دانی تو که در باطن چه شایه نمیشین و ارم | اریخ زین من منکر که بای آهشین و ارم

الی آخره **س** ان **س** حضرت مولانا روزی مقربان و محرمان اجاب را
 صحیح کرده فرمود که از رفتن بیج ترسید و غمناک مشوید که نور منصور رضی الله عنه بعد
 از صد و پنجاه سال بروج فرید الدین عطار رحمه الله علیه تجلی کرد و در مشد او شد و حالتی
 که پیشین بر ما مرین با رسید و مرا یاد کنی پند ما من خود را بشما بنمایم در هر لباس که باشم و پیوسته
 شمارا بشنیم و شمار سعادت در غمیر شما بشنیم و من همان میگویم که حضرت سلطان ماسول الله
 علیه السلام فرموده است **س** اکمل الخیرة والسلام حیاتی بخیر اکبر و عاقبتی خیرکم معناه
 حیاتی للهدایة و مساتی للضایة **س** این جهان گویم که تو رهشان نماید و ان جهان
 گویم که تو رهشان نماید **س** ان اشکها خستند و فریادها میگردند و سرهای بنیادند
س چستان گویند وقتی که باواهب رحلت میفرمود حضرت کراخاتون نوجها میگردد و جامها را
 بر خود چاک می زد که ای نوز عالم و ای جان آدم و سر آن آدم مارا بکه نی سپاری **س** کجا
 نیروی فرمود که یعنی کجا میروم حقا که بیرون حلقه شمایست **س** کراخاتون **س** **س**
 خداوند گاریکی دیدم خواب بودم و ظهور کردن فرمود که اگر باشی همین باشم **س**

یکه جایست در عالم که ننگش آید از صورت | بپوشد صورت انسان ولی انسان من باشد

و باز فرمود که مارا در عالم و تعلق است یکی بشاویکی بدون و چون بنیادت بلکه فرمود و بشنیم

و عالم تجرید و توحید رومی نماید آن تعلق از آن شما خواهد بود و **مچپان** قدوة الاصحاب
 خداجوی خدادان سراج الدین مشنوی خوان رحمت اللہ علیہ چنان وایت کرد کہ روزی از
 حضرت مولانا سوال کردند کہ حضرت مصطفیٰ صلی اللہ علیہ وسلم فرمودہ است کہ ہزار سال در
 شکم زمین نباشم عجیب است است گفت آری رہت است و او فرمودہ است و ہمیشہ رہت گو
 بودہ است و این **مچپان** منقولست کہ در نفس آخرین حضرت مولانا بخد مت جلی
 حسام الدین اشارت فرمود کہ مرا بالای لحد نہ کہ من از ہمہ بیشتر خواہم برخاستن **مچپان** گویند کہ
 حضرت مولانا ہنوز صاحب فراش بود کہ ہفت شبانہ روز زلزکہ زمین شد و لرزہ زمین
 از حد گذشت و چندین خانہا و دیوار ہای باغات خراب شد و عالم در ہم رفت ہمانا کہ در
 ہفتین یاران فریاد ہا میگردند و از حق تعالی استمداد می طلبیدند فرمود کہ آری بیچارہ زمین لقمہ
 چرب میخواہد می بایدش داد بعد از آن اصحاب را وصیت فرمود و نیست صورت وصیت او
 اوصیکم بتقوا اللہ فی السر والعلانیة و بقلۃ الطعام و قلة المنام و قلة الکلام و ہجرۃ
 المعاصی و اوتام و مواظبۃ الصیام و دوام القیام و ترک التہوات علی الدوام و
 احتمال الجفام من جمیع الانام و ترک مجالس السفہاء و العوام و مصاحب الصالحین و الکلام
 فان خیل الناس من ینفع الناس و خیل الکلام ما قل و دل

سر ہو افتن از سروری است | ترک ہو اتوت پنہیری است

و لله الحمد وحده والسلام علی من وحده **مچپان** از خدمت ربانی فقیر نظری
 سراج الدین قصہ ہری رحمتہ اللہ علیہ منقولست کہ در حالت انتقال حضرت مولانا اورا
 پیش خواندہ این دعا را تعلیم فرمودہ گفت کہ در حال خاد شدت پیوستہ این دعا را
 بخوان دعا نیست الا ہم انی اتنفس لک و اھد نفسی الیک الھم انی اشتاق الی مولانا

وسيلة اليك واشتاق الى عاقبة وسيلة اليك حتى يسبحك كثيراً اواذكرك كثيراً اللهم

لا تجعل لي مرصاً ينبتني ذكرك وتخييط الي شوقك ولا تقطع عني لذة تسبيحك ولا تقطن صحتي ^{لطعني}

وينبذني بطرا واسل برحمتك يا ارحم الراحمين **مچپان** درویشی صاحب دل سچو است

کہ از حضرت مولانا سوال کنند کہ فقر چیست فی الحال در عین سماعی کہ بود این رباعی را فرمود

رباعی الجحش فقر وسوی الفقر عرض

العالم كله خداع و غش و ر

درویش شہقہ بزور و ورق قدم شیخ غلط این شدہ مرید شد **مچپان** روزی سوال کرد کہ

مَا لِرِيَاضَةٍ قَالَ قَدَّسَ اللَّهُ سِرَّهُ الْعَزِيمُ **س** قلیل الاکل یكف للمصلی

و کثرتہ موذی الی السیاسة **س** اذا ملجت یسینہ رغیفہ **س**

و ملاء السکت عن ماء الفرات **مچپان** دران روز ہا تمام ایمہ شہر و شیوخ

دہر بیادت مولانا و آئندہ از فراق آن دولت زاریہا میگردند کی از انجماعت سوال کرد

کہ بخلان مولانا مناسب کیست و کرامتوں فرمودند فرمود کہ خدمت خلیفہ الحق جنید الزمان

طبعی حسام الدین اما سہ بار این سوال و جواب مکرر کردند و در نوبت چہارم گفتند کہ برآ

مولانا بہاء الدین ولد چہ میفرمائی فرمود کہ او پہلوان است اور احتیاج وصیت نیست **س**

ہر جا کہ نشان ضرب عشق است

ولد را نیست حاجت لان و دعوی **س**

ہمگان ہساروند و بیرون آمدند **مچپان** فقر بانی فخر العباد مولانا اختیار الدین

امام رحمۃ اللہ علیہ از حضرت حسام روایت کرد کہ او گفت کہ روز آخرین خداوندگار بر سر

بایں شستہ بودم و حضرت خداوندگارم و ششم برین تکیہ کردہ بود از ناگاہ مردی جوہر

پیدا شد و بروخن تجسد کرده و غایت خوبی صورتی بست چنانکه از غایت لطافت او من
 بهوش شد هم همانکه برخواست و لوی استیقبال کرده فرمود که بجای خواب را برگیرند و آنجوان
 قدری توقف نموده من پیش آن جوان رفتم که حال چون هست و چه کسی و چه میخواهی گفت
 من ملک العزم و البحر عم عزرائیل ام بامر رب جلیل آمد و ام تا حضرت مولانا چه فرمایند بری
 بینا که سه آنچنان صورت را تواند دیدن به چنین بود نظر با یک کس را دیدم
 فرمود که ازان مهیت و هوش گشته همان شنیدم که فرمود سه بیشتر آ پیشتر آ
 جان من + یک در حضرت سلطان من به اقل ما توفیق سجد لجزان شاء الله
 من انصاریین گفت طشتی پر آب کنید و بر پیشانی مبارک می آید و میگفت سه

ز هر چون از کف او بود شادی خوردیم
 بصفحت زنده شدیم ارجه بصورت خوردیم
 حسن در ما نماند که بزیر گردیم
 خدمت او کن و شایا باش که خدمت کردیم

دوست یک جام پر از زهر بر آورده به پیش
 بدرون بر فلکم و بسدن زیر زمین
 جان چو آینه صافی است بر متن کردیت
 این دو خاست و منزل بقین ملک دست

و با زان آب بر پیشانی می آید و میگفت سه اگر مومنی و شیرین هم مونس و گشت
 در کافری و تلخی هم کافر است مرون به همچنین در محالت بودیم که گویندگان در آمدند
 و این رباعی را آغاز کردند بر پاسخی دل از تو گسان بد برد و دراز تو به
 و ان نیز ضعف خود برد و دراز تو به تلخی بدان هر دل صفای به خود بر تو شکست
 بزود دراز تو به و تمام آحاب لغزه زان میگرستند و فریادها میگردند ز مود که آبی
 چنانست که یاران میگویند اما چون خانه را خراب میکنند چه سود سه

که آفتاب نظر خوش کند بوی رانی

دل خراب بر ماین و خوش بمن بنگر

یاران ما اینجانب میکشد و حضرت مولانا شمس الدین آن سو میخواندم اجیبوا داعی الله فاعنوا به
 بناچار رفتنت هست شد این جمله وجود از عدم با اثر نبردان عدم شد سیر
 حکم الا هست ابد همچنان **فَالْحُكْمُ لِلَّهِ الْعَلِيِّ الْكَبِيرِ** گویند که حضرت سلطان ولد از خدمت
 بحد و وقت بسیار و بخواهی بغایت ضعیف شده بود و دائم لغزه بازده و جامه‌ها را پارچه
 میکرد و نوجهای می نمود و نمی غنود و همان شب حضرت مولانا فرمود که بپاد الدین من خوشم برو سحر
 و قدری بیاسای چون حضرت سر نهاد و روانه شد و این غزل را فرمود و حضرت حلی **حیا اللہ**
 می نوشت: **دانشکهای خوین میر نیت**

ترک من خراب شب گرد مبتلا کن خواهی بیایجتا خواهی برو جنتا کن ای زرد روی عاشق تو صبر کن و فاکن بکش کسی نگوید تدبیر خون هپا کن بس من چگونه گویم کین در در او اکن با دست اشارتم کرد که غم سومی ما کن	ترک من بیایین تنها مرار ما کن بایم و موج سوز و اشب تا بروز تنها بر شاه خور و بیان و جب و فاقنا شد خیر کشت ما را در دل چو حمارا در دست غیر مزن او را و انباشد در خواب دوش پری در کوی عشق دیدم
---	---

الی آخره غزل خزین که فرمودند نیست **پچمان** سلطان العارفين حلی عارف قدس
 السکره العزیز روایت کرد که چون حضرت روح مقدس مولانا بجناب جلال فرات
 بیچون حق جموع فرمود و خطایر قدس را بر مجالس انرا خستیا کرد و دست **پچمان**
 امام مولوی که فرشته مصور بود گفت چون حریر جسم مبارک ایشان را بر سر نهادم
 و باد بر تمام و مهابت عظیم و غایت درشت می شستم و یاران محرم آب می نیتند و
 آب بزمن بچکید الا که همه را نوشیدند چنانکه صحابه کرام آب حضرت رسول **صلی الله علیه و سلم**

ہانا کہ چون دست بر سینہ مبارکش نہادم خداوندگار را حرکت عظیم کرد و از من بچہتیا
 لغزہ برآمد و روی خود بر سینہ بی کینہ مبارکش نہادم و میگرفتیم ہانا کہ بدست رست گوییم
 چنان گرفت کہ ہوشم برفت یعنی کہ دم مزن و حرارت مکن همچنان تیرگشتہ و نگمانند بودم
 از ہلقت آواز شنیدم کہ اَلَا اِنَّ اَوْلِيَاءَ اللّٰهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ وَالْمُؤْمِنُونَ
 لَا يَمُوتُونَ بَلْ يُنْقَلُونَ مِنْ دَارٍ اِلٰى دَارٍ **س** نیست عزرائیل را بر عاشقان دست در پی
 عاشقان عشق را ہم عشق سووا میکشد و بعد از آنکہ جن ازہ را بیرون آوردند کافرانہ اکابر
 و اصاغر سر باز کردہ بودند و تمام زنان و مردمان و اطفال حاضر گشتہ رستخیزی برخاستہ
 بود کہ رستخیز قیامت کبری را مانستی بچگان گریان و اغلب مردمان عربان لغزہ زنان
 جامہ دران میفرستند و همچنان جمیع ملل و اصحاب دین و دول حاضر بودند از نصاری و
 یہودی و رومیان و اعراب و تراک و غیرہم و ہر یکہ بمقتضای رسم خود کتابہا را
 برداشتہ پیش پیش میفرستند و از زبور و توریت و انجیل آیات میخوانند و نوحہا میکردند
 و مسلمانان بزخم چوب و ضرب کوب شمشیر دفع ایشان نمی توانست کردن و آنجماعت
 متع نمی شدند و فتنہ عظیم برخاستہ این جز بخدمت سلطان و صاحب پروانہ رسید
 اکابر رہابین و قیسان راز و حاضر کردند کہ این روز این واقعہ بشما چہ تعلق دارد و این
 بادشاہ رئیس و مقتدای ماست جواب گفتند کہ ما این حقیقت موسی را و حقیقت عیسی را و
 ہمہ انبیار از بیان عیان او فهم کردہ بودیم و روش اولیای اکمل را ہم در کتب خود
 خواندہ بودیم و در دیدیم اگر شمایان مسلمانان حضرت مولانا را محمد وقت خود میدانند
 ما ہم اورا موسی وقت خود و عیسی زمان میدانیم چنانکہ شما برو مخلص و محب او میدانیم ہزار
 بار از ان فرود تر میدیم **س** ہفتاد و دو دولت شنود تر خود از ما و مسازد و صد کشیش

بیک برده خوانیم بدور روز و زنجیران ذات حضرت مولانا آفتاب حقایق است که بر عالمان
 تافته است و خود عنایت فرموده و همه عالم آفتاب را دوست دارند و خانها همه از ور
 و منور اند کشتی دیگر رومی میگفت مثال حضرت مولانا همچنانست و همگان را روز و شب از
 نان گزیری نیست و هیچ گرسنه دیده که او از نان گزیرد و شام چه داند که او بود و از آن سخن
 مجموع بزرگان و اکابر خاموش گردیدند هیچ نگفتند و در اندم همچنانست از جانب دیگر
 حفاظ عذب الفاظ با حفاظ آیات عجیب سخن خوانند و مقربان شیرین نفس لغها بندگان آسمان
 میسازند و زمزمه و نوحه انگیز و در آینه میگردند و موفونان خوش آواز بجای قامت
 صلوات قیامت آن قامت را صدای میگفتند و نیست جوق گوینده فاخر مرثیه با حق حضرت
 مولانا را که نوشتن فرموده بود مذروومی سراییدند و همچنان تقاره زمان و آواز و نصیر
 و بشارت و غیره هنگام تقریر فی الناقور هنگام مینهادند و ند چنانکه در اول روز تا بوقت از
 مدرسه مبارک گرفته روانه شدند و در راه شش نوبت تا بوقت پا کردند و باز تا بوقت دیگر
 چون بخپیره حضرت و تر به منور آوردند شب هنگام گردیده بود همچنان آورده اند
 حضرت جللی حسام الدین از خداوندگار پرسیده بود که نماز شمارا که بگذار فرموده بودند که
 مولانا شیخ صدر الدین اولتر است چه همه علما و بزرگان و اکابر اوقضات را
 درخواست این بوده که نماز گذارند و امرشان نکرده اند و آن عنایت در باره آن بزرگان
 دوران فت و همچنان ندمت مولانا جللی حسام الدین فرمودند که در وقت
 مولانا قاضی سراج الدین در آن وقت از برای زیارت مولانا آمده بودند و من کا
 پراز شربت برکت گرفته بودم تا مگر زوبت تر کند و بران التفات نمیکرد و باز کاسه را
 زود بردست قاضی داوم تا مگر از دست آن بزرگ بستاند و بران هم نه پردخت

و چون او برون رفت دیدیم که مولانا صدرالدین زود در آمد و آن کاس را از دست من
 برگرفتند و زود بر حضرت مولانا عرض داشت و فرمود خورده و باز داده شیخ فرمودند که
 در دنیا در بیخ بے وجو حضرت مولانا حال مایان چه بوده باشد و زود فرمودند که بعد از شما
 هم از دوران فراق بدوران وصال اتصال خواهد بود و بمقصود خود رود و وصل گردد
 پنجشنبه آن روزی زیارت کمال الدین امیر محفل بر سر راه بوده و بران جا القا
 هر یک را میگفت و روز بروز دعای میگروه همانا که چون مولانا بزرگوار کاشف و
 شیخ صدرالدین بیامد زود خطاب کرد بسم ملک الملوک المحققین شیخ الاسلام
 و مسلمین و زود زود دعا میفرمود مولانا صدرالدین فرمودند که شیخ کجی بود و او هم
 پنجشنبه بعد ایوم رشته دوستداری و جمعیت بریده گردید و واسطه خلاصه معنی
 روز بروز متواری گردید بعد ازین تنظیم امور و نظم جمهور فتور زود و خواهر یافتن
 و پنجشنبه آن گردید که گفت بود و دوران حال زار زار میگردد و غریب از همه یاران
 و بزرگواران برخاست جمعی از بزرگواران دوران معارضه کردند و گفتند که بهترین
 معنی را بر مایان چو عرض کردی فرمودند که از برای آنکه دو کانه های شما ویران نگردد و جهان
 بکلی معطل نگردد و همانا که مولانا فخرالدین عراقی زود برون آمده روانه گردید و جمعیت آن
 مردم اندک اندک متفرق گردید و بساط نشاط را در زود پدید آمد و در میان اینها در زمان
 و بزرگواران و دوستان و یاران اثار صفا و اخوان و خاندانها در وقت بدست آمدند
 دوران دوران پایمال مغول گردید و زود زود با کسب بار بار دادند دوران
 دوران جمیع مدارس و خوانقادران روزگار جهان خاها گردید و برکت از دوران در
 دوران برخاست و زور کردن و ظلم و زیدین بر همه دنیا فرو نشست و جهان در هم گردید

و تا بچشم مولانا باوستان و وزیران سوار نگردیدند و در صدر روز علی التوالی همه امر او فقرا علیاً
 عسها میدادند و دران دوران همچنان شبه در عرس پروانه ملک الادب امیر بدرالدین
 تفراسد بفرمانه در سماع گرم گردیده بوده و جا به جا بر خود چاک زده این رباعی بگفت
 کو دیده که در غم تو غمناک نشد   یا جیب که در ماتم تو چاک نشد
 سوگت برومی نو که از پشت زمین   مانند تویی در شکم خاک نشد
 خدمت مولانا را پروانه رود و تشریفات فرموده و دران دم استرگرم رود و او در همچنان
 بر بزرگی در مثل امیر بدرالدین امیر بهاء الدین قانعی و غیره و روز بروز دوستان بزرگوار
 رباعیات خوب میفرمودند و اعتقاد خود را بران نوع می نمودند و دران دوران یکی از
 درویشان دین یکی همین رباعی را گفت می گریست رباعی

ای خاک زور دول نمی بارم گفت   کامروز اجل در توجہ گوهر نبیقت
 دام دل عالمی فتادت و دام   و بسند خلافتی در آغوش تو خفت

انتقل قدس الله سره العزیز من عالم الملك الی عمانک الملکوت یوم الاحد وقت
 غروب الشمس خامس جمادی الآخر سنه اثنین و سبعین و ستمائة
 رفت آن سلطان معنی بے فتور   قصص قصان سوی آن دریای نور
 همچنان از صحاب کرام منقولست که در روز وفات مولانا سفت
 جنازه میگشتند یکی را لبنگ قلندران بخدمت مارت صمدانی شیخ ابو بلربو القی
 فرستادند تا قربانی کنند شیخ فرمودند که در حال قربان کرده بار باب حاجات
 کرده مگر شیخ عمر کورسی که یار غار او بود بیامد و گفت از اینجا باینز گادی نمی رسد
 شیخ ابو بکر گفت که هنوز آن روستای گرمی از تو نرفت است از آنکه روستای بچه

انتقال حضرت مولانا ای از مردم صاحبی الاخری ای

کہ جهت صدقہ جان او جان خود را قربان کنیم و شتر خود را بفروشیم و عروسی کنیم مرد
 باشد کہ گاؤ او را از ما کین در بیخ داریم و در وضع بندیم قلندران گلبانگہا زدند و ہای ہو
 کردند شیخ عمر رنجبیدہ کہ با اتفاق ناموس مارا بروی برخواستہ و راہ سپردہ دروشی
 درویشان گفت و شتر خود را فروختہ خوش عروسی کردند شیخ ابو بکر گفت بیا درویش
 آمدیم تکیہی فروگفتند و صفا شدند و انصاف اہل طریقت نیست و زیادہ بچپان
 روزی خدمت مولانا افضل المتاخرین السیعدا شہید القاضی نجم الدین طشتی رحمۃ اللہ علیہ
 در مجمع اکابر لطیفہ فرمود کہ در جمیع عالم سہ چیز عام بود چون بحضرت مولانا منسوب شد
 خاص گشت و خواص مردم مستحسن داشتند اول کتاب مشنومی است کہ ہر دو بتی را کہ قافیہ
 مختلف شدی مستوی میگفتند درین زمان چون نام مشنومی گویند عقل بیدہیہ حکم میکند
 کہ مشنومی مولانا است دوم ہمہ علماء را مولانا میگویند درین حال چون نام مولانا میگویند
 حضرت او مفہوم میشود و سیوم ہر گورخانہ را تربت میگفتند چون بعد ایوم یاد تربت ^{سکند}
 و تربہ میگویند مرقد مولانا کہ تربہ بہت معلوم میشود تربہ بزرگوار حبت نزد عاقلان و خرد ^{منند}
 روشن است کہ این سہ چیز عاگہ برکہ قوت باطن از خواص او شد **س**
 ولا برترین حبتن از احمقی است ز جہل ارجوید یقین او شقی است
 ہمہ اہل فضل سلم داشتند کہ بچپین است و بچپین خواهد بودن تا روز قیام بچپان
 روزی حضرت سلطان ولد فرمود کہ بعد از نقل پدرم پیش طہی حسام الدین و کراخان
 نشستہ بودیم کراخانوں دید کہ حضرت مولانا بچو فرشتہ کہ اولی اجنۃ مشنہ و ثلاث
 در باع پر کشادہ بود و بر سر ایستادہ حمایت می فرمود بچپان خلاصہ صحابہ روح
 اولیا سراج الدین مشنومی خوان قدس اللہ سہ روایت کرد کہ بعد از وفات حضرت

مولانا خدمت سراج الدین تبریزی رحمۃ اللہ علیہ در خواب دید کہ حضرت مولانا در کنج خانہ
 مراقب نشستہ بود سوال کرد کہ حال آن عالم چیست فرمود کہ سراج الدین نہ در العالم
 شناختند و درین عالم میدانند چنانکہ هیچ ملک مقربے را از مقام دنی فقلی خبر نہ
 بود و کسی بران دقیقہ و قوفی نیافت و آنکہ وقوفی بیافت واقف معنی شد جز انجا قوفہ
 نکرد مقام ماینر بار و حایات کرام کل ہمین معنی وارد، **پچشان** بہاء الدین بگری
 رحمۃ اللہ علیہ روایت کرد کہ روزی حضرت جلی حسام الدین قدس اللہ سرہ العزیز
 گفت کہ ہفت سال تمام از نقل شیخم گذشت و اورا هیچ خواب ندیدم و چندانکہ
 در العالم درجات طلبیدم اصلاً نیافتم کسی از ان نشان بی نشان نشانم داد و
 نشان کہ جوید کہ توبے نشانی مکانت کہ یابد کہ تو لا مکانے
 و درین حیرانی فروماندہ بودم از ناگاہ روزے در باغ سیر میکردم دیدم کہ در اسما
 ہم کشادہ شد و حضرت مولانا آواز داد کہ جلی حسام الدین چونی دیگر ندیدم ہانا کہ در
 لطافت خوبی آن چونی گفتن حضرت بے چو نشان سالہاست کہ بی چون گشتہ در بے
 میروم **۵** ہزاران مجلس است آن سو دین مجلس از ان سو ترہ کہ این بیچون ترہست
 اندر میان عالم بیچون **۶** حکایت ہچنان از کرام اصحاب منقولست کہ روزی
 بزرگے از حضرت مولانا قدس اللہ سرہ العزیز سوال کرد کہ در شرب معراج خدایتعالی
 با مصطفیٰ صلی اللہ علیہ وسلم و مصطفیٰ را با خدایتعالی چه اسرار بود و در کجا
 فرمود کہ حضرت کردگار جلت قدرتہ و علت کلمتہ ہفتاد ہزار کلمات اسرار ہزار ہزار
 بر محنت محمد بازگفت بعد از ان فرمود کہ در کشف سی و پنج ہزار اسرار ہزار ہزار
 بہر کہ خواہی از یاران بسیار بازووسی و پنج ہزار دیگر را از اسرار ہوشیدہ وارد

و یکپسی از اختیار و ابرار اجبار کن و مگو همانا که صحابه کرام را بر بعضی ازان اسرار اطلاع بخشیده و قرب ده هزار اسرار گوشش امیر المؤمنین علی کرم الله وجهه باز گفت باقی در کمان غیب الغیب خود می نهفت همچنان روزی بسر وقت اخوان الصفا و یاران و فارسیده آن سرالوزار که از عالمیان پوشیده بود ازان ایشان بشنید فرمود که این اسرار را بشما که گفت و اطلاع شما از کجاست گفتند آنکه بشما بنا گفتن و نهفتن آن اشارت کرده بود بیواسطه ملک مقرب و بنی مرسل ما گفت چنانکه گفت

من نهانی ز جبرئیل امین جبرئیل و گرامین دارم *
 همانا که حیرت حضرت رسول صلی الله علیه وسلم در قربت و قبول ایشان یکی در هزار شده
 تو اجد می نمود و شکر و حمد و است که حق تعالی ما را بر اسرار و اطلاع بخشیده است که
 همه اخوان الصفا در حیرت و حسرت شد چنانکه گفت

خاموش کن آخر می دستور بودی گفتمی ، سر که نفلت است کس گوش اخوان الصفا
 و چون حضرت امیر المؤمنین ازان اسرار یقین مالامال گشتی شور کمان و لغو زبانه
 بصحرایا میرفت و سر در چاه کرده آه می کرد و معانی می فرمود و میگفت و پیوسته
 در آن حالت لو کشفنا الغطا ما از ددت یقینا می فرمود همچنان غریبی سوال
 که ایس محمد را علیه السلام و سواس می کرد و از سایه عمر میگرفت دان الشیطان
 لیفر من ظل العرش حکمت چیست فرمود که حضرت محمد صلی الله علیه وسلم دریا بود و عمر
 قدحی بود بر آب دریا را از پوز سگ نگاه ندارند که دریا می محیط زبان سگ نیالاید
 شرف دریا که ز گهر زاید به بدان سگ نیالاید اما قدح
 آب را از زبان سگ نگاه ندارند که قدح آب کوچک بویع سگ تفاوت پذیرد

و متنفر شود، پیمان در نقلت که حضرت مولانا رامیدی بود ولیہ و اورانظام
 خاتون خواندندی و داماد با فخر التامصاحب بود مگر اورا سوسہ شد کہ حضرت
 مولانا راسلع دہدویاران را خدمت کند اورا غیر از مقننہ لوزی ہیج نبود و آنرا بہت
 تجہیز و تکفین خود نگاہ میداشت خدمتگاران خود را وصیت کرد کہ آنرا بفروشند و
 ترتیب سماع کنند علی الصباح مولانا بخانہ مذکورہ حاضر گشتہ فرمود کہ نظام خاتون این
 سرپوش لوزی را مفروش ترا بابت شود اینک بسماع تو آیدیم با جمیع صحاب سہ
 شبانہ روزی در خانہ او سماع بود، پیمان منقولست کہ در خانہ پروانہ سماع
 عظیم بود و اکابر زمان در ان مکان جوان وقت بودند از غایت شور و حالات مولانا
 شیخ صدر الدین مضطرب گشتہ این رباعی را گفت رباعی

بے تو خبر از آیت منزل کہ کند	یا سرق صحیح را معطل کہ کند
ہر نکتہ کہ در شیوہ تحقیق افتد	ای کاشف اسرار بگو عمل کہ کند

و سر در قدم خداوندگار میمالید و عاشقانہ می نالید و از ان صحبت جان فرامی بالید
 و تحینہا میکند، پیمان از کرام صحاب منقولست کہ روزی خدمت مولانا
 شمس الدین ملطی حضرت مولانا را با جمیع صحاب بجانب باغ خود دعوت نمودہ
 اشترای ہوار حاضر کرد و مذاکرہ حضرت شیخ سوار شود چندانکہ عذرا آوردہ ممکن نشد
 بجد گرفتن برای خاطر خلیفہ ایشان سوار گشتہ گامی چند برفت تا
 یاران از ہر طرف بسم اللہ بسم اللہ گفتند کہ اینچنین آشتہ چہ شد کہ اتما کہ گفت
 از گرانی بار بسم اللہ می سپید و ندانم کہ باز نمت بسم اللہ را کدام جانے و جانوی
 تواند کشیدن **سہ** من سیکلے بدیدم اسرار مشق و **سہ** نہ کہیم

حائل اور از رومی لایع بازی بہ تا شد کران ترک شد آن خدای ہمتا بر تابد اور پشت
ہزار تازی ہ تمام یاران غریو کسان سر نہا وند و ازان قوت الہی متجرب شد ہچنان
در میانہ یاران معانی گویان و سماع زنان پیادہ روان شد ہچنان روزی
در مدرسہ مبارک تو اجد نمودہ و تمام جاہدار اگونیندگان بخشیدہ بی پیرین عریان
رقص میکرد از ناگاہ کرہ ازار کشا و شد ہمانا کہ حضرت حلبی حسام الدین حبت رحبت
و حضرت مولانا را در کنار گرفتہ فرجی در پوشا بند و سماع شروع فرمود گویند
سہ شبانہ روزہ ان استغراق از واق الہی مستغرق شدہ بود و این غزل را

غزل

میں فرمود

کہ خاکی زانم نہ آبے
تو ہیشیاری بیابا شد بیابی
نمی دانم شرانی نا کہسانی
بظاہر آفتابی آفتابی
ازان رو و لو سوزی کہ شہانی
مرا خوشبوی کن زیر گلابی
اگر چہ تشنگان را گو غذائی
اگر تو محتسب در احتسابی
جو رنجوران گمے اندر جوانی
ازان مجوس ظلماتے سبحانی
بین کردان جہان کا بجوابی

چنان کشتم زستی و خرابی
درین شانہ نمی دانم کسے را
بین دانم کہ مجلس از تو بر پست
بباطن جان جان جان جانی
ازان رو خوشش منوی کہ مسیحی
مرا خوشبوی کن زیر اسرابی
صبانی کہ سخند ان چہن را
بیامستان جید بین بیازار
جوانان خواہی کنی اندر سوالے
مشال برقی گوہ شندہ تو
ورا در مجلس سلطان باقی

<p>تو خوش لعلی و لیکن زیر کانی سوی شہری باز سیدی جوان نختابزن دستی و میگوی گوباکس سخن و سخت گیسو</p>	<p>تو بس خوبی و لیکن در نقابی و گر پری بگورستان عنبرابی شبابی و شبابی و شبابی گو و اللہ اعلم بالصوابی</p>
<p>حکایت پیمان خدمت ملک الادب فخر الدین دیو دست ملک ہنسار رحمۃ اللہ علیہ روزی حکایت کرد کہ جہت حضرت خداوندگار کتاب خلیق سلمیٰ را کتابت کردہ بودم چون تمام کردہ بیاوردم سخن داشتہ بس تہنہا احسان فرمود و فرجی مبارک خود را بر من پوشانید دیدم کہ بر قدمین دراز بود باد و دست دامن ہائے خود را بر دوشتم تا خاک آلودہ نگر و فرمود کہ فخر الدین بر طول خود ساز تا از اجرت نشود قدری از دامنش بریدم و بفرغت پوشیدم از ناگاہ در صمیمم گذشت اگر در روزے دو طبق کاغذی تعلق میکنہ چارہ کجرات است و این کتاب کہ نوشتہم چہل طبق بیش است عجاظ خداوندگار بدین اختصار خواهد کرد فی الحال از صمیمین واقع گشتہ فرمود کہ نے نے فخر الدین آن اندیشہ غلط است و حکایتی از سر آغاز کرد مگر درویشی در شہر بغداد روز پنجشنبہ زنبیل میگردد ایند از ناگاہ بر دوسر ای بس عالی رسید شہنا آمد کرد ہانا کہ دستی از زیر پرودہ آمدہ کرد و ہم بچپیدہ و زنبیل درویشا نذخت شب چون تمام کرد مجموع نان بارہ ہارا در سفرہ فروخت آن کردہ را پیمان بچپیدہ دید تعجب نمود از ان چنان در کاہی این بغایت محقر بود چون صبح کردہ را بکشود مرغی دید مستن دروی بچپیدہ مرغ را برگرفت دید کہ عظیم گران است و شکم مرغ را</p>	

دوختہ ویدک بشود پرجواہر و لالی بود حیرت نمود بکلی از ان فقر و فاقہ خلاص یافتہ
 و غنی شد ہمانا کہ من بندہ شکر ساگر گشتہ گریبان شدم و مستغفر گشتم از ناگاہ بعد
 از وفات خداوندگار در قونیہ قحط باران شد و مردم از استسقا عاجز گشتند و حضرت
 سلطان ولد در سفر بود اکابر و عیسان شہر آن فرجی را از من التماس کردہ بصبحا
 بیرون فرستند و خداوند اورا بحضرت خداوند و خداوندان کار را شفیع آوردہ باران ^{بشد}
 حق تعالی چندان باران رحمت فرستاد کہ در بیان نیاید تمام تمام تشنگان جہان سیراب
 گشتند و اہالی شہر بجمع اعتقاد و ات نمودہ چندان خدمتہا کردند کہ توان گفت
 و آن سال دخل باغ را نہ ہزار درم فروختم و چندان گندم برداشتم کہ قوصر بار او اہنا
 را برکردم عاقبت الامر ملک الخلفاء قحار العارفين مقبول اولیا حلبی او حد الدین
 سامینسوی البتہ اللہ تعالی بحضرت سلطان العارفين حلبی عارف قدس اللہ سرہ
 العزیز ارادت آوردہ اجازت و عنایت بی نہایت حاصل کردہ بقونیہ رسید آن
 فرجی مبارک از خدمت مولانا فخر الدین بحصول آوردہ ششصد تنگہ شکرانہ داد
 و تمام مجاوران حضرت را علی الانفراد از کمال اعتقاد و وفوراتجا و بخشایش فرمودہ
 الحال آن تبرک متبرک بنزد او بزرگ است بچندان منقولست کہ چون
 خدمت فخر العارفين معدن الاسرار صاحب البصیرت ملک الابدال شیخ سنان الدین
 اقصہری کلاہ دوز بعد از سفر بسیار بحضرت خداوندگار رسید پرسید کہ درین سفر
 ہیچ ہمروی رسیدی خدمت سید محمود را چون دیدی و بچہ مشغول است سر نہام
 و گفت اورا بستی دیدم یعنی دیوانہ و ثرویدہ حال نشسته و از عالم پاک شہادیدہ
 بستہ ہمانا کہ خداوندگار تبسم فرمودہ ہیچ نگفت چون شیخ سنان الدین باز باقصر

تشریف داد سید محمود رابر سر چار سوی خفتہ دید بانگی بزرگ که یا شیخ سنان الدین
 اگر چہ تا نکہ در زمان آنچنان سلطان روسا و احرار باشیم ہم شکرانہ بر جان ہست
 شیخ سنان الدین سید را بوسہا داد و لدا رہا فرمود چون باز کرتہ اخری بحضرت
 خداوندگار رسید فرمود کہ در عالم روشندان بسیارند در ان عمان و این بہتیارا
 ۵ اگر زندہ ہست آن مجنون بیا کو زمین محبوبے نا در سیا سوز ۵
 و گر خواہی کہ تو دیوانہ گردے شال نقش من بر جامہ بردوز
 بعد از ان گفت ۵ لکل مجنون بعد جین افاقہ ۵ فمالک مجنون لیست تفیق
 شیخ سنان الدین گفت از ہیبت گرمی گفت خداوندگار چنان شوری در من ساری شد
 کہ دیوانہ وار بے سرو پا بیرون آمدہ راہ کو ہستابہا گرفتہ تا سال بخود نیامدم دو
 کہ با خود آدم بحق او کہ بخود بودم و ہنوز در ان بخودی میروم بچپستان از افاض
 اصحاب منقولست کہ در شہر قونیا شخصی بود متعین و اخوان او اور تاج الدین متصد
 خواندندی و بہتہ صدر نشینی و بالا خوبی را خو کردہ بود و بعالم اولیا انکار عظیم داشت
 منکر خداوندگار بود و از صحبت اخوان ہدل ترمومی نمود ہمانا کہ شبے خود را بردوزخ
 ایستادہ دید و براحوال و در خیسان اطلاع یافتہ کماکان مشاہدہ میکرد دید کہ
 یکے را با صفا و اغلال از دوزخی بیرون کردند و بدوزخ دیگر میبردند چہا کسر آنجا
 حاضر گشتہ با وی خطاب میکنند کہ ای شقی ناکس سخن اولیا کنان
 گران و الم بے امان خلاص یابی و این تاج الدین متصد از ان ہیبت بر جای خود
 میشود و از ان ہچا پرہ التماس میکنند کہ حستہ شد تعالیٰ ہمین کلید جہنم تعلیم کن ہمانا کہ ہستی
 از سخنان حضرت مولانا مرد را ملعین میکنند چون ابیات را میخواند ان تمام سلسلہ

واغلال فروخت و آن بچاره تخلص گشته بسوی نسیم نعیم روانه میشود همچنان خدمت
 تاج الدین بیدار گشته جانب مدرسہ مولانا می شتا بدی بیند که حضرت مولانا خداوندگار
 برابر آمده میفرماید که مولانا تاج الدین آن همه از برکت شما بود که آن بچاره از نسیم
 رسید و نسیم کثیر ملک کبیر رسید اکنون ای بزرگ دین بایگه نمان او یا چنین دستگیری
 فرماید و عیاش مستغنی شدن کرد و تا از صحبت پاک ایشان جہایا بند و از برکت محبت ایشان
 یکجا مار سندی الحال سر باز کرده با اہل و عیال مرید و بندہ شدند همچنان مفرز الا برار
 شیخ محمود بخار نقل فرمود کہ سالی حضرت خداوندگار با اصحاب و عیال منہی بر عادت
 قدیم بجانب آب گرم میفرستند ہمانا کہ چون مول کہ فریب مفرج آب گرم است رسیدن
 کاروان ہمان جا بجاہ نزول کردند آن طبیعت ہولناک و از میان موج و تپستان آن آب
 عظیم سہمناک بیرون آمدہ و از آنجا میگذرد و مشہور است کہ در آن آب خداوند آب بہت
 و ہر سال بہتہ باید کہ جانوزی و یا آدمی را فرو برد و خفہ کردہ بر روی آب اندازد مگر
 حضرت حرم مولانا ہمین حکایت را بخداوندگار روایت کردہ منہو کہ یعنی بکنار آب تنہا
 نباید رفتن مباد کہ چشم زخمی واقع شود فی الحال حضرت مولانا تبسم کنان برخواست کہ زہی
 خوش خبر کہ من سالہاست کہ درین آرزوی خداوند این آنم امید بہت کہ او را دریا ہم و بچنان
 یا فرجے خود را در آب اندختہ ناپدید شد اصحاب فریاد ہا کردند و ترصد نمودند تا چہ پیش
 آید بعد از آن لخط حضرت کرا خاتون دید کہ شخصے ہیب از فرق سر تا قدم در روی
 غرق شدہ رویش بسان روی آدمیان دست و پای بر مثال پای خرس ز در خمیہ
 درآمد و سہنہا دہاناکہ کرا خاتون متوہم گشتہ منقبض شد بزبان فصیح آن جانور آبے
 سلام داد و اعتقاد نمود کہ مانیز از سگان و مچبان خداوندگاریم و او چندین نوبت تشریف
 فرمود

در قرآب ما را با ایمان و عرفان دعوت فرموده است و نوبت توبه کرده بودم که دیگر مردم
 زیبانی نیکم از ناگاہ خطای از من صدا گشته جوانی را ہلاک کردم و الحال ہذہ شمارا شفیع
 میگیریم کہ خداوندگار عفو فرمودہ بر من رحمت کند و پیش از استماع شما ادب ندیدم تا
 خود را بحضرت خداوندگار عرضہ دارم و رحکایت بودند کہ حضرت سلطان چون شیرخان
 و غزل گویان و ذوق کستان از درخیمہ درآمد و او را بدان حال پدید فرمود کہ آنان کہ خداوند
 آب بخبر اند و این خداوند ایشان است و عاشقانی کہ بندہ خداوند آب عالم است مانند
 ہمہ سحر و بندہ ایشانند فرمود کہ یا تمساح بعد الیوم چندانکہ من در عالم از نہا مکن سر نہاد
 و معتد ارعقتے چند مر و ارید شفاف غلطان غیر مشقوب در پیش کرا خاتون بہاد و رو
 شد و آنہا را بحضرت ملکہ خاتون ارمغانی آوردہ در جہاز او بہادند ہمچنان گمرو
 خدمت شیخ الاسلام صدر الملئہ والدین روح السد و روحہ در حضور پروانہ وارکان دولت
 سلطان حکایت میکرد کہ اشب حضرت مولانا را در دنو قربت حق مستغرق دیدم کہ
 میان او و خدای نجیب چون پیش مولانا آنرا حکایت کردند فرمود کہ پس او چون گنجید
 چہ در عالم وحدت لا شریک کہ و لیس کہ شریک ہیچ نوع شریکے و شرکے را
 مدخلی نیست کما قال صلے اللہ علیہ وسلم من کمال حالہ لی مع اللہ وقت ولا یسعہ
 فیہ ملک مترب و لا یجہ مرسل و لا کتاب منذک ہمچنان پروانہ را ازین حال بچشم
 حالی پیاد گشته گریان بیرون رفت و بسے شکر انہا کردہ یاران را فرستاد ہمچون
 علماء اصحاب کہ کل اولوالالباب بودند چنان روایت کردند کہ روزی حضرت مولانا در
 مدرسہ مبارک فونشستہ بودند از ناگاہ جماعتی از اجاریہود و زہابین نصاری بیامند
 و با خلاص تمام سر نہادہ تماینت شرعی و سر او امر و نوای فرقانی کہ بر مرتضیٰ

خودنہا وہ بہت سوال کر دند تا مقصود احکام احکام را دریا بند در جواب اجبار از لفظ و در بار
 بگفتار و آید چنان فرمود کہ فرض اللہ الایمان بعبادہ تطہیر من الشوک و
 الصلوٰۃ تنزیہا من الکبر و الزکوٰۃ لتسیعاً للذرق و الصیام ابتلاء الاخلاص الخلق و الحج
 معونۃ للذین و للجهاد غیر الاسلام و الامن بالمعروف مصلحتہ للعوام و النہی عن المنکر و عا
 للفقہاء و صلۃ الارحام منماۃ للعدد و القصاص حق اللدعاء و اقامۃ الحد و دوا عظاما للعیام
 و ترک شرب الخمر تحقیقا للعقل و محابہ السرقة ایجابا للصدق و ترک الزنا تخصیفا للنسب
 و ترک اللواطۃ تکثیرا للنسل و الشہادات استنظافا لعلی الحاجدین و ترک اللذات
 تشریفا للصدیق و السلام امانا من المحادف و الا نایبۃ نظاما للامۃ و چون این معانی
 کما ینبغی بسط کلام فرمود یکبارگی زنا را بریدند و ایمان آوردند و در ملک مومنان سلم
 سخر گشتند و ارادت آورده مرید مخلص شدند و منقول چنان بہت کہ از ہنگام ظہور
 آن حضرت تا روز وفات ہر وہ ہزار کا فر ایمان آوردند و مرید شدند و ہنوز می شوند
 پچھتان از خدمت ملک الفتان اخی احمد شاہ رحمۃ اللہ علیہ کہ سر ذمہ فوت داران
 دار الملک قونینہ بود صاحب سیار و متمول و چندین ہزار جنود و تحت تصرف او تہا تر چنان
 منقولست کہ او حکایت کرد کہ بعد از وفات حضرت مولانا چون کینانی خان بالشرک
 گران و اسباب گران بر سر قونینہ آمد و قرب پنجاب ہزار مردم جنگی در صحرائی شہر
 فرود آمدند و قصد آن داشت کہ شہر انہرت و غارت کند و مردم را بقتل آورد جانان
 شبہ حضرت مولانا را بخواب دید کہ گلوی او را محکم گرفتہ می ترسانیدش کہ قونینہ
 آن ماست ترا با مردم قونینہ چکار بہت با اضطراب تمام از خواب بیدار گشتہ متسنفر
 شدہ میخواست کہ این حال را در یابد و الہی فرستادہ میخواست کہ بشہر آید و حکام کرد

ماجرای خواب در بابا کابر شهر عرضه وارد اعیان شهر با خدمت اخی احمد شاه پیش حضرت
 ولد آمدہ باز میگوید کہ اجازت میدہد کہ با دوسہ ہزار مغل بشہر در آید و قونینہ را تفرج
 کند بہ تصرف ہمانا کہ چون بشہر آمد و در دولت خانہ نزول کرد اکابر قونینہ فرج فرج می آمد
 و بادشاہ را تحفہا، غریب می آوردند آخر الامراخی احمد شاہ برخواست و با جوانی چند
 کمر صغ و اسپان نیا و پیشکش کردہ تحفہ بسیار بشہر و بادشاہ بروہ تہا اورا راہ دادند
 چون دستبوس بادشاہ کرد و برابر جان نشست ہمانا کہ کیفالو خان متعجب گشتہ رسید
 کہ اخی آن شخص کہ در پہلوی نوشتہ است کیست اخی گفت حالیا من تہا نوشتہ ام
 کسے را نمی بینم خان گفت ہرچہ میگوئی مروی می بینم رعبہ القدوموی زرد و چہرہ نوزانی
 دستار خانی برسہ بود ہندی در بر در پہلوی نوشتہ است و بر من تیز تیز نظر میکند
 در حال اخی بفرست معلوم میکند کہ آن شکل نشان صورت مولانا است گفت بادشاہ چہا
 ہمانا کہ صورت آنچنان سلطان را چشم مبارک خوان تواند دیدن و آن فرزند بہا الدین
 ولد لجنی مولانا جلال الدین است کہ درین خاک آسودہ است کیفالون گفت دوش ہم اورا
 بخواب دیدم کہ مرا خفہ میکرد و میگفت این شہر از ان باست اکنون یا اخی ترا بد خواندم و
 ازین اندیشہ باز آمدم و توبہ کردم کہ اہل قونینہ را زحمت مذہم فریان نرسانم گفت عجا
 آن بادشاہ حقیقی را اعقاب و عشیرہ مستد اخی گفت یکے فرزند او مولانا بہا الدین ولد
 شیخ شہر باست و در جمیع عالم مثل او عالم ربانی نیست و مقتدا و سادگان
 خان گفت بس را بجزرت او فتن و جب است ہمانا کہ با بیع اکابر اخی احمد شاہ خوان
 باروت آوردہ مرید شد و حضرت سلطان ولد کلاہ مولوی برسہ او نہادہ عنایتہا
 فرمود و بچہاں از علاج حضرت بہا الدین ولد از بلخ و حقوق خوارزم شاہ

و نزول آن و قلیح را کماکان بیان کرد خان از جدیرون انعامها داد و بچشم زیارت تریه
مقدس بیرون آمدند تا قرب نماز پیشین حضرت ولد در سلع بود بعین رباعی را فرمود رباعی

بگذار جهان را که جهان آن تو نیست	وین دم که ہی زنی بفرمان تو نیست
گر مال جهان حج کنی شاد مشو	در تکیه بحان کنی مکن جان تو نیست

کیفایتون خان گریان گشته بغایت خوش شد همچنان دستبوس حضرت سلطان
کرده بصفا تمام مرجعت نمود و ابالی قونیه از نو اخلاص آورده ارادت را تجدید کردند و بندگیها

نمودند همچنان بود تا بود فصل چهارم در شرح مناقب سلطان
الفقراء السدر السدکامل الحال و افعال مولانا شمس
الحق والدین محمد بن علی بن ملک و التبریزی قدس السدر الغریز
منقولست که روزی حضرت مولانا شمس الدین فرمود که من در مکتب دکان

بودم که هنوز مرا حق نشده بودم می چهل روز گذشته که از پی عشق سیرت محمدی صلی الله علیه و سلم
آز روی طعامم بود و اگر سخن طعام گفتندی بچنین کردم بدست و سر باز کشیدی بچنین اگر ابل
ربیع مسکون کیو باشد من بسوی همه را جواب گویم که هیچ نگریم از گفتن داز شاخ
بشاخ آفتاب می سوزد خلق در و ساکن نتوانند بودن چون اشکال گویند جواب
در جواب و قید در قید باشد سخن من هر کجی راده جواب سخت شود همچنان منقولست
که روزی حضرت مولانا فرمود که علماء ظاهر واقف اخبار رسول اند و حضرت مولانا شمس الدین

واقف اسرار رسول است علیه السلام و من منظر انوار رسولم علیه السلام

شمس تبریزی قوی واقف اسرار رسول	نام شیرین تو هر د شده را در مان باد
--------------------------------	-------------------------------------

همچنان از پیران قدیم منقولست که روزی حضرت مولانا شمس الدین را در تبریزی

پیران طریقت و عارفان کامل تبریزی خوانندگی و جماعت مسافران صاحب‌دل و راضی‌برنده
گفتندی جهت طی زمیننی که داشت و گویند در اول حال مرید شیخ ابو بکر سلیم باف بود رحمه الله علیه
در آخر چون سیر کمالات و سلوک حالات او از حد اوراک مردم دراک درگذشت و طلب اکملی که
اکمل و فضل کمالات بود سفری شد و طالب مردان خدا گشته بر مقتضای تسافر و تصحوا و تغتبنوا
مجموع اقالیم را چسند نوبتی کرد برآمد و باشارت ذویت الی الارض فاریت مشارقها و مغربها
و سیبله ملک اتمه ماروی لی منها شرفاً و غرباً بتراً و بجرأ بعداً و قرباً بقرح و بخدمت عذیب
ابدال اوقام و اقطاب افراد و اهل فتوت و مستورا کا بر معنی و صورت رسید و نظیر عظمت خود
نیافت و مشایخ عالم را بنده و مرید خود ساخت سیاحی میکرد مطلوب و محبوب خود را
می جست و همچنان آئینه وجود را در نمد سیاه پنهان کرده از نظر مینایان عالم در جلباب
غیبی و نقاب قباب غیرت الهی متواری گشته بود چنانکه حضرت مولانا در نشان بی نشان
ایشان فرموده است و گفته **س**

وان کان حسن یوسف خیر الوری	لسو کلائی خدیو سیش حسن یوسف
فکیف طیور اللیل تطمع ان تری	طیور لغی لا تستطیع شفاعه
از که پرسم وصف حسنت از همه پرسیده گیر	ای که در خوابت ندیده آدم و درش

و پیوسته نمد سیاه پوشید و هر جائی فرود آمدی بعد از آن که آنجا رسیدی
گرد جهان گشته کرد منزل بمنزل بخطه والسلام بعد او رسید و نقلت که خدمت
شیخ اوحدی کرمانی را رحمه الله علیه بخایگاه دریافت پسید که در جستی گفت با او داشت
اب بنیم فرمود که اگر در گردن و نبل نداری چرا بر آسمانش نمی بینی اکنون بیسین کف کن
تا ترا معالجه کند و نظر هر چه کنی در نوشته حقیقتی است از شیخ بر خیزت تا که از دست بعزت ما

طاقت نداری شیخ بجد گرفت کہ البستہ مراد خدمت و صحبت خود قبول کن و موو بشرطیکہ
 علی ملا الناس در میان بازار بغداد و بامن نشینی و نہ پزنوش کنی گفت نمی توایم گفت برای من
 بنیذ خاص توانی آوردن گفت توایم گفت وقتی کہ من نوش کنم بامن مصاحبت توانی کرد
 گفت نے توایم حضرت مولانا شمس الدین بانگی برومی زد کہ از پیش مردان و و شیو
 قَالَ كَمَا قُلْتُ لَكَ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ صَبْرًا تَوَانِ شَيْخٌ كَمَا تَوَانِي مِنْ بَهْرَانِ خَوْشِ بَاشِ كَمَا تَرَانِ
 قوت نیست و قدرت خاصان حق نداری من و صحبت من کار تو نیست و حرفت صحبت من
 نہ باید کہ تو و جمیع مردیان ہر سہ ناموس دنیا را بہ پایالہ بفروش و این کار مردان میدہت
 و آن آدمی نیست تا بدانی کہ من کسی امرید نگیرم من شیخ بیگیرم الگاہ نہ ہر شیخ بل شیخ
 کامل محقق **مچپستان** منقولست کہ روزی فرمود کہ شیخ اوحد الدین کرمانی
 نزدیکتر بود ہمامی ہوا و سحرہ فرعون و ہوا اما تر بودند لاجرم بوی روح ایشان رسید
 فرعون تمام نبود منطقہ بود و اہل و لیکن در سحرہ ہنری بود کہ در ایشان نبود سید را بوی
 روح و مستی روح پیش کہ اوحد الدین را شیخ ابو بکر راستی از خداست و لیکن آن ہنری
 کہ بعد از آنست نیست چندانکہ اوحد الدین لایہا نمود بصحبت قبول نکرد فرمود کہ از تو
 کاری نمی آید حرفت لطیف من نیستی الا فرزند بہاء الدین ولد بلخی قدس اللہ سرہ العزیز
 بعد از مدت مدید اول بار کہ بحضرت مولانا در کورہ دمشق در میدان شہر مصادف شد
 و آن زمان حضرت مولانا تحصیل علوم مشغول بود **مچپستان** انباران عتیق کہ
 بحریان محیط تختیق بودند چنان منقولست کہ روزی در میان مردم در شہر دمشق
 حضرت مولانا دست مبارک حضرت مولانا شمس الدین را گرفت فرمود کہ صراحت
 عالم مراد ریاب تا ز عالم استخراق مولانا شمس الدین بخود آید مولانا رفتہ بود **مچپستان**

بعد از آن طواف و طول مدت چون حضرت مولانا شمس الدین مقام بمقام بدارالملک فتح نیه
 رسید با مداد روز شنبه بیت و ششم جادی الآخر سنته اشنی و الچین و ستامته
 در خانه شکر ریزان زود آمد و حضرت مولانا در آن زمان بتدریس مشغول بود در علوم ^{دینی}
 و در چهار مدرسه معتبر مدرسی میکرد و اکابر علماء و در کتبش پیاده می نوشتند همچنان
 از کبار اصحاب منقولست که روزی حضرت مولانا با جماعت فضلا از مدرسه پنه فرود شای
 بیرون آمده بود و از پیش خانه شکر ریزان میگذشت حضرت مولانا شمس الدین
 برخاست و پیش آمده عنان مرکب مولانا را گرفت که یا امام السلیمین ابانیرید بزرگتر
 بود یا محمد مولانا فرمود که از هیبت آن سوال گویند که مہفت آسمان از ہدیگر جدا شد
 و بر زمین فرو نخت و آتش عظیم از باطن من بجسمه و ماغ زود و از اجسا دیدم کہ دودی
 تا ساق عرش بر آمد جواب دادم کہ حضرت محمد رسول اللہ بزرگترین عالمیان بود
 چه جای بانیید است گفت بس چه معنیست کہ او ہمہ عظمت خود ما عرفناک حق معترفک
 میفرماید و ابانیرید سجانی ما اعظم شانی و انا سلطان السلاطین میگوید فرمود کہ ابانیرید
 را تشنگی از جرعه ساکن شد و دم از سیراب زود و کوزه ادراک او از آن مقدار شد
 آن نور بقدر روزن خانہ او بود اما حضرت محمد مصطفی صلی اللہ علیہ وسلم را استقای
 عظیم بود و تشنگی و تشنگی و سینه مبارکش بشیح العرش لک صدرک ارض ^{سخت} داد
 گشته بود لاجرم دم از تشنگی زود و روز در استدعای قربت یا دلی ^{سخت}
 دو دعوی مصطفی صلی اللہ علیہ وسلم عظیم است از بہر آنکہ چون او بتی رسید خود را
 پر دید و بیشتر نظم نکرد اما مصطفی صلی اللہ علیہ وسلم ہر روز بیشتر میدید و بیشتر دریافت
 و انوار عظمت و قدرت و حکمت حق را یونانی تا ساعت بعد ساعت زیاد تر

ازین روی ما عرفناك حق معرفتك چنانکه فرمود

ریگ ز آب سیر شد من نشدم ز ہی نہی لائق جز گمان من نیست در بچیان رہی
 کوہ کینہ لقمہ ام بحر کینہ شہرتم من چه ننگم ای خدا باز کشا مرار ہے
 چنانکہ مولانا شمس الدین لغزہ بزود بیفتاد حضرت مولانا از استر فرو و آمد آمد
 دستوری داد فرمود کہ اورا بر گرفتند و بدرستہ مولانا بردند و گویند تا بچو آمدن دی
 میر مبارک اورا بر سر زانو ہبادہ بود بعد از ان دست اورا بگرفتہ روانہ شد و مدت
 مدید صاحب مجالس و مکالم ہدیگر بودند بمحبت ان منتقولست کہ سہ ماہ تمام در
 حجرہ خلوت یلاً و ہناراً بصوم وصال چنان نشستند کہ اصلاً بیرون نیامدند و کسی از ہر
 و طاقت ان نبود کہ در خلوت ایشان در آید و بکلی حضرت مولانا از تدریس و تعلیم فارغ
 گشتہ بتقدیس اعظم مشغول شد و تمام اکابر و علماء قونینہ بچوش و فروش عظیم درآمدند
 کہ این چہ حالت است و این شخص چہ کس است و کیت و از کجاست کہ اورا از دوستان
 و قربات جمیم و صاحب عظیم بریدہ بخود مشغول کرد و چنان بزرگی و بزرگ زادہ رہو
 و شیفتہ احادی شد و درین حیرانی عالمیان میسوختند و بانواع ترسات و ناگفتنیہا
 میگفتند و در تدبیر این تقدیر فرومی مانند و مریدان را ہرچ نوع معلوم نشد کہ او چہ کس
 است بمحبت ان در ان خلوت جلوت کہ میبودند صد ہزار اسولہ و اجوبہ و امتحانات عجیب
 کہ مولانا شمس الدین میفرمود حضرت بجای آورد مولانا شمس الدین انصافہا میداد چہ ان
 جنس حال و مقال از ہرچ شیخے و قطبی ندیدہ بود و نہ شنیدہ بمحبت ان منتقول
 است کہ حضرت سلطانین جلی عارف قدس اللہ روحہ از حضرت ولد روایت کرد
 کہ مولانا شمس الدین بطریق امتحان و نماز عظیم از حضرت و اللہ عظیم اللہ ذکرہ شاہکی

التماس کر دپدرم حرم خود کرا خاتون راکہ در جمال و کمان جمیلہ زمان و سارہ ثانی بود
 و در عفت و عصمت مریم عجب خود دست بگرفتہ در میان آورد فرمود کہ او خواہر من است
 بلکہ نازنین سپهر می خواہم کہ بمن صحبت کند فی الحال فرزند خود سلطان ولد راکہ یوسف یوسف
 بود پیش آورد و گفت ای بدست کہ خدمت و کفش کردانی شالایق باشد فرمود کہ او فرزند
 و بسند من است حالیا اگر قدری صہبا دست و ادوی دقات بجای آب آسمان میکردم کہ مرا
 ازان ناگزیر است ہمانا کہ حضرت بنفسہ بیرون آمدہ دیدم کہ بسوی از محکمہ جہودان پر کردہ
 بیاورد و در نظر او ہنسا دیدم کہ مولانا شمس الدین فریاد آورد و جا ہمارا بخود چاک کردہ سر
 قدم پدرم بہاد و ازان قوت و مطاوعت امر پیر چیرت نمودہ فرمود کہ بحق اول بجا اول و آخر
 بے آخر کہ مبتداء عالم تا القراض چہ سان مثل تو سلطانی در جہان وجود نہ آمدہ و نہ خواہد آمد
 ہماندم ہنسا دہ مرید شد فرمود کہ من از غایت علم مولانا امتحان میکردم و آن توسع ہن
 از اہنایست کہ در چیز چیرت گنج **۱** صد ہزاران امتحان است ای پسر
 ہر کہ گوید من شدم سر ہنگ در **۲** اکنون می گویم یعنی الکلام و کلا محیط **۳**
 محیط ما یعنی بہا لا ینقد **۴** گر بر تن من زبان شود ہر موی **۵** یک وصف تو از
 ہزار تو نام کرد بہ چپستان **۶** اصحاب قدیم و اخوان کریم رضوان اللہ علیہم جمعین از حضرت
 مولانا نقل کردند کہ فرمود چون خدمت مولانا شمس الدین بمن رسید و مصاحبت نمود ہمانا
 کہ آتش عشق در درونم شعلہ عظیم منیر و تجلیم تمام فرمود کہ دیگر سخنان پدرت را خوان
 او زبانی نخواندم پس آنگاہ فرمود کہ سخن با کس گوی مدتی خاموش کہ **۷** ہن ہن ہن ہن ہن
 و ازین رو کہ سخنان ماغذای جان عاشقان شدہ بود و راح او راح اہل صفا گشتہ
 بیکبارگی تشنہ ماندند و از پر تو ہمت و حسرت ایشان مولانا شمس الدین چشم نم رسید

ہچستان اجباب یقین و عاشقان ستمین چنان روایت کردند کہ در مبادی حال
 حضرت مولانا سخنان بہاؤ الدین ولد راجد مطالعہ میفرمود و از ناگاہ مولانا شمس الدین از
 در آمد گفت کہ مخوان مخوان تا سہ بار بعد از آنکہ نبیوع علم لدنی از ورون مبارکش فوراً
 گرد دیگر بدان سخنان نبردخت ہچستان منقولست کہ حضرت مولانا در اوایل
 اتصال مولانا شمس الدین شبہا دیوان متنبی را مطالعہ میکرد مولانا شمس الدین فرمود کہ
 بآن نمی از و و آنرا دیگر مطالعہ کن یک دو نوبت فرمود و او از سر تنزاق بارہا مطالعہ
 میکرد شبے بجد مطالعہ کردہ بخواب رفت دید کہ در مدرسہ با علما و فقہا بحث عظیم میکند تا
 ہمگان ملزم شوند ہم در خواب پشیمان می شود و تاسف میخورد کہ چرا کروم چہ لازم بود قصد
 میکند کہ از مدرسہ بیرون آید ہماندم بیدار می شود می بیند کہ مولانا شمس الدین
 از و در می آید و میفرماید کہ دیدی کہ آن ہچ پارہ فقہا را چہا کرومی آن ہمہ از شوخی
 مطالعہ دیوان متنبی بود ہچستان شبے در خواب می بیند کہ مولانا شمس الدین
 متنبی را از ریش بگرفتہ پیش مولانا می آورد کہ سخنان این را بخوانی و متنبی مردی
 بود نحیف الجسم ضعیف الصوت لایہا میکند کہ مرا از دست مولانا شمس الدین خلاصہ
 و آن دیوان را دیگر مشوران کہ آخر الامر ترک علوم و تدریس کردہ دستار بستہ فرجی
 ہندواری پوشیدہ بسمع و ریاضت شروع فرمودہ و گفت زاہد کشوری ہوم
 واعظ منبر شدم کہ و قضای دل عاشق و کف زنان تو
 ہچستان منقولست کہ حضرت مولانا شمس الدین بیک روز از قیصریہ بہار
 رسیدہ در مسجدی مسافر شد بعد از نختن مؤذن مسجد بجد گرفت کہ از مسجد بیرون آئی
 و بجای جہان شو گفت مرد غریبم مغرور و اطمینان چیزی ندارم بگذار مرا تا بیا سائیم

مؤذن بیچاره از غایت بی ادبی و چشم بستگی سفاقت عظیم کرده بسی خفا نمود و فرمود
 که زبانت بیاماسد فی الحال زبانش بر آساید و مولانا شمس الدین بیرون آمد و بسوی
 قونیه روان شد امام مسجد درآمد و مؤذن را در حالت نزع دید چون کیفیت حالش بازرسی
 اشارت کرد امام در پی مولانا شمس الدین افتاد و در آب قلقل رسید سر نهاد و لایبهای
 بجد کرد و گفت که آن مؤذن مسکین بود عظمت شمار معلوم نگردد و بجد عذرها خواستن
 گرفت فرمود که قضی الامر حکمی رانده شد اما دعا کنم تا بایمان رود و عذاب آخرت نبیند
 امام مرد روشن دل بود اخلاص آورده مرید شد تا عیوت امام مؤذن وفات یافته بود
 همچنان عارف نوری سمرقانی مولانا سراج الدین تبریزی رحمة اللہ علیہ از حضرت
 مولانا نقل کرد که روزی مولانا شمس الدین با جماعتی همدم صحبت کرده بود در کعبه
 نشسته بودند و قلب مستان شدید بود مگر عزیز از ان جماعت کلدسته التماس نمود
 مولانا شمس الدین برخاست و بیرون آمد چون درآمد کلدسته لطیف در پیش آن عزیز
 نهاد و همگان سر نهادند فرمود که کرامت نیست این از خواست یاران خواست تحقیقاً
 برای اجابت ارادت شما از عالم غیب تحف پیدا کرد همچنان منقولست که
 اوقات حضرت مولانا میفرمود که خدمت مولانا شمس الدین ما در شجر نفوس جنی و انس
 و سراسر آسمان قدسی اسراراً شباید بیضای موسی و هشت و همانا که نفس مبارک او همدم سیحان
 و در علم کیمیا نظیر خود نداشت و در دعوت کواکب و قسم ریاضات و آداب و ریاضات
 و نجوم و منطق و ظانی اورالین کتاب میخواندند اما چون برودان خدا مصاحبت نمود
 همه در جریده لایب فرمود از کلیات مرکبات و مجردات مجردات و عالم تجرید
 و توحید و تفرید اختیار کرد تا یک ورق از عشق تو حاصل کردم +

سید و ترقی از علم فراموش شد **پشتان** افاضل صحابہ آنحضرت سلطان
 اولوالالباب روایت کردند کہ روزی مولانا شمس الدین برودر نشسته بود از ناگاہ جلاد
 میگذشت فرمود کہ این شخص ولی است یاران گفتند کہ جلاد دیوانست گفت آری
 جهت آنکہ ولی را کشته بود اورا از زندان زندان و قفس قالب رہانده ولایت
 خود را بدو بخشید فرواروش جلاد توبہ کرده از خواص عباد شد و مرید گشت **پشتان**
 روزی مولانا شمس الدین فرمود کہ در ما مرید یا پسہ گونه حال را دیباہ اولی بال دوم بجای
 سیوم بہ نیاز و ابتهال **پشتان** منقولست کہ حضرت جلی حسام الدین تو
 اللہ سہہ الغزیرہ در اوایل جوانی بخدمت مولانا شمس الدین تواضع عظیم مینمود و تذلل میکرد
 دیاران بنیادین تعلق و تعظیم آنحضرت را بدو می دیدند بعدق تمام بندگیهای کردند
 روزی فرمود کہ شیخ حسام الدین با پنهانی شود **الدین** عند الدار اہم چیزے بدو
 بندگی کن تا توانی رسیدن در او یافتن بہانہ لفظہ برخواست و بسوسے خانہ رفت و
 ہرچہ در خانہ داشت از عقاد و نقود و عروض تا نامون البیت و تجل اہل حرم را بیکبارگی
 برگرفت و در نظر مولانا شمس الدین نہاد و **پشتان** در رہہ باغی داشت کہ باہستان
 فرو و سس شامظرہ میکرد فی الحال فروخت بہای بارخ را در پای مبارکش ریخت و سجدت
 میکرد و فرارید و شکرہ با میکرد کہ **پشتان** باو شامے ازوسے چیزے در خواست کرد
 فرمود کہ آری حسام الدین امید بفضل نیروان و ہمتت مردان **پشتان** میدرمد
 ایوم بجای کسی کہ منبہ طا اولیای کمل شوی و محسوداخوان صفا کردی اگرچہ مردان
 بہیچ چیزے محتاج و مفتقر نیستند و از کونین منزہ اند اما در تقدیم اول امتحان محبت
 محبوب را جہتر ترک دنیا نیست و پایہ دوم ترک ماسوی اللہ است و بہیچ نوع مرید

مزید طلب کرد خود را راه نیافت الا به بندگی و ایثار بهمانا که آیت فاما اعطی و اتق و صدق
بالحسنه توفیق را است صدیق اکبر است و صدیقان را صدیق صدیق و غرور است

بگیر زرو با فرض شکر صدق الله علیہ

قرعنه قرعنه صی صد هزارگان گیسری

و هر میدی و عاشقی که در راه شیخ خود زبازی کردن تواند سر بازی هم تواند کرد هرگز عاقتا

تخلص بین و دنیا نماند و اندر کند از ان مجموع جز در می قبول نکرد و همه را باز حضرت شیخ

حسام الدین بخشیدند چندان عیاشیهاست که در شرح آید و الله عاقبتهم الا عیاشی

و عاقبت بجای رسید و صدی شد که اصحاب المشرق هم الصدی بر صدی و صدی

و حضرت مولانا این کنوز العرش خطایش میفرمود و شمس بجلد ششمی که است و شمس

نزار و شمس بیت است شرح سر جان او بود و در صفت حال و نازل بود و چنان

شعور است که روزی مولانا شمس را دیدن فرمود و سلطان می فرمود و شمس سال

خریزه نخورده بود و گفتند چرا نخوری گفت نمیدانم که مصطفی علی علیه السلام خریزه را

چگونه برید پس کسی خریزه بریدن او را نداندار علیهاش که پنهان تر و شکر است چه چهر

دارد و دید فرمود که بشنایم من بکار فرسد ساله رسد مومن شود و اگر مومن رسد ولی شود

و بپشت رود عاقبت فرمود که بجی مرا پس که لبیس که بیت گفتم تو از انکات این است

غرق در لبم اگر لبیس نیستی تو هم چرا غرق و لبی نیستی و اگر از او پس اثر داری ترا چه

پروای لبیست اگر میگفتی جبرئیل کیست گفتی تو همچنان یک حساب حاجت

رحمة الله علیه روایت کرد که در نوبت اهل چون حضرت مولانا را از این بفرموده

اتفاقا بر سر راه دروازه حلقه گوشش درم سلطان یافت با خود توار کرد که رسد

نفقه نیست آن زمان سد و بیت بول و بر می و یک نان کرده سفید لطیف بولی داوند

بچپنان ہر شبے از یک گروہی را خوردی و نیم را بسکینے داوی علی التواتر چون مدت
منقض شد و وجوہ خرج باخر آمد با پوشے پوشید و عزم شام کرد و روانہ شد بچپنان
در اوایل شرح الشبانی اغلب در بیت روز یا پانزودہ روز یا ذہ روز افطار سے کرد
کم افتادی کہ در ہفت روز یا پنج روز چیزے خوردے و چون غنیمت شام را ہم کردے
غنیمت نمودے حضرت خداوندگار تبارک و تعالیٰ سفر اورا بحضرت حسام الدین املا فرمود کہ سافر
لمولی الغزالداعی الی خید خلاصۃ الأرواح سلا شکاة والرجا جة والمصباح شمس الحق و
الدین محفی نوراً لله فی الاولین والآخرین اطال الله عمرہ ولقانا بالخیر لقائہ یوم الخمیس
الحادی العشرین من شہر شوال سنہ ثلاث واربعمین وستمائة وگویند در سالی دنیا
خرج او بود در ہفت روز گروہ را و آب ترتیب کردی و خوردی مگر روزی سر بر روی از
حال و اندکے بومی بردہ آن روز بر سر تربت نان خوش روغن فرید کرد و دیگر بگردو کا
روہی نگشت و اغلب قات بر سر پا بود سے و سیران کردی بچپنان منقولست
کہ در فراق او حضرت مولانا بیقرار گشتہ لیلاً و ہناراً آرامی و خوابی نہشت و سپتہا میراند
و اسرار میفرمود بچپنان منقولست کہ روزی در سفار خود بخدمت شیخی رسید کہ
اورا علت شاہد بازی و تفریح صورت بود فرمود کہ سی درستی گفت صور خوبان آئینہ
ست حق را در آئینہ شاہدہ میکنم چنانکہ گفت اند

نے از بے شہوت و ہوا می نگرم
من در تو بان لطف خدا می نگرم

در تو کہ بیدہ صفائے نگرم
دیدار خوش آئینہ لطف خداست

در آئینہ جان و دل نمی بینی و خود را نہ طلبی در دیش در حال سر ہنسا و دستفنا
کردہ از یک نظر غمایت او ہدایت یافت بہمال رسید و حقیقت خود را بید و حقیقت

اور دریافت مچپان منقولست کہ روزی در بغداد از دوسرای گذر میکرد او از
 جنگے گویوش رسید درآمد تا یکد مہ استماع کند مگر خواجه سہرا کہ از سر سر او محبوب بود و بظاہر
 اشارت کرد کہ آن درویش را بزین تا برو و غلام شمشیر کشید و حملہ کرد دست او معلوج شد
 بظلمتی دیگر فرمود اورا ہم دست برہو آبانہ و خشک شد مولانا بیرون آمد و روانہ شد
 کسے در پے او توانست رسیدن روز دوم خواجه از دینا باخترت سفر کرد مچپان
 منقولست کہ از یاران قدیم وستان رحیق تسلیم چنان روایت کردند کہ روز
 مولانا شمس الدین در عراق عجم در سماع بود مگر قلندر سے دران مجلس چرخے زد و وہ ہم
 خرد او بکسے رسید و پیچ متنع نمی شد یک دو بار فرمودند کہ درویش آلتو تر قلندر جواب
 داد کہ میدان فریخ بہت ہمان لخطہ مولانا شمس الدین از سماع بیرون آمد و روانہ شد در جا
 قلندر بقیاد و جان تسلیم کرد آتش در نہاد درویشان صاحب دل افتاد و غریب بر آوردند
 کہ در یغان شمس بر پندہ باز درویشے را سقط کرد چندانکہ در پے او ویدند پریدہ بود مچپان
 حیران حقیقت و پیران طریقت چپان روایت کردند کہ حضرت بہا، الدین ولد راقی
 اندسہ لطیفہ مرید کے بود اورا قطب الدین ابراہیم گفتند کہ مرید کے بود
 صاحب دل دروشن ضمیر مگر روز سے حضرتش از درنجبیدہ و اورا را ہر دو گوش بستہ بود
 چپانکہ بیچ نمی شیند بعد از مدتے باز عنایت فرمودہ آن کرمی از وی زائل شد
 اما اثر فیضی در دلش بماند و بیچ نمی رفت روز سے مولانا شمس فرمود کہ ہاں
 کروم و صفاس شدم چرا دستنگی خوش باش مچپان آن ہمالت از وی رفت از ناگاہ
 در میان بازار مولانا شمس الدین متقابل او شد بعد ق تمام سہر نہاد و کلہ شہادت
 بر زبان راند کہ لا الہ الا اللہ شمس الدین دسولک اللہ مردم غلو کردند کہ اورا

مگر شخص پیشہ سستی کر وہ اور بڑو مولانا شس چنان لغزہ بڑو کہ در حال آن مرد ببرد
مردم بازاری تمام چپارہ وار سہ ہواوند و بندہ شدند ہانا کہ دست قطب الدین را
بگرفت و از میان بازار کیشا بیرون آور و گفت آخر نام من محمد است محمد رسول اللہ ہے
گفتن کہ مردم زر را بے سکہ نمی دانند **بچپنان** عزیزے روایت کرد کہ روزی
جماعتی در باب تحریم حشیش سخن میگفتند مولانا شس فرمود کہ یاران مالش کہ گرم می شوند
آن خیال دیوست خیال فرشته خود اینچا چیزے نیست خاصہ خیال دیو عین فرشته
خوردنی نباشد از عالم پاک بی نہایت با آنکہ مردم را چنان کند هیچ فهم نکند رنگ
باشد شخصی اشکال گفت کہ حرامی خمر و قرآن ہےت حرامی سبزک نیست گفت ہر آیتے
را سببے می شد آنکہ بار می شد این سبزک را در عہد بنو ہبیر صلے اللہ علیہ وسلم نمی خوردند
و اگر نے کشن فرمود سے ہر آیتے بقدر حاجت فرو می آمد و بسبب نزول فرود می آیتے
چون صحابہ نزور رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قرآن را بلند می خواندند تشویش میشد
خاطر مبارکش آیتے **یا ایہا الذین امنوا لا ترفعوا اصواتکم فوق صوت اللہ**
الایۃ درین باب فرود آمد **بچپنان** چون حضرت مولانا بہاؤ الدین ولد را
بمولانا شمس الدین تبریزی قدس اللہ سرہ العزیز مرید کرد و فرمود کہ بہاؤ الدین من
حشیش نخورد و ہرگز لواط نکند کہ عند اللہ الکریم این ہر دو کار عظیم نامحروست و ذمہ
بچپنان منقولست کہ در عہد مولانا قدس اللہ سرہ العزیز مگر در مجمع
مشایخ صوفی گفتہ باشد کہ در نیا ازین سہ بہاؤ الدین ولد یعنی مشایخ تبریزی
بچہ بشد خاک خراسان متابعت خاک تبریزی کند مولانا شمس الدین فرمود کہ او
و عوی صوفی و صفا کنند او را این قدر عقل نباشد کہ خاک را اعتبار نباشد اگر

استنبولی لآن باشد و جب باشد بریکے کہ متابعت او کند حُبُّ الْوَطَنِ مِنَ الْإِيْمَانِ
 گفت آخر مراد او علیہ السلام چگونه مگہ باشد کہ مگر ازین عالم هست و ایمان ازین عالم نیست
 پس آنچه از ایمان باشد باید کہ ہم ازین عالم نباشد و از ان عالم باشد اَلَسَّلَامُ بَدْعٌ غَرِيبًا
 چون غریب است و از عالم دیگر است چگونه مگر را خواهد وَالسَّلَامُ بِمَحْشَانِ خَاطِرِ صَحَابِہِ
 مولانا شمس الدین ولد مدرس کاتب ثناء روایت چنان کرد کہ از رویش ان واصل
 جماعتی از حضرت مولانا پرسیدند کہ خدمت فقیہہ خواجہہ چگونه مرد بود فرمود کہ کامل
 تبریزی کہ ابدال شہر قونیہ است چند درجہ از فقیہ احمد برتر است فرمود کہ اوقات
 کامل تبریزی بس وقت سلاطین و اُمراء در سے آمد و اَلات مجلس راعی ستمد بیرون میر
 کسے راز پرہ و یار نبودی کہ چیزے بگفتی اکابر مینا۔ بی مولانا مولانا شمس الدین تبریزی
 سیف اللہ میگفتند از آنکہ از ہر کہ بخسیدی و یا کشتی و یا مجروح روح کردی و صد ہزار
 کامل تبریزی در دریائے او قطرہ بودے **مَحْشَانِ** پیوستہ حضرت مولانا شمس الدین
 تبریزی فرمود کہ یار راستین آنست کہ بچو خدا محرم باشد و تحمل مقامات و مکروہات و
 زشتیہا سے یار و از بیخ خطای و خللے نہ رنجد و اعراض و اعتراض را بخود راہ نہ دہد چنانکہ
 حضرت حق تعالی کہ از جمیع ذنوب و عیوب و نقایص بندگان خود نمی گیرد و اِغْنَاءِ تَمَامِ
 و شفقت سزا ہائے زرفشان می دہد یاری و محبت بعلت این است چنانکہ فرمودے
 بوفضل و رحمت مہتی کہ ہر کہ در تو گریخت قبول بکنند ہر با کہ سزا ہائے
مَحْشَانِ مگر روزے فوج زنان از دور کند میکند و نہ کامل تبریزی است تا دین
 فرمود کہ در میان این جماعت روزے ہی درخشند و ان بارہ ہزار تا کہ انکان التوار
 حضرت مولانا بود چون تخص کر دند و دیدند کہ ملکہ خاتون بود این قصہ بہت مولانا

قدس ستره رسید فرمود و کامل تبریزی راضی المدعنه را بخانه آورد و ہماہنہاش کرد و عنایت
 عظیم فرمود **پیشان** حضرت سلطان ولد حکایت فرمود کہ روزی حضرت والدہ
 در صبح مولانا شمس الدین تبریزی بمالہ عظیم می فرمود و از حد بیرون مقامات و کرامات
 و قدرتہای او را بیان کرد من از غایت شادی بیادم و از بیرون در حجرہ او سر نہادم
 و ایستادم فرمود کہ بہاء الدین چہ لا غت گفتم امروز پدرم اوصاف عظمت شمارا
 بسیار کرد گفتم و اللہ و اللہ من از دریا کے عظمت بہت بکی قطرہ نیستم اما
 ہزار چہ داتم کہ فرمود باز بجز حضرت مولانا آدم سہر بہادرم کہ مولانا شمس الدین چنین
 گفت مولانا فرمود خود راستو و عظمت خود را نمود و صد چندانست کہ فرمود
پیشان در میانہ اصحاب روزے مولانا شمس الدین تبریزی فرمود کہ یک تو
 مولانا اعظم اللہ ذکرا ہمیش من ہزار دینار صرہ باشد و از ان متعلقان و ہر کہ رہ
 یا بدین تیج او باشد زیرا در سے کہ بستہ بود باز از و شد و اللہ کہ من در شناخت
 مولانا قاصرم درین سخن ہرچ نفاق و تکلیف نیست و تا وہیل کہ من از شناخت مولانا
 قاصرم و مرا ہر روز از حال و افعال او چیزے معلوم می شود کہ وہی نبودہ است مولانا
 را بہتر کہ ازین دریا بیدتا بعد از ان خیرہ نباشید ذلک یوقر المتقائین ہمین صورت
 خوب و سخن خوب کہ میگوید بدین غرہ و راضی می شوید کہ و رای این چیزے ہست آزا
 طلبید از و فرمود کہ سخن ہست یکے نفاق و یکے راستی اما آنکہ نفاق ہست جان ہمہ
 در روان ایشان در آرزوی آناست کہ مولانا را در یافتندی و با او نشستندی و آنکہ
 راست ہست بی نفاق ہست کہ روان انبصار آرزوی آنست کہ کاشکے در زمان او بود
 و سخن او بشنودمی اکنون ضایع مکنید کہ اخلاص و ہر کہرا بہتر بود بعالم حق پیشتر ہو بہت

اکنون من دوست مولانا باشم و مرا یقین است که مولانا ولی خداست و تعالی است اکنون
 دوست خدا ولی خدا باشد این مقرر است همیشه روی آفتاب بمولانا است زیرا که
 روی آفتاب است بشب آفتاب با دیگران رویش با آسمان است هیچ کتابی سعید
 از پیشانی دوست نیست الامر کسی دوست کامل نیست بعضی عشر دوست اند و بعضی
 نصف عشر دوست اند و بعضی عشر عشر دوست اند و اگر کسی برو متکلف شدی پس هر دو
 چون سی پاره است جامع این سی پاره است تعالی پستان از حضرت سلطان
 ولد منقول است که روزی صوفیان اخبار والدہم از خداوندگار سوال کردند کہ ابانیزید ^{الہ}
 علیہ کفہ است کہ رأیت اللہ علی صورہ ^{کلمہ} این چون باشد فرمود کہ این معنی دو حکم دارد
 یا در صورت امر و خدا تعالی بر آید یا خود خدا تعالی پیش او بصورت امر و تصورے شد
 نسبت مثل بایزید بعد ازان فرمود کہ مولانا شمس الدین تبریزی رازے بود کیمیا نام
 روزے از و ختم گرفت و بطرف باغهای مرام رفت حضرت مولانا بزنان اہل مدر
 اشارت کرد کہ بروید و کیمیا خاتون را بیاورید کہ خاطر مولانا شمس الدین را بوی تعلق
 عظیم است چون زنان کار را سستی میکردند کہ بطلب آوردند ہانا کہ مولانا نزد مولانا شمس الدین
 درآمد و او در خرگاہ نشست بود دید کہ مولانا شمس الدین با کیمیا خاتون و سخن است
 دست بازی می کنند و کیمیا خاتون بہمان جا ہا کہ پوشیدہ بود نشست است ہانا
 در تعجب اندوزنان یاران ہنوز نرفتہ بودند مولانا بیرون آمد و در ^{آن}
 تا ایشان در فوقی و ملاعبہ خود مشغول باشند ابد ازان مولانا شمس الدین او
 داد کہ اندرون در آچون درآمد بچکس رانید مولانا ازان ^ب تر باز پرسید کہ کیمیا
 خاتون کجا رفت فرمود کہ خداوند تعالی مرا بیدار کرد کہ بہ صورتی کہ منہو ہستم بر من می آید

ایندم بصورت کمیی آمده بود و مصورشده پس احوال با نرید بسطامی علیه الرحمۃ چنین نوشت
باشد که حق تعالی بصورت امری بر و مصورشده

چون بصورت اندر آئی توجہ خوب جانفزائی | تو چو دور کردی صورت ہم عشقی و بلائی

مچستان یاران کبیر و پیران خیر چنان روایت کردند که یک شب حضرت مولانا
با خدمت مولانا شمس الدین بر بام مدرسہ در گوشکے خلوت صحبتی کرده و آن شب
ماہتاب عظیم بود و خلایق بر بام ہا نشان خفتہ ایشان را حالتی و حیرتی روی نمود
چنانکہ مولانا شمس الدین روی بمولانا کردہ فرمود کہ این بیچارگان ہمگان مردہ اند و
از خداوند تعالی غافل و بیخبر گشتہ میجوہم کہ ہمہ را از عنایت بی نہایت خود زندہ کنی تا
از زحمت این شب قدر بی نصیب نمانند مولانا روی مبارک بسوی قبلہ و عا فرمود کہ
ای سلطان آسمان و زمین بجزمت سر پاک مولانا شمس الدین ہمہ را بیدار کنی بخش
فی الحال ابر عظیم از عالم غیب پیدا شد و رعد و برق چہیدن گرفت و چنان بیدگی شد کہ
بر باہا یاری نماند و ہر یکے از پوششی گرفتہ میگرفتند و مولانا شمس الدین تبہا کرد
خوش می شد چون روز شد شمال قطرات باران یاران گرد آمدند و حضرت مولانا
شمس الدین این قضیہ را حکایت کرد بعد از آن فرمود کہ پیش ازین کافہ نبیسا و
و اولیبا تبہا می کردند تا از دیدہای خلایق مستور و مخفی شوند و کسی بہ حال ایشان
مطلع نشود درین حال خداوندگار من چندان در راہ عشق حق کوشش و جد بلنج نمود کہ
از دیدہای بادشاہان بہانی ہم بہان ماند چنانکہ فرمود ان الله اُولِیاءُ اَخِیاءُ

تکسبت شناسد کہ اوت کس کرست | و اگر گیسبت نداند کہ نا پدید ستے

مچستان از کمل یاران منقلبست کہ روزی فقہای حسا و از سر انکار و عناد

از حضرت مولانا سوال کردند کہ شراب حلال است یا حرام و عرض ایشان عرض پاک
 مولانا شمس الدین بود بکنایت جواب فرمود کہ تا کہ خورد چہ اگر مشکے شراب را در
 دریا اندازند و یا ریزند متغیر نہ شود و او را مکدر نہ گرداند و از ان آب خوردن و وضو
 ساختن جائز باشد اما حوض کوچک را قطرہ شراب بیگان نجس کند و بچپان ہرچہ
 در نمکدان ہنشد حکم نمک گیرد و جواب صریح آنست کہ اگر مولانا شمس الدین می نوشند
 اورا ہمہ چیز با مباح است کہ حکم دیار دارد و اگر چون تو عو خواہر نوش کند جو نیت ہم حرامست

بجز قلزم راز مردار سے چه پاک
 کہ تواند قطره ایش از رہ برو
 ہر کہ نرود دست گومی ترس از ان
 و ز خورد طالب سیم ہوشی شود

این نباشد و رلودے مرغ خاک
 نیست دون القلتین و حوض خورد
 آتش ابراہیم را نبود زیان
 گرولی زہری خورد و نوشی شود

بچپان از حضرت سلطان ولد منقولست کہ روزی حضرت مولانا شمس الدین صفت
 زنان نیک و عفت ایشان میکرد فرمود کہ با اینہمہ حال اگر زنی را بر بالای عرش جاسند
 و او را بناگاہ نظر سے بدینا افتد و در روی زمین قضیبے را بر خاستہ بیند و بوانہ و
 خود را پرتاب کند تا برسہ قضیب افتد از انکہ در مذہب ایشان بالاتر از ان چیز
 نیست بعد از ان فرمود کہ شیخ علی حریری کہ درد مشق می بود مرد سے ہوتا
 قدم و روشندل ہر کہ اور سماع نظر کردے در حال ارادت آہستہ آہستہ سر را
 می پوشیدہ بچپان شاخ شاخ بود و در وقت سہا ہا عصناش پیدا ہوا کہ سہ
 خلیفہ را ہوس سماع اوشد از بس کہ صفت حال اومی شنید چون از دستام
 در آمد تا اہل سماع را فرج کند شیخ را برو سے نظر افتاد فی الحال مرید شد و جانی

خبر ارادت او بمصر خلیفہ رسید بغایت رنجیدہ و آہنگ مقل او کرد چون خلیفہ روی شیخ را
 بدید با خلاص تمام بدو روی آورد خاتون خلیفہ را ہم ارادت آن شد کہ اورا بیند
 شیخ را بخانہ دعوت کردند خاتون پیش آمد و در قدم شیخ سر نہاد و میخواست کہ دستبوس
 شیخ کند شیخ ذکر خود را برتاب کرده بدستش داد کہ مراد تو آن نیست و سماع شروع کرد
 خلیفہ را از آن حال اعتقادش کیے در ہزار شد **ہچنان** مشغول است
 کہ مشکوٰۃ مولانا شمس الدین کیمیا خاتون زرنے بود جمیلہ و عقیفہ مگر روزے بی اجازت او
 زنان اورا مصحوب جدہ سلطان ولد برسم تفرج باغش بردند از ناگاہ حضرت مولانا
 شمس الدین بخانہ آمدند اورا طلب داشت گفتند جدہ سلطان ولد با خواتین اورا تفرج
 بردند عظیم نالید و بغایت رنجش نمود چون کیمیا خاتون آمد دل درو کردن گرفت
 ہچون چوب خشک بحرکت شد فریاد کنان بعد از تہ روز نقل کرد ہچنان چون سقیم
 او بگذشت باز بسوی دمشق روانہ شد در ماہ شعبان سنہ اربعہ و اربعین و ستائتہ
ہچنان انما اسر اخضرہم اللہ بقیض الا نوار چنان روایت کردند کہ روزی
 حضرت مولانا فرمود کہ روزی مرا عروج جہ عالم ملکوت و سلوک مسالک جہروت و ست و او
 بود چون باسمان چہارم رسید کرہ آن فلک را تیرہ رُودیدم و از سالکان بیت المعمور
 و معمورہ آن عالم نورا از غیب نقاب سوال کردم از قدسیان جواب شنیدم کہ آفتاب
 بزیرت سلطان الفقیر شمس الدین تبریزی رفته است بعد از تفرج مقامات و مطالعہ
 آیات سماوات چون بچرخ چہارم باز رسیدم تیر عظیم را بمرکز خود بقیض نوار و
 دنیا مشغول دیدم **۵** چون حدیث روی شمس الدین رسید ہ شمس چہارم
 ز آسمان سر در کشید **ہچنان** روزے جنازہ جوئے را با متق ابریشمین

آریش تمام کرده میبردند و اہل حرم او و مردم نوجہا میگردند و خرمی مینمودند از ناہ حضرت مولانا شمس الدین مقابل افتاد فرمود کہ این نامراد حضرت را کجای میزند کہ سالہا درین فکر و حسرت خون جگر می خورم و آن دست نمی دہد **س**

تا کشم من در کنارش تنگ تنگ

اوز من دستت ماند رنگ رنگ

مرگ اگر مرد است آید پیش من

من از وجانی برم بے رنگ و بو

و همچنان اگر مردہ می میرند بسیار و عیان حال خود از زبان بودی با ظہار اسرار مرگ اجازت رسید کہ چہا گفتی و چہا نمودی، بچپشان منقولست کہ روزی مولانا قدس اللہ سرہ العزیز فرمود کہ چون خداوند من بجان و دل پیوندم مولانا شمس الدین از کسے بخیدی و دعا کردی و گفتی کہ خدات عمر دراز دہا و مال بسیار دہد بچپشان من روزی حضرت ولد روایت کرد کہ وقت مولانا شمس الدین از مریدان و عاشقان خود خرزہ منجھت البستہ خرزہای شیرین می آوردند می خورد و پوست ہا را بر سر ایشان می زد کہ ای مردگان چہ آوردید و دران حالت ایشان را کشف نمودی شد و از عالم غیب غریب چیزهای دیدند و خرق حجب می کردند بچپشان من حضرت ولد حکایت فرمود کہ روزی حضرت پدرم در عظمت شان مولانا شمس الدین از حد بیرون مدجہا فرمودہ و در بیان بزرگی و درجات و انواع کرامات و قربت او و اطلاع بر صفات مریدان و چیزهای دیگر کہ در بیان نماید چندان گفت کہ تمام باران زمین در آن وقت و این بیت را گفت **س** شمس تبریزت کہ کاشم بسا و حاجت با من تو سر بنہ برجا ایگا و کام او چہ من از نایت شادی کہ شیخ را علی اللہ الکرام مدح و اکرام کرد و ان بجرہ مولانا شمس الدین زقم و نہ تا دم و مریدان

ہر کہ خود را شناخت بجدتی خدای خود را شناخت بقیدی - ہر کہ تن خود را شناخت
 بجفا خدای خود را شناخت بوقا ہر کہ تن خود را شناخت بخطا خدای خود را شناخت بعبا
مجتہدین شیخ محمود صاحب قرآن ولد بخار رحمۃ اللہ از یاران قدیم روایت کرو کہ روز
 اکابر صحاب حضرت مولانا شمس الدین گفتہ باشند کہ حضرت مولانا راجی شام غایت
 عظیم است و محبت بجدتا حدی کہ چندین غزلیات را بنام مبارک شام مطرز و معزز گردانیدند
 و آن معانی بزرگ شمار از و طراز می نختد و گفت والد و والد بدست قدرت چنان بادشاہی
 افتادہ ام کہ اگر خواہد بعرش من میرساند و اگر میخواہد بفرش من فرو میرد چنانکہ فرمود

کہ اشب می نویسند رہی نویسند باز فروری
 قلم گوید کہ تسلیم تو دانی من کیم بارے

دلہم بچون قلم آمد در انگشتان دلدار می
 قلم را ہم ترا شد اورقاع و نسخ غیران

مجتہدین حضرت مولانا راجی خدمت او چندان محبت و تعلق جانی بود کہ بعد از غیبت
 ایشان ہر کہ بدروغ خبرے داوی گفتی کہ مولانا شمس الدین را در فلان جا ویدم در جا
 دستار و فرجی مبارک خود را ہمیشہ ایشاں کردی و شکر اہنا داوی و بسی شکر با کردی و
 شگفتے روزے مگر شخصے خبر دا کہ مولانا شمس الدین را در مشق دیدم چندان رشاک
 نمود کہ توان گفت و ہر چه از دستار و فرجین و کفش و موزہ پوشیدہ بود بونی نشید
 عزیزے از یاران گفتہ باشد کہ او دروغ خبر دا ہرگز ندیدہ بہت حضرت مولانا ہر
 کہ برای خبر و روغ از دستار و فرجی دا دم چه اگر خبر بہت بودی چنانکہ
 میدا دم و خود را خدای او میکردم حکایت **مجتہدین** متقدمان صحاب و مقدمان
 اجاب مخلوقی کہم و حسن کتاب چنان روایت کردند کہ روزی در خانقاہ نصر الدین
 وزیر رحمۃ اللہ علیہ اجلاس عظیم بود و بزرگے اشعری تتریل میکردند و جمیع علما و شیوخ و عرفا

و حکماء و امراء عیسائے مجسم حاضر بودند و ہر یکے در انواع علوم و فنون حکم کلمات میگفتند
و بحث های شگرت میکردند و حضرت مولانا شمس الدین در کجی لبان کج مراقب
گشته بود و از ناگاہ برخواست و از سر غیرت بانگی برایشان زد کہ تا کے ازین حدشن
مے نازید و برزین بے اسپ سوار گشتند و رسیدان مردان می نازید خود یکی در میان
شما از حدیثی قلبی عن زینب چیرے گوید و تا کے بصاے دیگران بیاید **س**

پاسے استدالیان چوبین بود | پاسے چوبین سخت بے تکین بود

و این سخنان میگویند از حدیث و تفسیر و حکمت و غیره سخنان مردان زمان است
ہر یکے در عهد خود میسر وی نشسته بودند و از روحوالات خود معانی میگفتند
و چون مردان این عهد شمایند سردار و سخنان شما کو ہمشان خوی کردہ از شمر ساری
سردر پیش انداختند بعد از ان فرمود کہ از دور آدم ہر فرزندے کہ از عالم قدم
عدم قدم نخط و جو دہنسا و از انبیا و اولیا ہر یکے را علیحدہ منصبے و کارے بود بعضی
کاتب وحی بودند بعضی محل وحی اکنون جہدے کن کہ مردو باشے ہم محل وحی ہم
کاتب وحی خود باشی کہ **لَا تَنبَا اَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ** و سبب نزول این آیت حضرت مولانا
معلوم است کہ امیر المؤمنین علی رضی اللہ عنہ شب عاشور را با مصطفیٰ صلی اللہ علیہ
موفقت کردہ بود و در ان شبہا رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم بیچ نمی خورد و اسیر
المؤمنین علی رضی اللہ عنہ ہم چیزے نمی خورد مصطفیٰ صلی اللہ علیہ وسلم درو نظر کردہ
اشرف صفت دید فرمود کہ **لَسْتُ كَا حِدِكُمْ آيَةٌ اَمْ** کہ **قُلْ اِنَّمَا اَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ** فرق
اینقدر است کہ **يُوْحَىٰ اِلَيَّ** **س** تو بہ بین حیوان بجائے از ملک بتاروی ہم بزر
و ہم فلک + تا بظاہر **مِثْلُكُمْ** باشد بشر بتابدل **يُوْحَىٰ** راکے دیدہ و

بنی برحق را وحی مجسّمی و هم وحی القلب بود ولی رائیث رحیم بود که کالیسغنی فیده
 ملک مقرب و کاپی مقلد الحق یُنطق علیّ لسان عمر و شکارا یعنی روی نموده است
 و بدان که روی نموده است عالمیان را روی بسوی او کرده اند و این رباعی را گفت

ای کرمه وصل تو شیران جهان	ترسان ز فراق تو دیران جهان
با چشم تو آهوان چه دارند بدشت	ای چشم تو پای بند شیران جهان

همانا که حضرت مولانا خود را برداشت و در حوض خالقاه اندخت و آن روز سماع
 عظیم شد و چندانى علماء و اکابر مریدو بنده شدند که در تقریر و تحریر کتبى همچنان
 در صحیح مولانا شمس الدین معرفت میفرمود که اینهمه تحصیل کردن و علوم خواندن
 آدمی و زحمات کشیدن برای آنست که نفس چرون او همچون ارون و موسی
 منقاد و ذلول شود و ندل و سکنت نماید چنانکه یوشی را در گردن گاو برای آن
 کنند که تا رام شود و آرام تمام زمین را سپاه کند تا آن زمین دانه را نماند پذیرد و لجه
 نما خشک مانواع خوب و ریاحین عرسا دهد و از آن کلبها کلبها برد چون علم ترا طبیع
 منت دانند کردن پس آن علم عنا و حمت باشد آدمی را علم که تو ترا ستاند
 جهل از آن به بود صند بار همچنان حضرت دلد قدس شد ستره العزیز
 روایت کرد که روزی که حضرت پدرم را در خلوت خود حالت الشدخ شده بود
 و تا چند ساعت رخصتی در آن استغراق مانده بود بعد از آنکه از آن
 بطریق نیاز از آن حال استفسار کردم فرمود که بیایا از این سخن را دیدم و بعد
 که ساهای بسیار ریاضت و مجاهده مشغول گشتی بود و باطن لاغز و گردن با یک
 و چهره زرد زاری با میگرد و صاحب درد عظیمش دیدم تا حدیکه بر روی آب شط

سجادہ می اندخت و نماز میکرد و با اینهمه قربت و قدرت از حق التماس بهتر ازین
 میکرد که آہا بادشاہ عالم و حیرتم بخش کہ ازینہا مراد سیچ سودی نیست ہمین لحظہ
 بگوشش و گفتم کہ حضرت مولانا شمس الدین ماوروشق است گردہنگامہا می گرد و تفرج
 خلایق میکند اکنون آن جایگاہ روتا آن بادشاہ عشق ترا بدین حال ببیند
 برین زاری و زاری تو بخت و تا مطلوبت میسر شود و از درونت حالتی کہ جو یا
 آتی سرزند ہاندم آن درویش در لیش نصیحت مرا قبول کردہ بی توقف روانہ
 شد چون بدمشق رسید بحضرت مولانا شمس الدین در رسید حضرت مولانا از ہیئت
 زار زار آن فقیر اورا روشن شد و بنظر مبارکش خوش آمد در حال او تہمتی بکرد
 ہمان ساعت در باطن اولوزے و سروری از عالم غیب سرزد و شوری عظیم پیدا آمد
 در سپنج درآمد و بمنازل سپنج برین برآمد کہالی رسید کہ از غایت ہمت و نہایت
 ہمت عارفان کامل است و اللہ ینزلی من یشاء و یغیر حسابہ

یک نظری بیش نیست آن فقیرای سپر | بر بردت آن نظر سوی اشراف سپر

بچستان خلفای عظام عظم اللہ قد دہم از حضرت مولانا روایت کردند
 کہ روزے بیاران حکایت میکرد کہ در اوایل حالات اوقات کلمات مولانای بزرگ
 را قدس سرہ العزیز مطالعہ میکردم و لایزال با پسے کہ در آستینم بودے و حضرت
 مولانا شمس الدین مرا از مطالعہ آن منع میکرد ہانا کہ جہت رعایت خاطر مبارک او
 ہمتے ترک مطالعہ کردہ بودم شبے در خواب دیدم کہ در مدرسہ قراطانی با جماعت
 نشستہ بودم و بمطالعہ آن کتاب مشغول گشتہ چون بعالم صورت باز آمدم می بینم
 مولانا شمس الدین در درآمد فرمود کہ چرا باز مطالعہ ان شدہ دع کردی گفتم حاشا

زمانی است کہ بمطالعہ آن مشغول گشتہ تمام فرمود و دوش در مدرسہ قراطانی باجماعت
نشستہ بودی و مطالعہ آن کتب میکردی چہ اغلب خواہاں فکریست و ذکر لیت چہ اگر
در فکرت نبود ہم در خوابت نمودی بعد از آنکہ حضرت شمس الدین چند آنکہ در قید
حیات بود بدان معانی پیروانم ہچتسان اعزہ روایت کردند کہ روزی حضرت
مولانا شمس الدین در بندگی خداوندگار نشستہ بود و اکابر شہر حاضر بودند فرمود
کہ مرا چہ سنان مریدی می باید کہ تمام مشائخ و عارفان و اصل از کمال اوقاصر مانند
و اورا اصلا قابلیت کمال نباشد و ہمگنان از ان عاجز مانند من اورا بکمال پیغام
و کامل کمال گردانم و خدا را بے ریب و تخمین بوسے بنایم و قدرے چہتسانکہ
اُنْبِیِّ الْاَکْمَرِ وَالْاَبْرَارِ وَالْحِی الْمَوْتِی وَ و قدرت کن فیکون

کے سخن قابلیت نگوید **س** قابلے کو شرط فعل حق بد

سیح محدودی ہستی نامدی * تمام یاران سہ نہادند

و آن قدرت عظیم را آفرینہا کردند **س** خداوندی

شمس الدین تبریز * و رای ہفت چرخ

نیلگون است * ہر آن مشکل کہ شیران

حل نہ کردند * بروی جملہ بازی

فنون است * بزیران

تقدیر ام است *

اگر چہ نیک

نست

اختصار باب مقتضا

برناظران کتاب پوشیده نماند که فی الاصل این کتاب مستطاب مشتمل است
بر نفائس احوال و لطائف اقوال و ده کس از بزرگان خانواده حضرت

مولانا جلال الدین رومی صاحب فتویٰ شریف قدس سره اللطیف که

هر یک از ایشان نیریت بر آسمان عشقین و نوریت از انوار

رحمان رضی الله عنهم و رضوانهم و منعمهم آن عشره کامله

ترجمه چهار کس که بنابه عنایت این کاتب از ایشان اشتیاق پذیرفت

و بالفعل در طبع این مجموع و لؤلؤ از اقتضای غیبی ذی القدر

بر همین مقدار اقتضای نمودن مشاهده کردیم این بنده

عاجز پر نیاز به مشیت خداوند قادر و رب بنده نیاز

موافق واقع شده است به جهت این سبب

معافی منحصراً مبانی تمامها و کمالها علیهم

طبیع متخلی شده علی خواهد شد

و اما التوفیق

و التتمه للمسکین محمد

قصد الدین خادم

در حدیث تنقیح

به شریف

چنان شد که یاران را چیزی پنهانی پیدا و تا او را در کار نبرد و مفعول با برادر شد و آن بود که
 در شهر قزوین به عملت مشایخ مشهور گشت و بعضی از بیباکان گرد او می گشتند و از او چیزهای بزرگ
 و خسرها را طلب می نمودند و ایشان او می خواندند و در مکان باشا همیشه نشستند و کارهای
 خود خواندند و حق یارها هر که باشا از زنان و زنان یاران این بر دهن در حق زنان یاران
 چیزی دارد و او را در دستش و شکلی او رسیدند و حکایت شیخ برالدین نقاش که از نقاشان
 حضرت بود چنان روایت کرد که روزی صحوحی سید ماکان با سرسراج الدین
 تبریزی رحمة الله علیه که بتفریح می رفتیم از ناگاه به حضرت مولانا مقابل افتادیم از دور
 دور تنهایی آمدیم تا بعبادت او کرده از دور دور می رفتیم از ناگاه واپس نظر کرد
 بندگان خود را دید فرمود که شما تنها بیایید که من غلبه او دست نمی دارم و همه گریزانی
 من از خلق بشومی و ستیوس بعد از ایشان است خود همواره از تعلیل است و سر نهادن
 مردم بخدمت بکنید و بهر حاوی و نامردی تنظیم عظیم می فرمود بلکه بعد ما می کرد بعد از آن
 حضرت مولانا را در پیش خود قدری پیشتر که رفتیم در بر آن که با چندی سنگان برین
 بودند همانا که سرسراج الدین تبریزی فرمود که این بچارگان چه خوش اتاوی دارند و چه
 اندر بر هر یک چسبیده فرمود که آری سرسراج الدین اگر دوستی و اتحاد ایشان را نخواهی دید
 چینه و یا جگر بندگی در میان ایشان انداز تا حال ایشان را کشف کنی همچنین حال بنا و اول
 او برین سؤال است که می بینی و قوی که عرضی و غرضی در میان نیستند بنده و محبتی که از چون
 محضی از عرض دنیا در میان آید عرض چندین ساله با او دهند و حق مجاست بیک شوند
 پس تا قی اهل تفاق بقای ندارد و در بین مثال است که می بینی همچنان منتقل است که
 شبی حسین الدین بر و آن حضرت مولانا را دعوت نمود و در سر و در آن شرحی گفت